INSTITUTUL PENTRU STUDII POLITICE DE APĂRARE ȘI ISTORIE MILITARĂ

Sfârșitul Primului Război Mondial și începutul unei noi ordini europene

The end of the First World War and the beginning of a new European order

editura militară

SFÂRȘITUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL ȘI ÎNCEPUTUL UNEI NOI ORDINI EUROPENE

THE END OF THE FIRST WORLD WAR AND THE BEGINNING OF A NEW EUROPEAN ORDER

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

INSTITUTUL PENTRU STUDII POLITICE
DE APĂRARE ŞI ISTORIE MILITARĂ

SFÂRȘITUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL ȘI ÎNCEPUTUL UNEI NOI ORDINI EUROPENE

THE END OF THE FIRST WORLD WAR AND THE BEGINNING OF A NEW EUROPEAN ORDER

Coordonator:
Dr. Carmen-Sorina Rîjnoveanu

EDITURA MILITARĂ
BUCUREŞTI, 2021

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Coperta: Ion Mihaiu
Layout: Elena Lemnaru

Tehnoredactare computerizată:
Magdalena Körösi

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
INSTITUTUL PENTRU STUDII POLITICE DE APĂRARE ŞI ISTORIE MILITARĂ (Bucureşti)

Sfârșitul Primului Război Mondial și începutul unei Noi Ordini Europene = The End of the First World War and the Beginning of a new European Order / Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară. - București : Editura Militară, 2020

ISBN 978-973-32-1209-6

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

CUPRINS

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI 7

COMUNICĂRI

• *From the euphoria of victory to "humiliating" defeat: The German Supreme Army Command and the path to the armistice of 1918*
Christian STACHELBECK 13

• *The Russian Army at the Final Stage of the First World War*
Miroslav M. MOROZOV 35

• *Air control over Palestine and the question of Imperial defense*
Benny MICHELSOHN 51

• *Armistice signed with the Ottoman State (Moúdhros Armistice – 30 October 1918): Context and Application*
Hakan BACANLI 57

• *Political parties and Army Creation Process in Lithuanian War of Independence 1918-1919*
Kestutis KILINSKAS 129

• *România și Italia la sfârșitul primului război mondial. Reacții italiene la acțiunea politico-diplomatică a României pentru desăvârșirea statului național unitar* (Romania and Italy at the end of the First World War. Italian Reactions regarding Romania's Political-Diplomatic Actions to Achieve the Unification of the National State)
Mihail DOBRE 139

• *După război: problema „colaboraționismului" funcționarilor din teritoriul românesc ocupat de Puterile Centrale între 1916 și 1918* (After the War: Debates Concerning the "Collaborationism" of the Civil Servants in the Romanian Territories Occupied by the Central Powers between 1916 and 1918)
Andrei Florin SORA 155

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

• *The Paris and Lausanne Peace Conferences*
Ömer TURAN 179

• *The Serbian Army in 1918*
Dalibor DENDA 193

• *The attitude of the Bulgarian National-Socialist Organisations regarding the Versailles Peace System and the Neuilly Treaty*
Voin BOJINOV 203

• *The Royal Hungarian Army after Trianon under control – 1920-1938*
Viktor Andaházi SZEGHY 215

• *Regrouping and serving in the new Force. Former Habsburg officers in the Army of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes*
Miljan MILKIĆ 231

• *Colonelul Radu R. Rosetti în Armata Aliată de Dunăre, octombrie-decembrie 1918* (Colonel R. R. Rosetti serving in the Danube Army led by General Henri Mathias Berhelot, October-December 1918)
Maria GEORGESCU 247

• *Odiseea retragerii armatelor feldmareşalului Mackensen din teritoriul românesc ocupat noiembrie – decembrie 1918 oglindită în memorii şi stări de spirit* (The Retreat of the Army of Field Marshal Mackensen from the occupied Romanian territory as seen through memories and people's reactions, November-December 1918)
Sorin CRISTESCU 265

• *Documente Diplomatice Germane despre Bulgaria și împrejurările încheierii Armistițiului de la Salonic* (German Diplomatic Documents concerning Bulgaria and the Circumstances of Signing the Armistice of Salonica)
Constantin IORDAN 337

• *Integrarea ofițerilor din fosta armată austro-ungară în armata română* (The Integration of Austro-Hungarian Officers in the Romanian Army)
Petre OTU 351

INDICE DE NUME 365
COLIȚĂ FOTO 371

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Notă asupra ediției

În perioada 5-9 noiembrie 2018, Institutul pentru studii politice de apărare și istorie militară a organizat conferința internațională cu tema: "The End of the First World War and the Beginning of a New European Order" (Sfârșitul Primului Război Mondial și începutul unei noi ordini europene). Activitatea s-a desfășurat ca parte a Programului național al manifestărilor dedicate celebrării Centenarului Primului Război Mondial și al Marii Uniri din 1918. Această conferință face parte dintr-un ciclu de activități care au fost organizate de Institutul pentru studii politice de apărare și istorie militară, începând din anul 2014, în cadrul proiectului Centenar. Centenarul Primului Război Mondial a reprezentat un eveniment de ample dimensiuni fiind marcat în toată lumea, cu deosebire în Europa, printr-o serie largă de activități educative, culturale, militare și științifice.

Manifestarea științifică a fost prilejuită de împlinirea a 100 de ani de la încheierea Marelui Război, eveniment care a generat un proces amplu de reașezare a hărții geopolitice a Europei și, implicit, de redefinire a ordinii internaționale postbelice prin apariția unui nou echilibru de putere la nivel sistemic. Semnarea armistițiului de la Compiègne în ziua de 11 noiembrie 1918 nu a însemnat, însă, încheierea deplină a ostilităților în condițiile în care frontul de est a rămas teatrul unor aprige confruntări și

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

tensiuni militare. Continuarea confruntărilor în estul Europei ne arată, cu deosebire, complexitatea realităților teritorial-strategice și marile provocări pe care puterile occidentale învingătoare le-au avut de înfruntat în identificarea celor mai potrivite soluții pentru pacificarea acestei părți a continentului.

În cadrul discuțiilor și dezbaterilor care au avut loc cu această ocazie s-a reliefat faptul că tematica generală a conferinței este cu deosebire importantă pentru înțelegerea atât a istoriei Primului Război Mondial, cât și a consecințelor sale pe termen lung, anul 1918 marcând, practic, o nouă etapă de organizare a ordinii internaționale al cărei impact este vizibil și astăzi.

La activitate au participat, alături de istorici români, specialiști din Bulgaria, Cehia, Israel, Federația Rusă, Germania, Lituania, Republica Moldova, Serbia, Turcia, Ungaria. Pe parcursul conferinței, au fost prezentate 22 de comunicări științifice care au analizat problematici specifice legate de modul în care finalul războiului a influențat realitățile militar-strategice, precum și impactul acestora asupra constructelor militare naționale. Vorbitorii au reliefat faptul că încheierea marelui conflict a avut repercusiuni majore asupra organizării organismului militar, fapt cu deosebire evident în cazul unor state precum Germania, Ungaria, Turcia sau Bulgaria care au fost obligate să implementeze măsuri severe de reducere a forțelor armate și de redimensionare a capacităților militare naționale. Lucrările prezentate au abordat, de asemenea, aspecte legate de modul în care prefacerile politico-teritoriale au determinat, în unele state, acțiuni menite să asigure un proces eficient de adaptare a aparatului militar în funcție de imperativele naționale specifice. În această direcție, în Romania și Serbia, o preocupare majoră pe agenda decidenților politici și militari,

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

în contextul încheierii războiului, a vizat procesul de integrare în armatele naționale a ofițerilor proveniți din fostele armate imperiale (austro-ungară și țaristă). În cazul României, după cum arăta colonel (r) dr. Petre Otu, integrarea foștilor ofițeri proveniți din armata austro-ungară a reprezentat una dintre cele importante probleme ale construcției militare românești în primii ani de după încheierea Marelui Război. Pentru alte state (cazul Lituaniei) finalul războiului a încurajat eforturile în vederea creării unei armate naționale pe fondul obținerii independenței naționale, în timp ce în alte cazuri (Rusia) armata a intrat într-un proces dramatic de dezagregare încă din anii războiului, capacitatea acesteia fiind profund afectată de evoluție ulterioară a evenimentelor pe fondul declanșării și adâncirii războiului civil rus.

Așadar, noua ordine internațională care s-a conturat după încheierea Marelui Război a avut urmări directe și de substanță asupra modului în care statele, din ambele tabere – învingătoare și învinse – au încercat să facă față provocărilor induse de necesitatea adaptării și organizării capacității de apărare a țării într-un context internațional diferit și deosebit de complicat. Deopotrivă important, restructurarea forțelor armate, cerută fie de reglementările tratatelor de pace, fie de necesitățile de ordin intern a constituit un proces anevoios, dar cu deosebire necesar în ansamblul eforturilor de reconstrucție națională și statală post-război.

Se cuvine menționat că organizarea conferinței a beneficiat de sprijinul primăriei Buzău. În ziua de 8 noiembrie, participanții la conferință au efectuat o vizită la Buzău unde au fost primiți de către primarul orașului, Constantin Toma, și de generalul de brigadă Claudiu Sava, comandant adjunct al Diviziei 2 Getica. Cu acest prilej, s-a desfășurat ceremonia

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

religioasă și militară de la Cimitirul Militar, unde s-au depus coroane de flori din partea Institutului pentru studii politice de apărare și istorie militară și a participanților la conferință. Cimitirul cuprinde și morminte ale militarilor inamici (germani, austro-ungari, bulgari și turci).

Manifestarea științifică a oferit un bun prilej pentru continuarea și extinderea dialogului și schimbului de opinii pe teme de interes în domeniul istoriei militare, parte a programului general dedicat Centenarului Marii Uniri, moment de referință al istoriei noastre. Este, cu deosebire, responsabilitatea istoricilor militari aceea de a explica lecțiile trecutului, de a descoperi informații valoroase în baza unor cercetări laborioase și aplicate a surselor arhivistice, dar și de a cultiva recunoștința generațiilor actuale și a celor viitoare față de faptele de arme și sacrificiile armatei române pe câmpurile de luptă. Centenarul Marii Uniri este și despre armată și despre jertfa celor aproape 400.000 de eroi care s-au sacrificat pentru îndeplinirea idealului național.

Volumul reunește cea mai mare parte a comunicărilor prezentate în cadrul conferinței. Ele au fost reproduse în limba în care au fost susținute, fiind însoțite de rezumate în limba engleză. Lucrarea conține, de asemenea, și un set de fotografii cuprinzând imagini de la reuniune și de la ceremonia religioasă și militară de la Cimitirul Militar din Buzău.

Ca de obicei, adresăm mulțumirile noastre personalului Editurii Militare, directorului instituției, domnul Adrian Pandea, pentru sprijinul acordat în publicarea acestei lucrări care, sperăm, va aduce o contribuție valoroasă la literatura de specialitate dedicată cercetării istoriei militare românești și internaționale.

Dr. Carmen-Sorina Rîjnoveanu

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

COMUNICĂRI

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

FROM THE EUPHORIA OF VICTORY TO A "HUMILIATING" DEFEAT: THE GERMAN SUPREME ARMY COMMAND AND THE PATH TO THE ARMISTICE OF 1918

Christian Stachelbeck[1]

ABSTRACT

The following article focuses on the events leading to the armistice of November 1918 from the perspective of the German Supreme Army Command (Oberste Heeresleitung, OHL) at the Imperial Headquarters of Emperor Wilhelm II in the Belgian city of Spa. The OHL was de facto the general staff of the German Field Army, with its chief at the top. In late August 1916, Wilhelm II appointed the previous Supreme Commander of All German Forces in the East (OberOst), General Field Marshal Paul von Hindenburg and von Beneckendorff, as Chief of the General Staff of the Field Army. General of the Infantry Erich Ludendorff, previously Chief of the General Staff with the OberOst, assumed the post of First Quartermaster-General specifically established for him. The responsibility for all actions of the Third OHL was equally divided between Hindenburg and Ludendorff, "a unique procedure in recent German military history".[2] Under the joint command of Hindenburg and Ludendorff, the general staff of the Field Army became the dominating

[1] LTC Dr. Christian Stachelbeck is scientific researcher with the Center of Military History and Social Sciences, Potsdam, Germany.

[2] Wilhelm Deist, *Militär, Staat und Gesellschaft*, Studien zur preussisch-deutschen Militärgeschichte, Munich 1991, 145.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

military authority in the German Empire. How did the most influential military leadership act in the complex politico-military power structure of the German Empire towards the end of the war and what part did it play on the path to the armistice of 11 November 1918?

Key words: German Empire, World War I, armistice, OHL, German army, Western Front

A matter of reputation and prestige

General Erich Ludendorff was clearly depressed when he addressed the chiefs of his staff divisions in the morning of 1 October 1918. "He chose his words carefully, saying that it was his duty to tell that that their military situation was terrible. He pointed out that their Western Front could be breached any day now. [...] He said that the OHL and the German Army were finished, that the war could no longer be won, and that defeat was imminent. He informed the chiefs that Bulgaria had already defected and that Austria and Turkey were both at an end and would soon follow suit. He was sorry to say that their own army had also been severely contaminated with the poison of Spartacus-socialist ideas. There was no relying on the troops any more. […] The effect of these words on those who heard them was indescribable. As L. spoke, they could be heard to be quietly sobbing and snivelling. Many, probably most of them, were unable to stop tears running down their cheeks. […] After his last words, L. slowly lowered his head, turned and went to his adjoining room."[3]

[3] Albrecht von Thaer, *Generalstabsdienst an der Front und in der O.H.L. Aus Briefen und Tagebuchaufzeichnungen 1915-1919*, edited by Siegfried A. Kaehler, Göttingen 1958, 234f.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

German officers are not particularly known for emotional outbursts of this kind. In this respect, the scene described here by Colonel Albrecht von Thaer on 1 October 1918 is remarkable. The tragedy of the moment for the contemporary witnesses who held command posts in the German Army during World War I is obvious. Major Joachim von Stülpnagel, one of the chiefs in the operations divisions, later pithily noted in his memoirs: „The tragedy of the German collapse began."[4] And indeed: The game was definitely over for Germans, the military situation was "hopeless" [5], the war was irrevocably lost. It was this bitter realization that sparked the decision of the most important military leadership in the German Empire to simultaneously initiate the formation of a parliamentary government and insist on an armistice being sought.[6]

The Kaiser had approved the proposal within the *Kronrat* (privy council) on 29 September 1918, having previously reached agreement on it with the State Secretary for Foreign Affairs, Paul von Hintze. Hintze spoke of a 'revolution from above'. Ludendorff informed his inner circle of the matter and

---

[4] Joachim von Stülpnagel, *75 Jahre meines Lebens*, unpublished manuscript, Oberaudorf 1955, 139.

[5] Estate (NL) Walter Nicolai, Rossiiskii Gosudarstvenni Voennyi Arkhiv (Moscow; in the following abbreviated as RGVA), 1414-1-16, folio 327, according to the estimate of the Chief of the Operations Division of the OHL, Colonel Wilhelm Heye.

[6] cf. *Der Weltkrieg 1914-1918*, vol. 14, *Die Kriegführung an der Westfront im Jahre 1918*, edited by Kriegsgeschichtliche Forschungsanstalt des Heeres, Berlin 1944, 629; Eberhard Kessel, "Ludendorffs Waffenstillstandsforderung vom 29. September 1918". In: *Militärgeschichtliche Zeitschrift*, vol. 4 (2/2014), Reprint of the original of 1 December 1968, 67-88, here 72, 84f. Despite his display of unmistakable unease, Ludendorff did not suffer a mental breakdown, as has often been claimed. He had to be urged to take this step in some kind of "palace coup" by his division chiefs Bartenwerffer, Heye and Mertz von Quirnheim.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

discussed it with them in the very evening of this fateful day for the further course of the war.[7] Addressing his officers on 1 October, he then clearly stated whom he held responsible for the terrible situation. "He said that he had asked the Kaiser to form a government with those circles to whom they chiefly owed their getting into it. He remarked that they had made their bed and now they had to lie in it!"[8] This was already a hint of what would become manifest in the future stab-in-the-back legend and the myth of an "army undefeated in the field": Distracting from personal mistakes and viciously putting the blame for the defeat on the despised parliamentarians back home. Statements made by the OHL in the summer of 1918 had already laid the ground for such an argumentation. After the devastating defeat at Amiens on 8 August, the OHL cautioned the politicians at a meeting at the Great Headquarters that the Field Army would only be able to hold its ground in enemy terrain if things were intact on the home front.[9] Politicians and the people back home were deliberately made the scapegoats Hindenburg and Ludendorff had sought among their own ranks within the army after the military setbacks of the summer of 1918.[10]

---

[7] For details on the events of this day, see Bernhard Schwertfeger, *Das Weltkriegsende. Gedanken über die deutsche Kriegführung 1918*, Berlin 1937, 119-126; Manfred Nebelin, *Ludendorff. Diktator im Ersten Weltkrieg*, Munich 2010, 462-464.

[8] Thaer, *Generalstabsdienst*, (cf. note 2), 235.

[9] Wolfram Pyta, *Hindenburg, Herrschaft zwischen Hohenzollern und Hitler*, Berlin 2007, 331f.

[10] *Persönliches Kriegstagebuch (TB) des Generals der Infanterie a.D. Hermann von Kuhl*, Bundesarchiv/Militärarchiv Freiburg i.Br. (BArch), RH 61/970, Entries of 28 Aug., 6 Sep., 20 Sep.1918; Fritz von Loßberg, *Meine Tätigkeit im Weltkrieg 1914-1918*, Berlin 1939, 357. For details on this, see also Kessel, *Ludendorffs Waffenstillstandsforderung*, (cf. note 5).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

After all, the reputation and prestige of two successful generals were at stake. Since the victory in the Battle of Tannenberg in August 1914, the field marshal and his aide had enjoyed a nearly sacrosanct trust in the Army and among the public. They used this as a basis for continuously expanding a position of supremacy[11] within the German Empire's complex system of civil-military power after their appointment to Third OHL by Emperor Wilhelm II in late August 1916. Their sphere of influence went beyond their responsibility for purely waging war and extended into the country' policy-making and war economy. The driving force behind this was Ludendorff, a "character devoured by personal ambition"[12], as Wilhelm II once referred to the general whom he considered profoundly suspect. A general staff officer of the OHL who had tellingly been assigned to the Kaiser wrote in a report that a ruthless man of will was eerie and alien to the sensitive soft nature of the Kaiser, who hated the general's rough, informal displays of temper as they offended his sense of himself as a monarch.[13] Ludendorff's store of power was largely the result of the charismatic authority of the considerably older field marshal.[14] Nevertheless, the term military dictatorship, which is still often

[11] Ernst Rudolf Huber, Deutsche Verfassungsgeschichte seit 1789, vol. V - Weltkrieg, Revolution und Reichserneuerung, Stuttgart [et.al.] 1978, 214.

[12] Cf. Holger Afflerbach, Falkenhayn. Politisches Denken und Handeln im Kaiserreich, 2nd edition, Munich 1996 (=Beiträge zur Militärgeschichte, 42), 222.

[13] Bericht (Abschrift) des zum Kaiser abkommandierten Generalstabsoffiziers Major Niemann zu Ludendorffs Entlassung vom 11.12.1918, Estate (NL) Walter Nicolai, RGVA 1414-1-16, folio 435.

[14] Roger Chickering, Das Deutsche Reich und der Erste Weltkrieg, 2nd edition, Munich 2005, 92. (English original: Imperial Germany and the Great War). For details on the aspect of a charismatic authority (Max Weber) of Hindenburg, see Pyta, Hindenburg (cf. note 8).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

used in literature, goes too far in my opinion.[15] For the large number of competing civil-military centres of power permitted under the constitution below the level of the Emperor as the holder of supreme political and military power continued to exist well into October 1918. And despite being pushed back by the Third OHL, it was still the monarch who decided on who would be appointed to the leading military and civilian posts in the Empire.[16] Hindenburg and Ludendorff did not go beyond using the threat to resign as the sharpest weapon against their supreme commander.[17]

A lost war did not fit the image of a victorious general.[18] Even as late as in the summer of 1918, Hindenburg had displayed an almost unshakable self-assurance towards his officers. He suggested that the situation would not get that bad and that there would be time enough until the winter for the matter to be successfully handled militarily.[19] And what Major Joachim von Stülpnagel, a close member of his staff, wrote in

---

[15] Most recently probably in Nebelin, *Ludendorff* (cf. note 6).

[16] Pyta, *Hindenburg* (cf. note 8), 288.

[17] Cf. *Notes Walter Nicolai*, 8 May 1917, Estate Walter Nicolai, RGVA 1414-1-14, folio 178 as well as *Notes Walter Nicolai*, 27 October 1918, RGVA 14-1-16, folio 413. According to the notes of Walter Nicolai, Ludendorff was rather evasive about proposals from his circle regarding the seizure of power, saying that things "should be left as they were" for the time being. The field marshal "had never been in favour of this" either, as he admitted to Nicolai after the war.

[18] *TB Kuhl*, BArch RH 61/970, Entries of 28 August and 1 September 1918. General Kuhl tellingly wrote in his diary on 28 August 1918: "This is the operation of a gambler. I'm afraid that ambition is misleading Ludendorff into doing this. He does not want to give up his prestige and is staking all he's got on it ..."; cf. also entry of 1 September: "The OHL is not talking about further intents, great operational – rear lines, it is shying, wants to maintain its prestige."

[19] Pyta, *Hindenburg* (cf. note 8), 329.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

his memoirs went for Ludendorff, too: "As long as there is still hope, a general with Ludendorff's mentality will not admit that he is defeated."[20] Talking to Graf Czernin, the Foreign Minister of Austria, Ludendorff tellingly declared that he did not want to end with stones being thrown at him.[21] The fact that Ludendorff later fiercely rejected any criticism of himself in writing, for instance in the portrayals of the White Paper on the antecedents of the armistice issued by the Foreign Office, should therefore come as no surprise. This culminated in a torrent of abuse, suspicions, indeed lawsuits.[22] Even former companions and supporters of Ludendorff tried to preserve the nimbus of the great general.[23]

Since the enlightening biography of Hindenburg by Wolfram Pyta, we also know that the field marshal was primarily interested in highly ambitiously cultivating the myth of his being both a military victor at Tannenberg and a political symbol of Germany's national unity.[24] An incident in 1933 substantiates how sensitive Hindenburg was to the accusations raised against the OHL. As Reich President, Hindenburg asked the President of the Reich Archive, Hans von Haeften, who had served with the Reich Chancellor as the Senior Representative of the OHL since late September 1918, to issue a reply to statements in the press which placed the responsibility for the conclusion of the armistice on 11 November on the OHL.

---

[20] Stülpnagel, *75 Jahre meines Lebens*, (cf. note 3), 137.

[21] As cited in Nebelin, *Ludendorff*, (cf. note 6), 472.

[22] Kessel, *Ludendorffs Waffenstillstandsforderung*, (cf. Note 5), 66f.

[23] Cf. with a view to the official historiography Markus Pöhlmann, *Kriegsgeschichte und Geschichtspolitik: Der Erste Weltkrieg. Die amtliche deutsche Militärgeschichtsschreibung1914-1956*, Paderborn [et.al.] 2002 (=*Krieg in der Geschichte*,12), 259-267.

[24] Pyta, *Hindenburg* (cf. note 8).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Hindenburg denied any blame and said that this had been a matter for the government in Berlin. Haeften drew up a draft which Hindenburg approved. However, the former Prussian Minister of War, General of the Infantry (ret.) Heinrich Scheüch, whom Haeften had asked for advice, urgently recommended against a publication of the document, pointing out that while the government was responsible "constitutionally", the OHL was "factually and morally". He argued that the armistice had after all only been concluded at the recommendation of the OHL. He went on to say that Haeften's draft would meet with considerable resistance from former government members. Haeften talked about the matter with Hindenburg, and nothing was ever published. It can only be assumed that Hindenburg backed down in view of the looming greater image damage.[25]

The offer of an armistice in October 1918 brought about an immediate loss in the hitherto unwavering confidence in the two generals. As the conflict with the government exacerbated, this also led to the slow but sure loss of the OHL's position of supremacy. It was due to his attraction as a symbolic political figure alone that Hindenburg survived. He was also able to play this part in the new political environment due to his marked adaptability. In contrast, Ludendorff, the real driving force behind the war effort and the chief culprit in the

[25] Schriftwechsel des Präsidenten des Reichsarchivs Hans von Haeften mit dem preußischen Kriegsminister a.D. Scheüch über die Verantwortlichkeit für den Abschluss des Waffenstillstandes 1918 (Abschriften 1933). (Correspondence between the President of the Reich Archive, Hans von Haeften, and the former Prussian Minister of War, Scheüch, on the responsibility for the conclusion of the armistice in 1918 (copy of 1933), BArch RH 61/554. On this cf. also Pöhlmann, *Kriegsgeschichte und Geschichtspolitik*, (cf. note 22), 258f.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

military defeat, was forced to resign on 26 October 1918 amid deep disappointment.[26] The lack of backing from Hindenburg on the day of his dismissal by the Emperor had filled Ludendorff with bitterness. The formerly successful duo from then on went separate ways.[27] Nevertheless, both blithely remained true to their principle of attributing the loss of the war to a subverting effect that the homeland had had on what after all was an "army undefeated in the field".[28] The stab-in-the back legend was the logical, but also fatal legacy which an autocratic and prestige-minded military elite left the young republic, and it was used by conservative and nationalist circles to join forces against democracy. It became the trauma of a whole post-war generation the effects of which was still to be felt into the Second World War.[29]

Was the Army able to continue fighting?

Against this backdrop, the initial question that will be posed retrospectively is how it was possible for the OHL to make the admission on 29 September 1918 in view of the boundless optimism that it had been always displayed outwardly. The news surprised not only Ludendorff's inner circle at the Great Headquarters. It came as the proverbial bombshell

[26] Cf. Pyta, *Hindenburg* (cf. note 8), 335, 344, 348-353. Holger Afflerbach, *Auf Messers Schneide. Wie das Deutsche Reich den Ersten Weltkrieg verlor*, Munich 2018, 500.

[27] Cf. Stülpnagel, *75 Jahre meines Lebens*, (cf. note 3), 142f.

[28] Cf. Pyta, *Hindenburg* (cf. note 8), 341 and Nebelin, *Ludendorff* (cf. note 6), 519.

[29] For details on the different versions of the stab-in-the-back legend, see Boris Barth, *Dolchstoßlegenden und politische Desintegration. Das Trauma der deutschen Niederlage im ersten Weltkrieg 1914-1933,* Düsseldorf 2003.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

for the German public and politicians.[30] Only a month earlier, the Social Democratic newspaper *Vorwärts* had mentioned the possibility of a triumphant victory in the west. And even the pessimists in Germany who were in doubt about a victory being achieved did not believe that a defeat was possible and that the war would continue.[31] Well aware of the impact an armistice offer would have on the public, the OHL and not least the Emperor had to do a lot of persuading to induce the new Chancellor of the Empire, Prince Max of Baden, to take this step.[32]

Ludendorff's admission of failure was triggered by the deterioration of the military situation of the Central Powers on all the fronts, but above all by the breakdown of Bulgaria in September 1918. In view of the signs of weakness being shown by the other allies, there was a possibility of the Balkans becoming a gateway for allied offensives in the direction of the German borders.[33] "We cannot keep that up." [...] "The campaign is lost due to the events on the Balkans," Ludendorff confessed to General Hermann von Kuhl, Chief of the General Staff of the Army Group of Crown Prince Rupprecht of Bavaria.[34] On the Western front, Ludendorff desperately hoped for a miracle when the Surgeon General of the Army told him

[30] Cf. Nebelin, *Ludendorff*, (cf. note 6), 470.

[31] Cf. Afflerbach, *Auf Messers Schneide*, (cf. Note 25), 476f.

[32] Cf. Lothar Machtan, *Der Endzeitkanzler. Prinz Max von Baden und der Untergang des Kaiserreichs*, Frankfurt a.M. 2018, 382. The Emperor put massive pressure on the prince on 2 October when he said that the prince had not come to make things difficult for the Supreme Army Command.

[33] Cf. *Der Weltkrieg 1914-1918*, vol. 14, (cf. note 5), 660. The armistice concluded with Bulgaria on 28 September 1918 granted the allies the right of passage. Cf. Stevenson, *With our backs to the Wall. Victory and Defeat in 1918*, Cambridge 2011, 510.

[34] *TB Kuhl*, BArch, RH 61/970, entries of 30 September and 3 October 1918.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

that influenza had spread among the French forces.[35] What had begun with euphoric confidence of victory in the spring of 1918 under the banner of large-scale offensives led to widespread disillusionment and despondence after the successful allied counterattacks at Soissons on 18 July and at Amiens on 8 August. Ludendorff's greatest concern was that the German Western Army, having been forced onto the defensive, now faced the threat of a decisive breakthrough that could lead to an uncontrollable flight among the German troops and a revolution in Germany.[36]

The hitherto overly powerful OHL still hoped to be able to influence the course of events according to its ideas. The rapidly concluded armistice was first meant to grant the Army a reprieve and allow it to make an orderly retreat.[37] The OHL reckoned that successful peace negotiations might even allow a return to be made to an authoritarian system. The new parliamentary government under Prince Max of Baden, which had been in office since 2 October, was to be the governor and the hinge of such a "rollback".[38] It is obvious that this also provided it an opportunity to somehow maintain its own position of power. When these ideas increasingly proved to be an illusion during the exchange of notes with US President Woodrow Wilson, the OHL presented the government vague and changing estimates of the military situation, manoeuvring over the state of the Army and its capabilities for continuing fighting. This is precisely what later fuelled the myth of an "army undefeated in the field". Although the OHL initially

[35] *Der Weltkrieg 1914-1918*, vol. 14, (cf. note 5), 629.
[36] Thaer, *Generalstabsdienst*, (cf. note 2), 234.
[37] Nebelin, *Ludendorff*, (cf. note 6), 468.
[38] Machtan, *Der Endzeitkanzler*, (cf. note 31), 383.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

presented the military situation as disastrous, Ludendorff and Hindenburg later repeatedly stressed to the government that there was an unconditional will to continue fighting relentless to the bitter end if the peace terms were too unfavorable or "dishonourable".[39] They said that the power of the army was unbroken.[40] Prince Max von Baden also for a long time held on to the idea that a final battle was an option.[41]

However, Ludendorff discarded the *levée en masse* openly requested by other final battle fantasists. Despite the disastrous situation regarding replacement personnel for the Army, he was not of the opinion that a *levée en masse* would bring about any effective increase in strength for the front.[42] It can, of course, hardly be a surprise that the new State Secretary for Foreign Affairs, Wilhelm Solf, was quite puzzled after Ludendorff's astonishingly optimistic statements in the cabinet on 17 October and wondered why something that the general had previously declared impossible would now work.[43] As Crown

---

[39] Hindenburg stressed to the government on 14 October 1918 that there were only two paths the Germans could take: an honourable peace or a battle to the bitter end. Cf. Nebelin, *Ludendorff*, (cf. note 6), 477.

[40] *Der Weltkrieg 1914-1918*, vol. 14, (cf. note 5), 661. For details on the discussions between the OHL and the government, see the protocols in: *Urkunden der Obersten Heeresleitung über ihre Tätigkeit 1916/18,* edited by Erich Ludendorff, 2nd edition, Berlin 1921, 546-581. Cf. also Stülpnagel, *75 Jahre meines Lebens*, (cf. note 3), 141 f.

[41] Cf. Afflerbach, *Auf Messers Schneide*, (cf. note 25), 491f.

[42] *Der Weltkrieg 1914-1918*, vol. 14, (cf. note 5), 662. Cf. also Huber, *Deutsche Verfassungsgeschichte*, vol. V, (cf. note 10), 561.

[43] Machtan, *Der Endzeitkanzler*, (cf. note 31), 418 as well as *Urkunden der Obersten Heeresleitung*, (cf. note 39) 570. Cf. also *Der Weltkrieg 1914-1918*, vol. 14, (cf. note 5), 662 regarding the impressions of the Chancellor of the German Empire. Cf. also the report (copy) of Major Niemann, a general staff officer who had been assigned to Emperor on the dismissal of Ludendorff on 11 Dec 18, folio 430-436, here 432, Estate Nicolai, RGVA, 14-1-16.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Prince Rupprecht noted in his diary, Ludendorff now again spoke as if Germany would be able to continue the war for a long time. He clearly added what was behind Ludendorff's behaviour, writing that if Germany did not do so and lost the war, the current government of the German Empire would be blamed.[44] On the other hand, a "heroic final battle" might have been a chance for Ludendorff to save his reputation and prestige for posterity.[45]

The hope of the protagonists of a final battle to impress the enemy who himself was assumed to have been weakened by the long war with threats and so to be able to wrest "honourable" peace terms from him proved to be wishful thinking. There is no doubt that the allied forces also had to pay a price for the war, which had gone on for a long time and been marked by heavy losses. The allies had a certain fear that the Germans would battle on to the bitter end, and they, too, wanted to use the chance for an armistice. But as it became increasingly clear that the Germans faced defeat, the opponent was not prepared to make concessions that went below a complete victory. Although a further advance at the same pace was not possible due to the overextended supply lines,[46] the pressure on the weakened, worn and gradually retreating German forces remained high.[47] In this respect, it was highly

---

Shortly afterwards, the staff at the OHL were astonished at how "bright" Ludendorff had seen the military situation. In fact, it had been 'just as critical' as it had been on 29 September.

[44] Kronprinz Rupprecht von Bayern. *Mein Kriegstagebuch*, edited by Eugen von Frauenholz, 2nd vol., Munich 1929, 465, entry of 22 October 1918.

[45] Cf. Machtan, *Der Endzeitkanzler*, (cf. note 31), 420.

[46] Afflerbach, *Auf Messers Schneide*, (cf. note 25), 481.

[47] See Der Weltkrieg 1914-1918, vol. 14, (cf. note 5), 639-649. The reports of the army groups and armies indicating that the combat power of the troops was not sufficient to repel enemy attacks are also telling (644f.) See also the descriptions: Der Erste Weltkrieg. Kriegstagebuch des Generals

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

doubtful whether the forces on the front or the war-worn public back home would have been willing to sacrifice themselves for the final battle fantasies and prestige-mindedness of some elites.[48] The naval mutinies leading to the revolution at any rate showed that the leadership had counted their chickens before they were hatched.

In October 1918, the Army, which advocates of the stab-in-the back legend later claimed had been "undefeated in the field" , was also anything but a complacent and completely intact instrument in the hands of its military leadership. Crown Prince Rupprecht noted in his diary that the whole army was sick of the war and exhausted and that everyone but a few diehards realised that it would be useless to continue the war. Other senior officers expressed similar views.[49] The blame for this primarily lay with an OHL that, far away from the front, had excessively overtaxed the strength of its forces in 1918 for reasons of prestige, at first constantly ordering new offensives to be mounted, later having defence battles fought for every inch of conquered ground in the occupied areas.[50] The

---

Nikolaus Ritter von Endres, edited by Elisabeth Haug, Hamburg 2012, entries from 1 to 31 October 1918.

[48] Cf. Afflerbach, Auf Messers Schneide, (cf. note 25), 489f, 496f. See, for example, also letter sent by the military postal service by Sergeant Wilhelm Kaisen, 7 November 1918. In: Vom Augusterlebnis zur Novemberrevolution. Briefe aus dem Weltkrieg 1914-1918, edited by Jens Ebert, Göttingen 2014, 301-303. For details on the ideas of the allies, see also Stevenson, With our backs, (cf. note 32), 520-528.

[49] Cited in Afflerbach, Auf Messers Schneide, (cf. note 25), 489.

[50] Cf. TB Kuhl, BArch, RH 61/970, entries of 30 August and 1 September 1918. Der Weltkrieg 1914-1918, vol. 14, (cf. note 5), 688. See also Kriegstagebuch Endres, (cf. note 46), entry of 27 October 1918, in which mention is made of a fatal underestimation of the opponent and an overestimation of the German forces as well as the follow-up notes on the impressions during the battle, 523f. For details on "clinging to ground held", see also Christian Stachelbeck, Lessons Learned in WW1: The German Army,

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

immense numbers of personnel lost had been impossible to replace. They resulted in the frontline troops, who were under permanent pressure from the allied offensives, being largely exhausted.[51] It is no wonder that following the announcement of the armistice offer, many soldiers were no longer keen to "let themselves be shot to death", as a battalion commander put it.[52] Some frontline units were relatively quick to surrender to the opponent, and the number of so-called shirkers soared behind the fronts; phenomena of a disintegration process throughout the army that the German historian Wilhelm Deist aptly described as a "covert military strike".[53]

There is no doubt that the myth of an "army undefeated in the field" contains a certain element of truth that stems from the fierce resistance put up in some places by a "spider web network of fighters", as a German general staff officer put it.[54]

Vimy Ridge and the Elastic Defense in Depth 1917, https://jmss.org/article/view/58298/43851, download 6 December 2018. On the defence battles see also most recently Gerhard P. Groß, Das Ende des Ersten Weltkrieges und die Dolchstoßlegende, Ditzingen 2018 (=Kriege der Moderne, vol. 1).

[51] For details on the state of the troops, cf. the analysis by Hermann Cron, *Konnte das deutsche Heer im November 1918 weiterkämpfen?* (Was the German Army able to continue fighting in November 1918?,) BArch RH 61/2247.

[52] *Kriegstagebuch Endres*, (cf. note 46), entry of 15 October 1918.

[53] Deist, *Studien*, (cf. note 1), 231. Due to missing files, it is to this day only possible to speculate about the exact numbers of troops who increasingly shirked combat duty since the summer of 1918. Cf. Hermann von Kuhl, *Entstehung, Durchführung und Zusammenbruch der Offensive im Jahre 1918*, Part Two, Berlin 1925, 90-238, here 212 (=*Das Werk des Untersuchungsausschusses der Verfassungsgebenden Deutschen Nationalversammlung und des Deutschen Reichstages 1919-1928, Die Ursachen des Deutschen Zusammenbruchs im Jahre 1918,* 4. Reihe im Werk des Parlamentarischen Untersuchungsausschusses, vol. 3, edited by Albrecht Philipp). Kuhl talks of hundreds of thousands in his expert report.

[54] Major Ludwig Beck, Ia of German Crown Prince's Army Group, cited in Deist, Studien, (cf. note 1), 229.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

As General von Kuhl speculated after the war, the army could have called up the last personnel reserves[55] and so perhaps have been able to continue fighting for another several months.[56] The German historian Gerd Krumeich recently even spoke of a "realistic version" of the stab in the back.[57] The instruction for the Armistice Commission co-signed by Ludendorff on 23 October contained a different evaluation: According to it, the German Field Army no longer had enough strength to securely hold its position. It read further: "A rapid cessation of fighting is in the most urgent interest of the German Army."[58] It also appeared more than questionable whether a continuation of

[55] Cf. Hermann von Kuhl, Entstehung, Durchführung und Zusammenbruch der Offensive von 1918, Part I, 1-89, here: 71f 71f (=Das Werk des Untersuchungsausschusses der Verfassungsgebenden Deutschen Nationalversammlung und des Deutschen Reichstages 1919-1928, Die Ursachen des Deutschen Zusammenbruchs im Jahre 1918, 4. Reihe im Werk des Parlamentarischen Untersuchungsausschusses, vol. 3, edited by Albrecht Philipp). According to generous War Ministry calculations from mid-October 1918, about 600,000 more troops could have been mobilized. Ludendorff's successor, Lieutenant General Wilhelm Groener, indicated a short time later, however, that this was a 'totally imaginary figure'. Cf. Wilhelm Groener, Lebenserinnerungen. Jugend – Generalstab – Weltkrieg, Göttingen, 1957, 448. Crown Prince Rupprecht later briefly noted: "I doubt this". Cf. Kronprinz Rupprecht von Bayern. Mein Kriegstagebuch, (cf. note 43), 463, entry of 17 October 1918.

[56] Hermann von Kuhl, Der Dolchstoß, Berlin 1928, 3-39 (=Das Werk des Untersuchungsausschusses der Verfassungsgebenden Deutschen Nationalversammlung und des Deutschen Reichstages 1919-1928, Die Ursachen des Deutschen Zusammenbruchs im Jahre 1918, 4. Reihe im Werk des Parlamentarischen Untersuchungsausschusses, vol. 6, edited by Albrecht Philipp) and Hermann Cron, Konnte das deutsche Heer im November 1918 weiterkämpfen? BArch RH 61/2247, and also Kriegstagebuch Endres, Nachtrag Eindrücke der Schlacht (War diary by Endres, follow-up impressions of the battle) (cf. note 46), 526.

[57] Gerd Krumeich, 'Der Dolchstoß war nicht bloß Legende'. In: *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (10 July 2017), 13.

[58] Cited in Nebelin, *Ludendorff*, (cf. note 6), 487.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

fighting would have enabled more favorable peace terms to be wrested, especially since the Supreme Command of the Allied Forces under Marshal Ferdinand Foch permanently toughened the terms of the armistice in view of the increase in the military weakness of the Germans.[59] These doubts were then also shared by the Chancellor of the German Empire, Prince Max of Baden.[60] Nevertheless, all the speculations about a continuation of fighting did not change anything with regard to the German defeat, as Kuhl also admitted.[61] The collapse of the Austro-Hungarian monarchy in late October, which finally opened the gateway for the allies to militarily invade Germany, completely dispelled this illusion.[62] And then there was the outbreak of the revolution in Germany.[63]

Ludendorff's departure from office

Ludendorff had already departed from office by that time.[64] The Emperor assigned Hindenburg Lieutenant General Wilhelm Groener from Württemberg, an officer considered to

[59] Afflerbach, Auf Messers Schneide, (cf. note 25), 497.

[60] Cf. Machtan, *Der Endzeitkanzler*, (cf. note 31), 422f.

[61] Kuhl, *Der Dolchstoß*, (cf. note 55), 27 as well as Cron, *Konnte das deutsche Heer im November 1918 weiterkämpfen?* BArch RH 61/2247, 25f: "Under such circumstances, a continuation of fighting must be described as futile and would only have resulted in a heroic downfall, but not in a turn of fate."

[62] On this see primarily the operational plans of the 3e Bureau of the French general staff, Etat-Major Général de l'Armée, Groupe de l'Avant, 3e Bureau, 3e Bureau, Note sur le plan d'action de l'Entente, 2 November 1918, Service historique de la Défense (Vincennes), GR 6 N 73. Cf. also *Kriegstagebuch Endres*, (cf. note 46), entry of 15 November 1918.

[63] Cf. Afflerbach, *Auf Messers Schneide*, (cf. note 25), 495.

[64] See also the report (copy) of Major Niemann, a general staff officer who had been assigned to the Emperor on the dismissal of Ludendorff on 11 December 18, Estate Nicolai RGVA, 14-1-16, fol. 430-436.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

be much more flexible in political matters. The reason for the dismissal by the Emperor was an army order that had been issued in direct response to the third reply note of the US President, which had become public on 24 October, without being agreed with the government.[65] Wilson had insisted on the abdication of the German Emperor together with the "military rulers" and "monarchic autocrats". He otherwise demanded the unconditional surrender of Germany. The OHL was highly indignant and issued an Army Order demanding a fight to the bitter end. This order, including a similarly worded statement to the press, was initiated by the Chief of the Military Intelligence Division (IIIb) at the OHL, Lieutenant Colonel Walter Nicolai. According to a report issued by the Berlin War Press Office, Nicolai believed to be acting in accordance with the intent of the government in doing so. An error of judgement, as he was later forced to admit. The distribution of the order within the army was stopped, but the press release had already been issued by the Head of the War Press Office, Major Emil Würtz.[66]

After the government had become increasingly suspicious of the manoeuvring of the OHL in October and to the great displeasure of the OHL meanwhile also questioned other frontline commanders about the military situation, it used this incident to finally put the military leadership in their place.

[65] Cf. Draft by Hans von Haeften *„Die Oberste Heeresleitung und die Waffenstillstandsverhandlungen im Wald von Compiègne*, Nov. 1918, 20 May1933, BArch RH61/554, fol. 007. It had already been agreed back on 21 October that the government of the German Empire alone was responsible for this policy.

[66] *Notes Walter Nicolai*, entries of 24 and 25 October 1918, Estate Nicolai, RGVA, 14-1-16, fol. 405-408. Cf. Afflerbach, *Auf Messers Schneide*, (cf. note 25), 499.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Ludendorff's dismissal was used both to set a clear example and to avoid a complete break with Wilson.[67] Although the simmering conflict between the OHL and the government was decided in favour of the political leadership, the government did not gain control of the subsequent events at home and abroad.[68] It did not mean that the OHL was completely deprived of its power either, since despite the subsequent constitutional reform, it only had to agree with the Chancellor of the Empire on command acts "of political significance".[69] The OHL readily left the armistice negotiations, which were really a task for the military, to the government, fully aware of the difficulty of the matter the Armistice Commission faced.[70] As the memoirs of General Groener reveal, the reckoning behind

---

[67] Cf. Machtan, *Der Endzeitkanzler*, (cf. note 31), 419-425. The driving force behind the dismissal of Ludendorff was most and foremost the State Secretary for Foreign Affairs, Wilhelm Solf, whereas Max von Baden had been hesitant to abandon him.

[68] Afflerbach, *Auf Messers Schneide*, (cf. note 25), 500.

[69] Huber, *Deutsche Verfassungsgeschichte*, vol. V, (cf. note.10), 601. Even files of this kind did not need to be countersigned. This was also true for the Maritime Warfare Command (Seekriegsleitung). The problematic rearrangement became particularly apparent in the fleet's planned final thrust in late October.

[70] Matthias Erzberger, *Erlebnisse im Weltkrieg*, Berlin 1920, 326f. Erzberger also enforced the government's claim to leadership, ousting the OHL by choosing the military members of the commission himself and strictly limiting their number. Hindenburg was in complete agreement. Cf. Draft by Hans von Haeften *„Die Oberste Heeresleitung und die Waffenstillstandsverhandlungen im Wald von Compiègne*, Nov. 1918, 20 May 1933, BArch RH 61/554, fol. 010 and 001-003. Hindenburg denied this later, saying that he had rather been forced to accept the situation. Cf. Huber, *Deutsche Verfassungsgeschichte*, vol. V, (cf. note.10), 412f. Following the declaration about "constitutional responsibility" issued in January 1918, however, peace negotiations were solely the responsibility of the political leadership. The declaration granted the supreme commanders the right and duty to provide advice on military matters.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

this was well-known: "It was fine with me if the Army and the Army Command remained as unburdened as possible in these ill-fated negotiations from which nothing good was to be expected."[71] The OHL did not want to have to do anything with a humiliating defeat.

Conclusion

I would like to end this article by summing up the role and behavior of the OHL on the path to the armistice, but it is the people involved, the central figures as it were, Ludendorff and Hindenburg, who are the focus of my attention. Personal honor and, closely connected to it, above all personal prestige were ideals that were of eminent importance to the military elite in its top position in society in the German Empire. Even a young officer learned this and notably lived by it, knowing that as a military leader he would have to always exude strength and optimism. In the last uncertain weeks of the war leading up to the defeat, both officers knew that their reputation as a hitherto successful and strong-nerved commander duo was at stake. Hindenburg had furthermore experienced a meteoric rise and become a mythical figure of national identification. It therefore comes as little surprise, but is even quite human, to see that both fought tooth and nail to retain their positions and preserve their reputations in the OHL. Their tools ranged from maneuvering cover-up tactics in the power game with the government to the initiation of the stab-in-the-back legend via purely wishful thinking and perfidious final battle fantasies. The idea of their being able to maintain the old order and with it their accustomed position of power without change was an illusion. Hindenburg succeeded in securing his

[71] Wilhelm Groener, *Lebenserinnerungen,* (cf. note 54), 449.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

reputation in a political balancing act. He became a firm element in the alliance forged between the old military elite and the new political leadership of the republic. This indeed later resulted in his assuming the office of Reich President. In contrast, his former intimate friend Ludendorff fought as a "vanquished commander"[72] and sacrificial lamb for the military defeat[73], and all the more fiercely for his own reputation, not afraid of forming a league with the enemies of the republic and using force to recover his rank and position. But in the end, it was not Ludendorff who became known as the grave-digger of the first republic in Germany, but of all people the aged field marshal.

[72] Stülpnagel, *75 Jahre meines Lebens*, (cf. note 3), 141.
[73] Cf. Machtan, *Der Endzeitkanzler*, (cf. note 31), 424.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

THE ARMED FORCES OF RUSSIA AT THE FINAL STAGE OF THE FIRST WORLD WAR

Miroslav M. Morozov[1]

ABSTRACT

The following paper addresses the issue of the Russian army during the final stage of the First World War when Russia was on the verge of collapse. Facing with a major political crisis following the resignation of the Tsar, the new formed Provisional Government proved unable to pacify the country. The decision to continue the war did not find support with the population and, especially important, opened the leftist forces (the Bolsheviks were the most active among them) a large room to maneuver the popular discontent in order to advance their political and ideological agenda. While the Provisional Government decided to launch an ample offensive by the summer of 1917, the Russian army was already severely affected by deep internal fractures that were to dramatically impact upon its ability and willingness to fight.

Key words: Russian Army, First World War, Provisional Government, Southwestern Front, Military Command

1917 – The third year of the First World War – promised to be victorious for the Russian Empire and its allies in the

[1] Colonel Dr. Miroslav M. Morozov is the Deputy Chief of Military History Research Institute, Military Academy of General Staff, Russian Armed Forces.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Entente, which the USA joined on April 6. But even earlier – on March 12 - a revolution occurred in Russia. This was the first in the chain of events which excluded this country from the number of victors.

By the winter of 1916/17 the Russian army was tired and suffered heavy losses, including a large number of surrendered prisoners and deserters. In some parts, there were signs of demoralization and a decline in discipline, but in general the army, totaling almost 7 million people, remained fully combat-ready. In December 1916, five active military fronts – North, West,

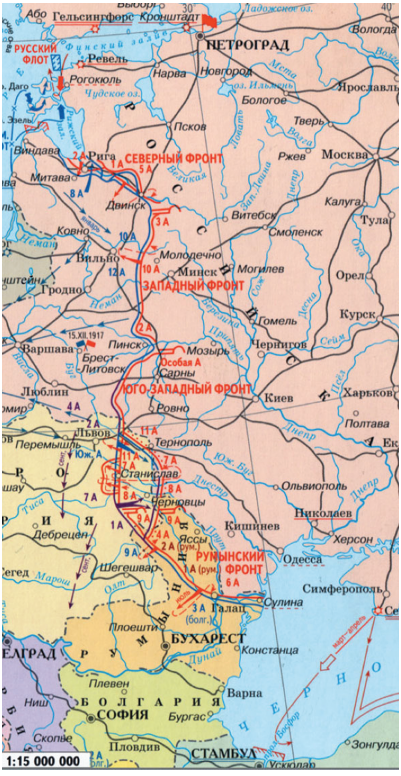

The Russian Front

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

South-West, Romanian and Caucasus – included in its composition 158 infantry and 48 cavalry divisions.

The enemy held 133 infantry and 26.5 cavalry divisions against them. Thus, the Russian army held back almost half of the forces (45%) of the armies of the Central powers. Such parameters of military tension as the loss of the armed forces and the population as a whole were inferior to those of other great powers.

Comparative parameters of military tension

	The proportion of mobilized men aged 15-49, %	**death toll per 1000 men aged 15-49**	**death toll per 1,000 inhabitants**
Germany	**81**	**125**	**31**
France	**79**	**133**	**34**
Austro-Hungary	**74**	**90**	**18**
Great Britain	**50**	**62**	**16**
Russia	**39**	**45**	**11**

The weak link was not the front, but the rear. The war demanded from the country a tremendous strain of material and human resources. A huge problem was the financing of war. Budget expenditures in 1916 exceeded revenues by 76%, and inflation increased. Taxes were increased sharply. Three-quarters of industrial plants worked directly to meet the

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Russian army in the February revolution

needs of the war. The source of major problems was the railways that could not cope with the transportation plan. In large cities – primarily in Petrograd and Moscow – interruptions in food and other essential goods began. Since the autumn of 1916, food supplies to Petrograd accounted for only half of its needs.

The economic difficulties were aggravated by the political crisis, which was expressed in the collapse of the government. Emperor Nicholas II was in conflict with the parliamentary bloc of liberal parties, which, on the one hand, led to a series of government crises, and on the other, caused the monarch to be isolated, which ultimately led to his bloodless overthrow.

However, the Provisional Government that came to power did not long enjoy the popularity and support of the masses. The most vulnerable point of his program was the position on the continuation of the war. It proclaimed loyalty to Russia to the allied duty and supported further participation in the war on the side of the Entente, which completely did not meet the aspirations of the majority of the country's population. The

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

leftist forces, the most active representatives of which were the Bolsheviks, demanded immediate land reform and peace treaty without annexations and indemnities.

The Provisional Government lacked a well-thought-out concept in the field of foreign and, especially, domestic policy, as a result of which it became itself a catalyst for its imminent collapse. A major miscalculation was the policy of democratization of the army, the creation of soldiers' committees, which led to a sharp drop in combat capability, mass desertion and a multitude of excesses in the form of lynching of officers. Allowing to military servicemen to be in any political party directly involved the soldiers in the political struggle inside the army, which, of course, did not make it more cohesive. The soldiers – mostly illiterate peasants – did not have the opportunity to understand the political situation and perceived the revolution as a signal for permissiveness.

The government itself was carried away by political purges among the higher command personnel. 374 generals were sent to resign from March till October, 1917. Of the 225 full generals who served in March 1917, the Provisional Government dismissed 68. The commanders of all five military fronts and commanders of all fourteen armies changed several times in 1917. The supreme commander was changed five times. The Russian generals, who condemned the military policy of the Provisional Government, in turn, could not offer any real measures to strengthen the discipline and combat readiness of the army.

In the spring of 1917, fraternization of Russian soldiers with the enemy unfolded on the front with an unprecedented scale.

The German High Command instructed the subordinate commanders "to establish friendly relations with Russian

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Fraternization of Russian and German soldiers

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

soldiers as much as possible", not to undertake active hostilities and by all possible means of propaganda – fraternization, peace propaganda, bribing – to spread the idea of peace with Germany in the Russian military environment.

A kind of reaction to the growing decomposition of the army was the formation, from April 1917, of various "shock", "assault" units or "units of death". Within six months, 312 units with a total number of 600 thousand people enrolled in the "death troops" on their own initiative. The command even considered the formation of the so-called „Death Army". The movement also began the formation of women's volunteer battalions and battalions of St. George cavaliers, but all this did not produce great results.

In such an unfavorable situation, the Provisional Government, yielding to the Allied pressure, ordered the start of a hastily prepared major offensive. The planning of the military campaign of 1917 began back in November 1916 at the inter-allied conference in Chantilly. The plan was to conduct a concerted offensive on all major fronts, and on secondary ones – "tying up enemy forces". The offensive was to start no later than May 1st. At the same time, the Russian command requested 763 guns, 600 mortars, about 2 million rifles, 147 thousand shells and a large quantity of other military equipment from the allies. However, Russia did not receive a positive response to its request. In the words of General General V.I. Gurko, *"They (allies) did not realize enough that our tasks were multilateral, on the contrary, how our material means were insignificant, and how little help was that our allies provided us with. Since the beginning of the war, our allies delivered to us only the surplus of their own military materials, but expected from us the manifestation of forces that even had to surpass their own".*

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

On February 6, 1917, Nicholas II approved the report of the Acting Chief of Staff of the Supreme Commander-in-Chief, General V.I. Gurko, that contained a statement of the campaign plan. The main blow was delivered by the South-Western Front to the weakest sector of the enemy - the Austro-Hungarian army – in the Lvov direction. The Romanian front was tasked to take Dobrudja. The northern and western fronts were to deliver auxiliary strikes on their sectors.

However, it turned out to be not so simple to realize these preliminary ideas after the February revolution and the beginning of the process of decomposition of the army. Nevertheless, the military commanders, who had hoped by active actions to shield the troops from excessive politicization, spoke

General V.I. Gurko. On November 11, 1916 until February 17, 1917, he served as the acting Chief of Staff of the Supreme Commander.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

in favor of the offensive, and on April 12, Commander-in-Chief General M.V. Alekseev issued a directive on his preparation for the „first days of May." Due to internal political complications, this period was postponed several times.

By the beginning of the offensive, the Russian army with the help of the allies was provided with the main types of weapons and military equipment much better than before. About 60 infantry and cavalry divisions and 1,114 guns against 30 divisions and 528 guns from the enemy were concentrated in the 100 km front line. In the breakthrough areas, the density of the advancing forces reached 2–2.5 divisions and 30–35 guns per 1 km of front.

The preparation of the Russian offensive was not a secret to the German command. It received information about the plans and actions of the Russian troops from numerous defectors and in advance strengthened the threatened sector of the Austrian front, redeploying six German divisions from the Western front.

On June 29, the artillery of the South-Western Front opened heavy artillery fire on the positions of the Austro-German forces. The two-day artillery preparation did not stop either day or night. July 1, the troops of the 11th and 7th armies launched an offensive on the Lvov direction. In the first two days of the offensive, Russian troops achieved small tactical successes, captured almost 11,000 prisoners and a multitude of guns. However, the losses of the Russian armies were also great. July 3, their offensive outburst began to fade, the troops began to mark time. Chosen shock units that began the offensive suffered heavy casualties by this time, while conventional units refused to advance.

The offensive of the 8th Army, which began to strike south, began on July 6 and was very successful, helped by the enormous advantage in strength and the weak combat capability of

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

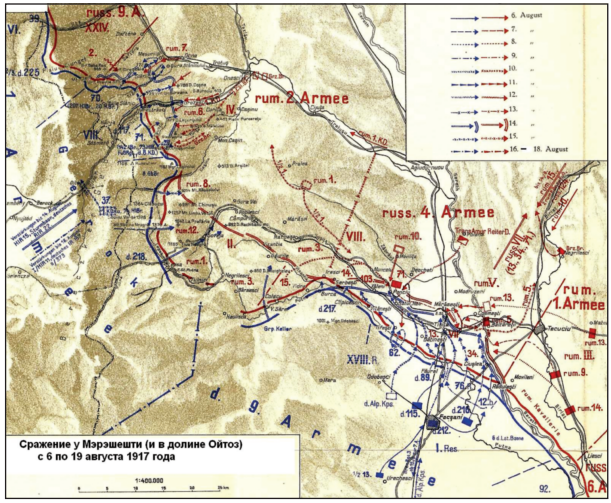

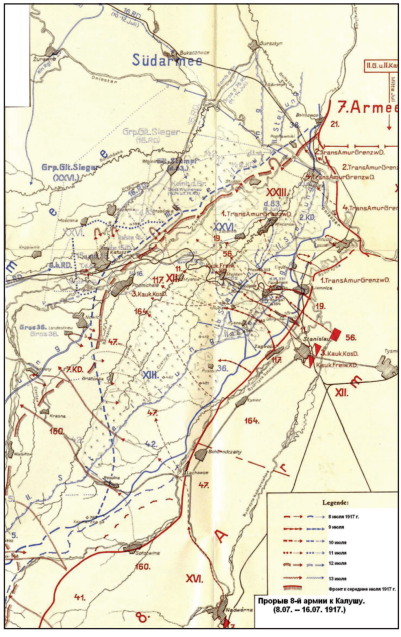

The general scheme of the July offensive of the Russian army and the German counteroffensive.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

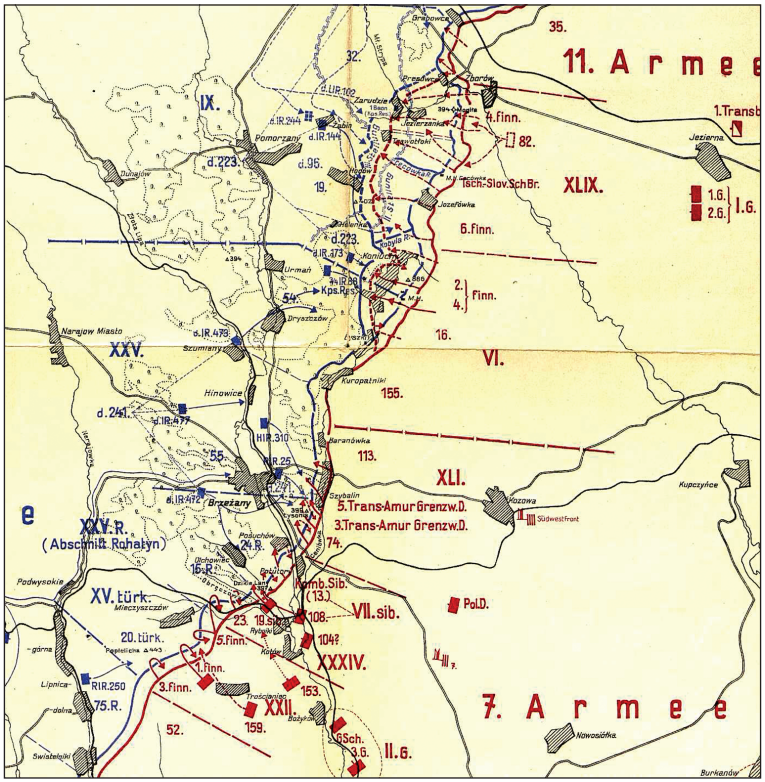

Initial successes of the 11th, 7th and 8th Russian armies.

the Austro-Hungarian formations. Having broken through the defense of the enemy, the army occupied Stanislav, Galich and Kalush and by July 13 reached Lomnitsa river. But this army suffered the same problems as the neighbors.

From July 14–15, the Russian offensive on the entire Southwestern Front stopped, the command was engaged in the regrouping of formations. During the offensive, the troops lost

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

almost 40 thousand soldiers and officers, which amounted to 14% of their original composition. At the same time, the troops of the South-Western Front captured about 37 thousand enemy troops, captured 127 guns and mortars, 403 machine guns.

Meanwhile, the German command was actively preparing a counterstrike, for which 13 German and three Austro-Hungarian divisions were transferred from other fronts to the east. On July 19, after a five-hour artillery preparation, the German strike group launched an offensive, delivering the main attack from the Zlochev area along the Lviv-Tarnopol railway, at the junction of the 11th and 7th armies. At the same time, the enemy used chemical weapons, in particular, mustard gas, from which there was no reliable protection. The enemy broke through the front of the 11th Army in a 20-km-wide area. The withdrawal of the 11th Army forced the 7th Army to begin a retreat. The enemy rushed into the gap formed and on July 22 began to strike in the south-east direction.

The attacked Russian troops massively left positions. All attempts to stop the indiscriminate retreat were unsuccessful. On July 25, Tarnopol fell, and by July 31, the enemy pushed the 11th and 7th armies across the river Zbruch, thus clearing Galicia from the Russian troops. By August 3, the 8th Army had left Bukovina. Only after that the enemy stopped.

At the same time, fierce fighting took place on the Romanian front. At first, Russian and Romanian troops successfully advanced, freeing up an area of about 500 square km and 30 settlements. However, due to the unfavorable situation on the South-Western Front, the offensive was stopped by an order of the Minister-Chairman of the Provisional Government A.F. Kerensky. The retaliatory counterattack of the Germans led to fierce battles at Maraseshti and in the valley of the Oytuz River,

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

during which the Allies were able to hold their positions and thwart the plans of the Germans.

The total losses of the Russian army during the June offensive and the subsequent German counterattack amounted to 150 thousand soldiers and officers. The Provisional Government and the Military Command adopted a series of emergency measures aimed at raising the morale and military discipline in the army. On July 25, the death penalty was reinstated at the front and martial courts were instituted, but this only finally turned the soldiers against the Provisional Government. They began to side with the Bolsheviks, who advanced the slogan of an immediate „universal democratic world without annexations and indemnities." In September – November 1917, a rapid Bolshevization of grassroots soldiers' committees was launched. By October – November 1917, on the side of the Bolsheviks there were already more than half of the army in force and the overwhelming number of units in the rear.

Under these conditions, Kerensky's indecisive attempts to get rid of the most decomposed parts of the Petrograd garrison, bringing them to the front, became a catalyst for the Bolshevik revolution on November 7. So-called "triumphal procession of Soviet power" scattered across the cities of all Russia was support by spare army regiments who did not want to go to the military front.

On November 8, 1917, the Second All-Russian Congress of Soviets adopted the "Decree on Peace", in which the Soviet government invited all belligerent states to conclude an armistice and begin peace negotiations. This was the impetus for the actual disbandment of the army. By February-March 1918, the number of deserters reached 3 million. The general desertion was promoted as the desire of the soldiers to have time

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Battle at Mărășești and in the valley of the Oituz river.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Soldiers and Red Guards storming the Winter Palace,
November 7, 1917.

in their villages to divide the land, legalized by the Bolshevik „Decree on the land."

On February 18, 1918, German and Austrian troops launched a general offensive. It showed that the old Russian army actually ceased to exist. The advance of the enemy almost met no resistance. In late February – early March, the enemy troops occupied the Baltic States, almost the whole of Belarus, Right-Bank Ukraine, advanced on the Petrograd direction. On March 3, the Soviet delegation was forced, without any discussion, to conclude a peace treaty in Brest-Litovsk under the terms of the Central powers. As subsequent events showed, this was only a temporary defeat of the Soviet government, which, from January 28, began to create a new type of army

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

– the Workers 'and Peasants' Red Army – the successors of which are the modern Russian Armed Forces.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

AIR CONTROL OVER PALESTINE AND THE QUESTION OF IMPERIAL DEFENSE

Col. (Res.) Dr. Benny Michelsohn[1]

ABSTRACT

In the aftermath of the First World War, the UK armed forces were subjected to drastic economies, which soon called into question the very future of the RAF as an independent service.[2] Air Marshal Hugh Trenchard, – appointed Chief of Air Staff for the second time in 1919 – was eager to demonstrate the RAF's potential contribution to colonial defense. For the RAF, air control promised to provide a very important justification for its continued status as an independent service, while for the government it potentially offered to lower the cost of imperial defense considerably.

Key words: First World War, Middle East, Palestine, British Army, Ottoman Empire

The Strategic Position of Palestine after WW1

After World War I, the British requested the administration of the Mandate for Palestine from the League of Nations. The British were interested in maintaining their influence in

[1] Col. (Res.) Dr. Benny Michelsohn is President of Israelian Commission of Military History.

[2] James S. Corum, "The Myth of Air Control", *Aerospace Power Journal*, winter 2000, p. 61.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

the Middle East as a strategic base from which they could remain close to their interests in the Suez Canal zone and the emerging oil regions in the Mosul valley of Iraq.

They also wanted to ensure that they continued to temper the influence of their unpredictable ally, the French, in the region, and create a buffer zone between their position and the Russians. However, the biggest influence on the decision to remain in Palestine was the land (and air) route they would have to India, the spotlight of the imperial holdings[3].

After the defeat of the Ottoman Empire in World War I, British forces maintained a sphere of influence in the Middle East. The San Remo Conference decided on April 24, 1920 to assign the Mandate [for Palestine] under the League of Nations to Britain. An agreed text was confirmed by the Council of the League of Nations on July 24, 1922, and it came into operation in September 1923. The League of Nations Charter for the Mandate implied that the British were supposed to aid in the development of Palestine, so that it might result in an independent country for the Jewish People

Following the British conquest of Palestine and its immediate hinterland, the British established a military administration known as Occupied Enemy Territory Administration (O.E.T.A.). Notwithstanding the issuance of the Balfour Declaration in November 1917, the British continued to apply Ottoman law in Palestine. It was only after the Paris Peace Conference (1919), and the San Remo Conference, had established the principle whereby Palestine should become a British mandate territory, that the civil administration began operating and the responsibility to control Palestine, transferred from the War Ministry to the Colonies one.

---

[3] *Lloyd George:_AirControl and the Disposition of the British Empire in the immediate post-WWI era, 1919-29.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

While Winston Churchill, the Colonies Minister, (and the former War Minister) was in Jerusalem, in March 1921, he spoke sternly to the Palestinian Arab leaders telling them: "It is manifestly right that the Jews, who are scattered all over the world, should have a national center and a National Home where some of them may be reunited. And where else could that be but in this land of Palestine, with which for more than 3,000 years they have been intimately and profoundly associated?"[4] This the Palestinian Arabs refused to accept.

Air control over the Middle-East

The British Army's operations in Palestine during this period were mainly directed against militant Arab groups opposed to mass Jewish immigration. The prevailing wisdom in the early 1920s equated the likely outcome of colonial policing tasks directly to the number of troops deployed: more soldiers implied a greater likelihood of mission success. Trenchard's suggestion that there might be a viable alternative inevitably provoked great scepticism among Army officers, colonial administrators and at least some politicians.

Trenchard's strategy paid off. In the specific context of Somaliland, Iraq and Aden (as well as in other theatres like Transjordan) air control broadly fulfilled the immediate requirements of British imperial defense policy by maintaining frontier security and internal order at minimal cost.[5] By contrast, in Palestine, air control did not provide a viable way of preserving domestic security. The British governments considered that the air control experiment in Iraq was very successful.

[4] Martin Gilbert, *Winston Churchill and the foundation of Israel. Sir Martin Gilbert Club,* 2 May, 2016.

[5] Sebastian Ritchie, *The RAF, Small Wars and Insurgencies in the Middle East, 1919-1939,* RAF, Center of Air Power Studies, 2011, p. 80.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

The results fully matched Tranchard's predictions. By the late 1920s, only Kurdistan and the southern border were affected by significant unrest or lawlessness. Iraq's own governmental institutions and security forces were developing steadily in preparation for independence, and the number of British and Indian troops stationed there had dramatically declined. There were nine Army battalions in Iraq in 1922. By 1925 there were just four. In 1929 the final British battalion was withdrawn from Iraq. British military expenditure on Iraq declined from over £7 million in 1922-23 to under £2 million in 1929-1930.

The cost of the Palestine garrison to the British taxpayer fell from £3 million in 1921 to £640,000 in 1925. The specific decision to place Palestine under the Air Ministry's jurisdiction involved several factors:

The presence of thousands of British ground troops had failed to prevent the outbreak of the Jerusalem or Jaffa riots in 1920-21. As a result, civil-military relations in Palestine had become severely strained, and both the civil authorities and Jewish leaders had lost confidence in the Army.

The British Army retained a very considerable presence in neighboring Egypt, so that troops could easily be deployed to Palestine if necessary. It was anticipated that the task of maintaining internal security would primarily be fulfilled not by the military but by the Palestinian police (backed by the judiciary), and by a newly-formed paramilitary Gendarmerie. The primary military task would be external security.

In general, air control by itself seems to have had only very temporary effects. The true limits of air control doctrine were displayed during the Arab revolt in Palestine from 1936 to 1939. The revolt started with an estimated five thousand insurgents, which grew to a force of 15,000 by 1938. Although most of the fighting, which consisted of small skirmishes and

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ambushes, occurred in the countryside, much of the combat took place in urban areas.

The British rushed thousands of troops to the colony. In 1938 alone, 486 Arab civilians, 292 Jews, British, and 1,138 rebels were killed.[6]

Air Commodore Arthur Harris, commanding officer of the RAF in Palestine, proffered a characteristic solution to the revolt that foreshadowed his strategy as chief of Bomber Command in World War II. The solution to Arab unrest was to drop "one 250-pound or 500- pound bomb in each village that speaks out of turn... The only thing the Arab understands is the heavy hand, and sooner or later it will have to be applied."[7] To the dismay of the RAF, the army rejected this approach, did not apply air control, and restricted the RAF to missions such as flying cover for convoys in ambush-prone rural areas.

The army wisely decided that air control had reached its limits and that the political reaction to employing airpower in largely urban areas would have exacerbated an already ugly situation and brought strong international protests. Unlike Iraq and the Northwest Frontier, Palestine was more urban and developed and had good communications with the outside world. Given the bombing accuracy of the RAF in this era, its aircraft would have soon leveled the wrong Arab village. Such an event would have received much publicity and would have brought the RAF's policy of air control under intense criticism. By turning down the RAF's advice in dealing with the Palestinian revolt, the army saved the RAF and its air-control policy from a grand failure. By confining air control to the more isolated reaches of the empire, one could portray the policy in a romanticized, in inaccurate, way.

---

[6] Rivka Yermiash, *Empire Wings.* Tel Aviv, 2016, p. 355 (Hebrew).

[7] Corum, *Ibid,* p. 72.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

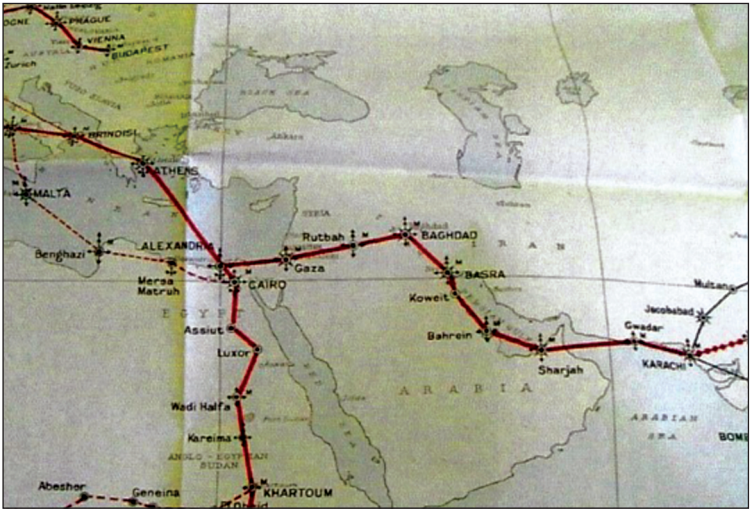

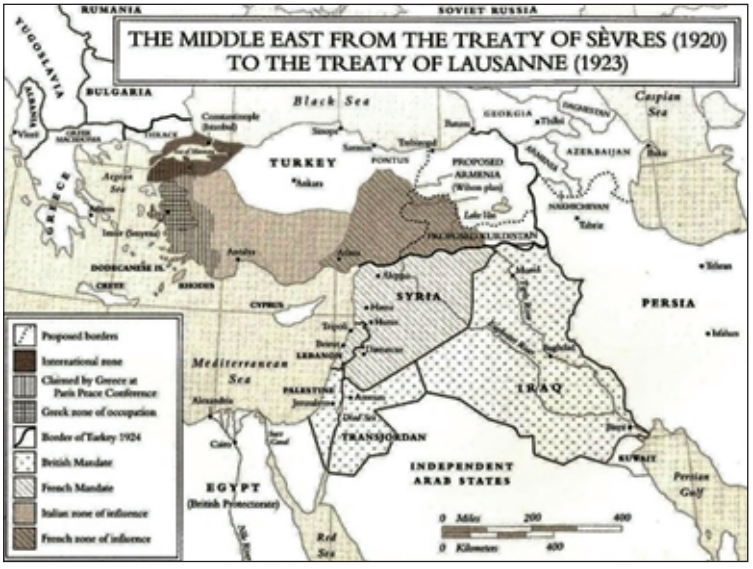

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ARMISTICE SIGNED WITH THE OTTOMAN STATE (MOÚDHROS ARMISTICE – 30 OCTOBER 1918): CONTEXT AND APPLICATION

Hakan Bacanli[1]

ABSTRACT

Moúdhros Armistice, signed on 30 October 1918, marks the end of the First World War for the Ottoman State. It also marks the beginning of numerous difficulties and the starting point of a new movement that entirely shaped the fate of the Empire. Repressive stipulations of the Moúdhros Armistice have totally removed the protective capacity and defensive ability of the Ottoman State. The 7th and the 24th Articles of the Armistice aimed at the creation of a proper environment to facilitate the occupation of the territory. The occupations launched immediately after the signing of the Moúdhros Armistice gave rise to resistance campaigns across Anatolia and forged a new movement that was to last almost four years. The armistice, meanwhile, formed the basis for the drawing up of the Misak-ı Millî [National Oath] document setting the aims and scope of the Turkish National Movement. Borders determined in the Misak-ı Millî, were by no means the borders that the Ottoman State had at the beginning of the First World War but covered the lands where the Turkish Armies were when the Armistice was signed.

[1] LTC Assoc. Prof. Dr. Hakan BACANLI, Military History Branch, ATASE Department, Turkish General Staff.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

This study is focused on deciphering and analyzing the attempts and the preparations for the signing of the armistice, the appointment of the representatives for the armistice talks, the armistice talks, issues to be covered, concessions and promises made, and the effects of the armistice.

Key words: First World War, Moúdhros Armistice, Ottoman state, Rauf Orbay, Admiral Arthur Calthorpe.

Central Powers' attempts for truce in the last year of the First World War:

As the developments on the fronts turned in favor of the Entente States in the last year of the Great War, Central Powers, either individually or together were compelled to commence ceasefire and peace talks.

One such attempt gained impetus in September and October 1918 when Burian, Minister of Foreign Affairs of the Austrian Empire, sent a peace note addressed to the enemy states on 14 September 1918. The note embraced the declarations made by the US President Woodrow Wilson as well as those of the British statesmen; and further proposed the warring states to send representatives to a neutral state where the bases for a peace treaty to be signed.

However, the Entente, convinced that his appeal was made on Germany's incentive, declined the proposal.[2]

The Bulgarians, upon the breaking of their Macedonian front line before the French assault launched on 15 September, applied to General Milne, the commander of the British and

[2] Ali Türkgeldi, Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi [History of the Moúdhros and Mudanya Ceasefire Agreements], Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1948, p. 7.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Greek armies, for a 24-hour ceasefire, who directed their appeal to French Front Commander General Franchet d'Esperey in Thessalonica. General d'Esperey directed the issue to Paris and initiated the talks on the terms of the ceasefire agreement with Britain.[3]

A committee of Bulgarian representatives going to Thessalonica on 28 September commenced talks on the terms of truce with General d'Esperey.[4] Germany, on the other hand, on the day Bulgaria signed the agreement, decided to appeal to US President, W. Wilson. The German note requesting a general ceasefire was sent to the Swiss Government in Bern – acting as an intermediator in the relations between the US and Germany – in the evening of 4/5 October.[5] Germany informed all her allies of its move. On 1 October 1918, German Ambassador to İstanbul informed the Grand Vizier on Germany's acceptance of the terms that W. Wilson proclaimed in his declarations. Saying that they will request convening of Washington Congress under the leadership of W. Wilson for the implementation of the peace talks, wanted to learn Ottoman State's approach.[6]

Germany's note was followed by consistent demarches of Austria-Hungary's to Wilson via Sweden and of Ottoman State via Spain on 5 October. Although the applications could not pave

---

[3] Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılâbı Tarihi [History of the Turkish Revolution], Vol: III (1914-1918 Genel Savaşı [1914-1918 General War]), Part: 4 (Savaşın Sonu [End of the War]), Turkish Historical Foundation Publications, Ankara 1983, p. 728.

[4] Ali Türkgeldi, p. 8.

[5] Ali Türkgeldi, pp. 10, 12.

[6] Maliye Nâzırı Cavit Bey, Felaket Günleri – Mütareke Devrinin Feci Tarihi I [Days of Disaster – Tragic History of the Ceasefire Era I], ed. Osman Selim Kocahanoğlu, Temel Publications, İstanbul 2000, p. 3.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

the way to a commonly accepted ceasefire by the Central Powers, it was nevertheless the last collective move on their side.[7]

Draft of Ceasefire Devised by Britain for the Ottoman State

Having learned from the Bulgarian lesson, the British, as of the beginning of October, began considering a possibility of signing a truce with the Ottoman State in the future and started preparing a draft agreement. British War Cabinet, in its 1 October session, decided to draw a draft to be considered later, should the Ottoman State ever ask for an armistice. British War Cabinet discussing the draft of an 18-Article Ceasefire Agreement in its session held on 3 October approved it with minor changes:[8]

1. *Opening of Dardanelles and Bosphorus and secure access to the Black Sea. Entente occupation of Dardanelles and Bosphorus forts.*

2. *Free use by Entente ships of all ports and anchorages now in Turkish occupation and denial of their use by the enemy.*

3. *Surrender of all war vessels in Turkish waters or in waters occupied by Turkey; these ships to be interned at such Turkish port or ports as may be directed.*

4. *Administration and renting of all Turkish merchant/transportation vessels as needed is to be made by the Entente States.*

5. *Wireless telegraphy and cable stations to be controlled by the Ententes.*

---

[7] Ali Türkgeldi, pp. 12, 22.

[8] Tolga Başak, Türk ve İngiliz Kaynaklarıyla Mondros Mütarekesi ve Uygulama Günlüğü (30 Ekim- 30 Kasım 1918) [Diary of Moúdhros Agreement and its Enforcement in the Turkish and British Sources], IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2013, pp. 85-86, 91-93.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

6. *Positions of all minefields, torpedo tubes and other obstructions in Turkish waters to be indicated and assistance given to sweep or remove them as may be required.*

7. *All available information as to mines in the Black Sea to be communicated.*

8. *Entente occupation of İstanbul as a naval base. Use of all ship repair facilities at all Turkish ports and shipyards.*

9. *Facilities to be given for the purchase of coal and oil fuel and naval material from Turkish sources.*

10. *Entente control officers to be placed on all railways, including such portions of Trans-Caucasian railways now under Turkish control, which must be placed at the free and complete disposal of the Entente authorities.*

11. *Entente occupation of the Taurus tunnel system.*

12. *Immediate withdrawal of Turkish troops from North-West Persia to behind the pre-war frontier.*

13. *Surrender of all garrisons/military headquarters in Hejaz, Asir, Yemen, Syria and Mesopotamia to the nearest Entente commander or to an Arab representative.*

14. *Surrender of all Turkish officers in Tripolitania and Cyrenaica to the nearest Italian garrison.*

15. *Surrender of all German and Austrian, naval, military and civilian, to the nearest British Commander or to an Entente Commander.*

16. *Turkish Army's compliance with such orders as may be conveyed for the disposal of the equipment, arms and ammunition, including transport.*

17. *Appointment of British officers to the control of army.*

18. *All Entente prisoners of war and Armenian interned persons and prisoners to be collected in İstanbul and handed over unconditionally to the Ententes.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

It is hereby important to note that the draft truce submitted to War Cabinet did not include the 7th and 24th Articles that were notoriously to become the famous stipulations of the Moúdhros Armistice; and again that there is no definite regulation as to the Armenians and to the vilayets in the eastern Ottoman State.[9]

Talks held among Britain, France, and Italy; Arguments Concerning the Ceasefire Agreement to be Signed with the Ottoman State

Lloyd George and his French and Italian counterparts, G. Clemenceau and V. Orlando, and their military advisors convened in Paris on 5 October. At the meeting, the proposal made by General d'Esperey, who had signed a ceasefire agreement with Bulgaria, for marching over to İstanbul[10] and the terms of the ceasefire agreement to be signed with the Ottoman State in the future were also considered. In the talks held, the British informed their allies on the important peace attempts made by some Ottoman associations.[11]

British drawn the draft of the armistice expected to be signed with the Ottoman State and submitted it to the Entente representatives at the Conference. In the talks held, the noun "*British*" used in the draft was replaced with the word "*Entente*." In the article concerning the surrender of the Turkish officers in Tripoli, "*Benghazi*" was added. Upon the proposal made by the Italian Minister of Foreign Affairs, Baron Sonnino, "*Surrender of all ports occupied in Tripolitania and Benghazi, including Misurata, to the nearest Entente garrison*,"

[9] Başak, p. 93.
[10] Bayur, p. 729.
[11] Başak, pp. 109-110.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

was considered. In the article concerning the Entente prisoners of war the phrase "*Armenian prisoners and detainees shall also be handed over to the Ententes,*" was added. Following the additions, the draft truce agreement was given to the military advisors of the three Entente States for further consideration. Military experts added the stipulation "occupation of Batumi and Baku" into the article concerning the Trans-Caucasus railroad in the draft document; they, moreover, added that the garrisons in "*Syria and Mesopotamia*" be surrendered to the Ententes or to their Arab representatives. The experts then submitted the revised draft to the conference.[12]

In the meeting of the Heads of Governments, the French Minister of Foreign Affairs M. Pichon made two more proposals. The first suggested the "*Immediate demobilization of the Turkish Army except for such troops as are required for surveillance of frontiers and for the maintenance of internal order*." The second was the "*Obligation on the part of Turkey to cease all relations with the Central Powers*." Both proposals were accepted. The proposal "*Entente's right to occupy any strategic points*" made by the Italian Minister of Foreign Affairs was also approved. Another addition to the truce text was the inclusion of "Cilicia" to the places where the garrisons were to be surrendered to the Ententes. Thus, in Paris, with the inclusion of new articles and stipulations to the truce draft prepared by the British in London, the text was made even more stringent. It was unanimously agreed that should the Ottoman State ever appeal to any of three Entente States, that state would have the authority in finalizing the ceasefire agreement in accordance with the prescribed stipulations.[13]

[12] ibid., p. 111.

[13] ibid., pp. 112-113.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

In the meeting of Prime Ministers held by G. Clemenceau, L George, and V. Orlando on 7 October it was decided that the Eastern Army column to march over İstanbul would be under the command of a British General; French, Italian, Greek and Serbian units join the Eastern Army, composed exclusively of British troops. Following the meeting a harsh discussion, concerning the nationality of the commander of the fleet – "French or British?" – to pass through the straits, between L. George and G. Clemenceau took place; however, at the end no consensus was reached.[14]

Upon the differences of opinion between the British and the French, Britain decided to send Admiral Calthorpe, senior to the French Admiral in the Aegean, to Moúdhros. Calthorpe, reaching Moúdhros on 11 October, realizing the outnumbering French naval force in the region demanded the number of British force be increased; Britain sent three dreadnaughts and battleships of various classes. Thus, Britain had a superior naval force as well as a senior Admiral before the French. Upon gaining of an upper hand, although Llyod George demanded giving the command of the Aegean to a British admiral from Clemenceau, he insisted on keeping the naval command in hands of the French.[15]

As the tug of war continued between France and Britain continued, L. George submitted the terms of the truce, agreed upon in Paris, to the British Cabinet on 11 October, and the Cabinet approved the truce draft on the same day. It was also decided that the draft be sent to US President W. Wilson.[16]

---

[14] Bayur, pp. 730-731.
[15] ibid., pp. 732, 735.
[16] Başak, pp. 114-115.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Ottoman State's Attempts for Ceasefire

Nearing of the enemy forces in Macedonia that had compelled the Bulgarians to sign the Thessalonica Agreement to the banks of Meriç River threatening İstanbul caused apprehensions in the Ottoman State. The Ottoman State respected Germany's appeal to US President W. Wilson for peace. Ottoman State found it most appropriate to forward contextually accommodating but varying attempts via a neutral country, Spain. On 5 October 1918, Turkish *charge d'affaires* to Madrid presented a note, suggesting that the Ottoman Government was requesting from the US President to institutionalize peace, to the Spanish Government with the request to inform of the belligerent states of the note and thereby invite them to send representatives to launch talks.[17]

US Secretary of State Robert Lansing, although, received the note on 14 October responded to the note on 31 October – the day the ceasefire agreement went into effect. In his response he claimed that he had presented to note to the President on 17 October, and that the US Government will be conveying the application of the Turkish *charge d'affaires* to the belligerent states that were still engaged in battle with the Ottoman State. A member of the British Cabinet explained the delay saying, "We could have signed it much earlier, because the Turks were in our hands. Turks were requesting peace for 15 days. But, we were in no hurry in reaching an agreement with them before the occupation of Aleppo that was to become the capital city of a future Arabian State."[18]

Aside from the official application made to the US, Talât Pasha undertook various attempts for truce. Rahmi Bey,

[17] Gotthard Jaeschke, "Mondros'a Giden Yol" [Road to Moúdhros], Belleten, Cilt: XXVIII, Sayı: 109, Ocak 1964, pp. 141-142.

[18] ibid., pp. 142-143.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Governor of İzmir, on 3 October 1918, sent Charles Karabiber, the Director of Vilayet Foreign Affairs, and the French tradesman Edmond Giraud to present Talât Pasha's letter of peace to the British representative in Mitilíni, Lésvos. The commission boarded the cruiser *Liverpool* on 4 October and held talks with the British Ambassador Lord Granville in Athens on 6 October; however, no results could have been attained at the end of the talks.[19]

On 12 October, the Ottoman Government reiterated its appeal to the US via Ottoman Ambassador to Switzerland, Fuad Selim, to no avail.[20]

Sultan Vahdettin, Mehmet IV, sent a peace proposal, to be conveyed to the British Government, to the British Ambassador to Bern, Horace Rumbold, via his personal representatives Rüştü Bey and Boghos Nubar Pasha. Vahdettin's proposal included the following terms:[21]

1. *Founding of a British protectorate in Hejaz, Syria, Palestine, and Iraq – similar to one instituted in Egypt before the war – under the suzerainty of the Sultan,*

2. *Britain's help in cessation of the Committee of Union and Progress,*

3. *Establishment of supremacy of the Sultan on the throne,*

4. *Establishment of an alliance between the Ottoman State and Britain,*

5. *Realizing of constitutional reforms under the control of Britain in the regions still affiliated to the Ottoman State,*

---

[19] ibid., p. 144.

[20] İhsan Şerif Kaymaz, "Mondros: Bir Ateşkesin Tahlili [Moúdhros: An Analysis of a Cesaefire]," 21. Yüzyıl [21st Century], Year: 2, Issue: 7, October-November-December 2008, p. 244.

[21] ibid., pp. 244-245.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

6. *Toppling of the Union and Progress administration by a 300-500 thousand-man force composed of deserters under the command of the British,*

7. *Sending of an Ottoman Pasha to Egypt with the aim of recruiting troops from the Ottoman prisoners to set up a force to march over to İstanbul,*

8. *Cooperation with the king of Arabia in this respect,*

9. *Rearranging of the Turkish-Bulgarian border to its 1912 line,*

10. *Restoration of the islands – like Lésvos and Khíos – close to Anatolia to the Ottoman State,*

11. *Annulment of the Treaty of Ouchy.*

Vahdettin's proposal, taken independently from the government, was not taken into consideration by the British.[22]

Another attempt was made via the Ottoman Military Attaché to Bern, Colonel Halil (General Sedes), to the British. In his telegraph message, Colonel Halil stated that the British Ambassador in Bern advised him that it would be better for the Ottoman State, to obtain more favorable conditions, should it apply to Britain rather than the US. Grand Vizier Ahmet İzzet Pasha advised Colonel Halil to continue his talks.[23]

Ahmet İzzet Pasha, sent Marcel Savoie, member of the board of directors at the Ottoman Bank, to the French Army; however, Savoie was delayed as he was first detained the Bulgarians and later getting arrested on the charges of espionage by the French, he arrived at General Franchet d'Esperey's headquarters in Thessalonica. The instructions he submitted were as follows:[24]

---

[22] ibid., p. 245.

[23] Ahmet İzzet Paşa, Feryadım [My Lament], Vol: II, eds: Süheyl İzzet Furgaç, Yüksel Kanar, Nehir Publications, İstanbul 1993, pp. 20, 280.

[24] ibid., p. 21.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

1. *Administrative integrity of the Ottoman State: Capital will be İstanbul; straits will be opened in accordance with the mutual agreements to be reached.*

2. *Arabia, Syria, and Palestine shall be granted independence under the sovereignty of the Sultan.*

3. *Definite border line in the lower sections of Meriç River on the Bulgarian side; a natural border and a military security zone on the Russian side (on the other side of the border before the war).*

4. *Government: Independent constitutional monarchy.*

5. *Securing the rights of development for the non-Muslim peoples (on condition that the state's legal rights of sovereignty are fully protected).*

6. *Annulling of all the mutual agreements, concessions etc. signed between us and the France.*

7. *Financial help from the Entente States.*

While Marcel Savoie was on his way to France, Chief Rabbi Naoum Effendi, upon a request to travel as far as the USA should the circumstances demanded, was sent to Paris to hold talks with the Americans.[25] Individual attempts made for a truce remained as ineffectual attempts. The most effective attempt was to employ General Townshend,[26] who was

[25] ibid., pp. 21-22.

[26] Orbay, pp. 58-59. As Rauf Bey recalls in his Memoirs, when General Townshend was brought to İstanbul, upon the request of the General Staff Navy Lieutenant Tevfik Bey was appointed to his aide. Enver Pasha allowed him to go anywhere in İstanbul, to talk to people whom he wanted, and to attend clubs; not satisfied with this he even gave a cutter to his orders to set sail. He showed him due courtesy by inviting General Townshend for a tea at his home.

Rauf Bey wrote that he had first met General Townshend at his mansion in Büyükada, during his visit to Heybeliada Naval Academy; that his second visit took place two months prior to the end of the war; and that the

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

accommodated on the island of Büyükada, after being taken prisoner at the end of the Battle of Kut-al Amara, as an intermediary.

On 3 October 1918 –General Townshend went to İstanbul from Büyükada upon the invitation from Ahmet İzzet Pasha. At the meeting, General Townshend was informed that Bulgaria had signed an agreement. General Townshend, saying that he would gladly assume the role of an arbitrator with the British Government, asked for his freedom in the first place. General, stating that he was hopeful that he may get the British consent not to annex the Turkish territories in Thrace and Asia, stressed that the Ottoman Government should open the Çanakkale Strait to navigation and render İstanbul a free-port.[27]

In the evening of the day, Talât Pasha resigned (7 October), General Townshend told Tevfik Bey, who had come from İstanbul to talk with him, that it was impossible for the Entente to sign a truce that would encompass all the fronts, and that the most favorable solution would be to follow the Bulgarian example and sign a truce under the same conditions.[28]

Enver Pasha, issuing a Supreme Military Command order to all the armies on 13 October, informed them on Germany's

---

General paid a visit to him when he was in Büyükada. Rauf Bey stressed that Turkish-British relations dominated the talks they held. In these talks, he says, General Townshend voiced his apprehensions on the enmity between the Turks and British saying, "Had we had the Turks on our side we could have saved one million soldiers and we could have finished the war in two years." Continuing he voiced his harsh criticism of the mistakes the British had made. (Orbay, p. 59).

[27] Charles V.F. Townshend, Mezopotamya Seferim: Kurna, Kûtülamare ve Selmanıpâk Muharebeleri [My Campaign in Mesopotamia], Trans. Gürol Koca, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012, pp. 632-633.

[28] ibid., pp. 633, 635.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

intention to sing a truce with the Entente States on the premises set by Wilson's fourteen articles. Part of the negotiation deal, it was mentioned that Wilson required both Germany and Austria to evacuate the regions that they have occupied and also that although Germany and Austria consented to the overall stipulation, an answer was not yet received.[29] The day Enver Pasha issued his orders, Ahmet İzzet Pasha – conferred a Marshal – was appointed as the Grand Vizier.[30] Council of Ministers, convening on 14 October, discussed the truce issue first and decided to sign a peace treaty within the context of Wilson's Principles, and to wait for Wilson's answer, and if possible to sign a peace treaty together with all the Entente powers.[31]

On learning Ahmet İzzet Pasha's appointment as Grand Vizier, General Townshend asked for a meeting with him in a letter he sent to Minister of Navy Rauf Bey (Orbay) on 14 October. In his letter, he said that in return for the due respect he was shown during his captivity he was willing to help the Ottoman Government in its talks with the British and guaranteed that he would convince them to agree the best terms of truce for the Ottoman Government. He concluded saying that should the Ottoman Government accept his proposal, he immediately be sent to the British Fleet. His only condition was restoring of his freedom before leaving the country.[32] Rauf Bey,

---

[29] Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı [Turkish National War of Independence I: Moúdhros Ceasefire and Practice], Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları [Turkish General Staff – Military History and Strategic Studies Department Publications], Ankara, Genelkurmay Basımevi 1999, App-1.

[30] Ali Fuad Türkgeldi, *Görüp İşittiklerim* [What I Saw and Witnessed], 5. Ed., Türk Tarih Kurumu Yayınları [Turkish Historical Society Publications], Ankara 2010, p. 153.

[31] Bayur, p. 720.

[32] Townshend, p. 636. Townshend, in his book, dates the letter to

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

in his response to Townshend told him that would be better if he could submit his proposal directly to the Grand Vizier. Next day, before noon, Grand Vizier Ahmet İzzet Pasha called Rauf Bey to Babıâlî (Sublime Port) and showing the letter asked for his opinion. Rauf Bey told him that talking to Townshend would yield to more favorable talks with the British, and this opinion convinced the Grand Vizier in inviting Townshend to the Sublime Port.[33]

The meeting of the Council of Ministers held on 16 October was rather a meeting where talks on signing a separate peace gained importance. Grand Vizier Ahmet İzzet Pasha explained General Townshend's willingness in establishing relations with Great Britain. Talât Pasha Cabinet's futile attempts for peace were also considered. Council of Ministers approved General Townshend's departure to Britain to hold talks within the framework of set principles. The principles to be presented to the British Government were determined as follows:[34]

1. *Ottoman Government shall respect to the administrative autonomy of the peoples living in the territories occupied by the Entente Forces*.

2. *Political, financial, and economic freedom of the Ottoman Government shall be maintained*.

3. *Financial support shall be provided for the Ottoman Government in need for the prevention of the current crisis*.

4. *Assuring of the rectitude and utmost protection of the British Government for the realization of peace within the framework of the above mentioned principles*.

"15 October;" however, Rauf Orbay dates it to "14 October." For this reason the letter is dated to its proper date in the text. (Başak, fn. 200; Orbay, pp. 58, 60-61.)

[33] Orbay, pp. 60-61.

[34] ibid., pp. 61-62.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

General Townshend, upon the invitation of the Grand Vizier Ahmet İzzet Pasha, went to Istanbul on 17 October. In his memoirs, General Townshend said that, while sailing from Büyükada to İstanbul, he had written a draft on the terms of a truce, as he thought them, in his cabin:[35]

1. Çanakkale and İstanbul Straits *to be opened to British Fleet.*

2. *The establishment of an autonomous administration of a confederation of states in Iraq and Syria under the suzerainty of the Sultan, similar to those established in Bavaria, Saxony, and Württemberg etc.*

3. *Setting up a similar administration in the Caucasus.*

4. *Withdrawing of the Entente troops from Syria and Iraq.*

5. *Preserving the borders of the Ottoman State in Europe as it was decided and accepted in the Treaty of London.*

6. *Immediate release of British and Indian prisoners of war, gathering them in İzmir and transferring them to the island of Khíos.*

Ahmet İzzet Pasha welcomed General Townshend warmly and had a conversation for a while. Ahmet İzzet Pasha expressed his conviction that General Townshend will do his best to reach an agreement that would not harm the dignity of the Ottoman State. Upon General Townshend's advice on opening of the Çanakkale Strait to the British, which would accelerate Great Britain's acceptance of an agreement, Ahmet İzzet Pasha replied him saying that if Britain is ready to protect the Ottoman State then the Ottoman Government would open the Çanakkale Strait.[36] Following the meeting, General Townshend returned to Büyükada. That evening, Ahmet İzzet Pasha sent the Minister of Navy, Rauf Bey, to Büyükada

[35] Townshend, pp. 636-637.

[36] ibid., p. 638.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

so as not to waste time for mediation. At the meeting held in Büyükada, Rauf Bey conveyed the terms of the agreement proposed by the Ottoman Government to General Townshend:[37]

1. *Ottoman State wishes to be on friendly terms with Great Britain and requests her protection.*

2. *Britain should immediately cease its ongoing operations.*

3. *Ottoman Government is willing to grant autonomy to the lands under the suzerainty of the Sultan that are occupied by the Ententes; Britain shall uphold this system of administration.*

4. *Ottoman State shall have freedom in finance, politics, and in the field of industry.*

5. *Ottoman State will be given financial aid in times of crises to overcome the difficulties.*

Rauf Bey, at the end of the meeting, informed General Townshend on how he will be taken and on the route he will travel the next day, and returned to İstanbul by midnight.[38] It was decided to keep General Townshend's leaving of İstanbul secret. Sending General Townshend through the Çanakkale Strait was not deemed appropriate; it was then decided to send him via Bandırma; the Governor of İzmir, Rahmi Bey, who was in İstanbul then, was to take him to İzmir and then send him to Lésvos.[39]

In the morning of 18 October General Townshend together with Captian Morland and Captain Tevfik Bey left Büyükada. Towards noon they boarded on the yacht where Governor of İzmir Rahmi Bey was. Arriving Bandırma in the evening they set off for İzmir on a train. Reaching İzmir at noon time

[37] ibid., pp. 639-640.
[38] ibid., p. 642.
[39] Orbay, pp. 63-64.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

on 19 October they sailed for Lésvos.[40] Although General Townshend's leaving of İstanbul was tried to be kept a secret, it appeared in one of the newspapers issued in a foreign language in Beyoğlu the next day. The negative implications of the news were seen at once, non-Muslim groups began their protests in İstanbul.[41]

German General Seckt, in his meeting with Ahmet İzzet Pasha, asked whether Ottoman State's intention of signing a separate truce was true. Ahmet İzzet Pasha answered him saying that their true intention was to sign a joint treaty, but that it was also necessary to assume a different stance should a compelling situation ever appeared.[42]

Grand Vizier Ahmet İzzet Pasha mentioned the attempts made for a ceasefire and signing of a truce in his introduction of the Government Program which he delivered at the Parliament on 19 October 1918, Saturday. Ahmet İzzet Pasha stressing his conviction on the country's need for tranquility and the nation's need for calmness explained that they would be accepting a peace based on the principles declared by the US President.[43] General Townshend and his accompanying personnel arrived in the Mitilíni Port in the morning of 20 October. Townshend sent a telegraph message to commander of the fleet and requested a boat to reach him. Then he sent another telegram to Admiral Wemyss with the request to inform his wife on his release. He also sent a long explanation on the position and the proposals of the Ottoman State to the War

[40] Townshend, p. 643.

[41] Orbay, p. 73.

[42] Maliye Nâzırı Cavit Bey, p. 18.

[43] Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi [Parliamentary Minutes], Session: 3, Vol: 1, Assembly Year: 5, Fourth Meeting, 19 October 1334 (1918) Saturday.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Office Secretary. They reached Moúdhros in the afternoon of 20 October. General Townshend was welcomed by Admiral Sir Arthur Calthorpe, the Commander in Chief of the Mediterranean Fleet, and by Admiral Sir Michael Culme-Seymour.[44]

In its meeting on 21 October 1918 the British War Cabinet considered the telegram that General Townshend sent from Mitilíni. The telegram containing Ahmet İzzet Pasha's terms of peace was a clear indication of Ottoman Government's request for a different truce. Ottoman State was willing to give autonomy to Sultan's occupied lands and requested Britain to end the war at once. It was also hopeful that Britain would lend financial aid to the Ottoman State. War Cabinet decided to inform the Commander in Chief of the Mediterranean Fleet on the evaluations made with a telegram. In its afternoon session the telegraph message received from Admiral Calthorpe was considered. The message included the statements that General Townshend made earlier. The hopes of the Ottoman Government, eager to commence truce talks, were especially focused on Great Britain. Also, the Commander of Entente fleet that was to pass the Çanakkale Strait had to be a British. Otherwise, British prestige in the East would be affected negatively; moreover, a fleet to enter İstanbul under the command of a French admiral would breed undesirable consequences among the Romaic peoples living in Anatolia. [45]

In its message to Commander in Chief of the Mediterranean Fleet, the War Cabinet stated that the Great Britain was not able to decide on the terms of a truce without consulting its allies. It was also stated that in order not to encounter fur-

[44] Townshend, p. 644.

[45] Başak, pp. 115, 117, 124.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ther losses and getting herself free from the German yoke, Ottoman State had to sit at the truce table at once. Admiral Calthorpe was informed that he was authorized to hold talks with an official representative and that the terms of the truce were to be sent on the following day.[46]

In its session held on 22 October 1918, the War Cabinet decided to send a draft of the truce terms to Admiral Calthorpe. He was advised to consider all the 24 articles, listed in order of importance, and have the Ottoman Government comply with as much articles as possible; but as the first four articles were highly important for Britain he was advised not to push too far and jeopardize the truce by insisting on the remaining articles should the Ottoman Government comply with the first four articles.[47]

The French Ministry of Foreign Affairs, on learning that Great Britain was attempting to sign a separate truce, protested and declared that the British had no right to make a separate truce. Admiral Calthorpe, on 24 October, informed the French Admiral Amet on the most important terms of the draft agreement, the first four articles, and said that he would not reveal the remaining twenty articles on the grounds that they were not to be insisted upon. Admiral Calthorpe informed his superior, French Admiral Gauchet, that he was fully authorized by his government to explain the terms of the truce to Ottoman representatives.[48]

On 24 October, British Minister of War Lord Milner talking to Clemenceau in Paris convinced him on the need to

[46] ibid., p. 125.
[47] ibid., p. 129.
[48] Bayur, pp. 735-736.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

have a British admiral commanding the Mediterranean Fleet; however, Clemenceau did not enter any commitment and give the British admiral free hand in signing a truce without the French.

The topical issue on the agenda of the British War Cabinet in its session held on 24 October was the truce to be signed with the Ottoman Government. Occupation of Aleppo and Mosul were also discussed. Chief of Staff General Wilson stressed that Aleppo and Mosul had to be occupied before the signing of a truce with the Ottoman State. At the meeting it was decided to send a telegraph message to General Allenby, situated at a distance of about 75 kilometers to Aleppo, to spend all the effort to take Aleppo and Mosul in the shortest time possible.[49]

Determining of the Delegates for the Truce Talks

General Townshend, in his telegram, dated 23 October, sent to Rahmi Bey from Moúdhros stated that Britain was ready to discuss the terms of the truce and Rahmi Bey forwarded the message to the Grand Vizier.[50] Ahmet İzzet Pasha submitted the telegraph message to the Sultan, who welcomed the action.[51] A controversy occurred between the Sultan and the Grand Vizier as to who would represent the Ottoman State at the talks, but when resignation of the government was brought to the fore, the issue was resolved in accordance with Ahmet İzzet Pasha's request. Although the Sultan took a back step

[49] Başak, pp. 131-132.

[50] For the text of the telegraph message see Ahmet İzzet Paşa, Appendix: 6, p. 282.

[51] Orbay, pp. 82-83.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

in selecting the representatives, he insisted on the inclusion of the protection of the rights of the caliphate, sultanate, and Ottoman Dynasty, as principles for settling the administrative autonomy to be given to certain lands under Entente occupation. However, it was to be clearly stated that the autonomy to be given would only be administrative not political.[52] Minister of Navy, Rauf Bey, was assigned as the head of the Ottoman delegation to attend the truce talks. The document confirming the delegation's authority to sign the truce was endorsed both by the Grand Vizier and Minister of Foreign Affairs.[53]

Ahmet İzzet Pasha Government prepared an 8-Article directive to be given to the delegation authorized to sign a truce in Moúdhros. The text of the directive, approved by the Council of Ministers, was as follows:[54]

1. *Opening of the Straits: The principle of the opening of the straits to commercial and battle ships during the truce talks is accepted. However, Greek ships will not be allowed to enter. Fortifications around the straits shall be kept by the Ottoman troops. Should the enemy strongly insists, we might allow certain amount of British officers for control purposes as well. The condition of their leaving of the straits after the signing of the truce ought to be included in the protocol.*

Battleships entering through the Çanakkale and Black Sea Straits shall not stay more than two days between the straits and pass into the Black Sea or to the Mediterranean Archipelago.

2. *Demobilization of the Troops: demobilization of the troops shall be accepted in principle; troops required, not to exceed the numbers of the peace time, for the maintenance of*

[52] Ali Fuad Türkgeldi, pp. 154-155.

[53] Orbay, pp. 83-85.

[54] *Türk İstiklal Harbi I: Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı,* pp. 34-35.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

internal order shall remain under arms. Foreign officers and troops shall be returned to their respective countries at intervals.

3. *Present battle fronts shall not be violated. As it becomes to the nature of the truce, truce shall cover all the battle fronts, Britain and her allies.*

4. *Ottoman Government bearing the responsibility guarantees the internal security and public order as well as in its territorial waters. Interventions to administration of the government shall never be accepted. No military power shall be positioned in any part of the country.*

5. *Taking of necessary measures for the protection of our coast line and territorial waters against any German threat to Black Sea region and maritime lines solely belongs to us. However, the British may be given the right to supervise for their contentment.*

6. *Freedom of trade and merchant ships shall be welcomed following the signing of the truce. We shall ask them to speed up the importing of the cereals and victuals to our country.*

7. *As is evident, Germany will not be able to give loans to the Ottoman State following the signing of the truce; Ottoman State shall be given loans.*

8. *All claims to be directed at national honor shall be repudiated. Two months, at the least, shall be granted to the native German and Austria-Hungarian military, embassy and consulate personnel to leave the Ottoman State. Any coercive measure to be applied to the German and Austria-Hungarian subjects to return to their homelands shall not be accepted – as our subjects in the mentioned countries will be treated in the same way, and returning especially of our students, whose numbers might be little over than 15.000-20.000, home shall not be accepted whatsoever.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Determining of the representatives for truce talks, drawing up of the instructions to be given to the delegation, preparation of the document of authorization and having them approved almost in no time are clear indications suggesting how anxious was the State in having the agreement signed.

Departure of the Ottoman Delegates from İstanbul and Arrival in Moúdhros

On 24 October, at midnight, Rauf Bey, Reşat Hikmet Bey and Ali Bey who was appointed as a secretary to the delegation sailed on board the *Peykişevket* battle cruiser from İstanbul to Bandırma from where they took the train to İzmir. In İzmir, LTC Sadullah Bey, Army Commander Cevat Pasha's Chief of Staff, joined the delegation. The delegation left İzmir early in the morning of 26 October on board the *Zafer* tugboat. Towards evening, off the coasts of Sığrı, they went on board the British battle cruiser HMS *Liverpool*. In the evening of 26 October, at about 22:00, arriving in the Moúdhros Port, Mitilíni, made into a "Naval Base" by the Ententes, the delegation was met by the Commander in Chief of the British Mediterranean Fleet Admiral Calthorpe, who was authorized to sign the truce on behalf of the Entente States, on board the HMS *Agamemnon*.[55]

Truce Talks (27-30 October 1918)

Truce talks began in the morning of 27 October and concluded with the signing of the agreement in the evening of 30 October. The sessions, hours, and the duration of the talks are given in the table below:[56]

[55] Orbay, pp. 85-86, 89.

[56] Hours hereby stated are taken from Ali Türkgeldi's book.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Date	Session	Hour	Duration
27 October 1918, Sunday	First Session	09:30 – 13:00	3 Hours 30 minutes
	Second Session	15:30 – 17:30 17:45 – 19:25	3 Hours 40 minutes
28 October 1918, Monday	Third Session	15:00 – 17:40 17:58 – 20:15	4 Hours 57 minutes
29 October 1918, Tuesday	No meeting was held		
30 October 1918, Wednesday	Fourth Session	09:00 – 12:25	3 Hours 15 minutes
	Fifth Session	21:15 – 20:15	48 minutes
		Total	16 Hours 10 minutes

British delegation at the truce talks:[57]

Arthur Gough-Calthorpe (Admiral – Chief of Delegation – Commander in Chief of the Mediterranean Fleet); M. Culme Seymour (Admiral – Consultant – Commander of the British Aegean Fleet); Rudolph M. Burmester (Commodore – Chief of Staff of Admiral Calthorpe)[58]; Charles E. Lynes (Officer); Gerald G.C. Dickens (Officer);

Ottoman delegation at the truce talks:[59]

[57] Başak, p. 142; Ali Türkgeldi, p. 33.

Various names and ranks appear in different sources as to the British taking place in the British delegation.

[58] Ali Türkgeldi writes that this person took part in the talks after the third session. Ali Türkgeldi, p. 33.

[59] Başak, p. 142; Ali Türkgeldi, p. 33.

These names taking place at the talks are the same in the sources. In some sources it is said that Captain Tevfik (Tevfik Birmen), who had been appointed as the Aide-de-Camp to General Townshend during his stay in İstanbul, attended the talks. (Townshend, p. 645; Kurat, p. 40.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Rauf Bey (Chief of Delegation – Minister of Navy)[60]; Reşat Hikmet Bey (Ministry of Foreign Affairs, Undersecretary)[61]; LTC Sadullah Bey (8th Army Chief of Staff)[62]; Ali Bey (Secretary)[63].

As Rauf Bey could not speak French, owing to his good command of English talks were mainly held in English. Reşat Hikmet Bey and Sadullah Bey who could not speak English voiced their opinions in French. British consultants made their explanations both English and French when they were asked about their opinions. [64]No minutes were kept at the talks. British and Ottoman delegations' secretaries kept unofficial records. Ali Bey, on his return to İstanbul submitted the notes he recorded during the talks to the approval of the Ministry of Foreign Affairs, Undersecretary Reşat Hikmet Bey, and gave a copy of the records he had kept.[65] British records kept during the talks held on board HMS *Agamemnon* amounted to 62 pages. These notes do not include the talks carried out in French.[66]

1. Admiral Calthorpe – Rauf Bey meeting before the First Session

Prior to the beginning of the talks, Rauf Bey, believing that it would be favorable to have a private conversation with Admiral Calthorpe, asked for a private meeting. Upon Admiral

[60] Rauf Orbay.

[61] In his article Yuluğ Tekin Kurat claims that as the Minister of Forein Affairs Nabi Bey refused to go, his undersecretary was sent Kurat, p. 40.

[62] Sadullah Güney.

[63] Ali Türkgeldi. Ali Fuad Türkgeldi's son.

[64] Ali Türkgeldi, p. 33.

[65] ibid., p. 34.

[66] Başak, p. 208.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Calthorpe's consent, Rauf Bey met both Admiral Calthorpe and Admiral Seymour. In the meeting Rauf Bey explained the reasons for Ottoman States' entering the war saying that the main reason was Russia and the politics she had ever been pursuing. He further stated that Entente's decision to join forces with Russia leaving the Ottoman State neglected created a sense of threat against the national integrity and the existence of the Ottoman State; that the Turkish nation had been fighting courageously and self-sacrificingly for four years to protect its existence; that although the last revolution which led to the collapse of the Tsarist administration seemingly delayed the Russian danger, it would not eradicate the danger as a whole. He, moreover, stated that considering the revolution and Ottoman State's geographical significance together, Ottoman State's living in harmony is in the advantage of the Entente, especially for Greta Britain; British government must have had realized that the Ottoman State shall prove to be promising element of peace in the Near East through what had been experienced in the last war; that the new cabinet's interest to establish contact with the British is of vital importance in reaching peace and thus would serve to the interests of both sides; that the Ottoman Government wishes to develop in peace and this implies following a politics in line with that of the Great Britain. Rauf Bey, finally stated that, although determined to stop the war, they shall never accept the terms that will infringe the sovereignty of the Ottoman State should the Ententes ever insist; that they came to Moúdhros as adherents of peace, but that they will not be signing the terms that would be impossible to implement whatsoever.[67]

Rauf Bey, declaring that he had no idea of the terms of truce the British drew, further stated that should the war

[67] Orbay, pp. 90-91.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

continue, due to unacceptability of their proposals, the Entente might enter İstanbul suffering heavy casualties; the raise of the non-Muslim population would pave the way to a civil war, İstanbul thus turn into a bloody battlefield, and that such circumstances will never bring the expected peace. Turkish people, who had proven their true devotion to their independence with the altruism they displayed, facing such a situation would be compelled to continue the war till the end. Then, the Turkish people will not be responsible from the bloodshed and losses to occur.[68]

Rauf Bey, after the meeting, declared that both admirals listened to him attentively; that Admiral Calthorpe, in his response, said that he had understood what he was really saying, and that he would do his best to render the talks most fruitful to sign a truce that would end the war, to reinstate the friendship based on protection of mutual interests between the Ottoman Government and Great Britain. Following the talks they passed into the meeting-room.[69]

2. First Session (27 October 1918, Sunday / 09:30–13:00)

First session of the talks commenced in the morning of 27 October 1918, Sunday, at 09:30, following almost an hour long private meeting held between Rauf Bey, Admiral Calthorpe, and Admiral Seymour.

At the beginning of the talks, Admiral Calthorpe declaring that although some changes might be made in the terms, no changes were to be accepted for the first four terms as they were of utmost importance for his government, proceeded reading the first article:[70] "*Opening of Dardanelles and Bosphorus and*

[68] ibid., pp. 91-92.
[69] ibid., pp. 91-92.
[70] ibid., p. 34.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

secure access to the Black Sea. Entente occupation of Dardanelles and Bosphorus forts". Rauf Bey stated that secure access may be accepted but he objected to the occupation of the fortifications by the Entente. Calthorpe, in return, expressed that the Entente had to think of condition of war when a warlike government replaces the present Ottoman Government and takes up arms, then they would be in danger.[71]

Upon Rauf Bey's inquiry, Calthorpe said that all the forces of the Entente, including the Greeks and the Italians, will be part of the occupation of the fortifications . Rauf Bey insisted to forbid the Greek and Italian troops in the fortifications. In response, Admiral Calthorpe said that he would be asking for his government's instructions on the occupation of the fortifications; should his government insisted he would advise forts' occupation only by the British and the French garrisons; that the passage of the Greek ships to Black Sea may not be prevented, but that they might be promised to pass at night time. First article was thus skipped without reaching an agreement, and Admiral Calthorpe proceeded by reading the second article:[72] "*Positions of all minefields, torpedo tubes and other obstructions in Turkish waters to be indicated and assistance given to sweep or remove them as may be required*."

When Admiral Calthorpe explained that this article was one of the elemental stipulations of the agreement, Rauf Bey stated that there would be no objection to the acceptance of the article; thus, the article was accepted as it was. Admiral Calthorpe continued by reading the third article:[73] "*All available information as to mines in the Black Sea to be communicated*."

[71] ibid., pp. 34-35.
[72] ibid., pp. 35-36.
[73] ibid., pp. 36-37.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Admiral Calthorpe explained that this article had to be accepted as it is. Rauf Bey replied explaining that there would be no objections to the acceptance of the article, but that as the government did not have all the information on the minefields, torpedo tubes and other obstructions in the Black Sea, Chief of Staff might provide the required information; the article was acceptedwithout modification. Admiral Calthorpe read the fourth article:[74] "*All Entente prisoners of war and Armenian interned persons and prisoners to be collected in İstanbul and handed over unconditionally to the Entente*."

Admiral Calthorpe expressed that this article was also to be accepted as it is. Rauf Bey explained that there were no Armenian prisoners; that the Russian Armenians had already been returned to their homeland, and that a general amnesty was issued for all the detainees. Calthorpe, speaking frankly, said that the article was included to soothe the public opinion as there was too much of apprehensions on the Armenian people; that if they do not include anything about the Armenians they would be subjected to criticisms of the British and American public opinion. Ottoman delegation insisted on the exclusion of the clause; moreover, he proposed handing over of the prisoners not only in İstanbul but also in the neighboring regions as well, but the Admiral reminded him that his government demanded thorough acceptance of this article without any change. Then, the fifth article opened to discussion:[75]

[74] ibid., p. 37.

[75] ibid., pp. 37-38.

In his memories Rauf Orbay states that Admiral Calthorpe, after reading the first four articles, had said that his government was "determined to have these articles accepted unconditionally; only after these articles are accepted the talks on the other articles will be considered." Rauf Bey further states that that would not have been proper to continue the talks, without

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

"*Immediate demobilization of the Turkish Army except for such troops as are required for surveillance of frontiers and for the maintenance of internal order (numbers are to be determined later by the Entente)*." Although Reşat Hikmet Bey proposed the change of the last paragraph as "*numbers are to be determined mutually by the Ottoman State and the Ententes.* " Admiral did not accept the proposal but decided to reshape it by including to "… will be determined after consultation with the Ottoman State". He then continued by reading the sixth article.[76] "*Surrender of all war vessels in Ottoman waters or in waters occupied by the Ottoman State; these ships are to be interned at such Ottoman port or ports as may be directed*." Upon Rauf Bey's request the article changed as follows:[77] "*Surrender of all war vessels in Ottoman waters or in waters occupied by Ottoman State; these ships to be interned at such Turkish port or ports as may be directed, except such small vessels as are required for police or similar purposes in Turkish territorial waters*."

Admiral Calthorpe read the seventh article:[78] "*Important strategic points will be occupied by the Entente*." Upon Rauf Bey's requesting of explanation on the seventh article, Admiral Calthorpe stated that he was not sure what his government intended to set with this article but that it might be explained

knowing what all the articles stipulated, whether the first four articles were accepted, disagreements that would arise in discussing the other articles might well impede reaching to a mutual agreement, and that learning of all the articles beforehand was mandatory and indispensable. Orbay stated that following long discussions, Calthorpe consenting read all the articles prior to the beginning of the talks. (Orbay, p. 93.)

[76] ibid., p. 38.

[77] ibid., p. 38.

[78] ibid., p. 39.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

by the occupation of Haçin, Sis, Ayntap, and Zeytun towns mentioned in Article 24(b); but, nevertheless, he said he would be asking for further information on the seventh article. Then, they proceeded with article eight:[79] "*Free use by Entente ships of all ports and anchorages now in Ottoman occupation*."

Rauf Bey proposed the same freedom of sail for the Ottoman vessels. Calthorpe, in his response, stated that the Ottoman vessels will have the same rights at the Ottoman ports, that he did not see any drawbacks in their sailing to foreign countries, but that, he added, was an issue to be discussed in larger scale before it was included in the article and the truce talks was not the place to discuss it. The article was changes as follows:[80] "*Free use by Entente ships of all ports and anchorages now in Ottoman occupation and denial of their use by the enemy. Similar conditions to apply to Ottoman mercantile shipping in Ottoman waters for purposes of trade and the demobilization of the Army*."

Meeting was adjourned at 13:00 to meet at 15:30 in the afternoon.[81]

3. Second Session (27 October 1918, Sunday / 15:30–17:30, 17:45–19:25)

Talks were resumed on 27 October, Sunday afternoon. At the beginning of the session Admiral Calthorpe showing a secret letter he received from the French Admiral Amet, explained French desire to participate in the talks, and asked for Ottoman delegation's opinion. Rauf Bey stated that he had to consult his government prior to participation of a representative

[79] ibid., p. 39.
[80] ibid., p. 39.
[81] ibid., p. 39.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

of any other country in the talks save for the British. Admiral Calthorpe sharing Rauf Bey's remarks said that participation of the delegates from other Entente States would prolong the talks; that he would inform the French Admiral adding that they had to accelerate the pace of the talks. Having decided on continuing the talks between the representatives of the two countries, tenth article was read aloud:[82] "*Use of İstanbul as a naval base by the Entente Fleet and use of all ship repair facilities at all Ottoman ports and docks for repairs*."

Admiral Calthorpe explained that the article was added with the aim of making use of the Ottoman docks and shipyards to maintain and fix the damaged Entente ships in case of a war between German and Entente forces in the Black Sea. Reşat Hikmet Bey claiming that the article was going far beyond its intention asserted that Article 8 was comprehensive enough in meeting the condition mentioned in the article discussed. Rauf Bey added that in the case of using İstanbul as a naval base there would be difficulties in providing the security in the city, non-Muslims would might cause upheavals and leave the government in a difficult situation. The discussion on the article was left to another session as the British delegation insisted on their opinions. Admiral Calthorpe read the tenth article:[83] "*Entente occupation of the Taurus tunnel system*."

This article, for Rauf Bey, was a complementary article to the article aiming at occupation of the Adana region. Rauf Bey demanded that the article be excluded. Admiral insisted on his opinion, and without reaching a definite decision on the article they moved on to the eleventh article:[84] "*Immediate*

[82] ibid., pp. 39-40.

[83] ibid., p. 40; Orbay, pp. 107-108.

[84] Orbay, p. 108; Ali Türkgeldi, p. 40.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

withdrawal of the Ottoman troops from North-West Persia and Southwestern Caucasus to behind the pre-war frontier."

Rauf Bey, informed that the orders concerning the evacuation of the Northwestern regions of Iran and returning behind the pre-war frontier had already been completed. He divided the situation in the Caucasus into two; one region taken back from the Russians upon a treaty signed included three *sanjaks* (Kars, Ardahan, and Batumi). The other region involved the Caucasian lands extending to the east. The second region did not belong to the Ottoman State. Evacuation of the three *sanjaks* would cause a vacuum of government which would evolve into a state of anarchy. Such a case would not be in the advantage of the Entente States, but would threaten the very existence of the Caucasian nations and serve to the benefit of the Russian Revolutionary administration in gaining dominance over the region. Thus, Rauf Bey requested the repealing of the paragraph concerning the evacuation of the three *sanjaks*. Admiral Calthorpe, consenting Rauf Bey's request agreed the changing of the eleventh article as: "*Immediate withdrawal of Turkish troops from North-West Persia to behind the pre-war frontier has already been ordered and will be carried out. Part of Trans-Caucasia has already been ordered to be evacuated by Turkish troops, the remainder to be evacuated if required by the Entente after they have studied the situation there*." Admiral Calthorpe proceeded with Article twelve:[85] "*Controlling of the wireless telegraphy and cable stations by the Entente officials.*"

Ottoman delegation, bringing governmental messages to the fore, asserted that the article would never be accepted. Not reaching an agreement on the article, next article was taken

[85] Orbay, pp. 108-109; Ali Türkgeldi, p. 41.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

into consideration:[86] "*Prohibition to destroy any naval, military or commercial material.*"

Upon Rauf Bey's inquiry, Admiral Calthorpe admitted that they had no idea as to what was meant by the article, and that he would be asking his government for further explanation. They thus moved on to the fourteenth article:[87] "*Facilities to be given for the purchase of coal and oil fuel and naval material from Turkish sources.*"

Rauf Bey, expressed that such material was far beyond meeting the needs of the country, and that taking of these by the Entente would force the country into an entire chaos. Admiral Calthorpe, on the other hand, said that the Entente shall not purchase such material prior to meeting the needs of the Ottoman State; however, he added that more than required amount may be purchased. At last the article was decided to be written as: "*Facilities to be given for the purchase of coal and fuel oil and naval material from Turkish sources after the requirements of the country have been met. None of the above material to be exported.*" Admiral Calthorpe read Article 15:[88] "*Entente control officers to be placed on all railways, including such portions of Trans-Caucasian railways now under Turkish control, which must be placed at the free and complete disposal of the Entente authorities.*" "This clause to include Allied occupation of Batumi."

Rauf Bey, explained that the article suggested giving of all railways in Caucasia to the orders of the Entente officials, and stressed that Baku was not an Ottoman territory. Admiral Calthorpe insisted that the articles embraced all the railways

[86] Orbay, p. 110; Ali Türkgeldi, p. 41.
[87] Ali Türkgeldi, p. 41.
[88] Orbay, pp. 110-111; Ali Türkgeldi, p. 42.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

within the borders of the Ottoman State and those in the Caucasus. Rauf Bey, argued that giving of all the railways to the orders of the Entente States would impede the meeting of the peoples' mandatory needs and in returning of the troops home. Calthorpe contended that the needs of the country shall be considered, and that the article did not intend to put the people into difficult situation, it was in fact intended to curb any possibility of hindering the dispatches to be made in need by occupying them. He agreed on including the statement "*due consideration shall be given to the needs of the population*," in the article.[89]

Upon Rauf Bey's comment suggesting that the Ottoman Government would not have a say on the occupation of Baku, the phrase "Turkey will raise no objection to the occupation of Baku by the Entente," was added to the article. Despite the discussions and additions made, a definite resolution could not been reached. Next article, article sixteen, was read.[90] "*Surrendering of all garrisons in Hejaz, Asir, Yemen, Syria, Cilicia, and Iraq to the nearest Entente commander or to his Arab representative*."

Rauf Bey objected to the word "Cilicia." He further declared that the Ottoman Government would accept the "evacuation" of the garrisons such as those in Hejaz, Asir, and Yemen. Admiral Seymour said that should they ever accept the evacuation of the garrisons, they might still be used in war, and that they will restrain and return them back only after the signing of the truce.[91]

Reşat Hikmet Bey, stressing the fact that Cilicia was far beyond the war zone, inquired if, when the truce is signed, the belligerents forces would remain in their places. He stated that, should the article is executed as it is, the Ottoman troops

[89] Orbay, p. 112.
[90] Ali Türkgeldi, p. 43.
[91] Orbay, p. 113.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

in Cilicia would go as far as the British lines and say: "Take us prisoners".. Admiral Seymour in response said, "Yes, it is so!" Rauf Bey reiterated that they would never accept the surrendering of the forces in Cilicia or to its occupation. Upon Reşat Bey's objection, the phrase "Arabian representative," was cancelled. Given the Ottoman delegation's insistent remarks on the repealing of the phrase on Cilicia, the British delegation decided to ask for their government's directives; thus the article could not been given a final form.[92] Admiral Calthorpe read the seventeenth article:[93] "Surrender of all Ottoman officers in Tripolitania and Cyrenaica to the nearest Italian garrison." The article was delayed to another session upon the objections of the Ottoman delegation; and article eighteen was considered:[94] "*Surrender of all ports occupied in Tripolitania and Cyrenaica, including Misurata, to the Entente States at once*."

Rauf Bey expressed that neither Tripoli nor Benghazi was de facto under the Ottoman sovereignty, should the evacuation of the ports ever ordered they had not had the power to comply. The article was left to the next session to be held after the settling of the previous article. Admiral Calthorpe read the next article, nineteen.[95] "*Surrendering of all German and Austrian, naval, military and civilian personnel to the nearest British or Entente commanders*." Rauf Bey rejected the article. No final resolution was reached at the end of the discussions.[96] Discussion of the remaining articles was left to the next session.[97]

Nineteen articles have been considered on the first day of the truce talks, 29 October. Ottoman delegation informed

[92] ibid., pp. 113-114.
[93] Ali Türkgeldi, p. 44.
[94] ibid., p. 44.
[95] Orbay, pp. 114-115; Ali Türkgeldi, p. 44.
[96] Orbay, pp. 115-116.
[97] Ali Türkgeldi, p. 44.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

the Babıâli of the truce terms with a telegraph message. In the second message sent, it was explained that, as the terms of the truce were decided earlier by the Entente by consensus, any change of the articles required new inter-Entente talks, an option that the Entente was not eager to take it.

4. Third Session (28 October 1918, Monday / 15:30 – 17:30; 17:45 – 19:25)

No talks were held in the morning of 28 October, Monday. Ottoman delegation had not had received a response to the telegrams they sent a day earlier. At 15:00 Admiral Calthorpe arrived on board of HMS *Agamemnon*, declaring that he had received the directives he was waiting from his government, and expressed his wish to continue the talks. Commodore Rudolph M. Burmester (Chief of Staff of the Entente Fleet) joined the British delegation. Third session thus began on 28 October 2019, Monday, at 15:30.[98]

Admiral Calthorpe stated that he was given the authority to guarantee that the fortifications at Çanakkale and Black Sea shall not be occupied by any force other than the British and the French,. He explained that Article 7 will have to be changed as "*any strategic point.*" He further explained that İstanbul was to be used as an operational base for the military operations to be executed in the Black Sea, that İstanbul was to be a center of transportation for the fleet, and stressed that he could not understand why Article 9 was not accepted while Article 8 stated that "*Free use by Entente ships of all ports and anchorages now in Ottoman occupation…*"[99]

[98] Orbay, p. 116; Ali Türkgeldi, p. 44.

[99] Ali Türkgeldi, pp. 44-45.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Rauf Bey, in his response explained that there was a difference between "naval base" and "anchorage;" that there was also a difference between an Entente ship's taking refuge in a port owing to coercive conditions and port's becoming a permanent base; he further stressed that the second would simply mean "occupation" and they would not accept it. Admiral Calthorpe proposed remove the line "*Use of İstanbul as a naval base by the Entente Fleet...*" in return for the acceptance of the tenth article. Rauf Bey, seeking to avoid having Istanbul used as a naval base, accepted Article 10 – "*Occupation of the Taurus tunnel system*."[100]

Article 12 was accepted but adjusted as "*Wireless telegraphy and cable stations to be controlled by the Allies withOttoman Government messages excepted*."[101]

Admiral Calthorpe stated that the article concerning the railways was rearranged in line with the Ottoman delegation's proposal. Therefore, article 15 was changed as follows:[102] "*Entente control officers to be placed on all railways. These shall include Trans-Caucasian railways now under Ottoman control. Railways must be placed at the free and complete disposal of the Entente authorities. Due consideration shall be given to the needs of the population. This article also includes occupation of Batumi. Ottoman Government shall not raise any objections to the occupation of Baku*."

Article 16, suggesting the "Surrender[ing] of all garrisons in Hejaz, Asir, Yemen, Syria and Cilicia to the nearest Entente commander or to his Arabian representative…" was reconsidered. Admiral Calthorpe stressed that their proposal was thor-

[100] Orbay, p. 117.
[101] Ali Türkgeldi, p. 45.
[102] ibid., p. 45.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

oughly a product of humanitarian apprehension; that the Ottoman Army's guard units in Taif, near Mecca, surrendered to the Arabs; that those who did not surrender to the Arabs, as well as those whom the British were not able to take, would face danger of death in the midst of the desert; that they would be doing their best to take such units as much as they would. He further asserted that they would revoke the phrase "*[his] Arabian representative*." Rauf Bey, in his memoirs, states their apprehensions as follows:[103] "*Our inclination to accept our desperate forces, left all alone in the rear echelons of the frontline and impossible to extract, surrendering to the British relied upon an important fact: we knew that our wounded and sick soldiers, left behind on the battle fields while our troops were compelled to withdraw from Iraq and Syria almost in no time, were brutally being murdered by the Bedouins, and that the Arabian tribal chiefs remained silent as mere spectators*."

Admiral explained that what they meant by "Cilicia" was the Adana region, and they demanded the withdrawal of all the Ottoman forces there. As no consensus was reached the discussions on the article were suspended. Then, article 17 concerning the "*Surrender of all Ottoman officers in Tripolitania and Cyrenaica to the nearest Italian garrison*," was addessed. Rauf Bey stated that in case the Ottoman Government ordered the surrendering of the officers in Tripolitania, officers would never comply with the orders, that the Ottoman Government would not be able to enforce orders, and that the best thing would be to cut all the ties with them. Then, the article was changed as: "*Surrender of all Ottoman officers in Tripolitania and Benghazi to the nearest Italian guards garrison. Ottoman*

[103] ibid., p. 45; Orbay, p. 118.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Government assures that it will cut all communication and support should they not comply with the orders of surrender to be issued."[104]

Article 19, concerning the "*Surrendering of all German and Austrian, naval, military and civilian personnel to the nearest British or Entente commanders," was reconsidered and reached a consensus:*[105] "*All German and Austrian, naval, military and civilian, to be evacuated within one month from Ottoman dominions: those in remote districts will be removed as soon after as may be possible*." Admiral Calthorpe read article twenty:[106] "*Ottoman Forces' compliance with such orders as may be conveyed for the disposal of the equipment, arms and ammunition, including transport*."

Rauf Bey, asserted that the article would not be accepted. Admiral suggested that the fifth article is to be changed as "*Number of effectives and their dispositions to be determined later by the Allies after consultation with the Ottoman State*," then the Article 20 may be reviewed as "*Compliance with such orders as may be agreed for the disposal of the equipment, arms and ammunition, including transport, of that portion of the Ottoman forces which is demobilized under Article 5*." Rauf Bey, repeating his apprehensions on the possible outcomes, refused to accept the change. As both sides insisted on their own views, no agreement was reached; a short break was given to the talks.[107]

Following a tea-break, talks were resumed and Admiral Calthorpe read Article 21:[108] "Controlling of provisions and

[104] Ali Türkgeldi, pp. 45-46.
[105] ibid., p. 46.
[106] ibid., p. 47.
[107] ibid., p. 47; Orbay, pp. 121-122.
[108] Başak, p. 168; Ali Türkgeldi, p. 47.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

supplies by the Entente officers."As the British delegation could not answer the question, Rauf Bey proposed leaving the article for another session and the next article was read. Article 22 stated that:[109] "Ottoman prisoners to be kept at the disposal of the Entente Powers". The release of Turkish civilian prisoners and prisoners over military age to be considered.

Upon the insistence of the Ottoman delegation the phrase concerning, "[t]he release of Turkish civilian prisoners and prisoners over military age," was added to the article. Then article 23 was read:[110]"*Obligation on the part of Ottoman State to cease all relations with the Central Powers*."

Rauf Bey stated that the only drawback of this article was financial, should the relations with Germany are cut. He expressed concerns that, in such a case, the country would face extreme financial difficulties and, therefore, he requested the revoking of the article. However, no agreement was reached. The article twenty-four stated that: [111] *"A. In case of disorder in the six Armenian vilayets, the Allies reserve to themselves the right to occupy any part of them. B. Occupation of Sis, Haçin, Zeytun, and Ayıntab, in addition to the articles seven, ten, and fifteen."*

Rauf Bey considered that the occupation of the eastern *vilayets* would incite the Armenians. As no consensus was reached on the article, Calthorpe, leaving the discussions on the article to another session, asked Rauf Bey's opinion on Adana but he could not answer lacking the instructions from his government. [112]

---

[109] Ali Türkgeldi, p. 47.
[110] ibid., p. 47.
[111] Orbay, pp. 122-123; Ali Türkgeldi, p. 48.
[112] Orbay, pp. 123-124.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Talks on the article seven, "The *occupation of any strategic points by the Ententes*," were resumed. Rauf Bey restated his conviction that such a provision would lead to the resignation of the government and made clear, in concluding the talks, that the article will not be accepted. Following new rounds of discussions, , the article was changed as follows:[113] "*The Entente hasthe right to occupy any strategic points in the event of a emerging situation which may threaten the security of the Allies*"

Complaining on the slow pace of the talks, Admiral Calthorpe said: "*We are not dealing with commercial and economic issues. As the representatives of two warring nations, we gathered to agree on a temporary ceasefire. My government is not pleased with the slow pace of the talks. As far as I remember the Sedan Ceasefire Agreement was signed between Moltke and the French representative within three hours*." He further said that he understood the objections raised on the first article, but that he did not see any need in doing the same for all the articles, and that the Entente Army commanders were expecting a result as soon as possible.[114]

Rauf Bey, asserted that the terms of the ceasefire were much heavier than the Ottoman Government had anticipated, that the delegation was compelled to ask for government's instructions, that they could not receive answers owing to the difficulties in communication, and added that in order to accelerate the pace of the talks it would be best to go to Çeşme and communicate with the government from there.[115]

Following Rauf Bey's suggestion, Calthorpe brought article thirteen dealing with the "*Prohibition to destroy any naval,*

[113] ibid., pp. 124-125.
[114] ibid., p. 125.
[115] ibid., pp. 125-126.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

military or commercial material," to the fore, and after further discussions it was decided that the Article 13 be kept as it was. The session was adjourned at 20:15 to be met at 09:00 the next morning.[116]

In the talks held on 28 October the terms of the ceasefire agreement were finalized.

Following the meeting, the Ottoman delegation, in its short telegraph message to Babıali, stated that no changes could have been made, save for a few minor changes, in the terms; and by stressing Admiral Calthorpe's words, "the talks cannot tolerate more communication and it had to be signed at once," so that the seriousness of the situation was tried to be explained.[117]

5. Developments on 29 October

Although the meeting was scheduled to be held the next day, at 09:00 on 29 October, Tuesday, Ottoman delegation informed Admiral Calthorpe on the fact that they had not received the instructions from the Ottoman Government, and the meeting was delayed to ensure communication with Babıali.[118]

Ottoman delegation clearly defined the situation in its telegram to Babıali on 29 October. It was stated that the terms of the ceasefire were heavy and the situation was extremely deplorable. As the terms of the agreement were drawn by the Entente States, the British Admiral was only authorized to have the agreement signed; although the terms were discussed together, admiral did not accept discussing the articles.

[116] Ali Türkgeldi, p. 49.
[117] ibid., p. 56.
[118] ibid., p. 49.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Although he approved some minor changes, it was understood that he was not authorized to approve changes that affect the substance of the agreement and it was clear that he would not do it. British Government deems it inconvenient to talk over the terms with its allies and in case the terms were not accepted, he is inclined to end the talks or to invite us sign it at once. Under these circumstances, we either have to sign it without making minor changes to our benefit or return home. Should the British enter İstanbul – if the war continues – the terms they will impose will not be in the advantage of our sovereignty and existence. It was also stated in the telegraph message that the request is to have due orders issued either for signing the agreement with the possible changes made in the terms other than in the first four articles, upon which the British insisted, or to return home by 30 October noon at the latest.[119]

Although Babıali responded on 29 October, it was in fact a response to the first telegraph message. The content of the telegram that the Grand Vizier addressed to Rauf Bey on 29 October was as follows:[120] *Our evaluations on the terms of the ceasefire agreement are:*

Article 1: Accepted. But, should the terms concerning the occupation of the fortifications not be accepted by the Entente, be sure that no Italian or Greek troops will ever be placed in the fortifications; moreover, try to convince them to accept the deployment of Ottoman soldiers together with the British and French troops.

Article 2: Accepted. Ottoman Chief of Staff will indicate all the things mentioned.

Article 3: Accepted. Available information as to mines in the Black Sea will be communicated.

---

[119] ibid., pp. 56-57.

[120] ibid., pp. 57-59.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Article 4: Entente prisoners of war will be handed over. However, as their collecting in İstanbul will take time, handing them over to the nearest British garrison seems to be more appropriate. Armenian prisoners taken in the Caucasus are being handed over upon the request of the representatives of the Armenian Government. We do not see any reason in implementing a separate procedure for the Armenians and handing them over to the Entente as all the political prisoners are being released.

Article 5: Accepted within the framework of the changes made.

Article 6: Accepted within the framework of the changes made.

Article 7: We are waiting for their explanation of their intent. İstanbul shall be excluded under all circumstances.

Article 8: Accepted within the framework of the changes made. However, the condition was that, in order not to infringe public order, it must be stressed, by all means, that here should not be any Greek ships and troops among the Entente ships.

Article 9: On condition that İstanbul shall never be subjected to military occupation, this article is accepted within the framework of the changes made until the signing of the agreement.

Article 10: We do not see any reason in accepting this; we are waiting for the results of the talks.

Article 11: Accepted within the framework of the changes made. However, try to have it accepted under the condition that the three sanjacks *remain under our sovereignty until the signing of the general peace.*

Article 12: Accepted. We hope you succeed in securing the governmental communication.

Article 13: Accepted.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Article 14: Accepted within the framework of the changes made.

Article 15: We do accept their proposal for the Caucasian railways; however, as there happens to be no reason for the other railways, try to have them renounce their claims. We do not object the proposals they made for Baku, and for the occupation of Batumi port and organizations. Nevertheless, suggest not cutting of our ties with Batumi as suggested in Article 11; their allocating of a share of the petroleum production in Baku is also a desired issue.

Article 16: We accept it within the framework of the changes made. However, try to convince them to hand them over together with all the materiel they have.

Article 17: We suggest that those forces return home on the board of the British ships.

Article 18: Accepted.

Article 19: We do accept returning of the naval, land, and civil officials of Germany and of Austria-Hungary within due time; however, returning of all the German, Austrian, and Hungarian citizens will bring the connections between numerous institutions to an end, which will eventually be to the detriment of the Ottomans, propose leaving them out of the context mentioned.

Article 20: We are waiting for their explanation.

Article 21: Their intentions could not be understood; waiting for an explanation.

Article 22: Justice demands their returning home as soon as possible.

Article 23: Cutting of political ties is only natural.

Article 24: It is only natural that we would be working for the restoration of peace and security by all available means at

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

a time when miseries and plagues that people have been living in the eastern vilayets, *regardless of their ethnicity and creed, will be alleviated and improved. British control mission may be granted permission to accompany the administration in its endeavor until the signing of peace. The existence of such an article among the terms of the ceasefire agreement may easily pave the way to a turmoil and insurgence; the interest of both the Muslim and non-Muslim communities living in those regions requires the repealing of this article.*

Furthermore, in the telegraph message it was also demanded that, as there were no reason for the occupation of Sis, Haçin, Zeytun, and Ayıntab, the Ottoman delegation was requested to make the Entente representative repeal the article. Delegation was requested to make all the sacrifice they could possibly make to have the changes accepted, and if they fail in having the changes accepted, they were instructed to contact the government before they end the talks.[121]

Ottoman delegation established its method of conduct in line with both the instructions they were given as they set out for the talks, and with those given in the telegram dated 29 October.

6. Fourth Session (30 October 1918, Wednesday / 09:10 – 12:25)

Delegations convened for the fourth time at 09:10 in the morning of 30 October 1918, Wednesday. Admiral Calthorpe asked whether the Ottoman Government accepted the first article. Rauf Bey in his response stated that the Ottoman Government accepted the first article in principle, but that it insisted on deploying of Ottoman troops at the fortifications

[121] ibid., p. 59.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

together with those of the British and French; and that the second and third articles were accepted.[122]

Admiral Calthorpe, upon acceptance of the first three articles, stated that he would be writing the request made for the deployment of Ottoman soldiers to the fortifications to his government. Rauf Bey asked Admiral Calthorpe to assume the responsibility by writing a personal letter. Admiral in return stated that he would write it on the condition that it was kept secret. Upon Rauf Bey's words, that only the Sultan and Grand Vizier were to be informed, Calthorpe promised to write the letter.[123]

Discussions on the articles continued. Rauf Bey requested the repealing of the statement concerning Greek ships' sailing into the Black Sea; Calthorpe promised that should they ever compelled to pass through the İstanbul Strait, they would pass in the dark in order not to cause public agitation.[124]

Rauf Bey, proposed changing of the fourth article as "Leaving of prisoners of war through any port." He stated that, as the majority of the British Prisoners of War were in Afyonkarahisar, it would have been more convenient if they were directed to İzmir rather than İstanbul to return home as soon as possible. the British representatives consented and said that they would write to their government to execute the term as suggested. Although Rauf Bey repeated his earlier request on excluding the phrase concerning Armenian prisoners, that was denied.[125]

Rauf Bey asserted that they had accepted the fifth and sixth articles within the framework of the changes made; and

[122] Orbay, p. 127.
[123] ibid., p. 127.
[124] ibid., p. 128.
[125] ibid., pp. 129-130.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

the seventh "on condition that İstanbul would be excluded." Admiral Calthorpe stated that the Entente has never intended to occupy İstanbul, and , therefore,they did not deem it necessary to include a statement suggesting that İstanbul will never be occupied on the grounds because should the government falls and/or it cannot maintain order and if such a situation leads to massacres they would never have a chance to settle the turmoil. On Ottoman delegation's insistence on keeping İstanbul exempt from occupations, Admiral Calthorpe, in an authoritarian voice, said: "*Under these circumstances you will not be able to finalize the agreement. Mind me saying. You are wrong the article does not mention İstanbul, how can it be exclude?. You either have to sign the agreement or cease the talks. Generals are asking whether there is a possibility of concluding the agreement. They will eventually tell me to cease the talks. You have the authority. Sign the armistice, if you do not have the right to do so why on earth have you come here?"* [126]

Reşat Hikmet Bey, intervened saying that they had no intention of delaying the truce, but that they have not received any further instructions from government, and that they would only conclude the issue after having corresponded with İstanbul, and requested to wait until 21:00 for correspondence with İstanbul. Admiral, continuing his strict attitude, demanded that the delegation, taking the responsibility, sign the agreement should no response is received by 21:00.[127]

Following his strict attitude, the 10th article – the occupation of Taurus tunnel system – was taken into discussion. Ottoman delegation said that their last word may be said upon

[126] Ali Türkgeldi, p. 51.

[127] ibid., p. 52.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

receiving the governamental instruction. Article eleven was accepted within the framework of the changes made, and the twelve article with the inclusion of the condition "*Ottoman Government messages excepted.*"[128]

While reevaluating article fifteen, Rauf Bey asked whether the Entente's occupation of Batumi targeted at ceasing the Ottoman civilian administration there. Calthorpe responded saying that their purpose was not to separate those lands from the Ottoman State but to prevent the Germans infiltrating to Caucasus.[129]

Calthorpe said that they have removed the phrase "Arabian representative" from article sixteen, and claimed that they would try to have a contract signed between Mecca Emir and General Allenby in receiving of the prisoners. As far as Cilicia is concerned, the British accepted the withdrawal of the troops but not their surrender.[130]

In relation to article seventeen, Rauf Bey proposed "Returning of Ottoman officers and soldiers with the British ships". However, the proposal was declined.[131]

The term "officers" in article twenty-one – "*Controlling of provisions and supplies by the Entente officers*." – was replaced with "representative" upon the objections of the Ottoman delegation. Thus the article was changed to:[132] "An Entente representative to be attached to the Turkish Ministry of Supplies in order to safeguard Entente interests. This representative to be provided with all information necessary for this purpose."

---

[128] Orbay, p. 132.
[129] ibid., p. 132.
[130] Ali Türkgeldi, p. 52.
[131] Orbay, p. 133.
[132] ibid., p. 133.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Rauf Bey, considering Article 24 Clause A – "*In case of disorder in the six Armenian* vilayets*, the Entente reserve to themselves the right to occupy any part of them*." – requested the cancelling of the term "occupation," and proposed sending of a British mission to investigate the situation in the region, but the clause was not changed. Upon his insistence on cancellation of Clause B – "*Occupation of Sis, Haçin, Zeytun, and Ayıntab*" – Calthorpe said that should the Ottoman delegation accepts articles seven and ten, the clause "*Withdrawal of troops from Cilicia, except those necessary to maintain order, as will be determined under Article 5*" may be added to Article 16, and then Article 24 Clause B might well be revoked.[133]

Admiral Calthorpe insisted on signing the agreement within the framework of the proposals made on the occupation of İstanbul unless uprisings occur. Upon the Ottoman delegation's request to wait for for further instructions, he closed the session at 12:25 asserting that they shall convene at 21:00 "either to sign or refuse" the agreement.[134]

Rauf Bey, sent a telegram to Babıali explaining the situation at the end of the fourth session held on 30 October. He stated that the British "*declared that unless the agreement is signed within the framework of the changes made they would terminate the talks*" and that he would be "*waiting for definite instructions by 18:00*."[135]

As no response was received until 18:00, Reşat Hikmet Bey, Sadullah Bey, and Ali Bey left HMS *Agamemnon* passed on to HMS *Europa* at 18:20 and sent two telegraph messages

[133] ibid., pp. 133-134; Ali Türkgeldi, p. 54.
[134] Ali Türkgeldi, p. 54.
[135] ibid., p. 60.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

to İstanbul – one was directly addressed, the other was sent via İzmir. Although they tried to establish contact until 19:40 they could not do so owing to bad weather conditions, and returned to HMS *Agamemnon*.[136]

Rauf Bey's memoirs reflect the distress he had been suffering during all this time.[137]

Although Grand Vizier Ahmet İzzet Pasha stated "*you have the authority to sign the ceasefire within the framework of the changes made*" in the telegraph message he sent to the delegation on 30 October 1918[138], the telegram did not reach to the delegation on time. Rauf Bey, without waiting for a response from İstanbul any longer, and as the time was closing in, decided to sign the agreement having the consent of his delegation. Upon this the delegations convened once again.[139]

7. Fifth Session (30 October 1918, Wednesday / 21:15 – 22:03)

Fifth session was held on 30 October 1918, Wednesday, at 21:15.

Members of the Ottoman delegation, as they had no further instructions, informed Admiral Calthorpe that they accepted Article 7. Calthorpe began reading the terms of the ceasefire agreement for the last time. Having had read the first article he said his government promised not to deploy troops from any nation but of the British and French; as for the fortifications at Çanakkale and Black Sea, read a copy of the telegraph message he asserted that he would be sending to inform his government on deploying of a small Ottoman unit at those

[136] ibid., p. 60.
[137] Orbay, pp. 137-138.
[138] Ali Türkgeldi, pp. 59-60, 64.
[139] ibid., p. 60.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

fortifications; on denial of access to Greek troops for İzmir and İstanbul; on not allowing Greek ships reach İstanbul, but that if their passage to the Black Sea becomes necessary they would only be allowed to pass in the dark.[140]

Then, the second, third and the fourth articles were read and accepted. Admiral Calthorpe expressed that he would also be informing his government on returning of Entente prisoners to the nearest Entente command rather than in İstanbul. Fifth, sixth, and seventh articles were read and accepted. In relation to Article 7, Admiral read his letter, he would be sending to his government, where he stated that as long as the Ottoman Government maintains public order, secures the lives and protects the property of the Entente citizens İstanbul will never be occupied. The terms were read up to Article 16, all of which were accepted by the Ottoman delegation.[141]

Article 16 was changed to: "*Surrender of all garrisons in Hejaz, Asir, Yemen, Syria and Iraq to the nearest Entente commander; and the withdrawal of troops from Cilicia, except those necessary to maintain order, as will be determined under Article 5*." Admiral Calthorpe said that he will inform his government on surrendering of the garrisons, besieged by the Arabs, to the British commander. Articles up to Article 20 were read and accepted by the Ottoman delegation.[142]

Rauf Bey mentioned the necessity of keeping some German and Austrian specialists working at financial institutions and industrial plants for the financial and industrial welfare of the country,; Admiral said that he will consult with his

[140] ibid., p. 61.
[141] ibid., p. 61.
[142] ibid., p. 61.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

government on the way ahead. Continuing, Admiral Calthorpe read articles twenty-one, twenty-two, and twenty-three all of which were accepted. Finally, Admiral Calthorpe read the last article, Article 24, as it was changed:[143] *"In case of disorder in the six Armenian* vilayets*, the Entente reserves to themselves the right to occupy any part of them*."

Ottoman delegation requested keeping of this article secret as Armenian *komitadjis* would most likely incite insurgencies. Admiral Calthorpe said keeping of the article secret was not congruent with the Wilsonian Principles, but he will inform his government to create a committee of British specialists for the administration of the peoples living in *vilayat-ı sitte* [six vilayets] and that condition be kept secret. Thus Article 24 was accepted.[144]

Admiral Calthorpe indicated that should there be any incongruity between the texts written in French and English, the English text would prevail; that the truce would take effect as of noon, local time, on 31 October 1918; and requested to sign the agreement with his pen. The Moúdhros agreement was thus signed at 22:03.[145]

Rauf Bey, in his telegraph message sent to İstanbul on 30 October, asserted that he had to sign the agreement "*on the conviction that cancelling the talks would give rise to grave consequences which would otherwise be irrecoverable*."[146] Admiral Calthorpe,signed a personal letter to Rauf Bey under condition that it only be read by the Sultan and Grand Vizier personally. The contents of the letter were as follows:[147]

---

[143] ibid., p. 61.
[144] ibid., p. 62.
[145] ibid., p. 62.
[146] ibid., p. 63.
[147] For the text of the letter please see Başak, Appendix-7, pp. 872-873.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

His Excellency Raouf Bey
Turkish Minister of Marine

Your Excellency,

With regard to Clause One of the conditions of the Armistice concluded between the Allies and Turkey, I am authorized by the British Government to ensure you that only British and French troops will be employed to occupy the Dardanelles and Bosphorus forts.

I have strongly recommended to my Government that a very small number of Turkish soldiers may be allowed to remain when the forts are occupied.

I have represented Your Excellency's earnest wish that if it can possibly be avoided no Greek men-of-war may go to Constantinople or Smyrna under present circumstances, and given the reasons as you explained then to me.

I have also informed my Government that you strongly ask that there may be no question of occupying Constantinople unless some definite necessity arisen much as the failure of the Turkish Government to maintain order or protect the persons and property of Allied subjects.

I shall be glad to receive Your Excellency's assurance that the above information will only be communicated to His Majesty the Sultan and His Excellency the Grand Vizier.

I desire to take this opportunity of expressions my thanks for the cordial and agreeable manner in which Your Excellency and Colleagues have conducted and brought to a happy issue our recent negotiations, and to ensure you of my ardent desire to promote by all means in my power the most friendly relations between Great Britain and Turkey.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

I have the honour to be,
Sir,
Your Excellency's obedient servant,

Arthur Calthorpe,
Vice Admiral
British Commander-in-Chief
Mediterranean Station

Rauf Bey, in his memoirs, states that after given the letter, Admiral Calthorpe told them that the battle cruiser HMS *Liverpool* would be ready within an hour to take them to İzmir, and that General Townshend would like to have a word with him personally before they left.[148]

General Townshend recorded that Rauf Bey had said "*Ottoman State cannot appreciate your efforts for enabling the truce more. We cannot help but invite you together with Mrs. Townshend to İstanbul.*"[149]

General Townshend told Rauf Bey that he had spent the last two days of the talks held on board HMS *Agamemnon* under great tension, and that although he was anxious to talk to him he could not find the chance of meeting him. General Townshend said that the British troops withdrawn from Gelibolu were moving towards Thrace, that the commander of those troops pressed on General Calthorpe to inquire about

[148] Orbay, p. 147.

Rauf Bey's account of the meeting is more detailed than that of Townshend's. Whereas, Townshend, in his memoirs, writes that, when he was onboard Calthorpe's yacht Triad, he had received a telegraph message stating that he had to meet Rauf Bey on board the Agamemnon, that on receiving the message, he says he had thought that the talks had come to a deadlock. (Townshend, p. 649).

[149] Townshend, p. 649.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

the signing of the truce, and that he was extremely worried of the termination of the talks.[150]

Rauf Bey, in return asserted that the conditions of the agreement were too heavy, but that the most important reason in their signing it was the assurance General Calthorpe had given in the most gentlemanly and soldierly manner – the British would refrain from offending our national pride. He also stated that their major apprehension was the possibility of Greek attempts to be directed at the invasion of the coastline across the Mediterranean islands relying on the Entente support.[151]

General Townshend declared that "British Government shall never content with such meaningless actions" and stated that he would be leaving for Britain next day and hold talks with the prominent people in the government to ensure future benefits of the Ottoman State and Britain. Townshend, stressing the importance of a friendly, an independent, and developed Ottoman State for Britain, stated that he would never forget the hospitality and humane demeanor he was shown and requested conveying of his gratitude to the Sultan and Grand Vizier.[152]

General Townshend mentions that the Ottoman delegation left the Agamemnon at 01:00.[153] Rauf Bey wrote that following the farewell they went onboard the HMS *Liverpool* and next morning, having arrived in Foça, took a tugboat – *Muzaffer* – and reached İzmir at noon time the same day. A telegram was sent to İstanbul to inform on the developments. In the evening (31 October) the delegation set out for Bandırma

[150] Orbay, p. 147.
[151] ibid., p. 148.
[152] ibid., pp. 149-151.
[153] Townshend, p. 650.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

on a private train, and there taking *Berk-i Satvet* battle-cruiser reached İstanbul on 1 November 1918, Friday, afternoon.[154]

Developments after the Signing of the Armistice

The day the ceasefire agreement was signed, Lloyd George informed his allies at the Entente Conference being held in Paris. Upon Clemenceau's accusing Admiral Calthorpe for not inviting the French delegate to the truce talks, Lloyd George responded saying:[155] "*There was one, other than Britain, who took part in the war in Palestine with a few black soldiers. I am amazed at the lack of munificence in the French Government. Now there are 500.000 British soldiers on Ottoman soil, the British have imprisoned three or four Ottoman armies, and lost thousands of lives; other governments sent a couple of Black Police to prevent us from laying our hands on Christ's Tomb. However, when it came to signing of a truce we hear all a fuss about nothing.*"

According to Lloyd George, the Bulgarians first applied to General Milne for a truce, who had directed them to French General Franchet d'Esperey. He also claimed that were Admiral Calthorpe to wait for the instructions, the signing of the truce would have taken more time, and what is more important the Ottoman delegation might have make use of the conflicts between the two countries. Following these explanations, Clemenceau, feeling infuriated and resentful, was compelled to accept *de facto* occurrence.[156]

Ottoman delegation arrived in İstanbul on 1 November 1918, Friday, afternoon. Rauf Bey informed the Grand Vizier

[154] Orbay, p. 152.
[155] Bayur, p. 738.
[156] ibid., p. 738.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

on the phases of the talks, their views, and the promises made by Admiral Calthorpe; and presented the letter Admiral Calthorpe wrote to him. Grand Vizier told them that the Sultan was expecting them and requested them to go to the Palace and inform the Sultan as well. Although the delegation went to the Dolmabahçe Palace, they were told that the Sultan could only receive them on Tuesday. Delegation was asked to brief the Palace officials to convey the Sultan.

Rauf Bey on his return from Moúdhros met representatives of the press. Narrating the changes made in the talks on the terms of the truce, said that the British shared the apprehensions of the delegation on certain aspects. He further told them that the British will be considerate and fair in the application of the terms of the agreement; that they will refrain from offending national pride; that the Greeks will not be allowed in the occupation of the fortifications; that the Greek battleships will cross the Strait in the dark if ever needed be; that Adana will not be occupied by the enemy; that Batumi and Kars will not be evacuated for the time being.[157]

On return of the Ottoman delegation, Grand Vizier Ahmet İzzet Pasha sent the following letter of appreciation to Admiral Calthorpe via Nurettin Pasha, the Governor of İzmir: [158]

Excellency,

I have the honor of presenting you my gratitude for your friendly welcoming of the delegation as they have arrived safely here, in İstanbul.

[157] Orbay, p. 154.

[158] Bayar, p. 83. Celal Bayar states that the letter was originally written in French and that he found the letter among the personal documents of Ali Türkgeldi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

I am convinced that the signed ceasefire agreement specifies the beginning of an indispensable conciliation between the Ottoman State and Britain.

I pray God for safeguarding the friendly relations and harmony between our countries from all the misfortune in the future.

Grand Vizier Ahmet İzzet Pasha informed the Ottoman Armies on the signing of the ceasefire agreement with a telegraph message he sent on 31 October 1918, at 18:00. The text of the telegram was as follows:[159] *We have signed a truce with*

---

[159] Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, p. 55.

Ceasefire orders were conveyed to the 3rd, 5th, 7th, and 8th Armies on time.

6th Army Commander Ali İhsan Pasha received it on 31 October 1918, at 22:00. Although the 9th Army Command received the orders on time; however, as the units affiliated to the Caucasus Islam Army Command were deployed in different regions of Azerbaijan and the Caucasus they received the orders few days after the signing of the agreement.

Orders were communicated to Çanakkale Fortified Area Command on 1 November 1918, at 12:00; however, the Fortified Area units that were not informed yet opened fire on the two aircrafts reconnoitering over the Çanakkale Strait.

The most problematic issue was the conveying of the orders to the Ottoman units in Hejaz, Asir, Yemen, Benghazi and Tripoli. There was no means of communication between those units and İstanbul.

Ottoman units fighting under the command of Muhittin Pasha in Asir, and the 7th Corps in Yemen under the command of Tevfik Pasha surrendered to the British authorities in December 1918. Ottoman forces in Medina accepted to surrender on 10 January 1919, two months and ten days later than the signing of the agreement.

The orders were communicated to the Ottoman units in Tripolitania for several times in November 1918, however, as it was understood that they did not receive the orders, upon the request of the Italian High Commissariat in İstanbul, the units surrendered to Italian authorities only after Captain Ekrem Recep's, who was sent to Africa, issuing the orders personally.

(*Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı,* pp. 55-58.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

the Entente States to take effect as of noon today. The delegates of the Entente have informed the army commands in Bulgaria, Syria, and Iraq on the signing of the truce. Abiding by the terms of the ceasefire agreement, and informing upon receipt is mandatory. Details to be conveyed in due time.

The last Committee of Union and Progress (CUP) convened extraordinarily on 1 November. A little later than midnight, on 1 November, Talât, Enver, and Cemal Pashas boarding a German torpedo-boat sailed for Odessa from where they went to Germany.[160] A circular was issued on 2 November, by Grand Vizier Ahmet İzzet Pasha, informing the public opinion on the signing of the ceasefire agreement.[161]

Upon British Forces' occupation of Hammam Ali, in the environs of Mosul, on 1 November, Grand Vizier Ahmet İzzet Pasha sent a telegram to 6th Army Commander Ali İhsan Pasha, on 2 November in which he asserted that there was no such condition for troops' evacuation of Mosul in the agreement, as the war had to come to an end at once, Mosul was to be maintained. If the British insisted on taking Mosul, he ordered them to remain in their ranks until they launch an attack and that if it ever happened they were to protest and fall back to the northern sector of Mosul without resorting to any engagement. General Marshall going to Mosul on 7 November held a talk with Ali İhsan Pasha, declaring that he would be occupying Mosul as stipulated in Articles 5, 7, 16, and 20 of the agreement and demanded their evacuation of Mosul by 15 November. Ali İhsan Pasha sent his resignation to İstanbul

[160] Bayur, s. 774, 779.

[161] Mithat Sertoğlu, "Mondros Mütarekesini Türk Milletine Bildiren Genelge [Communique Informing the Turkish Nation on the Moúdhros Agreement]", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi [Journal of Turkish History Through Documents], Issue: 63, December 1972, p. 16.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

on 8 November; Ahmet İzzet Pasha ordered the evacuation of Mosul on 9 November.[162]

Upon the reactions of the Sultan on one hand and of the press on the other, the Government decided to resign, Ahmet İzzet Pasha sent his resignation to the Palace in the evening of 8 November. Ahmet İzzet Pasha's administration was replaced with Tevfik Pasha's government on 11 November.[163]

Although two of the most important issues that the Ottoman delegation stressed at the Moúdhros talks were keeping İstanbul free from occupation, and prevention of Greek battleships crossing the Strait, 55-piece Entente Fleet crossing through the Çanakkale Strait anchored off the Dolmabahçe Palace on 13 November. The fleet was composed of 22 British, 17 Italian, 12 French, and 4 Greek battleships. The famed battleship *Averoff* was the command ship of the Greek.[164]

One of the first actions of the new Tevfik Pasha Administration was to establish the Joint Committee for the Ceasefire Agreement to solve the problems to occur and to supervise the implementation of the terms of the truce by the sides. The Committee was formed within the Ministry of Foreign Affairs under the Chairmanship of Galip Kemalî Bey, the former Ambassador to Moscow, on 13 November 1918.[165] Ottoman Government, aiming at solving the problems pertaining to the signed agreement, pursued and gave importance to the implementation of the terms of the agreement, so as not to become

[162] Bayur, pp. 760-763.

[163] ibid., pp. 783, 785.

[164] Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, p. 60.

[165] Galip Kemali Söylemezoğlu, Başımıza Gelenler Yakın Bir Mazinin Hatıraları Mondros'tan Mudanya'ya 1918-1922 [What we Encountered: Recollections on Recent Past – From Moúdhros to Mudanya 1918-1922], Kanaat Kitabevi, İstanbul 1939, pp. 22-23.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

the object of the British and French interventions. British and French Extraordinary Commissariats followed the implementation of the terms closely and protested the government on the grounds that it was not paying enough attention to the execution of the terms.[166]

Evaluation of the Terms of the Ceasefire Agreement

Eight articles included in the draft of the ceasefire agreement (Articles 1, 2, 3, 4, 10, 13, 18, and 23) were accepted as they were, while others were subjected to certain changes during the talks held. Another article (Article 25), which was not included in the talks, was added to cease the hostilities between the sides as of a set date.

It is extremely conspicuous to note that most of the articles were addressing the naval issues. Mentioning of the straits, coastal fortifications, mines, ports, and docks may well be accepted as the British influence on formulating the terms of the agreement.

Another striking aspect of some of the terms is the prevalence of the ambiguous statements. This situation was to compel the State as well as the Government to encounter inconveniences – arising especially from the Article 7 – as the British, being in the lead, and the other Entente States manipulated the vague statements in accordance with their own interests, to put their plans on the Ottoman territories into execution.

Not having forethought on the terms of the agreement prior to talks was an important set back. The Ottoman delegation learned about the crucial stipulations for the first time during

[166] Osmanlı Belgelerinde Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk [Turkish National Movement and Mustafa Kemal Atatürk in the Ottoman Documents], Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2007, pp. 38-51.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

the talks and as they were compelled to sign the agreement in almost no time left the delegation in a great dilemma and in a stressful condition.

Although some changes were made, and certain provisions were annulled, the unnecessary issues the Ottoman delegation put forward in detail brought the inclusion of new issues. Rauf Bey objected to the article stipulating the "*Surrender of the Ottoman officers in Tripolitania and Benghazi to the nearest Italian garrison*," on the grounds that even if the Ottoman Government ordered them to surrender they would not execute the orders, thus the Ottoman Government was incapable of pursuing the implementation of such an order He had further stated that the best thing to do would be to cut the ties with those officers but, upon his words, the stipulation "*Ottoman Government assures that it will cut all communication and support should they not comply with the orders of surrender it issued*," was added. However, the Ottoman Government did not have any direct connection with Tripolitania. Although it did not have any power to enforce the orders to the officers and troops there, and had no power to exert on them should they not comply with the orders, and this situation would possibly have been used as a trump card in the future, a stipulation that did not exist among the terms of the agreement was included upon Rauf Bey's intervention.

Grand Vizier Ahmet İzzet Pasha expressed that a considerable amount of changes to Ottoman advantage were made in the agreement, that if it were to be viewed with fairness it would easily be seen that it had much amenable conditions in comparison to the ceasefire agreements Bulgaria, Austria, and Germany signed. However, his following words, reflecting the point of view of the members of his government, is

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

significant:[167] *A state that was utterly overpowered and defeated beyond imagination, cast a side as it were piece of rag, incapable of manufacturing its own arms an ammunitions, internally torn into pieces by the works of dissension, fatigued, exhausted, bound to be tried before the civilized world convicted of malevolence and killings; a state signing an agreement under better conditions than its allies who had more guns than our rifles, ten times as much aircrafts as our guns, all kinds of materiel and ammunition production plants have now surrendered them all to the enemy; a state managing to hold the materiel and ammunition remaining from the war, even more its fleet; a state that managed to maintain its Sultanate and its former political existence where three of its allies had all lost their bases of government, dynasties or their warring rulers; a state where premeditated rebellions and turmoil are being neutralized; a promising state where the possibilities and hopes for rational politics and just administration to live shine…*

Conclusion

Although the Ottoman Government sought ways to sign a truce by applying to the US, France and Britain, no promising result was obtained. As the Entente States were against the CUP administration, they thought that they would not achieve their goals when the present administration was in power, forced Talât Pasha Administration to resign. Following Tevfik Pasha's unsuccessful attempts to set up an administration, Ahmed İzzet Pasha Government came to power.

Although the Ottoman delegation chaired by the Minister of Navy, Rauf Bey, managed to have certain changes in the

[167] Ahmet İzzet Paşa, pp. 29, 36.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

truce terms, all the twenty-four articles taking included in the draft ceasefire agreement have been accepted. The fact that the British delegation stressed the importance and indispensability of the first four articles, and the Ottoman delegation accepted the remaining twenty articles stem from the desperate situation in which the Ottoman administration found itself but also from the lack of sound communication between the delegates and the government despite Admiral Calthorpe's successful and cunning interventions.

It is evident that the Ottoman delegation highly praised and believed in Admiral Calthorpe's words, promises, and his personal letter addressed to Rauf Bey, perhaps more than expected. As no official minutes were kept during the talks, Calthorpe's letter, words, and promises were not legally binding they were declared to be null and void in the period after the signing of the ceasefire agreement. Occupation of Mosul immediately after the signing of the agreement clearly proved that Admiral Calthorpe's words and promises were thoroughly null and void.

Although two of the most important issues that the Ottoman delegation stressed at the Moúdhros talks were keeping İstanbul free from occupation, and prevention of Greek battleships crossing the Strait, 55-piece Entente Fleet crossing through the Çanakkale Strait anchored off the Dolmabahçe Palace on 13 November. This development that took place after the Mosul incident was the most concrete proof of the agreement's being one of occupation.

The head of the British delegation at the Moúdhros talks, Admiral Calthorpe, took office as the British High Commissioner in İstanbul and in stark contrast to the words he had

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

given governed the process of occupation of İstanbul and of the Ottoman State. Rauf Bey, who chaired the Ottoman delegation at the truce talks, was imprisoned by the British forces that raided the Ottoman Parliament on 16 March 1919 and sent to exile in Malta on board of a British ship.

Turkish nation rejected the treatment and the occupation regime he was subjected to after the signing of the Moúdhros Ceasefire Agreement, and Treaty of Sevres, signed after the Paris Conference, and refused to turn a blind eye to the occupation of its homeland. Therefore, the Kuvayımilliye [National Forces] Movement has been started in every corner of the country thereby forming its orderly armed forces that launched its "National Movement" and forced the Entente States to sign the Mudanya Ceasefire Agreement on 11 October 1922, and the Lausanne Peace Treaty soon after.

MOÚDHROS ARMISTICE – 30 October 1918

1. Opening of Dardanelles and Bosphorus and secure access to the Black Sea.

Allied occupation of Dardanelles and Bosphorus forts.

2. Positions of all minefields, torpedo tubes and other obstructions in Turkish waters to be indicated and assistance given to sweep or remove them as may be required.

3. All available information as to mines in the Black Sea to be communicated.

4. All Allied prisoners of war and Armenian interned persons and prisoners to be collected in Constantinople and handed over unconditionally to the Allies.

5. Immediate demobilization of the Turkish Army except for such troops as are required for surveillance of frontiers and for the maintenance of internal order.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

(Number of effectives and their dispositions to be determined later by the Allies after consultation with the Turkish Government.)

6. Surrender of all war vessels in Turkish waters or in waters occupied by Turkey; these ships to be interned at such Turkish port or ports as may be directed, except such small vessels as are required for police or similar purposes in Turkish territorial waters.

7. The Allies to have the right to occupy any strategic points in the event of a situation arising which threatens the security of the Allies.

8. Free use by Allied ships of all ports and anchorages now in Turkish occupation and denial of their use by the enemy. Similar conditions to apply to Turkish mercantile shipping in Turkish waters for purposes of trade and the demobilization of the Army.

9. Use of all ship repair facilities at all Turkish ports and arsenals.

10. Allied occupation of the Taurus tunnel system.

11. Immediate withdrawal of Turkish troops from North-West Persia to behind the pre-war frontier has already been ordered and will be carried out. Part of Trans-Caucasia has already been ordered to be evacuated by Turkish troops, the remainder to be evacuated if required by the Allies after they have studied the situation there.

12. Wireless telegraphy and cable stations to be controlled by the Allies, Turkish Government messages excepted.

13. Prohibition to destroy any naval, military or commercial material.

14. Facilities to be given for the purchase of coal and fuel oil and naval material from Turkish sources after the

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

requirements of the country have been met. None of the above material to be exported.

15. Allied control officers to be placed on all railways, including such portions of Trans-Caucasian railways now under Turkish control, which must be placed at the free and complete disposal of the Allied authorities, due consideration being given to the needs of the population.

This clause to include Allied occupation of Batoum. Turkey will raise no objection to the occupation of Baku by the Allies.

16. Surrender of all garrisons in Hejaz, Asir, Yemen, Syria and Mesopotamia to the nearest Allied commander; and the withdrawal of troops from Cilicia, except those necessary to maintain order, as will be determined under Article 5.

17. Surrender of all Turkish officers in Tripolitania and Cyrenaica to the nearest Italian garrison. Turkey guarantees to stop supplies and communications with those officers if they do not obey the order to surrender.

18. Surrender of all ports occupied in Tripolitania and Cyrenaica, including Misurata, to the nearest Allied garrison.

19. All German and Austrian, naval, military and civilian, to be evacuated within one month from Turkish dominions: those in remote districts as soon after as may be possible.

20. Compliance with such orders as may be conveyed for the disposal of the equipment, arms and ammunition, including transport, of that portion of the Turkish Army which is demobilized under clause 5.

21. An Allied representative to be attached to the Turkish Ministry of Supplies in order to safeguard Allied interests. This representative to be furnished with all information necessary for this purpose.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

22. Turkish prisoners to be kept at the disposal of the Allied Powers. The release of Turkish civilian prisoners and prisoners over military age to be considered.

23. Obligation on the part of Turkey to cease all relations with the Central Powers.

24. In case of disorder in the six Armenian *vilayets*, the Allies reserve to themselves the right to occupy any part of them.

25. Hostilities between the Allies and Turkey shall cease from noon, local time, on Thursday, 31st October, 1918.

BIBLIOGRAPHY

Ahmet İzzet Paşa, Feryadım, II. Cilt, Yayına Hazırlayanlar: Süheyl İzzet Furgaç, Yüksel Kanar, Nehir Yayınları, İstanbul 1993.

Başak, Tolga; Türk ve İngiliz Kaynaklarıyla Mondros Mütarekesi ve Uygulama Günlüğü (30 Ekim- 30 Kasım 1918), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2013.

Bayar, Celal; Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Gidiş, Cilt I, Baha Matbaası, İstanbul 1965.

Bayur, Yusuf Hikmet; Türk İnkılâbı Tarihi, Cilt: III (1914-1918 Genel Savaşı), Kısım: 4 (Savaşın Sonu), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1983.

Cavit Bey, Felaket Günleri - Mütareke Devrinin Feci Tarihi I, Yayına Hazırlayan: Osman Selim Kocahanoğlu, Temel Yayınları, İstanbul 2000.

Jaeschke, Gotthard; "Mondros'a Giden Yol", Belleten, Cilt: XXVIII, Sayı: 109, Ocak 1964.

Kurat, Yuluğ Tekin; "Bir İmparatorluğun Son Nefesi Mondros", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Eylül 1971, Sayı: 48.

Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: 3, Cilt: 1, İçtima Senesi: 5, Dördüncü İnikad, 19 Teşrinievvel 1334 (1918) Cumartesi.

Orbay, Rauf; Cehennem Değirmeni – Siyasi Hatıralarım, Cilt: 1, Emre Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2000.

Osmanlı Belgelerinde Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2007.

Sertoğlu, Mithat; "Mondros Mütarekesini Türk Milletine Bildiren Genelge", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı: 63, Aralık 1972.

Söylemezoğlu, Galip Kemali; Başımıza Gelenler Yakın Bir Mazinin Hatıraları Mondros'tan Mudanya'ya 1918-1922, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1939.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Townshend, Charles V. F.; Mezopotamya Seferim (Kurna, Kûtülamare ve Selmanıpâk Muharebeleri), trans. Gürol Koca, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.

Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, Genelkurmay Basımevi 1999.

Türkgeldi, Ali; Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1948.

Türkgeldi, Ali Fuad; Görüp İşittiklerim, 5. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

POLITICAL PARTIES AND ARMY CREATION PROCESS IN LITHUANIAN WAR OF INDEPENDENCE 1918-1919

Kestutis Kilinskas[1]

ABSTRACT

The following paper is focused on addressing different positions or attitudes of the Lithuanian officers and politicians towards the army (or military forces) creation process at very beginning of the Lithuanian war of Independence in 1918 – 1919. The collapse of Russian empire and Russian Revolution of 1917 created favorable international conditions to express the will of Lithuanian nation to establish the independent, democratic Lithuanian Republic. On February 16, 1918, the Lithuanian State Council announced the declaration of Lithuanian independence[2] and after some time started to create state institutions that integrated an important national military building process.

Key words: War of Independence, Lithuanian Republic, State Council, military forces, World War I

The first attempts to create the national military forces belong not to the Lithuanian State Council, but to the Lithuanian

[1] Dr. Kestutis Kilinskas teaches at the Faculty of History of the University of Vilnius.

[2] Lietuvos istorija, Nepriklausomybė 1918 – 1940, t.X, d.1, D. Blažytė – Baužienė, E. Gimžauskas, Č. Laurinavičius, D. Mačiulis, G. Rudis, A. Svarauskas, J. Vaičenonis, Vilnius, 2013, p. 82.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

soldiers and officers who served in Russian Imperial army during the WWI.[3] We estimate that there was around 64 000 Lithuanians who served in different units of Russian army.[4] The first officer, who offered to the members of Russian Duma (those who were elected in Lithuania territory) to create national units in Russian Imperial army, was Cpt. K. Skirpa. His proposal, put forward to the politicians in 1915, was inspired by the example of the Latvians. On August of 1915, the first two Latvian riflemen regiments were formed in Russian Imperial army and sent to the front to fight against the German forces.[5] The Lithuanian politicians didn't support the idea advanced by Cpt. K. Skirpa due to the concern that the Russian government would send the Lithuanian regiments to the front and the nation would suffer unnecessary victims.

Despite the decision taken by the politicians, the Lithuanian soldiers and officers who served in Russian imperial army after the Revolution of February 1917, started to organize meetings and establish national committees inside military units. Moreover, they established connection with Lithuanian political parties which acted in Petrograd and Voronez (Russian towns) during the WWI and raised the question of organizing the Lithuanian National units in Russian army. On 25th of May 1917 they organized the first Congress of Lithuanian officers and soldiers of the Russian Imperial army. 88 delegates participated in that Congress who represented 16 000 Lithuanian soldiers and officers who served in Russian

[3] V. Statkus, Lietuvos Ginkluotosios pajėgos 1918 – 1940 m, Čikaga, 1986, p. 22.

[4] V. Lesčius, Lietuvos kariuomenė 1918 – 1920 m, Vilnius, 1998, p. 26 - 27.

[5] K. Škirpa, Kariuomenės kūrimosi pirmosios pastangos ir pirmosios kliūtys, Mūsų žinynas, nr. 11 – 12, 1938, p.702.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

imperial army at that time.[6] The Congress issued two declarations: the first one announced that Lithuania should become a democratic Republic; the second one claimed that the Congress should create the committee of the Lithuanian soldiers of the imperial army leaving the question of army creation to be handled by the Lithuanian political parties. The latter issue generated a great deal of discussions and disagreements between the officers and soldiers, many of them were not satisfied with the declaration of the Congress and insisted to create the national units. The dissatisfied soldiers organized the referendum among the Lithuanian soldiers in Imperial army and majority of soldiers voted for the creation of national units.[7] It is important to emphasize the fact that the soldiers who didn't support the idea to create the national units later on supported the Bolsheviks or joined the Red Army.

In October 1917, the Lithuanian soldiers organization elaborated the project of Lithuanian division which was planned to include 5 infantry regiments, 1 cavalry regiment, 1 artillery brigade and 1 battalion of engineers and got the permission of the commander in chief of the Russian army Jukums Vaicetis to create the Lithuanian national units. After that permission, the Lithuanians created four infantry battalions in Vitebsk, Rovno, Smolenk Siberia, one cavalary squadron in Valk and military hospital (number 226) in Ungenai (today its territory of Moldavia). But the existence of the first Lithuanian military units didn't last long. After three months, on March of 1918, the Bolsheviks started to create the Red army and demobilized

[6] J. Laurinaitis, Lietuviai kariai antrojoj Rusijos revoliucijoj 1917 – 1918 m, Karo archyvas, t. 1, 1925, p. 233.

[7] V. Lesčius, Nepriklausomybės kovos 1918 – 1920 m, Vilnius, 1992, p. 23.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

and disarmed the Lithuanian national units.[8] The Lithuanian National Council asked the Russian authorities for permission to allow the national units to return to Lithuanian territory, but the permission was denied and, therefore, the Lithuanian national units, the soldiers and officers reached Lithuania as civil persons or refugees. The Lithuanian effort to create army in Russian empire ended but the officers continued to show initiative.

The Lithuanian National Council in Russia sent the delegation of L. Noreika to Lithuanian State Council in Vilnius. Among the members of that delegation were two officers: Cpt. K. Skirpa and Cpt. J. Variakojis, who informed the State Council in Vilnius that the national units in Russia are already established and urged the Council to create the military forces as fast as possible. Cpt K. Skirpa turned to the Council two times on 21 of March and 25 of April, but there was no reaction from the State Council. On 8 of June, cpt. K. Skirpa asked for help to transfer the Lithuanian battalion from Rovno to Lithuania, but there was no reaction again[9].

The Lithuanian State Council reacted later, but their action was to assign one of the officers, cpt. J. Kubilius, to register the soldiers and officers who came back from Russian Empire and who contacted the State Council. Until the beginning of November, cpt. J. Kubilius registered 100 officers. It is necessary to mention that at the beginning 1918, the Lithuanian Council discussed about the possibility to create national militia in order to protect local inhabitants from looting and

[8] K. Škirpa, Kariuomenės kūrimosi pirmosios pastangos ir pirmosios kliūtys, Mūsų žinynas, nr. 11-12, 1938, p. 703.

[9] K. Škirpos kreipimasis, 1918 m. birželio 18 d, Lithuanian state central archive, f. 929, ap. 6, b. 1, l 34.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

robbery, but the initiative was banned by the head of German Eastern front headquarters, General Hoffman and R. Nadolny who was the serviceman of German ministry of foreign policy. As to explain why the State Council didn't react to various initiatives to create the military forces, it should be mentioned that the German military authority didn't give any permission for such an action. Only on October 1918, when it was obvious that Germany is losing the war, the Lithuanian Council established underground commission of defense and prepared the plans of the future military forces.

After the Revolution of November 1918, Germany permitted to Lithuania State Council to create the first Cabinet of Ministers. On 11th of November, the first Prime Minister, A. Voldemaras, issued the government declaration. On military affairs he stated "That the Lithuanian Republic must have the military and police forces. But Lithuania at the moment is not involved in any military actions against any neighboring states, such as Ukraine, Poland, Latvia or Russia, and the neighbor countries don't have any basis to attack Lithuania, so we don't need a military force, we need only militia type forces to fight interior instability"[10]. A. Voldemaras did nothing in order to create the military forces but the issue rather came out from his policy.

The issue of national army depended on the A. Voldemaras attitude towards the international situation and foreign policy. He thought that the Lithuanian independence should be recognized by the Western Countries at Paris Peace Conference. He believed that the German army would defend the Lithuanian borders or the Western powers, first of all England,

[10] G. Rudis, Augustinas Voldemaras – nemokėjęs pralaimėti politikas, Lietuvos Respublikos Ministrai pirmininkai, sud. R. Čepas, Vilnius, 1997, p. 22.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

would send the military units to Lithuania for that mission. The first Lithuanian Prime Minister thought that the international recognition is much more important than having an army. The Republic building vision of A. Voldemaras was closely connected with the foreign policy as he sought to keep the neutrality of the state.

Another important reason that explains why he didn't show any interest in the creation of a military force was that he felt distrust regarding the Lithuanian officers who came back from Russian Imperial army. He thought that they could bring Bolshevik ideas to Lithuania. Due to that fact, A. Voldemaras appointed former general of the Russian army, who was related with the "white" units, General. K. Kondratovicius, as deputy minister of defense. General Kondratovicius didn't make any step to create a Lithuanian army, instead of that, he created two Guds[11] units not in Vilnius, but in Grodno and invited former colleagues from the Russian army to join the Lithuanian army. Actually it was a policy of A. Voldemaras to accept Guds or those who "we already know" instead of Lithuanian officers.[12]

The position adopted by A. Voldemaras was deeply criticized by the State Council dominated by the rightwing parties and officer corps. The Lithuanian officers, who came back from Russia gathered near the Lithuanian Council and kept relations with the politicians, shared the same thinking that the policy promoted by A. Voldemaras is a huge mistake. They organized meetings and discussed what could they do if the Bolsheviks army would enter the Lithuanian territory. They

[11] Contemporary Belarussians nationality, in interwar Lithuania was called Guds.

[12] G. Rudis, Augustinas Voldemaras – nemokėjęs pralaimėti politikas, Lietuvos Respublikos Ministrai pirmininkai, sud. R. Čepas, Vilnius, 1997, p. 22.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

also accused Prime Minister that he trusts too much the ideas of President Wilson and that he expects too much for help and assistance from the Western countries. They were disappointed with the appointment of the General Kondratovicius as deputy minister of defense and with his decision to invite Russian officers to join the Lithuanian army. The Lithuanian officers blamed Russian officers that they didn't care about the Lithuanian independence or the army and that they didn't show any interest in the call of volunteers. The Lithuanians officers were also nervous that the Russians wore Russian uniforms[13], spoke Russian language[14], even the orders were written in Russian.[15] Due to that dissatisfaction, the Lithuanian officers demanded A. Voldemaras to reject gen. Kondratovicius, to create Lithuanian military forces and call volunteers to join the army as fast as possible. Due to the officers pressure, on 23 of November 1918, A. Voldemaras issued the order to create the Lithuanian military forces. At that time, the Lithuanian military forces consisted of 100 officers and 50 soldiers who performed the security duties of the Lithuanian Council building in Vilnius.

But then the members of Lithuanian Christian Democratic Party in the State Council, Voldemaras Cerneckis and Aleksandras Stulginskis, started to criticize the Prime Minister that he delayed the creation of Lithuanian army and he invited Russian officers to Lithuanian army. A. Voldemaras defended his position by voicing the lack of good organization among the Lithuanian officers and the problems of loyalty and discipline as issues that made the process slow and difficult. A.

[13] M. Velykis, Iš nesenos praeities, Mūsų žinynas, nr.12, 1923, p. 490.

[14] J. Kubilius, Atsiminimai iš pirmųjų kariuomenės kūrimosi dienų, Mūsų žinynas, t.5, 1923, p. 422.

[15] V. Grigaliūnas Glovackis, Mano atsiminimai, Mūsų žinynas, nr. 5, 1923, p.434.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Voldemaras thought that first of all we need to make a clearance, to filter out the officers and soldiers in order to identify who were supporters of Bolsheviks and after that to let them to join the army. The answer of A. Voldemaras didn't satisfy the right wing politicians and they continue to criticize him. M. Krupavicius, one of the leaders of Christian democratic party, accused the Prime minister that he did not trust the Lithuanian officers who were patriots while the Lithuanian army reminds him of "Russian imperial army, where Lithuanians were oppressed by Russian officers". Another member of the State Council, P. Vileisis, demanded the Prime minister to trust more the Lithuanian society. They also reproached A. Voldemaras with idea that "we could achieve better, if would rely on people more".

The policy of A. Voldemaras was a complete failure. It became obvious at the end of November, when the Bolshevik army started to march to West and the German army started to retreat from the positions held during the WWI. On 10th of December, the Bolsheviks captured Daugavpils and on 18th of November, they captured Malodechno and came closer to Vilnius. It was obvious that Lithuania doesn't have any significant military forces to defend the borders or the capital and they have to leave Vilnius. In those days, the Lithuanian government was stuck in crisis. On 20th of December, Prime Minister A. Voldemaras and Minister of Finance M. Ycas went to Berlin to ask for financial help. The next day, the Chairman of the Lithuanian Council, A. Smetona, also left Vilnius, with the same reason.

The Lithuanian government left the country without the main political authority and without the military forces. But, at the same time, it was a good opportunity for officers to create military forces. Officers were involved in extended discussions

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

with politicians about the potential future scenarios. One of the solutions offered by the officers was to appoint the leader of Socialist Party, M. Slezevicius, as dictator as it was thought that a dictator would get more power and would be able to concentrate more efforts of different political and military groups. M. Slezevicius refused to accept and he formed the Coalition of Cabinet Ministers. He also appointed a new ministry of defense, namely Colonel M. Velykis.

The new minister, Colonel M. Velykis released the Russian officers from the Ministry of Defense, appointed Lithuanian officers to the most important positions, and what is the most important, on 29th of December, the government announced the proclamation[16] to the nation to join the military forces. It was a very effective decision. In a two-week period, the number of Lithuanian military forces increased from 200 to 3000 volunteers [17]and they made the core of the military forces. It is also important to mention that the Prime Minister M. Slezevicius was a socialist. During the World War I, he spent his time in Russia and after that he came back to Vilnius. He displayed more trust with broader society and decided to call volunteers to join the military forces. Important to say that that the Christian democrats supported M. Slezevicius's vision and used the structure of church to call more volunteers[18] and helped to create military units.

---

[16] A. E. Senn, Lietuvos valstybės atkūrimas 1918 – 1920, Vilnius, 1992, p. 59; Antroji valstybės konferencija, Kaunas, 1919, p. 23-26.

[17] K. Ališauskas, Nepriklausomybės kovos 1918 – 1920, Čikaga, 1972, p. 65.

[18] V. Grigaliūnas – Glovackis, Atsiminimų rankraštis, t.2, PLA, f. 14545, dėžė nr. 1, l. 13 – 14, K. Skrupskelis, Ateities draugai: ateitininkų istorija iki 1940 m, Vilnius, 2010, p. 264 – 266; Ateitininkai, Laisvė, 1919 m. birželio 25, nr. 73, l.1, Ar taip? Laisvė, 1919 m liepos 6 d, nr. 83, l.1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

The military officers realized and clearly understood the importance of military forces during the state building process and tried to fulfill that, but the political parties corrected the dynamic of the process according to the political ideology or various aspects of foreign policy. Conservative ideology and foreign policy views demonstrated by A. Voldemaras were not effective to defend the state against an attack of the Red army. M. Slezevicius Socialist government, being more open to society and adopting a more democratic policy, as well as the political positions of Christian democratic party proved more appropriate to handle the dangerous situation facing Lithuania.

Bibliography

K. Ališauskas, *Nepriklausomybės kovos 1918 – 1920, Čikaga*, 1972.

A. Eidintas, *Aleksandras Stulginskis ir jo epocha*, Vilnius, 2014.

Lietuvos valstybės Tarybos protokolai 1917 – 1918, sud. A. Eidintas, Vilnius, 1991.

M. Krupavičius, *Atsiminimai,* Vilnius, 2006.

Lietuvos istorija, Nepriklausomybė 1918 – 1940, t.X, d.1, D. Blažytė – Baužienė, E. Gimžauskas, Č. Laurinavičius, D. Mačiulis, G. Rudis, A. Svarauskas, J. Vaičenonis, Vilnius, 2013.

G. Rudis, Augustinas Voldemaras – nemokėjęs pralaimėti politikas, *Lietuvos Respublikos Ministrai pirmininkai*, sud. R. Čepas, Vilnius, 1997.

Lesčius V, *Lietuvos kariuomenė 1918 – 1920 m*, Vilnius, 1998.

Senn A. E., *Lietuvos valstybės atkūrimas 1918 – 1920*, Vilnius, 1992, p.59; *Antroji valstybės konferencija*, Kaunas, 1919.

K. Skrupskelis, *Ateities draugai: ateitininkų istorija iki 1940 m,* Vilnius, 2010.

Statkus V, *Lietuvos Ginkluotosios pajėgos 1918 – 1940 m*, Čikaga, 1986.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ROMÂNIA ȘI ITALIA LA SFÂRȘITUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL. REACȚII ITALIENE LA ACȚIUNEA POLITICO-DIPLOMATICĂ A ROMÂNIEI PENTRU DESĂVÂRȘIREA STATULUI NAȚIONAL UNITAR

Mihail Dobre[1]

ABSTRACT

On April 24 / May 7, 1918, Romania concluded the Peace Treaty with the Central Powers leading to the country's exit from the First World War. The conditions imposed upon her created a dramatic situation for the Romanian state forced to pay a heavy price in terms of territorial losses, exploitation of economic resources and war reparation to be paid to the Central Powers. Italy, through its representative in Iassy, Carlo Fasciotti, adopted a critical position against the forced peace treaty and kept close contacts with "the war government" led by Ion I.C.Bratianu. At the same time, Italy provided valuable support in establishing the Romanian Legion in Italy which was approved through the decree signed by the Italian government on October 15, 1918. The Legion was made of Romanian combatants from the Austrian army taken prisoners in Italy who were expected to be sent to fight in the war as part of the

[1] Dr. Mihail Dobre is a lecturer at the University of Bucharest and works with the Ministry of Foreign Affairs.

În acest text sunt folosite reperele cronologice specifice epocii și înscrise în documentele utilizate. Documentele române au, de regulă, ambele stiluri, iar documentele italiene sunt datate potrivit stilului nou, conform calendarului gregorian.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Romanian armed effort. As commander of the Romanian Legion was appointed General Luciano Ferigo, former military attaché of Italy in Bucharest at the time of Romania's entry the First World War. Throughout the 1918, the Italian government continued to support the Romanian legion and the Committee of Action of the Romanians from Transylvania, Banat and Bukovina established in Italy on June 18, 1918. In such a way, Italy brought an important contribution in supporting Romania's efforts to reach its national historical aspirations of territorial liberation and unification.

Key words: Italy, First World War, Central Powers, Romanian Legion, Committee of Action

La 24 aprilie/7 mai 1918 se semna, la București, tratatul de pace prin care România ieșea din primul război mondial, iar prevederile acestuia consfințeau dictatul impus de Puterile Centrale și situația dramatică în care se afla statul român. Astfel, potrivit articolului 10, România ceda către Bulgaria „teritoriul bulgar ce i s-a dat prin tratatul de pace de la București din 1913, cu o rectificare de graniță în favoarea Bulgariei", care însemna de fapt teritoriul dobrogean de la sud de Constanța; restul Dobrogei era cedat către Puterile Centrale, cu precizarea că acestea „vor avea grijă ca România să capete o cale comercială asigurată la Marea Neagră prin Cernavodă-Constanța". De asemenea, prin articolul 11, România era de acord „ca granița ei să fie supusă la o rectificare în favoarea Austro-Ungariei", care însemna de fapt trecerea segmentului românesc al Munților Carpații sub stăpânire străină. Aceste teritorii erau cedate „fără despăgubiri și fără sarcini" (articolul 12). Totuși, „pentru reglarea pagubelor de război rămân rezervate convenționi

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

speciale" (articolul 13), României fiindu-i de fapt stabilită plata de despăgubiri de război prin tratatele juridico-politice pe care le-a încheiat cu fiecare din statele componente ale Puterilor Centrale odată cu semnarea tratatului de pace[2]. România ieșea astfel cu teritoriul mutilat și urma să se afle în subordonare totală față de Puterile Centrale.

I. Tratatul de pace de la București și cele două fețe ale României

Este lesne de înțeles că perioada inițiată de semnarea tratatului de la București avea să schimbe profund modul de manifestare a României în raport cu războiul mondial. Totuși, timp de o jumătate de an statul român a continuat să se afle într-o situație de o gravitate extremă, cu un grad de pericol pentru însăși existența sa care se plasa – pe coordonate însă diferite – la nivelul aceluia presupus de participarea propriu-zisă la operațiunile militare în intervalul august 1916 – decembrie 1917. Cu statut de țară învinsă în război prin prevederile tratatului separat de pace și revenită la o poziție de neutralitate care o separa de aliații de până atunci din cadrul Antantei, România prezenta însă particularitatea că la nivelul conducerii sale politice se manifestau două atitudini perfect opuse, care erau întemeiate pe viziuni și așteptări diferite cu privire la soarta războiului mondial: aceea a guvernului și, respectiv, aceea a casei regale.

Astfel, pe de-o parte, guvernul condus de Alexandru Marghiloman nutrea ferma convingere că soarta războiului era

[2] Arhiva MAE, fond 71/1914, E2 – partea 1, vol. 175, dosar nr. 217 privind „Publicarea tratatului de pace de la București, semnat la 24 aprilie – 7 mai 1918", fila 11 (tot tratatul de pace – „Actele tratatului de pace de la București", în total 132 pagini – figurează la o singură filă din dosar).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

decisă în favoarea Germaniei și a aliaților săi și că era necesară acomodarea cu această situație nouă, inclusiv prin tranșarea în plan intern a raporturilor cu forțele politice și guvernul care deciseseră participarea la război de partea Antantei. Așa se explică măsurile de consolidare a puterii în plan intern, de la organizarea de alegeri pentru un nou parlament, care să îi permită desfășurarea unei opere de reforme pentru reconfigurarea statului român, și până la trimiterea în judecată a guvernului de război condus de liderul liberal Ionel Brătianu, care a fost constant prezentat drept vinovat pentru dezastrul militar al țării. La fel a fost și încercarea lui Marghiloman de a atrage asupra guvernului conservator meritele pentru o anumită compensare a pierderilor teritoriale prin unirea Basarabiei cu țara în 27 martie 1918 și prin trimiterea trupelor române în Bucovina la începutul lunii noiembrie 1918, în chiar ajunul demiterii guvernului său. C. Argetoianu sesiza, în epocă, sensul acțiunilor acelui guvern: „Marghiloman nu s-a sfiit chiar să încerce «o schimbare la față» și să dea, înainte de a cădea, ordinul de ocupare militară a Bucovinei ceea ce i-a permis mai târziu să se laude, că pe lângă Basarabia «cucerise» (!) României și Bucovina!”[3].

Tot astfel se explică și demersurile guvernului Marghiloman care erau menite să conducă la ratificarea de către partea română a Tratatului de pace din 24 aprilie/7 mai 1918, demersuri pe care le-a însoțit de eforturi de obținere a clemenței blocului austro-german cu privire la unele dintre prevederile din tratat, cu precădere în ceea ce privește chestiunea cedării integrale a Dobrogei. În problema ratificării, însă, Marghiloman

[3] Constantin Argetoianu, *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. V, partea a V-a (1918), Machiavelli, București, 1995, p. 158.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

și guvernul său s-au confruntat cu amânările și reținerile constante ale regelui Ferdinand, care în final au condus la neîncheierea procesului de intrare în vigoare a umilitorului act politic semnat la București. Șeful guvernului a putut constata, de altfel, la 25 octombrie 1918, în cursul uneia dintre ultimele întrevederi cu regele Ferdinand în care a ridicat problema ratificării tratatului, că suveranul era ferm în atitudinea de tergiversare: „Văd pe Rege. Audiență lungă fără nimic mai însemnat. … Asupra ratificării, pe care o repun din nou pe tapet, nici o hotărâre contra. Dorința de a nu ne grăbi: «acum încep greutățile»”[4].

Pe de altă parte, regele Ferdinand și casa dinastică română au reprezentat cealaltă formă de manifestare a conducerii politice a României, în opoziție evidentă cu propriul său guvern. Suveranul român, cu sprijinul reginei Maria și a grupului de influență întruchipat de prințul Barbu Știrbey, confidentul tradițional al lui Ionel Brătianu, a rămas la Iași în toată perioada de funcționare a guvernului Marghiloman. El a concentrat în jurul său atenția forțelor pro-Antantiste din țară și de peste hotare, care urmăreau încleștarea dintre marile puteri combatante în război cu speranța schimbării acelui proiect de țară pe care Puterile Centrale îl rezervaseră României prin tratatul de la Bucuresti din 24 aprilie/7 mai 1918. Regele Ferdinand rămăsese, de fapt, unicul reprezentant oficial al statului român cu care Antanta putea să găsească o cale de dialog despre perspectiva unor obiective comune, întrucât nici un reprezentant diplomatic al aliaților de până atunci nu își făcea iluzii cu privire la orientarea politică a guvernului Marghiloman.

[4] Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. III, Editura Machiavelli, București, 1995, p. 202.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

II. Reacția diplomatică a Antantei la activitatea guvernului Marghiloman

Din perspectivă politico-diplomatică, tratatul separat de pace și prezența în România a unui guvern cu orientare austro-germană au limitat considerabil spațiul de manifestare a misiunilor diplomatice ale Antantei aflate la Iași. De altfel, încă din perioada anterioară semnării tratatului de pace de la București, Marghiloman a dezvoltat o relație tensionată cu mediul diplomatic aliat de la Iași, în urma stabilirii în luna aprilie 1918 a interdicției de transmitere de radiograme cifrate de către aceste misiuni, pe motivul respectării scrupuloase a neutralității României[5]. Dificultățile de comunicare și aversiunea față de noile autorități guvernamentale române care făceau jocul taberei adverse au determinat o pronunțare extrem de critică a diplomaților Antantei în relațiile – atâtea câte au fost – cu echipa lui Alexandru Marghiloman, după cum și redactarea unor rapoarte acide despre actele politice ale guvernului român (de cele mai multe ori elaborate în comun de misiunile franceză, engleză, italiană și nord-americană), pe care le-au transmis în capitalele lor cu mari dificultăți. De exemplu, au fost situații când rapoartele ministrul italian la Iași, Carlo Fasciotti ajungeau la Roma prin … Paris.

În atare situație, nota diplomatică prin care guvernul Marghiloman informa cu privire la încheierea tratatului separat de pace de la București și la declararea neutralității României în raport cu toate statele beligerante[6] a primit un răspuns colectiv

[5] A urmat o notă colectivă de protest a misiunilor aliate, acestea invocând inclusiv nerespectarea prevederilor Convenției de la Haga din 1907, vezi *I Documenti Diplomatici Italiani* (în continuare: *DDI*), seria a cincea: 1914-1918, vol. X, Libreria dello stato, Roma, 1985, doc. 745 (telegrama 1150 din mai 1918, Fasciotti pentru Sonnino), p. 591-592.

[6] *Arhiva MAE*, 71/1914, E2, partea a 2-a, vol. 55, „Pacea de la București", fila 8.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ferm, misiunile aliate precizând la 1/14 mai 1918 că ele „consideră nule și neavenite toate prevederile acestei păci, care sunt contrare principiilor a căror violare a constrâns Antanta să recurgă la arme, precum și drepturilor și intereselor Puterilor pe care le reprezentăm”[7]. Cele patru misiuni au realizat apoi o amplă și detaliată informare pentru autoritățile lor despre conținutul, caracterul și consecințele tratatului de pace de la București, care era menită să evidențieze „ipocrizia monstruoasă și lăcomia nesățioasă a imperialismului german”. Astfel, Fasciotti și colegii săi au arătat că rectificările teritoriale în defavoarea României nu puteau fi motivate de rațiuni strategice ale Puterilor Centrale – întrucât „România, ajunsă colonie germană nu poate fi un pericol pentru acestea” –, ci de interese materiale concrete și imediate: „Adevărul este că aceste rectificări, înglobând cele mai bogate păduri ale Carpaților, nu au alt scop decât de a rotunji veniturile din vânătoare ale feudalilor maghiari și de a asigura averile companiilor de cherestea, de care sunt interesați conducătorii germani și austro-ungari. Ar fi interesant să fie dezvăluit acest scop de război mediilor socialiste din Germania și Austro-Ungaria”. În ceea ce privește ratificarea tratatului, diplomații aliați susțineau că aceasta „va fi lipsită de orice bază legală. Într-adevăr, acest parlament va fi fost ales sub baionetele germane, fără concursul celor două mari partide istorice, fără participarea soldaților care nu se vor fi putut întoarce la casele lor și în conformitate cu legea electorală abrogată de parlamentul dizolvat, iar numai acesta avea calitatea de a stabili un nou regim pe baza votului universal, al cărui principiu fusese deja votat”. Misiunile diplomatice ale Antantei de la Iași conchideau că „tratatul impus României constituie

[7] *Ibidem*, fila 9. Vezi și *DDI*, vol. X, doc. 731 (telegrama 167/57 din 22 mai 1918, Fasciotti pentru Sonnino), p. 584.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

dezmințirea cea mai cinică pe care faptele Germaniei au dat-o vreodată declarațiilor sale. El comportă anexarea abia deghizată a întregii țări, spolierea domeniului public și, după realizarea păcii, exploatarea cea mai barbară și mai epuizantă. El face din România o închisoare în care întreaga populație este condamnată la muncă forțată în folosul dușmanilor săi". Este interesant că raportul diplomaților Antantei se încheia cu o avertizare privind tipul de comportament al Germaniei față de statele învinse care a rezultat din tratativele purtate de aceasta cu partea română: „Acest exemplu de pace germană merită cu atât mai mult să se mediteze asupra lui, cu cât delegații germani au declarat, în fața uimirii delegaților români, că aceste condiții sunt foarte moderate în raport cu răscumpărările preconizate în proiectele de tratate care să fie impuse Franței, Angliei și Italiei după victoria Imperiilor centrale"[8].

În perioada care a urmat, baronul Carlo Fasciotti și colegii săi de la legațiile Franței, Marii Britanii și SUA, au continuat a aduce în atenția guvernanților lor orientarea și activitatea guvernului român, ei urmărind cu preocupare și evoluțiile legate de forțele politice române alături de care se aflaseră în perioada participării României la operațiunile de război. Nu este astfel de mirare că, într-o informare comună din 25 iulie 1918, care relata subiecte diverse, de la reducerea rației zilnice de pâine, la protestul ofițerilor rezerviști și al profesorilor universitari față de atacurile produse la adresa Casei Regale în dezbaterile din Senatul României, a fost introdusă și informația privind punerea sub acuzare a guvernului Brătianu, cu precizarea că

[8] *DDI*, seria a cincea: 1914-1918, vol. XI, Libreria dello stato, Roma, 1986, doc. 92 (telegrama 1320/345 din 20 iunie 1918, Bonin pentru Sonnino – retransmitere prin Paris a telegramei colective a miniștrilor Franței, Angliei, Italiei și SUA de la Iași), p. 80-82.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

„«Gazeta Bucureștilor», organ al comandamentului german, a cerut în numărul său din 23 iulie ca procesul să fie judecat rapid, chiar cu riscul ca instruirea procesului să fie lăsată incompletă”[9]. La fel, tot într-o informare comună a miniștrilor aliați din 23 septembrie 1918 se anunța votarea legii amnistiei în Camera deputaților și se prezentau o serie de pasaje din expunerea de motive a inițiativei parlamentare propuse de majoritatea guvernamentală, care vizau fostul guvern pro-Antanta: „chiar dacă prezentul proiect acoperă cu voalul uitării acte necinstite sau criminale, el constituie și o justă reparație pentru multe acte de injustiție și abuzuri comise în circumstanțele și condițiile nefericite în care a fost efectuat acest război, iar în ceea ce îi privește pe aceia cu adevărat vinovați, chiar dacă ei se plasează sub protecția acestei legi, ei nu vor scăpa de verdictul suprem al opiniei publice”[10].

Era evident că misiunile diplomatice ale Antantei la Iași menținеau contacte strânse cu reprezentanții „guvernului de război” condus de Ionel Brătianu, în speranța, împărtășită de toți, de a se realiza o schimbare radicală în purtarea războiului. Cum toamna anului 1918 a adus o schimbare a sorții în raporturile dintre Antanta și Puterile Centrale, iar aliații Germaniei au început rând pe rând să ceară ieșirea din război, s-a produs și reactivarea în mediile de decizie ale Antantei a relației cu forțele politice române ce le erau favorabile. Atent la demersurile legate de România, ambasadorul italian la Paris, contele Lelio Bonin informa în 27 septembrie 1918 că la finalul unei întrevederi avute cu primul ministru Georges

[9] *Ibidem*, doc. 265 (telegrama 1712/64 din 25 iulie 1918, Fasciotti pentru Sonnino), p. 225-226.

[10] *Ibidem*, doc. 560 (telegrama 2003 din 23 septembrie 1918, Fasciotti pentru Sonnino), p. 416-417.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Clemenceau s-a întâlnit cu ministrul de externe Stephan Pichon, „care îl însoțea pe [Victor] Antonescu, fost ministru al României la Paris, demisionar după pacea de la București. Am schimbat câteva cuvinte cu acesta din urmă, care mi-a spus că speră într-o revenire română". Diplomatul italian presupunea, pe baza cunoașterii opiniilor lui Antonescu și a imperativelor momentului pentru conducerea de la Paris, că „guvernul francez intenționează să se folosească de el pentru o misiune pe frontul bulgar"[11]. Era de fapt perioada în care se reactivau relațiile româno-franceze pe filiera Clemenceau-Brătianu, iar Victor Antonescu pleca într-o temerară misiune la Salonic, iar apoi la Iași, unde avea să fie găzduit în clandestinitate de ministrul francez, contele de Saint-Aulaire și protejat de regimul de confidențialitate respectat cu rigoare de colaboratorii lui Ionel Brătianu și de toate misiunile Antantei de la Iași[12].

Renașterea României la finalul primului război mondial avea să conducă și la demiterea guvernului condus de Alexandru Marghiloman la 24 octombrie/5 noiembrie 1918. Este însă de semnalat că demiterea a fost făcută de regele Ferdinand în înțelegere cu misiunile puterilor Antantei de la Iași. Raportul identic al celor patru miniștri aliați din 3 noiembrie 1918 avea să fie explicit în această direcție: „Regele exprimându-și dorința de a justifica demiterea cabinetului Marghiloman printr-un demers la Antantei, i-am remis acestuia o declarație … care exprima ultima noastră nemulțumire, adică trimiterea în Bucovina, fără acord prealabil cu noi, a trupelor de poliție destinate a fi la dispoziția Consiliului Național din această provincie, în

[11] Ibidem, doc. 574 (telegrama 1867/505 din 27 septembrie 1918, Bonin pentru Sonnino), p. 426.

[12] Vezi în acest sens, Contele de Saint-Aulaire, *Însemnările unui diplomat de altă dată. În România, 1916-1920*, Humanitas, București, 2016, p. 246-247.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

vederea menținerii ordinii împotriva bolșevicilor”[13]. Protestul aliat a atras demisia lui Marghiloman[14], după ce regele Ferdinand i-a comunicat direct acestuia că miniștrii Antantei nu au încredere în guvernul pe care îl conducea. Ulterior, în ale sale *Note politice*, Marghiloman avea să ajungă și el la concluzia că suveranul era la curent cu demersurile miniștrilor aliați și că „Antanta mi-a trimis … ultimatum cu consimțământul său”[15].

România reintra apoi în război, cu o zi înainte de capitularea Germaniei, iar acesta era rezultatul „sorții schimbătoare” a toamnei anului 1918. Un rol în acest sens a fost însă jucat și de acțiunea continuă a puterilor Antantei de a menține activă la Iași opțiunea pentru forțele politice românești care le erau lor favorabile.

III. Sprijinul italian în 1918 pentru activitatea Legației române la Roma

În același timp, evoluțiile din România din anul 1918 au avut consecințe și pentru funcționarea Legației României de la Roma, în activitatea căreia s-au produs modificări substanțiale după semnarea tratatului separat de pace de la București. Fără obiective majore de promovat în contextul orientării activității guvernului Marghiloman spre relațiile cu Puterile Centrale, misiunea diplomatică a României a înregistrat atât difuzarea în Italia a protestului românilor din Franța față de semnarea tratatului de la București, document făcut public la 10/23 mai 1918, cât și diversele manifestări de solidaritate cu poporul român care au apărut în mediu italian în vara și toamna ace-

[13] *DDI*, vol. XI, doc. 817 (telegrama 2237 bis/f.n. din 3 noiembrie 1918, Fasciotti pentru Sonnino), p. 667-668.

[14] *Arhivele Naționale ale României* (în continuare: *ANR*), fond Casa Regală, dosar nr. 101/1918. Scrisoarea de demisie din 5 noiembrie 1918.

[15] Al. Marghiloman, *Note politic*e, vol. III, p. 216.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

lui an. De exemplu, protestul „Asociațiilor Politice și Patriotice Florentine" (*Associazioni Politiche e Patriottiche Fiorentine*) față de tratatul de pace de la București, sau organizarea de către „Comitetul italian pentru români" (*Comitato Italiano Pro-Romeni*), la 25 august 1918, a unei manifestații de susținere pentru *Comitetul de Acțiune al Românilor din Transilvania, Banat și Bucovina* (structură constituită în Italia la 18 iunie 1918)[16].

În aceste condiții, raportarea diplomatică a înregistrat un recul semnificativ după ieșirea României din război, iar limitările impuse în ceea ce privește transmiterea de radiograme cifrate au făcut ca Legația de la Roma să nu fie informată la timp asupra evoluțiilor relevante pentru relațiile României cu taberele aflate în război. Este poate semnificativ faptul că până și instrucțiunile referitoare la ultimatumul adresat generalului Anton von Mackensen, șeful armatei germane de ocupație, la noua mobilizare a armatei române și la reintrarea României în război, transmise din Iași la 28 octombrie/11 noiembrie 1918, au fost receptate la Roma numai la 5/18 noiembrie și înaintate imediat la Ministerul italian de Externe[17].

Raportarea diplomatică avea să cunoască o revenire numai în toamna anului 1918, fiind strâns legată de o nouă dimensiune a interesului românilor față de Italia (dar și al părții italiene față de români) și anume constituirea Legiunii române în Italia, din foști combatanți români din armata austro-ungară. Evident, problema nu era nouă. Încă din 1 septembrie 1916 un grup de intelectuali ardeleni, din care făceau parte și Vasile

[16] Vezi *Arhiva MAE*, fond Legații, Roma, vol. 43, Primul război mondial – 1918, scrisorile nr. 373 din 10/23 mai 1918 și, respectiv, 2014 din 3/16 august 1918.

[17] *Ibidem*, nota verbală nr. 2240 din 5/18 noiembrie 1918 (document olograf).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Lucaciu, Octavian Goga și Onisifor Ghibu, aduceau în atenția guvernului României oportunitatea ca „prizonierii români, capturați de armata română în cursul războiului, să fie adunați într-o tabără separată, ca să se poată bucura de un tratament special și să li se poată face o educație națională”[18]. Inițial, a fost acordată atenție prizonierilor români din armata austro-ungară care au fost capturați de armata țaristă, iar demersurile autorităților române au fost îndreptate în acea direcție. În luna ianuarie 1917, ministrul României la Roma, Dimitrie Ghika semnala faptul că o parte din prizonierii de origine română din armata austriacă doresc să se înroleze în armata română, iar răspunsul din aprilie 1917 al lui Vintilă Brătianu, în calitate de ministru de război, formula opțiunea ca pentru acei militari să se obțină acordul guvernului italian în scopul de a fi cedați către partea română și trimiși în armata de la Salonic[19]. Reacția italiană a fost reticentă, ministrul de externe Sidney Sonnino considerând mai potrivit ca prizonierii să rămână în gestiunea statului italian, inclusiv ca modalitate de a putea trata cu mai mare succes problema comportamentului armatei austro-ungare față de militarii italieni căzuți în prizonierat[20]. În același timp, partea italiană a acordat un tratament favorabil prizonierilor de origine română, care erau adunați în tabere separate, ofițerii fiind concentrați în tabăra de la Cittaducale, de lângă Roma. În 1918, sub impulsul dat de *Comitetul de acțiune al românilor din Transilvania, Banat și Bucovina* și de președintele acestuia, profesorul Simion Mândrescu, au fost

[18] *Ibidem*, fond 71/1914, E2, partea 1, volum 87, dosar 118, file 190-194.

[19] *Ibidem*, fila 216, telegrama nr. 840 din 18 aprilie 1917, Vintilă Brătianu pentru Ghika.

[20] *Ibidem*, fila 252, telegrama nr. 666 din 2 iulie 1917, Ghika pentru Vintilă Brătianu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

adresate apeluri conducerii italiene în vederea formării unei Legiuni române. În urma acestor apeluri, la 5 iulie 1918, primul ministru italian Vittorio Emanuele Orlando a acceptat constituirea legiunii române, iar două săptămâni mai târziu, ministrul pentru asistență militară și pensii de război, Leonida Bissolati emitea ordinul de a fi declarați liberi toți ofițerii prizonieri de origine română de la Cittaducale care au făcut cerere de a fi înrolați în legiune[21]. Susținerea guvernului italian pentru acțiunile promovate de acest Comitet a continuat în perioada următoare, reprezentanții acestei structuri a iridentei române fiind primiți în audiență la 9 august 1918 de primul ministru V.E. Orlando. Ulterior, la 15 octombrie 1918 guvernul italian a emis decretul oficial de înființare a Legiunii române, comandant fiind numit generalul Luciano Ferigo, fost atașat militar al Italiei la București în perioada intrării României în războiul mondial[22]. În aceeași lună, *Comitetul de acțiune al românilor din Transilvania, Banat și Bucovina* adresa un apel prin care arăta că „guvernul italian, ca un bun părinte ... ne-a permis să ne organizăm în legiuni pe pământ sfânt al Italiei, să pornim pentru liberarea moșiei străbune de pe același pământ de unde au plecat legionarii romani pentru a ocupa ținuturile locuite de noi astăzi între Tisa și Nistru". Românii erau îndemnați să se adune în jurul steagului Legiunii române iridente din Italia

[21] Cf. Eliza Campus, *Din politica externă a României 1913-1947*, Editura politică, București, 1980, p. 158-162. Vezi și Francesco Guida, *Il compimento dello Stato nazionale romeno e l'Italia: opinione pubblica e iniziative politico-diplomatiche*, în „Rassegna storica del Risorgimento", LXX, 1983, n. 4, p. 438-444; *Romania e Italia dalla pace di Bucarest alla vigilia della Conferenza della pace*, în „Transylvanian Review", XVII, n. 4, 2008, p. 102-121 și XVIII, n. 1, 2009, p. 108-132.

[22] Circulara nr. 22630-G din 15 octombrie 1918, emisă de Ministerul de război al Italiei, sub semnătura ministrului Vittorio Zupelli, în *Arhiva MAE,* fond Legații, Roma, vol. 43, document neînregistrat.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

„pentru a nu lipsi tocmai noi dintre aceia care făuresc cu arma în mână România Mare, România tuturor Românilor”[23].

Atitudinea Italiei față de aliatul său român de până atunci, dar care în acea perioadă era condus de un guvern pro-austro-german, era relevantă pentru opțiunile guvernului de la Roma: Italia susținea constituirea legiunii române ca formă de sprijin pentru aspirațiile de ansamblu ale poporului român și oferea conducere operațională acestei structuri militare române constituite pe sol italian, în condițiile în care factorii de decizie de la Roma trebuie să fi înțeles bine scopul trimiterii acestei legiuni în România. De altfel, la 3/16 noiembrie 1918, Ministerul de externe de la Iași se adresa Legației Italiei cu solicitarea ca Legiunea română să nu fie licențiată ca urmare a încetării operațiunilor militare, fiind preferabil ca ea să fie pusă la dispoziția Consiliului Național al Românilor din Transilvania[24]. Mai explicit, la aceeași dată ministrul României la Roma, Alexandru Lahovary primea de la Take Ionescu (prin intermediul Legației de la Paris) solicitarea de a cere guvernului italian „să accelereze recrutarea, să trimită pe acești soldați în Transilvania pentru a fi acolo armata de ocupație a teritoriilor române din Ungaria”[25]. Ceea ce diplomatul român a și făcut cu prisosință.

În această disponibilitate a guvernului de la Roma se poate vedea o formă directă și concretă de sprijin din partea Italiei

[23] Apelul „Către românii din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina, aflători în Italia”, în ibidem.

[24] *Ibidem*, fond 71/1914, E2, partea 1, volum 87, dosar 118, fila 283, telegrama nr. 8814 din 3 noiembrie 1918 (semnătură indescifrabilă).

[25] *Ibidem*, fond Legații, Roma, vol. 43, telegrama (document olograf) de la Paris, nr. 2229 din 3/16 noiembrie 1918, semnată de însărcinatul cu afaceri Cretzianu în numele lui Take Ionescu, președinte al Comitetului Național al Unității Române.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

pentru acțiunile de realizare a statului național unitar român. Erau însă vremuri în schimbare, iar odată cu încheierea războiului se deschidea un nou capitol în relațiile româno-italiene.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

DUPĂ RĂZBOI: PROBLEMA „COLABORAȚIONISMULUI” FUNCȚIONARILOR DIN TERITORIUL ROMÂNESC OCUPAT DE PUTERILE CENTRALE ÎNTRE 1916 ȘI 1918

Andrei Florin Sora[1]

ABSTRACT

In the aftermath of World War I, in Greater Romania, especially in the Old Kingdom, there was an intense debate on the prosecution of the politicians, civil servants, journalists and others who had acted as “traitors” in the territories occupied by armies of the Central Powers. A ranking of faults of the “traitors” can be observed, on top of the ladder being those accused for defection to the enemy and espionage. Regarding the civil servants under the military occupation of the Central Powers, some of them were incriminated for being excessively submissive, for endorsing the movement for the abdication of king Ferdinand, for corruption, misconduct etc. Besides discussing the various meanings of traitor, collaborationism and collaborationist, this study aims also to investigate the charges against these civil functionaries. Last, but not least, the author focused on alayzing the drivers and the consequences of the decrees of amnesty of 1920 and 1922, which, in fact, did not put an end to the public debates and did not improve the negative image of those Romanians considered collaborationists and traitors in World War I.

[1] Dr. Andrei Florin Sora is Associate Professor in the Department of History at University of Bucharest.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Key words: Greater Romania, World War I, Central Powers, collaborationism, occupation

În ultimele decenii, în istoriografia unor țări ca Franța, Belgia, Rusia, Serbia etc. problematica administrării teritoriului aflat sub control militar străin în Primul Război Mondial se evidențiază prin contribuții cu perspective variate, care se referă la relațiile dintre cuceritori și cuceriți, la administrația sau la viața cotidiană în timpul Ocupației[2], inclusiv teme sensibile ca *trădători* și *colaboraționism*. În presa epocii și în cea interbelică, în literatură, în memorii, jurnale, amintiri, pamflete[3] sau în lucrări care se doreau analize obiective ale participării României în Primul Război Mondial observăm numeroase informații privind obediența, servilismul, căutarea prieteniei forțelor de ocupație, trădarea semenilor, corupția generalizată în teritoriul românesc aflat sub administrația Puterilor Centrale. Trebuie menționat și un alt tip de discurs, existent în epocă, al celor acuzați și nu numai lor, care evidențiază dificultatea stabilirii unor granițe între *colaboraționismul* cu Puterile Centrale și ceea nu constituia *trădare*. Astfel, în viziunea acestora, participarea la viața publică în timpul ocupației putea fi explicată și legitimată prin necesitatea asigurării traiului zilnic, cât și prin faptul că se aflau de fapt în slujba cetățenilor din România cu-

[2] O succintă trecere în revistă privind aceste teme în istoriografia internațională și românească, departe de a fi completă, se regăsește și în: Andrei Florin Sora, *În slujba cui? Administrația și funcționarii publici în România ocupată*, în „Anuarul Institutului de Istorie ‚A.D. Xenopol'", an LIV, 2017, p. 63-67.

[3] Un impact puternic în epocă l-a avut broșura lui D.A. Gheorghiu -Cirișanu, *Domnia Corbilor. Scrisoare deschisă adresată domnului ministru Al. Constantinescu ca autor moral – și în unele cazuri chiar și material – al tuturor jafurilor și abuzurilor făcute în avuția țării în ultimii 10 ani de nefastă guvernare,* [f.l.], [f.e.], 1923. Autorul era un fost apropiat al ministrului liberal Alexandru Constantinescu (zis *Porcul*).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

cerită. În perioada cercetată, cuvântul *trădător* este des întâlnit în spațiul public, atât în teritoriul ocupat, cât și în zona liberă, fiind folosit și pentru a defini persoane sau grupuri. Astfel, termenul îi putea include, cu grade diferite de vinovăție, pe de-o parte pe cei favorabili Puterilor Centrale și/sau care au rămas în Muntenia și Oltenia după noiembrie 1916, iar pe de altă parte, pe cei considerați vinovați pentru dezastrul țării, care fuseseră în favoarea intrarea României în război de partea Antantei. De asemenea, cuvântul *colaborare* avea în epocă două sensuri. Pentru unii, era pozitiv (necesitatea și binefacerile colaborării cu Puterile Centrale)[4], iar pentru ceilalți, dimpotrivă, avea un sens negativ, peiorativ[5] (*colaboratorii*, adică *trădătorii*).

În aceste pagini, vom avea în vedere doar acei funcționari ai administrației centrale și locale, care după noiembrie 1918 au fost acuzați de trădare și colaborare cu inamicul în teritoriul românesc aflat sub controlul Puterilor Centrale. Deși nu am inclus și militarii acuzați de spionaj sau de dezertare și nici magistrații (criticați pentru obediența excesivă față de administrația militară de ocupație[6]), anumite idei, aprecieri se aplică tuturor categoriilor de *servitori ai Statului*[7].

---

[4] De exemplu, articolul *Viața teritoriului ocupat. Cum s'a lucrat dincolo de linia de foc*, în „Timpul", Iași, an I, nr. 30, 21 martie/3 aprilie 1918, p. 1.

[5] Termenul de *colaborare*, cu semnificații negative, a început să fie folosit în anii 1940 pentru a defini relațiile dintre regimul de la Vichy și Germania Nazistă. Vezi: Annette Becker, Emmanuel Debruyne, *Occupation et rapprochements avec l'ennemi*, în James Connolly, Emmanuel Debruyne, Élise Julien, Matthias Meirlaen (coord.), „En territoire ennemi. Expériences d'occupation, transferts, héritages (1914-1919)", Lille, Presses Universitaires du Septentrion, 2018, p. 25.

[6] Privind acest subiect, vezi: George D. Nedelcu, *Justiția română sub ocupațiune, 23 noiembrie (6 decembrie) 1916 – 24 aprilie (7 mai) 1918*, București, Socec, 1923.

[7] Sintagmă preluată după Marc Olivier Baruch, *Servir l'État Français. L'administration en France de 1940 à 1944*, Paris, Fayard, 1997.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Tematica colaboraționismului românilor în timpul Primului Război Mondial este prezentată în multe lucrări, nu doar de către contemporanii acestei perioade[8], ci și în perioada comunistă sau după 1989. În lucrarea sa despre administrația civilă din teritoriul ocupat, Emil Răcilă[9] prezintă relațiile cuceritorilor cu miniștrii giranți, funcționarii civili, primarii, membrii Comisiilor interimare pentru coordonarea administrației locale (în județe, comune și orașe), mulți dintre aceștia numiți ulterior retragerii în Moldova. Totuși, această contribuție nu explică în totalitate cauzele și consecințele la nivel local și național ale acestei colaborări. Redeschiderea șantierului istoriografic despre trădare și colaboraționism din Primul Război Mondial datorează mult istoricului Lucian Boia, prin publicarea volumului *Germanofilii*[10], structurat în două părți: *Românii și războiul* și respectiv *Oameni, idei, atitudini*, ultima conținând biografiile membrilor elitei românești germanofile, nu toți putând fi considerați drept colaboratori ai Puterilor Centrale. Util

[8] Vezi, de exemplu: Virgiliu N. Drăghiceanu, *707 zile subt cultura pumnului german*, București, Cartea Românească, 1920; Constantin Bacalbașa, *Capitala sub ocupația dușmanului*, [Brăila], Editura Alcalay & Calafeteanu, [1921] sau Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, publicată în trei ediții: 1922-1924, 1925-1927 și respectiv în 1989 (pentru această ediție, textul a fost ales și stabilit de Costin Kirițescu, Mircea N. Popa și Lucia Popa, București, Editura Științifică și Enciclopedică).

[9] Emil Răcilă, *Contribuții privind lupta românilor pentru apărarea patriei în timpul primului război mondial: situația administrativă, economică, politică și socială a teritoriului românesc vremelnic ocupat, 1916-1918*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981. Acest volum a fost republicat după 1989, cu un titlu schimbat: *România în primul război mondial. Situația economică, social-politică și administrativă din teritoriul românesc vremelnic ocupat, 1916-1918*, București, Editura Argeș-Economistul, 2005.

[10] Lucian Boia, *'Germanofilii'. Elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial*, București, Editura Humanitas, 2013 [2009].

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

este și volumul recent apărut a lui Lucian-Vasile Szabo, care îi are în prim-plan pe ziariștii acuzați de colaboraționism și trădare[11].

Mai ales în preajma aniversării a 100 de ani de la sfârșitul Primului Război Mondial sensibilitățile și partis-pris-urile privind tema trădării au fost prezente chiar și în rândul istoricilor, accentuate de faptul că mulți dintre cei asupra cărora au existat astfel de acuzații (sau condamnări) reprezintă personalități marcante ale culturii (Tudor Arghezi, Ion Slavici, Alexandru Tzigara-Samurcaș, Grigore Antipa) și politicii românești (Petre P. Carp, Alexandru Marghiloman, Constantin Stere). Unele titluri ale acestor texte sunt edificatoare în privința încercării autorilor de a arăta că aceste personalități au activat pentru binele României și al românilor[12]. Mai mult, doi dintre cei acuzați de *colaborare* cu Puterile Centrale, Alexandru Marghiloman și Constantin Stere, sunt considerați artizani ai României Mari și chiar au jucat un rol esențial în unirea Basarabiei cu România, la 27 martie/9 aprilie 1918. Cu toate că nu ne vom referi la această perioadă, trebuie să avem în vedere faptul că și dezbaterile din perioada 1914-1916 privind

[11] Lucian-Vasile Szabo, *Cu Slavici și Arghezi după gratii. Procesul ziariștilor din 1919*, București, Editura Tritonic, 2018.

[12] Unele titluri ale acestor texte sunt edificatoare în privința încercării autorilor de a ne convinge că aceste personalități au activat pentru binele României și românilor: Iorgu Petrescu, *Grigore Antipa – un om al datoriei*, în „Studii și comunicări/Divizia de Istoria Științei", Academia Română, vol. X, 2017, p. 127-132; Nicolae Peneș, *Alexandru Marghiloman, lordul valah: o viață cu luminile și umbrele ei*, vol. 1-2, Buzău, Editura Alpha MDN, 2007; Cosmin Iovan (editor), Marius Adrian Nicolae (consultant istoric), *Alexandru Marghiloman, un mare român*, Editura MAD Linotype, Buzău, 2018; Gheorghe Marinică, Mircea Cosma, *Apostolul se-ntoarce din surghiun: in memoriam Constantin Stere*, Ploiești, ediția a II-a, Editura Print Euro, 2007.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

alegerea drumului României au creat disensiuni, au polarizat partide, grupuri socio-profesionale și chiar familii și au generat acuzații de trădare[13], inclusiv de spionaj împotriva României[14].

În toamna anului 1916, mulți funcționari din administrația centrală și locală s-au refugiat cu familiile lor în Moldova. Nu putem aprecia cu exactitate numărul lor, însă doar o parte dintre aceștia au primit și acceptul superiorilor sau un ordin precis în acest sens[15]. Deși pentru majoritatea funcționarilor a existat interdicția de a părăsi postul, o parte dintre ei nu au respectat acest ordin și s-au refugiat în Moldova, neavând de suferit pe linie administrativă și penală, cel puțin nu înainte de martie 1918. În timpul guvernului Marghiloman au existat luări de poziție în presă privind necesitatea pedepsirii acestor agenți ai Statului, însă nu am găsit încă informații cu privire la o demitere în bloc. Dacă soarta războiului ar fi înclinat spre Puterile Centrale este posibil ca acest deziderat să fi fost pus în aplicare, constituind și o modalitate simplă de a scăpa de acei funcționari apreciați ca neloiali din punct de vedere politic. O situație particulară și diferită a fost pentru funcționarii asimilați în timp de război cu militarii, ca de exemplu funcționarii poștali, pentru care acuzația părăsirii postului era mult mai gravă, implicând, în mod normal, judecarea lor de către Curtea Marțială.

Secretarii generali (delegați) ai Ministerelor de Interne, Justiție, Finanțe, Lucrări Publice, Culte și Instrucțiune Publică,

---

[13] Istoricul Mihai Chiper a realizat o scurtă analiză a ceea ce însemna în 1914-1916 conceptul de trădător din perspectiva taberei antantofile, respectiv celei germanofile, inclusiv a noțiunilor de trădare, patriotism, loialitate pentru românii din Transilvania, Mihai Chiper, *Pe câmpul de onoare. O istorie a duelului la români*, București, Editura Humanitas, 2016, p. 187-196.

[14] Vezi: Alin Spânu, *Spioni, spioane și dandanale în România neutră (1914-1916)*, București, Editura Militară, 2016.

[15] A.F. Sora, *op. cit.*, p. 68.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Agricultură și Domenii, Industrie și Comerț[16], numeroși funcționari ai acestor Ministere și din administrația locală au rămas, la ordinul guvernului român, în teritoriul care urma să fie ocupat de armatele Puterilor Centrale, asigurând funcționarea și continuitatea administrației publice românești. Aceștia ar fi trebuit să joace rolul de interfață între cuceritori și populație și să obțină condiții cât mai bune de trai pentru cei din urmă. Treptat, asistăm la mai multe procese interdependente. Mai ales după escaladarea mișcărilor revoluționare din Rusia, pentru mulți dintre românii din teritoriul ocupat, supuși și unei cenzuri puternice, cucerirea Moldovei și înfrângerea României păreau ușor realizabile. În al doilea rând, în Oltenia, Muntenia și Dobrogea, supraviețuirea de zi cu zi a acelora rămași presupunea supunere față de ocupant și, pentru unii, compromis. Astfel, colaborarea cu noii stăpâni putea să fie strategia câștigătoare pentru politicienii filogermani rămași la București, funcționari publici, oameni de afaceri, ziariști sau simpli cetățeni. Nu în ultimul rând, salariul era principala sau chiar unica sursă de venit pentru numeroși funcționari, iar aparențele unei administrații românești legitime au fost menținute. De altfel, cel puțin până în aprilie 1917, însuși Lupu Kostaki, în calitate de secretar general delegat al Ministerului de Interne, a reprezentat, în mod oficial, interesele statului român.

Atunci când în primăvara și mai ales vara anului 1917, recent *numiți* de către Administrația Militară, unii dintre membrii „guvernului de giranți", în special Lupu Kostaki, au început o campanie intensă de condamnare a guvernului Brătianu (legitim) și chiar a familiei regale, aceasta a constituit o schimbare esențială atât pentru administrația civilă românească din

[16] Privind numirea secretarilor (generali) delegați și rămânerea lor în București după retragerea guvernului Ion I.C. Brătianu vezi: *Ibidem*, p. 69-72.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

teritoriul ocupat, cât și pentru autoritățile române de la Iași. Guvernul Ion I.C. Brătianu nu mai avea nicio rezervă privind subordonarea totală a administrației civile românești din teritoriul ocupat, în consecință, a condamnat așa-numitul „guvern de giranți". Relativ târziu, printr-un decret regal din 14/27 aprilie 1917, Lupu Kostaki a fost demis din funcția de membru al Consiliului administrativ, ceea ce însemna implicit și pierderea calității de secretar general delegat al Ministerului de Interne[17]. Raportul către Rege, semnat de către ministrul de Interne, Alexandru (Alecu) Constantinescu reproșa lui Lupu Kostaki că acesta: „... și-a permis să dea declarațiuni reproduse de agențiile de publicitate germane, prin care, pe de o parte se fac aprecieri răuvoitoare pentru unii din aliații noștri, iar pe de alta nu numai se critică măsurile pe care guvernul a trebuit să le ia într-un interes superior de siguranță și apărarea țării, dar se dă și certificate de bună conduită armatelor vrășmașe de invaziune", iar „asemenea procedări sunt nu numai incompatibile cu înalta funcțiune ce ocupă, dar chiar înjositoare pentru orice bun român..."[18].

Ultimele luni ale anului 1918 au confirmat năzuințele acelora care susținuseră participarea României în război de partea Antantei și au amplificat dezbaterile pentru pedepsirea „trădătorilor" filogermani. Foarte rapid, la câteva zile de la intrarea suveranilor în București, în presă au început să fie publicate articole privind funcționarii care nu ținuseră cont de ordinele superiorilor și nu se retrăseseră odată cu instituțiile statului în Moldova și care i-ar fi ajutat pe ocupanți. De exemplu, articolul *Funcționarii dezertori* publicat în ziarul Îndreptarea, al Ligii Poporului, amintea de funcționarii Direcției Poștei și

[17] *Monitorul Oficial* (în continuare *M.Of.*), nr. 12, 15/28 aprilie 1917, p. 111.

[18] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Telegrafului, care nu urmaseră armata română, aceștia având statutul de soldați mobilizați la locul de muncă[19]. Pe de altă parte, devin mai numeroase acuzațiile în presă la adresa vechilor lideri filogermani, ziariștilor de la *Gazeta Bucureștilor,* demnitarilor și funcționarilor români ai administrației civile de ocupație sau mai ales împotriva colonelului Sturdza sau colonelului Verzea, ambii condamnați deja la moarte, în contumacie, pentru dezertare la inamic, respectiv spionaj. Însă, cei acuzați de trădare și colaboraționism se considerau nevinovați.

Colonelul Victor Verzea, învinuit pentru activități de spionaj în favoarea Puterilor Centrale încă de dinainte de noiembrie 1916, în calitatea sa de director al P.T.T., dar și pentru colaborare cu ocupantul din funcția de primar al Capitalei, a fost inițial condamnat la moarte în iulie 1917. Un nou proces, de această dată în prezența acuzatului, s-a desfășurat la București, la începutul anului 1919, sentința fiind tot condamnare la moarte (pentru dezertare la inamic și trădare)[20], schimbată în mai 1919 la muncă silnică pe viață și la degradare militară, apoi la 15 ani de închisoare (1920). A fost eliberat în 1925[21]. Încă din 1918, într-o broșură[22], colonelul Verzea se declarase nevinovat, textul său se încheia astfel:

„...Dragostea de Țară era și este la mine, împinsă până la fanatism. Ea trece înainte orcărui alt sentiment. E crud și

[19] Îndreptarea, an I, nr. 182, 25 noiembrie 1918, p. 2.

[20] *Procesul Verzea. Sentința*, în „Steagul", an V, nr. 284, 10/23 februarie 1919, p. 1.

[21] Vezi Adrian Stroea, Marin Ghinoiu, *Un trădător de neam și de țară – colonelul artilerist Victor Verzea*, în „File din istoria Artileriei. Fapte, întâmplări și oameni", București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2015, p. 381-393.

[22] Colonel V. Verzea, *Răspuns calomniatorilor mei*, București, [f.e.], 1918.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

nespus de dureros să fii răsplătit cum am fost eu. Îmi rămâne însă o singură consolare: *conștiința mea curată.*

Ea îmi dă tăria să aștept în liniște verdictul oamenilor cinstiți, tot ea îmi dă dreptul să arunc disprețul cel mai desăvârșit, calomniatorilor, al căror cinism n'a șovăit pentru a se atinge de un om nevinovat."[23]

Trebuie amintit și faptul că a circulat și zvonul potrivit căruia, în perioada neutralității, Victor Verzea, originar din Ardeal, ar fi primit de la guvernul Brătianu misiunea de a facilita legătura cu românii din Austro-Ungaria[24].

Un discurs asemănător l-a avut după 1918 și Lupu Kostaki, încercând să îi convingă pe cei care i-ar fi citit memoriile, că și-a îndeplinit cu prisosință obligațiile și că era nevinovat:

„... Am ajuns la sfârșitul istorisirii celor întîmplate în tot timpul cît, lăsat de guvernul țării, am girat Ministerul de Interne, rămâne ca omul de bună credință să judece cu imparțialitate purtarea mea, în tot timpul ocupației străine ...

Sunt mândru de ceea ce am putut face, conștiința îmi este liniștită, am toată încrederea în imparțialitatea hotărârei ce va da istoria asupra acestei epoci, ce nu va putea fi ștearsă prin decret regal, fie el contrasemnat chiar de Ionel I.C. Brătianu."[25]

Oamenii politici români considerați colaboratori ai *Administrației militare de ocupație* – Lupu Kostaki, Dumitru Nenițescu, Virgil Arion, Constantin Stere etc. - au fost inițial interogați în decembrie 1918 (de un comisar regal), o parte dintre ei fiind reținuți la începutul anului 1919 (în ianuarie-februarie) sau chiar în luna mai a aceluiași an[26]. Vestea reținerii

[23] *Ibidem*, p. 62.

[24] O rușine, în „Steagul", anul V, nr. 277, 3/16 februarie 1919, p. 1.

[25] Biblioteca Academiei Române, Colecția Manuscrise, A 1825, Lupu C. Kostaki, Memoriile unui trădător, 1850-1919, f. 332, 334.

[26] L.V. Szabo, *op. cit.*, p. 95.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

lui Lupu Kostaki de către Parchetul Militar era de cele mai multe ori motivată în presă prin acuzația de complot împotriva Dinastiei[27]. Toți aceștia au fost eliberați la 8 iunie 1919[28], cu aproape un an înainte de adoptarea decretelor de amnistie. În ziarul Partidului Conservator Progresist această știre a fost comunicată într-un scurt articol de primă pagină intitulat, nici mai mult, nici mai puțin: „Liberarea deținuților politici"[29]. Eliberarea politicienilor germanofili reținuți a generat ample dezbateri publice privind necesitatea unei amnistii. Una dintre personalitățile în favoarea acestei măsuri a fost jurnalistul socialist Constantin Mille. Acesta se gândea mai ales la jurnaliștii arestați, iar cererea sa îi excludea pe ofițerii dezertori sau rămași în teritoriul ocupat:

„... Să fie pedepsiți cei cu vinovăția patentă, și să dea amnistia generală tuturor celorlalți. Să reintre totul în stare normală, lăsând ca timpul să repună în adevărata lor lumină pe cei buni ca și pe cei răi. Să înceteze regimul acesta de teroare, cu unii mumă cu alții ciumă, făcând scăpați pe unii, iar pe alții pedepsindu-i în chip preventiv, căci stau la pușcărie de luni de zile, fără a fi dați judecății. Sistemul actual nu poate mulțumi pe nimeni, căci jumătățile de măsuri nemulțumesc pe toată lumea și azi suntem sub regimul acestor jumătăți de măsuri. Decât starea de azi, mai bine amnistia. Ar fi și în același timp o pecetluire platonică a faptelor urâte de cari s'a făcut vinovată o parte a societății române."[30].

---

[27] Ziarul Îndreptarea a anunțat „arestarea" lui Lupu Kostaki din ordinul Parchetului militar, acțiune motivată de faptul că în timpul ocupației, „a conspirat contra Dinastiei", Îndreptarea, an II, nr. 35, 6/19 februarie, 1919, p. 2.

[28] M. Chiper, *op. cit.*, p. 198.

[29] „Steagul", an V, nr. 379, 11 iunie 1919, p. 1.

[30] Constantin Mille, Amnistia, în „Adevărul", an XXXII, nr. 10793, 4 iunie 1919 (ziarul a apărut cu data pe stil vechi), p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Spre deosebire de miniștrii giranți și de alți importanți responsabili din administrația civilă românească din teritoriul ocupat, la scurt timp după căderea guvernului Marghiloman, la nivelul ministerelor, au fost luate măsuri pentru a revoca și a acționa în justiție funcționarii publici despre care se aprecia că ar fi colaborat nemijlocit și într-un mod mult prea obedient cu reprezentanții Puterilor Centrale[31]. Acuzațiile puteau fi următoarele: promptitudine prea mare în realizarea rechizițiilor (de exemplu: „acte vecsatorii față de populațiune și comportare servilă față de autoritatea germană"[32], „cuvinte injurioase la adresa familiei Regale, armatei și conducătorilor ei"[33], „atitudine jignitoare sentimentelor naționale"[34], folosirea demnității publice în folos personal, rechiziții forțate, speculă, abuz de putere, perceperea de amenzi ilegale în numele ocupanților[35], reclamarea țăranilor comandaturilor germane/austro-ungare, asuprirea populației, mai ales a soțiilor mobilizaților[36], acuzații de maltratare și lovire a unor cetățeni[37], tentative de viol („a încercat să siluiască")[38]. Erau menționate și motive mai puțin clare ca: „s'a dedat în timpul ocupațiunii la acte ce ies din cadrul

---

[31] De exemplu, Decretul lege nr. 441 din 29 ianuarie 1919 (pentru Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice), prin care, la legea învățământului secundar și superior se introduceau două noi aliniate (la art. 45, alin. III, art. 88, alin II), care dădeau posibilitatea suspendării profesorilor (de la ambele forme de învățământ) „care în timpul războiului și ocupațiunei au avut o atitudine antinațională, nepotrivită cu caracterul și îndatoririle funcțiunei lor", *M.Of.*, nr. 248, 2/15 februarie 1919, p. 4978-4979.

[32] Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale (S.A.N.I.C.), fond Diviziunea Administrativă, dos. 705/1919, f. 1.

[33] *Ibidem*, f. 31 r.

[34] *Ibidem*, f. 3.

[35] *Ibidem*.

[36] *M.Of.*, nr. 254, 10/23 februarie 1919, p. 5256.

[37] S.A.N.I.C., fond Diviziunea Administrativă, dos. 705/1919, f. 24 v.

[38] *Ibidem*, f. 28 r.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

atribuțiunilor unui funcționar public"[39], „a jignit" populația „în sentimentele ei cele mai sfinte"[40] sau „grave abateri de la datorie"[41].

Din perspectiva opiniei publice și a justiției, pe primul loc în clasamentul trădării se aflau dezertarea cu trecerea la inamic și acțiunea în favoarea acestuia, cea mai cunoscută fiind trădarea colonelului Alexandru D. Sturdza[42], și, respectiv, acuzația de spionaj în favoarea Puterilor Centrale, înainte de noiembrie 1916, înfăptuită de militari sau de civili. Urmau cei care exercitaseră demnitatea de ministru girant (totuși, cu grade de vinovăție diferite), alte înalte oficialități, unii dintre prefecți sau primari, membri ai guvernului Marghiloman sau cei care criticaseră în presă autoritățile române legale, incluzând aici nu doar politicieni filogermani (Petre P. Carp), ci, mai ales, ziariștii care lucraseră la ediția germană și/sau română a ziarului *Bukarester Tagblatt* (Ioan Slavici, Tudor Arghezi, Dumitru Karnabatt etc.). Justiția a fost mult mai dură cu acești jurnaliști, decât cu înalții demnitari și funcționari publici colaboraționiști. Condamnările în presă și mai ales în justiție au vizat și pe semnatarii declarației „Sturdza", „krefeldiștii"[43], în număr de 60, procesul acestora având loc în lunile octombrie-decembrie 1920. Fiind militari, aceștia nu intrau sub incidența legilor de amnistie[44], cu toate că situația dificilă din lagărele în care fuseseră închiși era binecunoscută publicului român.

---

[39] *M.Of.*, nr. 217, 19 decembrie 1918/1 ianuarie 1919, p. 3919.

[40] *S.A.N.I.C.*, fond Diviziunea Administrativă, dos. 705/1919, f. 11 r.

[41] *M.Of.*, nr. 221, 23 decembrie 1918/5 ianuarie 1919, p. 4059.

[42] Vezi excelenta lucrare a lui Petre Otu și a Mariei Georgescu, *Radiografia unei trădări: cazul colonelului Alexandru D. Sturdza*, București, Editura Militară, 2011.

[43] *Ofițeri români prizonieri în lagarul de la Krefeld, de la care colonelul Al. D. Sturdza a obținut promisiunea de a lupta în favoarea Puterilor Centrale, chiar împotriva armatei române*, M. Chiper, *op. cit.*, p. 199.

[44] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

De grave învinuiri nu au scăpat nici unii dintre funcționarii publici și agenți ai Statului rămași în teritoriul ocupat, bănuiți că ar fi avut un comportament mult prea favorabil Puterilor Centrale. Sunt numeroase reclamațiile care se refereau la autoritățile publice din teritoriul ocupat (prefecți, funcționari publici, agenți de poliție, primari, consilieri - membri ai Comisiilor interimare - etc.), însă acestea au fost tratate de către presă în mod individual și nu am identificat acuzații împotriva întregii comunități a reprezentanților statului. În presă, în memorii sau în studii care se doresc obiective, pe un ton chiar mai radical decât condamnarea funcționarilor colaboraționiști regăsim acuzații împotriva acelor femei de ale căror favoruri ar fi beneficiat soldații Puterilor Centrale. De asemenea, puternice critici și acuzații de trădare întâlnim și împotriva îmbogățiților de război, unii menționați, alții nu, care se folosiseră de diverse funcții sau de relații cu autoritățile de ocupație pentru a-și spori averea, pe seama suferințelor altora.

La prima vedere, am putea crede că, după exemplul miniștrilor giranți și altor înalți funcționari, angajații din administrația centrală și locală rămași la post în teritoriul ocupat au scăpat de anchete. Ar părea logic că dacă titularii de facto ai ministerelor – secretarii generali (delegați)/miniștrii giranți – nu au suferit condamnări, ci doar dezaprobarea și disprețul societății, această situație să fie valabilă și pentru subordonații lor. Totuși, în presă sunt foarte multe reclamații împotriva unor funcționari. Din decembrie 1918, în *Monitorul Oficial* au început să fie publicate zeci de decrete de revocare, pentru acte nedemne[45]. Mai mult, chiar dacă Decretul lege (de

[45] Decretele de revocare din perioada decembrie 1918 – martie 1920 ale funcționarilor acuzați de trădare și colaborare au fost reunite de către ziaristul socialist Nicolae D. Cocea într-un volum (Ignoranță..., București,

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

amnistie) nr. 2009 din 6 mai 1920 a fost promulgat, a continuat urmărirea disciplinară pentru unii dintre funcționarii din administrația centrală și locală a Ministerului de Interne, care în perioada 1916-1918 își depășiseră obligațiile profesionale și colaboraseră cu *inamicul* mai mult decât trebuia. Pe de altă parte, pentru acei funcționari și aleși locali care au rămas în post sau au fost numiți după noiembrie 1916, era nevoie de acuzații clare și ca împotriva lor să fie superiorii lor și cel puțin o parte a elitelor locale.

Rolul principal în aflarea „adevărului" a revenit unor *comisiuni centrale pentru judecarea funcționarilor care au servit abuzuri pe timpul ocupațiunii inamice*, prevăzute să funcționeze pentru fiecare minister. Prin decizia ministrului de Interne nr. 73244/1918, pentru această instituție, au fost înființate o comisie centrală și comisii în fiecare din județele Olteniei, Munteniei și județul Putna[46]. Această rapiditate era motivată prin faptul că zilnic se primeau reclamații asupra „atitudinii și acțiunei în timpul ocupațiunei" a funcționarilor[47]. Comisiile județene de anchetă, compuse din prefect, primarul sau președintele comisiei interimare a orașului de reședință, prim-președintele sau președintele tribunalului, directorul

Atelierul „Adevărul", 1924). Una dintre anexele acestei cărți conține o lista cu 202 funcționari și aleși locali (administratori de plasă, comisari și subcomisari, primari, notari etc.) revocați, suspendați, destituiți după Marele Război, pentru abuzuri, neglijență în serviciu, speculă, colaborare cu administrația militară și trupele Puterilor Centrale (p. 173-183.). Cu siguranță, această listă nu este completă: alți funcționari și aleși locali au trebuit să se apere după 1920 de asemenea acuzații și mai ales de reclamații că s-ar fi declarat împotriva „Dinastiei".

[46] Decizia Ministerială (ministru de Interne: George G. Mârzescu) nr. 73244 din 20 decembrie 1918/2 ianuarie 1919, în *M.Of.*, nr. 220, 22 decembrie 1918/4 ianuarie 1919, p. 4023.

[47] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

prefecturii ca secretar[48] au început să primească plângeri și reclamații vizându-i în special pe notari și primari, în comunele rurale, și respectiv pe angajații Poliției, în mediul urban. Erau vizați de investigații toți funcționarii care rămăseseră, cu sau fără ordin, în teritoriul ocupat. Într-o primă fază, comisiile județene analizau și întocmeau un dosar pentru funcționarii asupra cărora existau reclamații[49]. Dacă învinuirile erau considerate veridice și depășeau abaterile cu caracter disciplinar, faptele împricinaților erau încadrate ca infracțiuni, iar dosarul era trimis atât Comisiei centrale din Ministerul de Interne, cât și Curții Marțiale a Corpului II Armată[50].

Comisiunea centrală pentru judecarea funcționarilor care au servit abuzuri pe timpul ocupațiunii inamice din Ministerul de Interne era compusă din secretarul general al acestei instituții, comandorul Ion Coandă, directorul general al P.T.T., directorul general al serviciului sanitar, iar ca secretar funcționa Theodor Marinescu, subdirectorul Direcției Personal[51]. În 1919 membrii comisiei au fost comandorul I. Coandă, George Georgescu, Alex. Gussi, dr. Sion, C.D. Anghel (din august). Hotărârile erau luate în plen de trei sau de patru, primele fiind date la 27 mai 1919 și apoi la 28 și 30 mai și în decursul

[48] *Ibidem*, art. I.

[49] Un astfel de dosar este cel referitor la funcționarii, primarii și ajutorii de primar din județele Argeș și Muscel: S.A.N.I.C., fond Diviziunea Administrativă, dos. 708/1919, passim. Acesta conține declarații ale martorilor, ale reclamanților, memorii ale acuzaților, chestionare cu întrebări adresate acuzaților, procese-verbale, cât și hotărârile, în original, ale Comisiei centrale ministeriale pentru judecarea funcționarilor.

[50] Vezi raportul către ministrul de Interne din 19 mai 1919 redactat de către Comisiunea pentru inspectarea atitudinei funcționarilor pendinți de Ministerul de Interne cari au servit sub ocupație din județul Teleorman, S.A.N.I.C., fond Diviziunea Administrativă, dos. 724/1919, f. 11 r., v.

[51] *M.Of.*, nr. 220, 22 decembrie 1918/4 ianuarie 1919, p. 4023, art. II.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

lunilor următoare (iunie, iulie, august). Pedepsele aplicate de Comisia centrală din Ministerul de Interne puteau fi: destituire și trimiterea dosarului mai departe la Curtea Marțială, revocare din funcție fără trimiterea dosarului mai departe, suspendarea din funcție pentru zece zile/o lună/două luni, cu pierderea salariului, „blamare". Nu toate hotărârile prin care se decidea revocarea din funcție, menționau și trimiterea dosarului către Curtea Marțială. Așa s-a întâmplat cu Dum. Niculescu Doxache, administrator al plășei Râul Doamnei, județul Muscel, revocat din funcție, trimis spre judecată la Curtea Marțială. Acuzațiile erau:

„...a avut o purtare ostilă și nepatriotică în tot timpul ocupațiunii față de autoritățile române, și o atitudine servilă față de inamic, prin faptul că și-a însușit în folosul său vite și diferite obiecte casnice de la locuitori pe care îi denunța autorităților germane de ocupațiune și a îngăduit ca soția sa să primească postul de tălmaci al autorităților inamice..."[52].

Comisia centrală se întrunea de regulă într-o zi pentru cel puțin un caz. O situație diferită se observă în ceea ce privește judecarea lui N. Flechtenmacher, apropiat al colonelului Verzea, fost diriginte al oficiului telegrafo-poștal din Gara de Nord, apoi după 15/28 august 1916 șef al Oficiului Telegrafic Central. În cazul său, comisia s-a întrunit de cinci ori în perioada 6-13 iunie 1919, decizia fiind aceea de destituire din funcție[53].

Și prefecții puteau fi judecați de această comisie. Astfel, Constantin Delescu, prefectul județului Mehedinți în toamna anului 1916, rămas în funcție până în ianuarie 1917, chiar dacă primise ordin în acest sens, nu își părăsise postul. Această

[52] *S.A.N.I.C.,* fond Diviziunea Administrativă, dos. 705/1919, f. 8.
[53] *Ibidem*, f. 14-15 r., v.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

faptă era condamnabilă mai ales din prisma calității de militar, conferită de militarizarea în vara anului 1916 a funcției de prefect[54]. Decizia comisiei a fost de blamare a purtării fostului prefect „ca nefiind compatibilă cu demnitatea înaltului post de încredere ce i se încredințase de Guvernul Român"[55].

Cel mai amplu proces verbal al Comisiei Centrale pentru judecarea funcționarilor din Ministerul de Interne, pe care l-am descoperit până în acest moment al cercetării, este Hotărârea nr. 15, care se referă la inspectorul Carol I. Vidic (în certificatul de naștere, Vidicu), fost șef al „serviciului de legătură" din cadrul Direcțiunii P.T.T.[56]. Acest dosar cuprinde multe mărturii ale unor subordonați sau colegi, prin care se încerca să se dovedească, printre altele, că acuzatul avusese încă din perioada neutralității o atitudine pro-germană[57]. Pe lângă învinovățiri care par plauzibile, sunt prezentate și acuzații nu foarte evidente, atribuite unor colegi, ca aceea că învinuitul era un „germanofil convins"[58] sau că în 1908, la o întâlnire oficială la Budapesta, „maghiarii au primit foarte bine pe Vidic ... însăși Ministrul ungur al poștelor manifesta o dragoste deosebită față de Vidic, pe care l-a îmbrățișat și l-a sărutat pe ambii obraji, zicându-i *herr colega*"[59]. Mai mult, unul dintre martori ar fi

[54] În august 1916, prefecții au fost militarizați, fiind „asimilați cu gradele ierarhiei militare", Monitorul Oficial (*M.Of.*), nr. 107, 14/27 august 1916, p. 5402.

[55] *S.A.N.I.C.*, fond Diviziunea Administrativă, dos. 705/1919, f. 7 v.

[56] *Ibidem*, f. 18 r. -20 v. (copie) și Idem, dos. 728/1919, f. 1-3 r.,v. (cu semnăturile membrilor comisiei).

[57] Idem, dos. 728/1919, passim.

[58] *Declarația olografă a lui V. Economu*, directorul Școlii de Telegrafie, Ibidem, f. 55 r.

[59] Rezumatul declarației martorului Hristodor Matei, în Hotărârea nr. 15 a Comisiei Centrale din cadrul Ministerului de Interne pentru judecarea funcționarilor care au servit sub ocupațiune. Însă în declarația olografă a lui

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

afirmat în fața Comisiei că inspectorul Vidic nu era cetățean român (neîmpământenit), ceea ce copiile actelor din dosarul menționat mai sus par să infirme. Astfel, conform copiei „buletinului de nascere" Vidic era născut la Dorohoi în 1873, fiul lui Iosif și al Paulinei Vidicu, „botezat cu sfântul botez al bisericii noastre de reserit"[60]. Potrivit propriilor sale declarații, acuzatul era licențiat în matematică, inginer electrician și inginer de telegrafe[61]. La 30 iunie 1919, Carol Vidic era destituit din funcția de inspector în Direcția P.T.T.[62], nu însă deferit Curții Marțiale. Cu un an mai devreme, la 24 martie/6 aprilie 1918, Carol Vidic fusese judecat de către Curtea Marțială a Corpului I Armată, pentru aceleași învinuiri, și, la propunerea comisarului regal, fusese achitat și declarat nevinovat[63]. Carol Vidic s-a considerat victima unor acuzații false ale unor foști colegi[64], ceea ce l-a determinat să se adreseze Curții de Casație, dar și să ceară revizuirea cazului său Ministerului de Interne. Memorii adresate de către acesta, la începutul anului 1920, directorului general al P.T.T. și ministrului de Interne au avut ca rezultat reanalizarea cazului său de către inspectorul Ion Bogdan, care la finalul unui foarte lung proces-verbal[65] concluziona că nu a găsit „nici un fapt întemeiat pe dovezi sigure și care să poată fi imputat

Hristodor Matei, dirigintele serviciului Tehnic Telefonic, nu apare afirmația că ungurii l-ar fi primit bine pe C. Vidic, nici dragostea ministrului maghiar față de acesta, ci numai episodul întâlnirii lor, inclusiv îmbrățișarea. Ibidem, f. 1 v., f. 56.

[60] *Ibidem*, f. 31.

[61] *Ibidem*, f. 107 r.

[62] Decret regal nr. 2707 din 30 iunie 1919, în *M.Of.*, nr. 59, 1 iulie 1919, p. 3242.

[63] Copie după sentința pronunțată de Curtea Marțială a Armatei I, S.A.N.I.C., fond Diviziunea Administrativă, dos. 728/1919, f. 82-83 r.,v.

[64] Vezi de exemplu: *Ibidem*, f. 106 r.,v.

[65] *Ibidem*, f. 118 r.,v.-129 r.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

suplicantului”[66]. Nu cunoaștem soarta acestuia, cert este că în Anuarul Ministerului de Interne din 1923, Carol Vidic nu apare printre funcționarii Direcției P.T.T.

Chiar dacă această Comisie de anchetă își încheiase lucrările, în fondurile de arhivă create de Ministerul de Interne se găsesc mai multe rapoarte de inspecție, realizate după 1919[67], privind funcționari locali denunțați de populația civilă pentru „rea purtare” în timpul ocupației militare a Puterilor Centrale și, mai ales, ce pare în epocă cel mai grav, de a fi cerut public abdicarea regelui Ferdinand și o nouă dinastie. Cu precădere pentru acuzația de *antidinastism*, controalele de la Prefectură sau de la București, prin intermediul inspectorilor generali administrativi, erau realizate cu mai multă atenție și cu rezultate negative pentru reclamat. Este evident că multe dintre reclamații puteau fi determinate de conflicte mai vechi între funcționari, între aceștia și autoritățile locale sau cu populația.

În timpul guvernului Alexandru Averescu (martie 1920-decembrie 1921) au fost promulgate două decrete de amnistie. Acestea erau așteptate de mai mult timp. În rândul foștilor germanofili, speranța unei grațieri de către Rege sau a unei amnistii era foarte puternică încă din ianuarie 1919[68]. Acest zvon a început să circule în spațiul public încă din luna aprilie 1919, în apropierea sărbătorilor pascale[69], însă amnistia nu a fost pusă în practică decât un an mai târziu. Se pare, că împotriva amnistiei erau unii dintre militari, care apreciau că doar rumoarea

[66] *Ibidem*, f. 129 r.

[67] Vezi, de exemplu, raportul privind activitatea lui Nicolae Marinescu, administratorul plășii Urziceni (județul Ialomița), Idem, dos. 101/1920, f. 114-127.

[68] Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. IV, *1918-1919*, București, Editura Institutului de Arte Grafice „Eminescu” S.A., 1927, p. 213.

[69] Îndreptarea, an II, nr. 95, 23 aprilie 1919, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

privind inițierea unui astfel de proiect lege condusese deja în rândul trupelor la o scădere a disciplinei[70]. Conform lui I.G. Duca, în luarea acestei decizii, regele Ferdinand a ținut cont de opiniile lui Barbu Stirbey și Ion I.C. Brătianu. Cei doi ar fi fost împotriva pedepsirii acelora care colaboraseră cu inamicul, cât și a reprezentanților guvernului Marghiloman, având însă motive diferite: interesul dinastiei de a nu-și face dușmani (Barbu Stirbey) și respectiv din mărinimie față de adversari (I.I.C. Brătianu)[71].

Decretul lege de amnistie nr. 1547 din 15 aprilie 1920[72] îi privea pe cei aflați sub arme sau care îndepliniseră un „serviciu în armată" în timpul războiului. În schimb, decretul lege nr. 2009 din 6 mai 1920[73] se referea la civili. Aceste două legi nu au însemnat şi sfârşitul acuzațiilor și disputelor publice împotriva acelora despre care se considera că avuseseră un comportament „neonorabil" în timpul „Ocupației". Mai mult, sub incidența celor două texte de lege nu intrau toate infracțiunile. Astfel, nu beneficiau de decretul lege nr. 1547/1920, militarii condamnați pentru infracțiuni ca trădarea și „spionajul-ambosajul", lovirea superiorului, revolta și rebeliunea, dezertarea în străinătate, dezertarea la inamic, dezertarea cu complot, sustragerile de bani publici, omorul si asasinatul, spionajul în timp de pace sau „provocațiunea, complicitatea tăinuirea unor

[70] Al. Marghiloman, *op. cit.*, p. 318.

[71] I.G. Duca, *Amintiri politice*, vol. III, München, Editura Jon Dumitru, 1982, p. 162.

[72] Decretul lege nr. 1547 (decretat la 9 aprilie 1920 de regele Ferdinand I, sub rezerva ratificării de către Corpurile Legiuitoare), în *M.Of.*, nr. 8, 15 aprilie 1920, p. 586.

[73] Decretul lege nr. 2009 (decretat la 4 mai 1920 de regele Ferdinand I, sub rezerva ratificării de către Corpurile Legiuitoare), în *M.Of.*, nr. 26, 6 mai 1920, p. 1154-1155.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

asemenea fapte" etc[74]. Prin decretul lege nr. 2009/1920 se amnistiau infracțiunile încă nedescoperite, în curs de cercetare, instrucțiune sau judecată. Intrau sub incidența acestui decret-lege și unele activități de spionaj în timp de pace (art. I, lit. b), dacă nu fuseseră săvârșite de agenți ai guvernului sau funcționari publici și infracțiunile de drept comun săvârșite înainte de 11 noiembrie 1918. Nu erau însă amnistiate: „crimele și delictele de înaltă trădare și contra siguranței interioare a Statului, afară de acelea prevăzute numai pentru vechiul regat în art. 1 de mai sus"; falsificări de monede, de bilete de bancă, efecte publice, sigilii ale Statului sau autorităților publice; falsificări de înscrisuri publice sau private; sustracțiuni și delapidări comise de funcționarii publici; mituirea funcționarilor publici; rebeliuni; ultraj și violențe contra forțelor publice, contra autorității publice și depozitarilor lor, asocierea făcătorilor de rele; omor și asasinat; loviri care provocaseră moartea, atentat contra pudoarei, comis cu violență etc.; tâlhării; crime și delicte care pun în pericol viața mai multor persoane; bancrute frauduloase, „orice infracțiuni de lege, cari ar avea un caracter de speculă sau de acaparare" (art. II). Nu beneficiau de amnistie pentru aceste fapte nici agenții provocatori, complicii sau tăinuitorii[75]. Mai mult, aministia nu ștergea efectele civile ale infracțiunilor.

Un alt decret regal (nr. 2469) a fost publicat la 5 iunie 1922[76]. Se prevedeau, printre altele: amnistierea infracțiunilor de provocare sau participare la greve, „propagandă clandestină sau publică de idei împotriva formei de guvernământ și a ordinii sociale și politice", cu excepția autorilor scrierilor răspândite în cazărmi, unele fapte care cădeau sub prevederile legii

[74] Decretul lege nr 1547/1920, art. 1, pct. 1-18.
[75] Decretul lege nr. 2009/1920, art. 1, pct. 1-15, p. 1155.
[76] *M.Of.*, nr. 47, 5 iunie 1922, p. 2449-2450.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

privind spionajul în timp de pace, „delicte electorale și de presă", trecerile ilegale ale frontierei[77]. În continuare, erau excluse de la amnistie crimele și delictele de înaltă trădare, spionajul militar, „infracțiunile contra siguranței interioare și exterioare a Statului", „săvârșite de militari activi sau cei de rezervă aflați sau chemați sub drapel" și „atentatele, tipărirea sau răspândirea de manifeste prin cari se îndeamnă la săvârșirea atentatelor ..."[78]. Chiar dacă decretul de amnistie nr. 2469/1922 elibera din închisoare pe cei din așa-numitul proces al comuniștilor, care votaseră pentru aderarea la Internaționala a III-a, erau amnistiați – cu toate că nu mai erau în închisori – și cei care în 1917-1918 criticaseră guvernul Ion I.C. Brătianu.

Matei B. Cantacuzino, profesor la Facultatea de Drept a Universității din Iași, în calitatea sa ministru de Justiție, sublinia în raportul către regele Ferdinand I (în vederea promulgării proiectului de decret lege din 1920 privind aministia civililor) faptul că:

„...Urmele războiului nu se șterg numai prin despăgubiri și reparații materiale. Mai presus de toate, îndatorați suntem să îndreptăm starea sufletească a mulțimii, s'o aducem din nou pe calea muncii cinstite și a solidarității, de pe care au abătut-o timpurile turburi prin care am trecut. Aceasta nu se poate face, însă atâta timp cât nu vom fi făcut să domnească și înlăuntrul țării pacea pe care am încheiat-o sau o vom încheia în curând și în afară ..."[79].

Colaboraționismul și trădarea unor cetățeni români din Primul Război Mondial au rămas răni deschise în întreaga

[77] *Ibidem*, art. I.
[78] *Ibidem*, art. I, art. III.
[79] *M.Of.*, nr. 26, 6 mai 1920, p. 1155.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

perioadă interbelică. Este evident, că oamenii politici – Ionel I.C. Brătianu, generalul Alexandru Averescu, Ion Mihalache, liderii ardeleni etc. – au înțeles faptul că problemele și provocările României Mari erau altele, iar condamnarea *germanofililor* deschidea discuțiile publice privind îmbogățiții de război (mulți considerați de către opoziție ca apropiați cercurilor liberale), chestiunea responsabilități intrării României în Primul Război Mondial fără a fi suficient pregătită și chiar activitatea unor *patrioți* în Moldova neocupată. Alegerile din noiembrie 1919, cât și următoarele, au arătat că Partidul Conservator înceta să fie o forță și un oponent al Partidului Național Liberal sau al Partidului/Ligii Poporului, în consecință, condamnarea lui Alexandru Marghiloman și a altor lideri conservatori nu mai avea o puternică motivație politică. În schimb, acuzațiile de colaboraționism și mai ales de trădare, reale sau nu, îi vor urmări tot restul vieții pe cei asupra cărora planau aceste învinuiri și puteau fi folosite ca arme împotriva lor, cum ar fi să explice lipsa lor de onorabilitate, care nu le-ar fi permis menținerea sau numirea în demnități publice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

THE PARIS AND LAUSANNE PEACE CONFERENCES

Ömer Turan[1]

ABSTRACT

The First World War began as a European war during the second half of 1914. It did not take long to cover not only Europe, but also the rest of the world, and continued for four years. About 65 million soldiers were mobilized. When the war was ending during the fall of 1918, there were heavy casualties on both sides. 8,5 million of them had been killed or had died of other causes, more than 21 million were wounded, and about 7.7 million of them were prisoners of war or missing. Losses among civilians were not counted, and the financial cost of the war was not mentioned. Suffice to say that this was the most destructive war in history before WWII.

Apart from the destruction, the war resulted in the fall of four great empires which had ruled dozens of ethnic and religious groups for ages. On the eve of the First World War, mobilization orders of the Austrian-Hungarian Empire were issued in fifteen languages. The other empires were no different. At the end of the war, all these nationalities and their territories were broken up.

In order to save human beings from another such disaster and establish a stable world order, some intellectuals and

[1] Prof. Dr. Ömer Turan is a Professor at the History Department of the Middle East Technical University, Ankara.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

politicians began to think and develop certain ideas during the last years of the war. US President Wilson's fourteen points, which were declared in January 1918, was the most famous one. Justice, self-determination and open diplomacy were the magic terms used in every speech or manifesto in those years.[2]

Key words*:* War, Ottoman Empire, Peace Conference, Lausanne Treaty, Allied Powers

The Paris Peace Conference

After the armistices, which were signed in September, October and November 1918, a place for the peace conference was sought. Neither the British nor the Americans wanted to organize the peace conference in Paris. First Geneva, and then Brussels were considered but later rejected. France insisted on meeting in Paris and this was finally accepted by the allied leaders.

Paris had been threatened twice by the Germans in the last 50 years, and Versailles was the headquarters of the Supreme War Council of the Allies. The Allied leaders unofficially gathered in Paris on 12 January 1919 and discussed the organization and conduct of the conference. When the conference opened on 18 January, Paris became the center of the world, especially during the first months of the conference. It was the largest diplomatic gathering the world had ever seen. Thousands of people from all over the world – delegates, officials, experts, secretaries of 27 invited states, representatives of minority groups, representatives or groups ranging from labor

[2] Lloyd E. Ambrosius, *Woodrow Wilson and the American Diplomatic Tradition: The Treaty Fight in Perspective,* Cambridge University Press, New York, 1987.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

unions to women organizations, and journalists – gathered in Paris. The British delegation numbered about 200, apart from the clerks and typists, and were located at five hotels. The number of the American delegation was close to that of the British. French Prime Minister Georges Clemenceau was the president of the conference, while the United States, Great Britain, France and Italy were the organizers of the conference. Delegations from the Central Powers were not invited. Even Soviet Russia was not represented. It was a conference of the Allied powers.[3]

All of the countries were not equally represented in the conference. The United States, Great Britain, France, Italy, and Japan had five seats in the plenary session. Belgium, Brazil and Yugoslavia had three; China, Czech-Slovakia, Greece, the Hedjaz, Poland, Portugal, Rumania and Siam had two; and Bolivia, Cuba, Ecuador, Guatemala, Haiti, Honduras, Liberia, Nicaragua, Panama, Peru, Uruguay had one seat. However, the general assembly of the conference was not the place where the most important decisions were taken. It met to formally approve the decisions of the Council of Ten, or Supreme Council, which consisted of the president/prime ministers and ministry of foreign affairs of the United States, Great Britain, France, Italy and Japan. This was the main decision maker of the conference, and met every day, sometimes more than once. At the end of March, the Japanese Prime Minister and the ministers of foreign affairs left the Council of Ten. The American, British, French and Italian leaders now constituted the Council of Four. Most of the time they worked on their own, but secretaries were called when needed. The ministry of foreign

[3] H.W.V. Temperley, *A History of the Peace Conference of Paris*, Vol. I, Oxford University Press, Oxford, 1920, pp.247-278.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

affairs of those five countries also worked as a separate organ of the conference, called the Council of Five. This organizational structure remained in place until the Treaty of Versailles was signed.[4]

The Paris Peace Conference had two important tasks: first, to create a new world order to ensure that such a war would not occur again. One young British diplomat, Harold Nicholson, claimed that "We were journeying to Paris, not merely to liquidate the war, but to found a new order in Europe. We were preparing not Peace only, but Eternal Peace." This was the opinion of many of the diplomats and experts who were coming to Paris to make the peace. According to President Wilson, creating the League of Nations was the base of that system which would solve problems before they led to war. The magic instrument of this institution was open diplomacy.

From German colonies to Ottoman territories in the Middle East, the League had numerous tasks facing it, and it could also correct the mistakes of the peace conference. The other Allied leaders were not as optimist as Wilson. Lloyd George was in favor of the League, but doubtful about its effectiveness. Clemenceau clearly said that "I like the League, but I do not believe it." Nevertheless, they let him found the League. The conference established the commission on the League of Nations on January 25. The draft of the League covenant was presented to the plenary session of the conference on February 14. With some amendments, the plenary session of the conference approved the covenant on April 28.[5]

[4] For the organization of the peace conference, its council, committee and commissions, see, Temperley, Vol.I, pp. 497-504.

[5] Margaret MacMillan, *Paris 1919,* Random House Trade Paperbacks, New York, 2003, pp. 83-97.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

In addition to establishing the League of Nations, the conference had to deal with mandate question during its first months. None of the Allied powers would agree to returning Germany's colonies in Africa and Pacific islands to her. As a result, President Wilson stated that responsibility for their governance had to be assumed by the League of the Nations in the form of a mandate. This was not simply annexation or colonization for those parts of the world. Mandates were a form of trusteeship directly or indirectly under the League of Nations. After long discussions among Wilson, Lloyd George, Clemenceau and Orlando an agreement on the distribution of mandates over the former German colonies was reached in early May. The League of Nations which was established in 1920, simply confirmed the partition which had already been made. Despite idealistic explanations, the mandates were not much different from annexation. Apart from sending an annual report to the League of Nations, the mandatory powers ruled these territories as they wished.[6]

Making peace agreements with the losing countries was the second task of the conference. It must be remembered that the representatives of the Central Powers had not been invited to the conference, so their peace terms were prepared in their absence. While working on the peace terms, the Allied leaders discussed boundaries, disarmament, reparations, minority rights, social rights etc. for months. When the draft treaty was about to be completed, representatives of the defeated countries were called to Paris. They had to wait in their hotels for weeks and months, and were not allowed to act freely in Paris. They could not even consider talking to other representatives. When the terms were completed, these representatives were

[6] MacMillan, pp. 98-106.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

called, given the draft agreement, and asked to give their opinion in written form within a limited time. The representatives had no right to negotiate, they were simply expected to hand in their countries' answers. Then, the Allied leaders worked on the defeated countries' objections and comments, and, with minor changes, finalized the peace agreements. The losers had two choices, accept or refuse, and their choice was the first one.

In terms of a peace agreement, the Treaty of Versailles was the first product of the Conference, which was signed in the Hall of Mirrors of the palace on 28 June. After signing the treaty with the Germans, Wilson and Lloyd George left Paris. Orlando had left even before the signing of the treaty. The establishment of the League of Nations and the International Labor Organization, the assignment of the mandates, and making the German treaty were the important tasks the conference accomplished in the first six months. In addition, the foundations of the other treaties were also prepared. Peace treaties with Austria, Hungary, Bulgaria and Ottoman Turkey, had to be done by the foreign ministers and diplomats. They, of course, consulted with their leaders in Washington, London and Rome when necessary.[7]

The end of the conference is in dispute. Some sources claim that the conference lasted until the Treaty of Versailles was signed. Others say that the conference worked until January 1920, and difficult issues were solved in special conferences. Claiming that the conference ultimately produced five treaties, namely the Treaty of Versailles with Germany (June 28,

[7] For the story of the last peace treaty of the conference, see, Francesco Caccamo, "The Ottoman Question at the Paris Peace Conference" in *War & Collapse, World War I and the Ottoman State,* Eds. M. Hakan Yavuz & Feroz Ahmad, The University of Utah Press, Salt Lake City, 2016, pp.1283-1314.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

1919), the Treaty of Saint-Germain with Austria (September 10, 1919), the Treaty of Neuilly with Bulgaria (November 27, 1919), the Treaty of Trianon with Hungary (June 4, 1920), and the Treaty of Sevres with Ottoman Turkey (August 10, 1920), some others extend its duration until August 1920. Since the characteristics of preparations of all these peace treaties were the same, the last statement looks like more acceptable. Even authors who claim that the Conference lasted until January 1920, and special conferences were organized for other difficult problems, conclude that all five of these post-war treaties were the products of the Paris Peace Conference.[8]

Lausanne Peace Conference

Apart from the Treaty of Sevres, all peace treaties made after the First World War at the Paris Peace Conference were ratified and implemented. Following the Armistice of Mudros on October 30, 1918, Allied armies and navies began to occupy several areas of the Ottoman Empire. Spontaneously, the establishment of resistance organizations followed one other in different parts of Anatolia, while the Istanbul government remained submissive. Uniting all these resistance organizations under his leadership, Mustafa Kemal (Ataturk) established a new government in Ankara and fought against the occupations. The Istanbul government lost its authority and the Ankara government took control in Anatolia. First eastern, and then southern Anatolia were saved from occupation, and peace treaties were signed with Soviet Russia and France. After

[8] MacMillan, p.XXV; *Encyclopedia Americana*, Vol.29, Grolier Incorporated, Danbury, Connecticut, 1982, pp.344-346; *The New Encyclopedia Britannica,* Vol.29, 15th Edition, The University of Chicago, Chicago, 1993, p.155; https://www.britannica.com/event/Paris-Peace-Conference (October 20, 2018, 20.30).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

long preparation, western Anatolia was also liberated from the Greek army in September 1922.[9]

The Allied powers had invited Turkish government to a peace conference either in Venice or another place, as well as to sign an armistice either in Izmit or Mudanya. The Turkish government chose Mudanya. In the second day of armistice negotiations, the Turkish government sent a note to the Allies and suggested Izmir for the peace conference on 20 October. The Allies invited the Turkish delegation to Lausanne on 13 November. The Turkish government accepted and sent a delegation under the Minister of Foreign Affairs, Ismet Pasha, who signed the Mudros armistice. In fact, İsmet Pasha had been the commander of the Turkish Western Front during the Turkish National War of Independency, and was then transferred to his new position to conduct peace negotiations.[10]

The Lausanne Peace Conference was opened on 20 November. Great Britain, France, Italy, Japan, Greece, Romania, Serbia and Turkey were the participant countries. The United States also joined the conference as an observer. Soviet Russia and Bulgaria participated in the sessions related to the Straits. Obviously, the Allied countries were dominant and Turkey was alone there. However, the Turkish delegation did not feel inferior to the Allies and did not accept being treated

[9] For the Turkish National Movement and War of Independence, see, Stanford J. Shaw, *From Empire to Republic, The Turkish War of National Liberation, 1918-1923, A Documentary Study,* Vol.I-V, Turkish Historical Society, Ankara, 2000. For the period from the perspective of Mustafa Kemal Atatürk, the leader of the movement and chief commander of the Turkish army, see, Ghazi Mustafa Kemal Atatürk, *The Great Speech,* Atatürk Research Center, Ankara, 2008.

[10] İsmet İnönü, *Hatıralar,* Ed. Sabahattin Selek, 3rd Edition, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2009, pp.301-317.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

in a condescending manner. According to the program of the opening ceremony, first the president of Switzerland would speak to welcome all participants, and Lord Curzon would reply to him on behalf of all the participants. However, Ismet Pasha went to the stage and began to speak to show the equality of the participants. It was the first signal that the Turks were extremely sensitive on that issue: there were two sides at the conference and every party had to be represented equally.[11]

From the beginning of the conference, the Allied delegations put pressure on Ismet Pasha. As the inviting powers, England, France and Italy took all the critical positions, the presidency and general secretariat of the conference, chairmanship of the commissions as well as all the sub-commissions (except one which was quite technical). They were able to control the procedures and negotiations. Lord Curzon, in particular, with his diplomatic skill and experience, dominated the conference and wanted to impose the Allies' policy. Inexperience amateur diplomat Ismet Pasha, as he described himself, simply ignored him and kept to his positions like a soldier. Lord Curzon once sarcastically compared him to a music box: "You play the same old tune day after day until we are heartily sick of it – sovereignty, sovereignty, sovereignty."[12]

The Lausanne Peace Conference was a diplomatic battle between Turkey and the Allied states, with Great Britain as the leader of the Allies. At the beginning of the conference both sides tried to gain the support of the other states against each other. Soon both of them realized that the other members of the Allies were busy with their own interests and would not

[11] Joseph C. Grew, *Turbulent Era, A Diplomatic Record of Forty Years 1904-1945*, Vol.I, Hammond, London, 1953, pp.489-490.

[12] Grew, pp.524-526.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

fight for either Great Britain or Turkey. As a result, they made a compromise, and both parties got their essentials. The Turkish delegation had a list of instructions, and according to these instructions the Armenian homeland and capitulations could not be accepted, and the Turks would break off negotiations if the Allies insisted. The other issues were open to negotiation and new instructions could be asked from Ankara if needed. Turkey had these conditions met. For Great Britain, getting Mosul and keeping the Straits open were the most important issues, and Great Britain also got them. Afterwards, Britain became a mediator between Turkey and the other Allied states.[13]

In terms of diplomacy, all parties used any instrument, tactic or trick to attain their goals. However, all the issues had to be negotiated at the table in the presence of both sides. Third parties could not be invited to make a presentation without the consent of all the parties. No decision could be taken and even a session could not be opened in the absence of the other party. Creating an Armenian homeland in Turkey was used to gain the sympathy of western public opinion. As the Americans reported to Washington, the Allies had no intention of genuinely backing the issue; they were just using it as a bargaining tool. Without asking the permission of and getting the consent of the Turkish delegation in advance, the Allies had arranged a presentation of an Armenian delegation to the sub-commission of minorities on December 26, 1922. Since the delegation had no official capacity, the Turkish delegate Rıza Nur did not participate to the session. Therefore, the session, without the Turkish presence, was not accepted

[13] Sevtap Demirci, *Strategies and Struggles, British Rethoric and Turkish Response: The Lausanne Conference 1922-1923,* The ISIS Press, Istanbul, 2005, pp.104-120.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

as an official meeting. During the following days, the chair of the same sub-commission, Montagna, asked permission from Rıza Nur to say something on the situation of the Armenians softly and close the issue. Rıza Nur accepted it. But at the session, on January 6, 1923, he spoke differently. British delegate Rumbold also continued to speak in the same tone. Rıza Nur stood up and said that the Allies had exploited those people against Turkey, therefore they were responsible for their situation, and left the session.[14]

After two months of negotiations, several problems were solved but some problems were still on the table. Judicial capitulations, financial and economic matters, and Mosul were the most important unsolved subjects. The Allied delegations themselves prepared a draft treaty and handed it in to Turkish delegations on January 29. The draft treaty had 160 articles and seven supplements. Three commissions met on January 31, and the chairs of the commissions said that they had worked enough and made a packet. They asked the Turkish delegation to take it or leave it. After consultation with Ankara, Ismet Pasha met with the Allied delegations on February 4, and stated that the draft contained many articles which had been agreed upon, but also some which had not been accepted. The draft even had some articles which had not been discussed yet. Therefore, he refused to accept the offer, and the conference was suspended. The Turkish delegation returned to Ankara, consulted with the Turkish government, prepared a counter draft proposal and presented it to the Allied states on March 8. Representatives of England, France, Italy and Japan met in

[14] Ömer Turan, "The Armenian Question at the Lausanne Peace Talks," *The Armenian Question in the Late Ottoman Period*, Türkkaya Ataöv (ed.), Turkish Grand National Assembly, Ankara, 2001, pp. 207-238.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

London and discussed the Turkish proposals. This second round of negotiations began on 23 April, 1923, and the Turkish proposals became the basis for this term of negotiations which took about four months. Finally, the peace treaty was signed on 24 July, 1923. [15]

Conclusion

The Paris Peace Conference and the Lausanne Peace Conference were the peace conferences which were convened after the First World War. The war was concluded by the peace treaties signed after these conferences, but this is the only single common feature of these conferences. In all other aspects they were different from one another. The Paris Peace Conference was organized by the Allied powers who decided the time, place and the participants.

The aim of the conference was to fix peace terms. The victorious Allied powers participated in the conference and the losers were not represented. Even the Allied powers did not have the same number of seats at the plenary session. At the beginning of the conference the Council of Ten were the main decision makers, then it became the Council of Four. Italy left the conference for a while and the leaders of the US, Great Britain and France carried on with the task. The boundaries of the formal and informal sessions of the decision makers were not enough clear. All the meetings of the Council of Four were

[15] Proceedings of the Lausanne Peace Conference were published in French language: *Conference de Lausanne sur les Afaaires du Proche-Orient (1922-1923). Recueil des Actes de la Conference,* Imprimerie Nationale, Paris, 1923. Telegrams between Ismet Pasha and Ankara government during the conference reflect not only official negotiations at the conference table but also hotel rooms, see, Bilal N. Şimşir, *Lozan Telgrafları (1922-1923) I-II,* Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1990, 1994.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

not recorded properly. Even duration of the conference was not clear. The Allied powers fixed the peace terms without the presence of representatives of the losers. Then delegations of the losers were summoned and the draft treaties were handed to them. They could write their objections and comments, and present them to the Allies within fixed times. With minor changes, the final treaties were fixed and asked to be signed.

The Lausanne Conference, on the other hand, was the result of the First World War and the Turkish War of National Independence, which had taken about four years. The Allied powers and Turkey suggested different dates and places for the conference. Finally, Lausanne as a neutral location was accepted. Apart from diplomatic tricks and tactics, the Turks and Allies were equal on the table. When the Turks were not at the table, the sessions could not continue. Nobody could dictate any clause. After nine weeks of negotiations, the Allies imposed an agreement which the Turks did not accept, and the conference was broken off. During the second term, the rest of the problems were solved in four months. Every article and word was discussed and chosen carefully.

The Treaty of Lausanne is not like the Treaty of Versailles, Trianon, St. Germain, Neuilly and Sevres in several aspects. Lord Curzon briefly compared the natures of all those treaties such as: "Hitherto we have dictated our peace treaties. Now we are negotiating one with the enemy who has an army in being while we have none, an unheard of position." The other treaties which had been dictated at the Paris Peace Conference lasted less than two decades. Since they were not made by negotiations and there was no consensus on them, the agreements and the new order established by these agreements were not embraced by the losers of the First World War. They simply

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

remained silent and waited for the first opportunity to break the system. The Lausanne Treaty, on the other hand, is still valid and in effect.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

THE SERBIAN ARMY IN 1918

Dalibor Denda[1]

ABSTRACT

The article, based on the published archival material and literature, gives an overview on the situation of the Serbian army in 1918. The contribution of volunteers from Russia and the United States in strengthening its combat effectiveness was emphasized, as well as the Serbian Army's role in the final operations of allied troops on the Balkan Front.

After Serbia was attacked with an overwhelming force by Germany, Austria-Hungary, and Bulgaria in the final months of 1915, the Serbian army had to leave the national territory, but it joined the allied troops on the Macedonian front and continued to fight from 1916 to 1918. At the beginning of its evacuation from the Albanian coast to the Corfu Island, the total Serbian troops it numbered 149.750 combatants, a figure which represented only 37% of its full strength before the Central powers offensive in October 1915.[2] Regarding the armament, the army managed to rescue some 55.000 rifles of different types and origin, 122 Serbian 7 mm caliber Maxim M09 model

[1] Colonel Dr. Dalibor Denda is a research fellow at Military History Department, Strategic Research Institute, Ministry of Defense, Belgrade (Serbia).

[2] *Велики рат Србије за ослобођење и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца*, том XV, Београд, 1929, 1-2 (further: *SGW*, XV, Belgrade, 1929, 1-2).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

and 45 captured Austria-Hungarian Schwarzlose 7.76 mm calibre M1907/12 machineguns. Of the 673 artillery pieces that the Serbian army had at its disposal in October 1915, only 95 were saved.[3]

After a period of recuperation in Corfu, the rests of Serbian Army were reorganized and sent to take positions on left flank of the Allied forces on the Macedonian front which had begun to form on Greek state territory. Serbian army was reorganized in three armies with two divisions and a regiment of heavy artillery each. It included the men of all three "call-ups". Every division comprised 4 infantry regiments with three battalions of four companies each. There were independent cavalry division and heavy artillery division consisted of 12 guns under direct command of Serbian HQ. There were also five air squadrons operated by mixed French-Serbian crows on its disposal. Two of them accomplished missions given by Supreme Command and each of three others was subordinated to every of three Serbian armies.[4] The logistic support of the Serbian troops was organized by the French and British forces, and from July 25th 1918 the USA also started to supply Serbian troops.[5] Having in mind that Serbian army was reorganized by French formation, the fighting power of each division was much higher than in 1914.[6]

---

[3] S (Д. Стефановић), „Стање наше војске после нашег повлачења 1915. године", *Ратник*, IX, Београд, 1932, 103 – 104.

[4] С. Ратковић-Костић, „Војска Краљевине Србије 1916. и 1917. године (Организација и формација)", *Први светски рат – 90 година касније,* тематски зборник (ур. Милан Терзић), Београд, 2011, 106 – 107.

[5] Se more: D. Vujović, „Francusko-britanske konvencije o snabdevanju srpske vojske za vreme prvog svetskog rata", *Vojnoistorijski glasnik*, 2, Beograd, 1986, 177 – 205.

[6] С. Ратковић-Костић, „Војска Краљевине Србије 1916. и 1917. године (Организација и формација)", *Први светски рат – 90 година касније,* тематски зборник (ур. Милан Терзић), Београд, 2011, 107.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Table 1 . The reorganization of Infantry divisions in 1916

	Brigade	Regiment	Batallion	Squadron	Rifles	Machineguns	Guns	The age of Soldiers
Old type division*	-	4	16	2	16.000	16	24 - 36	21-31
New type division	2	4	12	1	9.600	50	52	17-56

* The data given for 1st call up division from 1914.

In July 1916, the Serbian Army had at its disposal more than 116.000 officers, NCO's and common soldiers with its fighting parts. It comprised 77 infantry battalions and 6 cavalry squadrons. There were also 245 artillery pieces on disposal.[7] In spring 1916, the Serbian volunteers division was formed in Russia. Its manpower consisted mainly of the Austro-Hungarian POW's, Serbs, Croats and Slovenes by nationality, who voluntarily applied to join the Serbian Army. In August of the same year the Division was sent to the Romanian front in Dobrugia. Some 95% of its combatants were Serbs by nationality while the rest were manly Czechs (4, 5%) and less than 0, 5% of Croats and Slovenes. Until the end of the year the whole Volunteers Corps will be formed in Russia.[8] After the fights

* The data given for 1st call up division from 1914.

[7] С. Ратковић-Костић, „Војска Краљевине Србије 1916. и 1917. године (Организација и формација)", 110.

[8] Regarding the Volunteers for Serbian Army in Russia see more: *Споменица Прве српске добровољачке дивизије 1916 –1926*, Београд, 1926; *Југословенски добровољачки корпус у Русији 1914-1918*, Београд,

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

that started in August 1916, with the sudden Bulgarian attack on the flanks of Allied forces on Macedonian front, joint Serbian and French troops launched the offensive with the aim to support Romanian entrance to the war. Serbs took over the Bulgarian positions at Gornichevo and Kajmakchalan until the end of September. In November, the Serbian success at the Cherna River also influenced the success of joint French and Russian offensive towards Bitola which ended on the 19th November when the City was regained[9] The Serbian Volunteers division also conducted heavy fights on the Romanian front. During the fights that lasted from August till December 1916, the Army faced heavy losses again, both on Macedonian and Romanian fronts. On the Macedonian front its losses reached 20% of its total strength. The full number of casualties was 27.965 men, including 7.208 deaths.[10] On the Romanian Front

1954; *Југословенски добровољци у Русији 1914–1918*, Зборник докумената (приредио Н. Б. Поповић), Београд, 1977; Н. Б. Поповић, *Односи Србије и Русије у Првом светском рату,* Београд, 1977; Я. В. Вишняков, А. Ю. Тимофеев, Г. Милорадовић, *Армия без государства – Армија без државе*, Сборник документов – Зборник докумената, Москва 2014; Н. Б. Поповић, *Србија и Царска Русија*, Београд, 1994; М. Мицић, *Српско добровољачко питање у Великом рату (1914 – 1918)*, Ново Милошево – Београд, 2014; М. Мицић, *Незапамћена битка. Српски добровољци у Русији 1914 – 1918*, Ново Милошево, 2016; *Добровољци у ослободилачким ратовима Срба и Црногораца*, Зборник радова са научног скупа одржаног у Кикинди 11. и 12. априла 1996 (ур. П. Качавенда), Београд, 1996; N. Popović, ,,Nastanak Srpskog dobrovoljačkog korpusa u Rusiji (1914 – 1916)", *Vojnoistorijski glasnik,* 2-3, Beograd, 1974, 107 – 137; Д. Денда, „Първа сръбска доброволческа дивизия у борбата у Добруджа 1916. године", *Първата световна война и събития на добруджанския фронт* – Сборник с изследования (ур. П. Бойчев, С. Станчев, Т. Петров, Р. Симеонова), Тутракан, 2011, 108 – 117.

[9] О томе видети више: М. Алимпић, *Солунски фронт*, 118 – 259.

[10] S (Д. Стефановић), „Губици савезника у светском рату 1914 – 1918", *Ратник*, VII – VIII, Београд, 1926, 131.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

the percentage of casualties among the Serbian volunteers was even higher reaching 53% of its total strength.[11] These heavy losses and the lack of reiforcements led to a new reorganization of Serbian armed forces. On the 28th of March 1917, the 3rd Serbian army was dissolved and its units became part of the 1st and 2nd Serbian armies. In April 1917 there were about 94.000 ranks within the Army. After the unsuccessful Allied offensive in May 1917 ended, Serbian army had on disposal 60 battalions and 12 cavalry squadrons, 364 machineguns and 316 guns.[12] From then on the main source for reinforcement became Volunteers Corps in Russia and the Serbian economic emigrants in the USA and South America. After the February and October Revolution the main task of the Serbian state policy was the transfer the volunteer units from Russia to the Macedonian front. The transfer started in September 1917, when parts of the 2nd Serbian volunteer's infantry division with the strength of 3.204 combatants were sent from Odessa to the Macedonian front through Archangelsk.[13] In October 1917 the First Volunteers division was sent to the Macedonian front too. It's 1st brigade reached Archangelsk and in November, through New Castle, Orange and Taranto arrived to the Macedonian front. There, it became part of the newly formed Yugoslav division (renamed Vardar division). The second brigade, that started its transfer in November 1917, was stopped by the Bolsheviks in Vologda, and there through Yekaterinburg, Chelyabinsk, Omsk, Novo-Nikolayevsk, Irkutsk and Chita was sent to Vladivostok in order to be transferred to Thessalonica.

---

[11] *Југословенски добровољачки корпус у Русији 1914 - 1918*, Београд, 1954, 121 – 122.

[12] С. Ратковић-Костић, „Војска Краљевине Србије 1916. и 1917. године (Организација и формација)", 113.

[13] *SGW,* XXIV, Belgrade, 1933, 504.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

The Brigade reached Dairen in China and then through the Indian Ocean, Red Sea and Suez Chanel in April 1918 arrived to Thessalonica harbor. Together with the rest of the 2nd volunteers division, some 12.694 volunteers from Russia joined the Serbian army at the Macedonian front.[14] From the USA and South America, until October 1918, other 4.573 volunteers came.[15] Until the beginning of December their number reach up to 7.000.[16] Out of them, 5.637, mostly Serbs, came from the USA.[17] Altogether, more than 20.000 people were added to the Serbian troops as reinforcements. Due to these developments, until the end of June 1918, the Serbian army could get some 57 infantry battalions, 6 pioneers half battalions and 18 cavalry squadrons, 546 machineguns, 1,955 submachine guns and 396 guns at its disposal.[18] The total manpower reached more than 111.000 men (4.069 Officers and 107.151 NCO's and common soldiers).[19] Its fire power also increased substantially thanks to the rise of the number of artillery pieces, machineguns and sub machineguns.

The Serbian Supreme Command should be also prized for the idea of preparing the operational plan for a general

---

[14] М. Алимпић, *Солунски фронт*, Београд, 1967, 254.

[15] М. Мицић, *Српско добровољачко питање у Великом рату (1914 – 1918)*, Ново Милошево – Београд, 2014;165.

[16] С. Ратковић-Костић, „Војска Краљевине Србије 1916. и 1917. године (Организација и формација)", 114.

[17] Н. Жутић, „Југословенски Соколи – добровољци у српској војсци у Првом светском рату", *Добровољци у ослободилачким ратовима Срба и Црногораца*, Зборник радова (ур. Петар Качавенда), Београд, 1996, 235; Regarding the Volunteers from the USA see also: М. Мицић, *Американци – српски добровољци из САД (1914–1918)*, Ново Милошево, 2018.

[18] С. Ратковић-Костић, „Војска Краљевине Србије 1916. и 1917. године (Организација и формација)", 114-115.

[19] V. Ivetić, „Struktura brojnog stanja srpske vojske na Solunskom frontu 1916-1918. godine", *Vojnoistorijski glasnik*, 3, Beograd, 1998, 130.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

offensive on the Veternik – Dobro Polje – Sokol frontline. The aim of the offensive was to split the Bulgarian front in two and make a crucial breakthrough behind the enemy lines. The Serbs introduced the plan to Allied Supreme Command at 20th October 1917.[20] Both General Sarrail and his successor General Guillaumat, who assumed command in December 1917, were reluctant to accept the Serbian proposal, because the Macedonian front was regarded by the allies as a secondary one.[21] The aim of the allied strategy in Macedonia was just to engage as much as possible the enemy troops and their operational reserves in order to prevent their deployment to the western front. It was only after the Allied command was entrusted to General Franchet D'Esperey in June 1918 that the proposal of the Serbian Supreme Command was taken into account and seriously reconsidered and eventually approved by Field Marshal Foch. The reinforcement of the Salonika front by fresh troops made preparation for the general offensive more intensive.[22]

The decisive offensive at the Dobro Polje front, based on the Serbian proposal from 1917, was planned for mid-September 1918. The mastermind of the Serbian offensive, apart from General Franchet d'Esperey, was Serbian Chief of Staff Field Marshal Živojin Mišić. The last details of the offensive were arranged during the visit of General Franchet d'Esperey to the Serbian headquarters at the Kajmakčalan heights two days before the offensive. The six division strong Serbian troops were reinforced by two French divisions. General Franchet

[20] П. Пешић, „Солунски фронт – војнополитичка студија", *Ратник*, I – III, Београд, 1921, 17 – 45.

[21] М. Алимпић, *Солунски фронт*, 301.

[22] Б. Храбак, Д. Јанковић, *Србија 1918*, Београд, 1968, 125.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

d'Esperey had concentrated on the thirty three kilometers long main frontline, three times more troops and four times more cannons than defenders had on disposal.

After long preparations, on 14 September 1918 the intense artillery barrage of the enemy lines announced the final offensive which started early in the morning of 15 September. Within the first 24 hours the Serbian and French troops on the Veternik – Dobro Polje frontline were successful in penetrating the enemy trenches. After fierce fighting on 17 September, the Second Serbian Army, supported by the two French divisions, had broken through the Bulgarian line, advancing twenty five kilometers behind their positions, thus cutting in two the collapsed Bulgarian front. Only six days after the beginning of the offensive, the Serbian troops arrived to the Vardar River, cutting the railway connection and capturing the Gradsko region, essential for the supply of the enemy forces.[23]

The Bulgarian and German troops were in retreat, while the highly motivated Serbian troops, after three long years of waiting for the day of the final offensive that would eventually bring them home, continued the pursuit of the enemy forces jointly with the French allies. The First Serbian Army was advancing towards Veles–Kumanovo–Niš, and eventually heading towards Belgrade, while the Second Serbian Army was directed via Štip towards Sofia.[24] The Bulgarian defense collapsed and their leaders demanded armistice at the end of September. [25] This gave opportunity to the Allies to use the Bulgarian territory to reach Romania, that re-entered the war

[23] Н. Корсун, *Балканский фронт мировой войны 1914–1918 гг*, Москва, 1939, 96.

[24] *Ibid*, 104-105.

[25] М. Алимпић, *Солунски фронт*, 448.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

on the side of Entente, and Turkey that asked for the armistice on 14 October and finally signed the capitulation on 30th of the same month. This was followed by the capitulation of Austria-Hungary, and the defense of the southern front of the Central Powers fully collapsed.

In forty six days since the beginning of the Salonika offensive, supported by the forces of the *French East Army*, the Serbian troops managed to advance 600 km and reach the banks of the Sava and Danube, liberating Belgrade on 1 November 1918.[26] After restoring the independence of Serbia, the victorious troops, invited by local national councils crossed the rivers Drina, Sava and Danube and entered Bosnia and Herzegovina, Vojvodina and Croatia-Slavonia, heading towards Dalmatian coast and eventually Slovenia on the northwest front, while supported by the French troops on the southwestern front, regained Kosovo and Metochia and then liberated Montenegro.[27] On 1 December 1918, the new Kingdom of the Serbs, Croats and Slovenes, under the house of Karadjordjević, was solemnly proclaimed in Belgrade and the Serbian Army became an organizational pattern for founding a new Army of the newly proclaimed kingdom.

[26] *Ibid*, 488.
[27] *Ibid*, 494.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

THE ATTITUDE OF THE BULGARIAN NATIONAL-SOCIALIST ORGANIZATIONS TO THE VERSAILLES PEACE SYSTEM AND THE NEUILLY TREATY

Voin Bojinov[1]

ABSTRACT

With the rise of the German National-Socialism and especially after Adolf Hitler's appointment as a chancellor in 1933, the Nazism in the Tsardom of Bulgaria attracted more and more supporters, particularly among the young people. The main reason for that was prosaic – the National-Socialism strongly condemned the Versailles peace system, the treaty to which the Bulgarian nation fell as a victim. As a result, two powerful Nazi organizations emerged in the Bulgarian political life– the Union of the Bulgarian Nation Legions (or simply the Legion) and the Warriors (Ratniks) for the Advancement of the Bulgarian National Spirit (or Ratnik).

Key words: Legion, Tsardom, revisionism, far-right organization, status-quo, Dobrudja, Bulgaria, Ratnik

Having in view the weakness of the Bulgarian state, the bourgeois government of the Tsardom (led by George Kyoseivanov) strived to maintain a balanced foreign policy. The peaceful revision of the Neuilly Treaty, through direct ne-

[1] Voin Bojinov is scientific researcher, Institute of History, Bulgarian Academy of Science, Sofia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

gotiations and agreements with the neighbors, was assumed as a key objective that shaped the Bulgarian official position. However, the intentions of the two organizations regarding an alliance with Germany frightened the Bulgarian authorities leading to tough reprisal measures against both the Legion and Ratnik. Gradually, the two organizations turned into a political reserve to be used by the Germans in accordance with their own political goals in Bulgaria.

The influence of the Italian Fascism were broadly spread in Bulgaria. A number of fascist formations appeared on the Bulgarian political scene as early as the first half of the 20^{s} of the XXth century. Organizations such as the Union of the Bulgarian Fascisms (Съюз на българите-фашисти), the Bulgarian People's Union "Kubrat" (Български народен съюз „Кубрат"), the Union "Bulgarian Motherland Defense" (Съюз „Българска родна защита") were strongly influenced by Mussolini's views calling for the strengthening of the state power and for the struggle against the Communism.[2] For a short time, the ascendency of these organizations increased among the Bulgarian society. For example, by the end of the 20s the Bulgarian People's Union "Kubrat" claimed that it has more than 120 000 members.[3] Of course, these claims were exaggerated (the Union did not have more than 50 000 supporters),[4] but they were active enough to appear as holding influence in the Bulgarian political life.

Why the Italian Fascism was popular in Bulgaria? Although Italy emerged as a victorious power in the Great War, the Kingdom considered that it was treated unjustly and her

[2] **Величкова, Г.** Пропагандата на фашизма в България 1922-1934 г. С., 2002, стр. 99-252.

[3] ЦДА, ф. 2123К, оп. 1, а. е. 22182, л. 1, 12.

[4] **Величкова, Г.** Пропаганда на фашизма..., стр. 202-203.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

interests were not considered in the Versailles peace system.[5] Rome wanted to play a leading role in the Adriatic region but her ambitions led to a crash of interests with the other littorals neighbors. This dynamic turned Mussolini's Italy into a fierce opponent of the Serbian-Croatian-Slovenian state/later on Yugoslavia,[6] a position which greatly impressed a part from the Bulgarian society, as Serbia was considered as the main rival for the Vardar Macedonia. The Bulgarian nation perceived this region as its cradle and everyone who created political problems for Belgrade was considered as a potential Bulgarian ally in the inevitable future Bulgarian-Serbian clash for Macedonia. In the eyes of some Bulgarians, the Italian Fascism had another advantage. It completely denied the communist ideology, which was rapidly disseminated in Bulgaria after the end of the war – a process extremely disturbing for some parts of the Tsardom's society. For these reasons the Fascism reached some levels of popularity in Bulgaria, but it was not strong enough to help the fascist formations to get the state power. All of them remained only a political background of the ruling right-wing coalition in Bulgaria and they would be used as a scarecrow for the communists in Bulgaria.

These facts did not change when two new right-extremist organizations appeared on the Bulgarian political scene by the beginning of the 30[s] – the National Community for Political Revival (Национална задруга за политическо възраждане) and the Bulgarian National Socialist Workers Party (Българска национал-социалистическа работническа партия).[7] The two

[5] According to Vittorio Orlando on the peace conference in Paris the Italians "*were treated like servants*". Cf. **Strachan, H.** The First World War. Simon & Schuster, 2014, p. 298.

[6] **Milak, E.** Italija I Jugoslavija 1931-1937. Beograd, 1987, str. 19-49.

[7] **Поппетров, Н., В. Божинов.** Национално могъща и обединена България. С., 2014, стр. 114-115, 156.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

parties were weak political structures and they disappeared after the coup of 19 May 1934 (following this event, all parties in the Tsardom were banned,[8] but they continued to exist semi-legally). Nevertheless, they opened the window for the risen German Nazism ideas to enter in Bulgaria. The emergence of a Bulgarian version of the National-Socialism substantially altered the political landscape in the Tsardom. Berlin already had a strong supportive platform in Bulgaria, which became even more visible with the creation of the Union of the Bulgarian Nation Legions (Съюз на българските национални легиони), founded in 1932 by young people who were separated from previous fascist organizations.[9] The Legion was the first serious follower of the German Nazism in Bulgaria. Its main focus targeted the schools and the students in the Sofia University. The leader of the organization was Ivan Dochev (Иван Дочев) – a young lawyer who fully embraced the ideas of the Nazism – anti-Semitism, anti-Communism, etc.

Legion's (and Dochev's) political thinking was shaped around the idea that the Bulgarian nation, which was divided by the peace treaty, needs to be united in one state, under the scepter of the Bulgarian Tsars. However, despite the ideas advocated by the legionnaires, the national unification could not be possible due to the lack of a political consensus among the Bulgarians and the growing disputes on how to reach the unity "*because the Bulgarians from Macedonia want first their liberation. They think that Macedonia is the cradle of the Bulgarian nation. The Thracians* (the Bulgarians from Thrace) *also want liberation first, because they consider their region as more*

[8] **Божинов, В.** Управлението на деветнадесетомайците. С., 2017, стр. 128-134.

[9] **Колев, Ж.** Съюз на Българските национални легиони. С., 1976, стр. 16-17.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

important for the development of the Bulgarians in the future. The Dobroudjans (the Bulgarians from Dobroudja) *insist that exactly Dobroudja is the most important region for the nation, because of the golden Dobroujdanian fields*".[10] Such contradictions, according to the legionnaires, harmed the Bulgarian national cause and, therefore, the solution was to adopt a national program in which the Bulgarian state priorities to be clear settled. What was not included in the list of priorities, was to be considered, according to the legion's view, a national betrayal, an approach that was closer to the acting typology of communists or that of the irresponsible bourgeois politicians.

Besides the internal political dimension, the Legion added also a foreign policy reason to explain the division of the nation, namely the treaty of Neuilly-sur-Seine. According to the organization's discourse, the treaty had to be totally removed[11] Due to this position, the Legion entered in a contradiction with the Bulgarian government, because officially, Sofia sustained in front of the foreign audience that the Tsardom wanted only a revision of the treaty and the guarantee that the rights of the Bulgarians in the neighboring countries are respected. The Bulgarian authorities never formally raised the issue of a complete cancellation of the treaty. At the same time, the position supported by the legionnaires, asking for the abolition of the peace agreement, brought them even closer to the German Nazis, who share a similar view regarding the Versailles peace treaty. The Legion not only proclaimed the abolition of the Neuilly treaty, but it went even further by asking for the redraw of the future Bulgarian borders. According to the legionnaires,

[10] **Дочев, Ив.** Кои сме и за какво се борим. С., 1938, стр. 78.

[11] Прелом, 1933, № 5, стр. 72, ст. Програма на Съюза на младежките национални легиони.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

the Bulgarian people live in the expanse of the Black Sea to Morava and from Danube to the Aegean Sea.[12] These lands had to be achieved in order to find eternal peace *„for our fathers who died on the battlefields with stared eyes to the Aegean Sea and the white-white tops of Shar and Pirin"*.[13]

The reference to the Aegean Sea and the mountains of Shar and Pirin demonstrated that the Macedonian issue was in the center of the attention of the Legion. For this reason the formation gave its full support to the Internal Macedonian Revolution Organization (IMRO), led by Ivan Mihaylov. This structure was too powerful in the Bulgarian political life, because it had a lot of finance resources, connections among the Tsardom elite and abroad (Italy, Hungary and the Croatian part of Yugoslavia). IMRO also had an army, which owned heavy weapons and even airplanes. The organization has also included professional killers. One of them killed the Yugoslav King in 1934, as a revenge for reprisals of Belgrade against the Macedonian Bulgarians. The Legion also considered the Serbs as the main enemy of the Bulgarian nation, and this reality made its moral support to IMRO quite logical. IMRO responded to the legionary gesture by offering some benefits. For example, Ivan Mihaylov used to send money regularly to Ivan Dochev for personal use, which, in fact, was a "classical" bribe.[14]

As far as Romania was concerned, the Legion's opinion was that "*the Tsardom would never forget 600 000 Bulgarians who live in Dobroudja and Bessarabia*". The Legion explained that if Bucharest officially wanted good relations with the

[12] Прелом, 1933, № 5, стр. 75, ст. Нашата програма и нашето движение.

[13] Прелом, 1933, № 3, стр. 42, ст. Българският Великден.

[14] ЦДА, ф. 2123К, оп. 1, а. е. 22134, л. 126-127.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

southern neighbor it had to make the following steps – to provide "*a full religious, cultural, and economic freedom for the Bulgarians in Dobroudja and Bessarabia, accompanied by full local self-government*". According to the Legion, these were considered as "*sine qua non*" conditions for the achievement of the understanding between Bulgaria and Romania. The peace between the two countries could be reached only when Bucharest would fulfill these demands.[15] It is necessary to emphasize that despite its radicalism, the Legion did not talk about the territorial revision against the northern neighbor. It spoke only about the rights of the Bulgarians in Romania. Perhaps one of the reasons for this was the ideological closeness between the Legion and the powerful Iron Guard in the Romanian Kingdom and their shared orientation to Nazi Germany.

However, the circumstances changed radically after the Munich Conference in late September 1938. The fact that the Versailles status-quo was practically broken against the background of the rapid rise in power of Nazi Germany, which contributed decisively to such an outcome, encouraged the Legion to demand the Bulgarian government to establish a close cooperation with the Reich for the implementation of the territorial revision of the Neuilly Peace Treaty. The Legion considers that there was no time to waste. The legion's demarches reached their peak during the nineteenth anniversary of the signing of the peace between Entente and Bulgaria, when the Legion organized demonstrations in the larger Bulgarian cities calling for the destruction of the Versailles Peace System.[16]

These massive events made no impact on the government. On the contrary, the authorities launched repressive actions

[15] Прелом, 1934, № 1, стр. 1, ст. В Букурещ.

[16] ЦДА, ф. 370К, оп. 9, а. е. 34, л. 1, 7-9, 26, 32 и др.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

and used the police force against the active legionnaires; many of them were put in jail. The governmental reactions can be explained since Sofia, officially, still relied on the British support for the revision of the peace treaty. The Bulgarian government was reluctant to allow any sympathy for Germany among the society, because it carried the risk of undermining its position in front of London. This was the moment when Sofia raised the Dobroudjanian question in Europe with the hope that the policy of neutrality was the strongest card that Bulgaria could play in its advantage.

The return of Southern Dobrudja, which happened with the strong support of Berlin and with the full consent of the Great Britain and the Soviet Union, demonstrated the success of the Bulgarian foreign policy line. Even Hitler admitted in front of the Bulgarian Prime-minister Bogdan Filov that the Bulgarian demands were fully acceptable, as opposed to the Hungarian claims for huge territorial concessions in Transylvania, because the Germans in the region preferred to stay in the Romanian Kingdom.[17] This engagement of Germany with the Dobrudjnian issue, in favor of Bulgaria, provided the Legion one more reason to intensify its agitation for a closer relation with Berlin. In line with the Legion' agenda, the next step had to be Macedonia, which would become a part of Bulgaria with the help of "Greater Germany".[18] With Bulgaria joining the Axis and following the coup in Belgrade, the plans of the Legion became true, but only for three years.

Unlike the Legion, the formation Ratnik was not a mass organization. It was formed by Prof. Asen Kantardjiev, who

[17] **Филов, Б.** Дневник. С., 1990, стр. 205-209.

[18] Народен водач, бр. 8-9, 23. VI. 1941 г., ст. Към легионерите (Н. Жеков).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

was supported by Petar Gabrovski – a famous lawyer in Sofia. Later on, Alexander Belev, who was also a jurist, joined them. Ratnik was constructed as a secret structure and this was the main advantage of the formation. A significant number of Bulgarian intellectuals were members of the organization, because of its expressed patriotism and love to the motherland. The problem was that Ratnik was a structure with a Nazi ideology and a propagandist of Hitler's ideas. Many of these people (in) voluntarily became a part of the Bulgarian National-Socialism. However, Ratnik's covert activity managed to save them from the communist repression after 1944.

In his program, Prof. Kamtardjiev reminded to the public that the Bulgarian Slavs inhabited the lands from Danube to the Aegean Sea and from the Black Sea to the Adriatic Sea. Over the time, the Bulgarians had lost the rights on some of these lands,[19] but they kept demographic arguments for the regions of Morava, Macedonia, Thrace, Dobroudja and the Western Outlands.[20] Ratnik considered that the Bulgarian nation lost these lands because of the Jewish plot, back during the times of the Berlin Congress, because the leading personality of the summit, which decided to divide the Bulgarian nation, was the British PM Benjamin Disraeli, who was a Jew.[21] Therefore, according to the organization, the Jews were like flour – they wrap around the living tree and strangle it.[22] Such claims made of Ratnik a the typical Nazi organisation with a clear anti-Semitic profile.

Ratnik avoided to talk about the Versailles peace system, but it was clear from the overall behavior of the formation that

[19] ЦДА, ф. 2123К, оп. 1, а. е. 22236, л. 179-180.
[20] ЦДА, ф. 2123К, оп. 1, а. е. 22236, л. 181-186.
[21] Пролом, 1938, № 1, стр. 5.
[22] ЦДА, ф. 2123К, оп. 1, а. е. 22236, л. 370.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

it was resolutely against the status-quo created in Paris. The call for the creation of Greater Bulgaria, which had to dominate over the Balkan Peninsula, clearly showed the Ratnik's thinking about the Versailles peace system. To this, one should add the extremely negative opinion shared by the organization regarding the Bulgarian government. According to Ratnik, the cabinet in Sofia lacked the courage to pursue and promote the Bulgarian interests. Moreover, the organization accused the Bulgarian authorities of treason, due to the decision to conclude the Pact of Eternal Friendship with Yugoslavia (1937). Even the Bulgarian PM Kyoseivanov was called by the Ratniks – "Kyoseivanovic" as a sight of treason. This line of conduct was hardening further after the Munich Conference, when Ratnik began a campaign for a maximum rapprochement of Bulgaria with Germany, in Berlin's effort to destroy the Versailles peace system. Such activity was not approved by the Tsardom leadership. Soon after the Munich Conference and the activation of Ratnik, Prof. Kantardjiev was arrested and sent to exile in the small town of Kotel, far away from Sofia while hundreds of Ratniks were sent by the authorities on forced labor.

However, the activity of the formation was not abolished. After leaving Ratnik, Petar Gabrovski became a member of the new Bulgarian government (1940), headed by Bogdan Filov. Nonetheless, he continued to advocate the ideas promoted by Ratnik. This allowed to restore the organization, which, after the return of Southern Dobroudja to Bulgaria, declared that only Hitler was capable of bringing freedom to all Bulgarians in the Balkans. According to Ratnik, the Fuhrer was "*the liberator of the Bulgarian nation*",[23] who built a new world order in which did not matter whether "*Macedonia would belong*

[23] ЦДА, ф. 2123К, оп. 1, а. е. 22236, л. 413.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

to Bulgaria or Serbia". The most important thing was the creation of a new reality built around the motto „*everything or nothing*".[24] Indeed, due to the complicated situation in the Balkans, Bulgaria choice was to join the Axis. However, its territorial expansion, achieved due to the support provided by Germany, came to depend on the evolution of the events on the Eastern Front. What happened is well known and it is already part of history.

[24] ЦДА, ф. 2123К, оп. 1, а. е. 22234, л. 5.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

THE ROYAL HUNGARIAN ARMY UNDER CONTROL AFTER TRIANON – 1920-1938

Viktor Andaházi Szeghy[1]

ABSTRACT

After the Military Commission of Control left Hungary, the League of Nations took the military control which became rather formal. From 1928, the issue of the modernization and reorganization of the army was already subject to economic constraints. As a result of the army modernization program, the necessary financial resources had been available from 1938, at the same time Hungary signed the Armed Forces Agreement with the Little Entente. The new age of the Royal Hungarian Army dated back to the Huba battle-order which entered into force on October 1, 1938. The new Army was planned to implement the revision of Trianon with 107.000 men in peace battle order and 250.000 soldiers in wartime battle order.

Key words: Trianon Treaty, League of Nations, Hungary, Armed Forces, Commission of Control, Little Entente

1. The military consequences of the Trianon peace treaty

The government of Hungary, led by Count Mihály Károlyi, were preparing for the military standpoint on the negotiation

[1] Maj. Dr. Viktor Andaházi Szeghy is a historian and librarian. He is a senior leader desk officer Education, Science and Cultural Affairs Department, Science and Cultural Affairs Branch, Hungarian Ministry of Defense.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

of the peace treaty in the eve of spring 1919. They would like a conscription army – at the most, in the moratory of the first few years (1919-1922) volunteer grounded army. In that plan – which has not really counted by the changing of the borders – they appropriated the army up to 150.000 men because of the Hungarian population: 15 Million.[2] After the fall of the Károlyi-government, during the Hungarian Soviet Republic, lightened the German and the Austrian peace treaties overwrote the worst-case scenarios. It has revealed: very strict terms wait for Hungary. The next, counter-revolutionist government from the autumn of 1919, after the fall of the Hungarian Soviet Republic, prepared for the peace treaty with the Entente powers. The Hungarian peace-negotiating delegation – participating from January of 1920 at the peace conference around Paris – made an advance statement in the interest of reaching a compromise. It revealed early for the Hungarian government that: the expected treaty– similarly as for Austria – enables just a small army, principally being tasked to provide for internal and border security, without the weaponry for the modern warfare. The most important army restrictions of the Trianon peace treaty were:

• Universal compulsory military service shall be abolished in Hungary. The Hungarian Army must only be constituted and recruited by means of voluntary enlistment.

• The total number of military forces in the Hungarian Army shall not exceed 35,000 men, including officers, depot

[2] The conception – dated on 6th of March 1919 – „*Magyarország véderejének szervezete a jövőben – The organization of the Hungarian Defence Forces in the future*" has counted by the elimination of the defence industry. HM HIM Hadtörténelmi Levéltár (MoD Archive of Military History, hereinafter: AMH) : Study-collection Nr. 1970. The number of inhabitants in Hungary by the countered in the year 1910 was 18.264.500.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

troops and military schools. The number of the officers shall not exceed one-twentieth (1750) and the non-commissioned officers shall not exceed one-fifteenth (2334) of the total effectives.

• The manufacture of arms, munitions and war material shall only be carried on in one single factory, which shall be controlled by and belong to the State, and whose output shall be strictly limited to the manufacture of such arms, munitions and war material as is necessary for the military forces and armaments.

• The armed forces of Hungary must not include any military or naval air forces, armoured cars, tanks. All these materials or weapons, either manufactured or in the process of manufacture must be given to the Entente representatives.

• All arms, ammunition and other naval war material are declared to be finally surrendered to the Principal Allied and Associated Powers, except 3 police patrol boats in the Danube Flotilla.

• Batteries over 10.5 cm calibre are not allowed.[3]

Only a few, unimportant modifications were accepted by the Principal Allied and Associated Powers in the 102-143 articles of the military terms in the treaty:

• The concentration of the war material manufacturing can be delayed until the dateline was determinate by the Military Inter-Allied Commission of Control (hereinafter: Commission).

[3] A magyar béketárgyalások. Jelentés a magyar békeküldöttség működéséről Neully S/S.-ben 1920 január – március havában. – The Hungarian peace negotiations. Report on the working of the Hungarian Peace Delegation in Neully S/S.-January-March 1920. Budapest, 1920. Tom. I. pp 509-515 (hereinafter: MBT I.).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

• The strength of the gendarmerie and police can be over the amount of the year 1913, if the Commission finds that the existing forces do not prove sufficient.

• The number of the police patrol boats in the Danube Flotilla can be higher, if the Commission finds that the existing forces do not prove sufficient.[4]

The Hungarian Armed Forces were switched to the new order of battle in the year 1921 by the peace treaty of Trianon. The seven mixed brigade – which were set up in the seven military administration centres – enabled to organise more units with better balance between the branches. It was very important, because the Commission of Control has argued against any independent artillery battalion, mounted machine gun-, and battery sections.[5]

2. The organising of the Royal Hungarian Armed Forces during of the Military Inter-Allied Commission of Control 1921-1927

The setting up of the Commission

The peace treaty of Trianon was accepted in Hungary by the XXXIIIrd act on 26th of July, 1921 in the Hungarian Parliament. The course of the implementation of the military terms was controlled by the Military Inter-Allied Commission of Control. The Commission was set up by the Principal Allied and Associated Powers in Budapest for 3 month-period

[4] MBT I. p 518.

[5] AMH I. 89. VKF 1929. 1. o. Hr. 1999. Folio 36., 52. A honvédség fejlődése a katonai ellenőrzési időszakban – The development of the Honvéd Army in the eve of the Military Control (herinafter: HF).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

– for the prospective duration of the army's reduction.[6] The Commission was led by the representatives of the Principal Allied Powers:

- Italy: general major Ernesto Mombelli
- French: general major Jean-Caésar Graziani
- USA: general major Harry Hill Brandholtz
- Great Britain: brigadier general Reginald St. George Gorton.

The Mission has started to work on 12th of August 1919, the chair being changed by daily rotation.[7] The Commission had the right to check the realization of all the Military, Naval, and Air Clauses of the peace treaty throughout the country. The Hungarian government was obliged to provide the operational conditions and the documents and information necessary for the control.[8] Following the entry into force of the peace treaty, the Commission's task under the Article 137 was: *„[…] to receive from the Hungarian Government the notifications relating to the location of the stocks and depots of munitions, and the location of the works or factories for the production of arms, munitions and war material and their operations."*[9] Neither

[6] The Secretaries of the Foreign Affairs of the Entente Powers have decided to send Internation Military Commission of Control to Budapest on 4th of August 1919. The tasks of the mission were: control the fulfilment of the ceasefire, get contact to the Romanian and the Serbian supreme command, put up to the limited occupation. Mária Szabó: Magyar-olasz kapcsolatok az első világháború után. Guidó Romanelli magyarországi küldetése (1919. május-november). – Hungarian-Italian relations after the WWI. The mission of Guidó Romanelli. Századok, 2007. p 132.

[7] Brandholz, Harry Hill: Napló nem diplomata módra (An Undiplomatic Diary). Budapest, 1993. p 13.

[8] The activities of the Hungarian authorities towards the IMCC were regulated by the statute 5715/1921. Corpus Juris 1921/14.

[9] IBID.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

the Armament, nor the Headcount Subcommittee found any serious irregularity in the first year of the controlling process in 1921. They received every necessary information from the Hungarian Ministry of Defence[10]. During the process of reorganizing the Hungarian Armed Forces, the emphasis of control process shifted to cover the number and organizational restrictions. This endeavour had been refused by the decision of the Ambassadors' Council on 2nd of December 1921. The repeated request of the Hungarian Government – restitution effort of the temporary conscription – was refused by the Council. The deadline of demobilizing the previously conscripted soldiers was February 1922.[11] Having in view the serious problems raised by the efforts to manage the issue of the enlisting personnel, even the Commission suggested the Ambassadors' Council to ease the procedures, but all the advises have been neglected.[12]

The XLIXth act on the Royal Hungarian Army of 1921, which ensured the peace treaty that shaped the base for the Army was accepted by the Hungarian Parliament in February 1922.[13] But, from the beginning, the new framework of the

[10] The Mission has resented that, their members only could communicate via designated Hungarian liaison officers with commanders of the controlled units. That commanders did not speak any other languages just in Hungarian. The other problem was them the announce obligation of the controlling visits. See more: Zoltán Serfőző: A szövetségközi katonai ellenőrző bizottság és az 1921-22-es magyar honvédelmi törvények. (The International Military Commission of Control and the Hungarian Defence Acts between 1919-1922) Acta Universitatis Szegediensis: Acta Historica, Tom. 102. (1995.) pp 59-68.

[11] IBID, p 63, The amount of the volunteers was only 200. HF Folio 37.

[12] Sándor Tóth: A Horthy-hadsereg szervezete (1920-1944) I. (The organisation of the Horthy-Army 1920-1944) part I.) Hadtörténelmi Közlemények, 1958. 1-2. p 53.

[13] Article XLIX/1921 on the Hungarian Honvéd Army. See more: Serfőző, pp 66-68.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Army was not in accordance with the Hungarian military-political goals, namely to preserve the armed forces and revise the peace treaty.

The age of hiding I – Personnel and organization of the Honvéd Army

The Hungarian Cabinet Council made a decision on 3rd of December 1921: to balance the reduction of the 85.000 men strength to 35.000 by increasing the police forces and other armed organizations. Those units that were prohibited in the Honvéd Army by personnel and armament restrictions, were set up in other organisations, from February of 1921, as follows:

– As part of the police- the so called "police reserve forces" (3500 men),

– As part of the gendarmerie- the so called "gendarmerie schools" (200 officers, 9000 men),

– The newly established "customs forces" (900 officers, 5000 men) – by referring to the new state borders.[14]

The justification of these forces was not so easy, but with some allowance in the headcount it was managed to get these forces accepted by the Ambassadors' Council.[15] The allowed number of the officers in the Army (only 1750) was not enough

[14] HF Folio 44.

[15] The headcount of the Police, reach 12.000 instead of the proportioned 4.000 on the pre-war territory, because of the successful negotiations. The Hungarian delegation has requested to set out the gendarmerie to 18.000 men instead of 3.000 endlessly the Ambassadors' Council permitted 12.000 men. The new established Customs Forces has permitted to 7.500 men. They could not fill up the permitted 3420 man and 9 ships because of Hungary's weak economic status.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

to secure the capacity of self-defence of Hungary. That was why the most valuable strength was hidden within other Ministries but it led to a decrease in leadership capabilities.[16]

The peace treaty has allowed only 1300 civilian on duty for the military administration, and this is why the personnel left above the limit were secretly hand over to other Ministries:[17]

– Ministry of Religion and Public Education: military high schools and interns, Cartographic Institute.

– Ministry of Finance: maintenance of military buildings

– Ministry of Commerce: clothing and equipment stores, Aviation Office, including „Air Gendarmerie"

– Ministry of Welfare and Labor: health institutions, social insurance institutions.

– Interior Ministry: nutrition of the armed forces.

– Ministry of agriculture: horse breeding institutes

A good instance of the principle of covering the targeted structures was the recruitment system: the recruitment commands were incorporated into the county military commands administration. Their working activities – the so called "people care" offices-were covered as humanitarian activities: taking care of war graves, of retired officers, of war-disabled people, orphans, etc.[18]

The education of the general staff officers was also prohibited, therefore the Military Academy was renamed Regulation Briefing Course. As the General Staff was also banned, it was decided to cover it as the VIth Directorate of the Ministry of Defence keeping the whole system of leadership and army organization.

[16] HF Folio 41.

[17] HF Folio 50-52. The armament prohibition could not accept the fact: a smaller army needs the same organizations as a bigger one.

[18] HF Folio 43.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

The forced change onto the mercenary-system caused serious personnel shortages. So the army leadership tried to solve the problem by forced conscription, despite all efforts pursuits[19] – due to the financial situation of 1925 - the number of personnel was only 22.000. It was very important to prepare and training of the young age-groups for providing the combat readiness. In the year of 1923 "under the pretext of general physical education" was founded the premilitary training system: the "Levente" movement, which was regarded with suspicion by the Commission.[20]

The age of hiding II – Weaponry, Armaments industry

The units of the Honvéd Army had begun months ago the hiding of weaponry, ammunition and equipment which were prohibited by the peace treaty. The success was proven by that: "with *hundreds of field-works [the Commission] could discovered just one unusable armoured train, a few hundred bombs, and outdated artillery shells, hand-grenades and cca. 450 rifles."*[21]

The upkeeping and the continuous movement of the hided weaponry to many different places was very expensive and difficult. The quality and the maintenance capacity of the

[19] Because of the forced conscription in the year of 1926 the Ambassadors' Council denied the conscription anymore. HF Folio 39, 45.

[20] HF Folio 42.

[21] HF Folio 55 The main hidden weaponry were: 75 waggon artillery shells, 2 armoured cars, 5 pieces 30,5 cm howitzers, 70 pieces different cannons, 10 pieces armoured trains, some airplanes and engines of it. Ferenc, Hajdú -Gyula, Sárhidai: A Magyar Királyi Honvéd Haditechnikai Intézettől a Technológiai Hivatalig 1920-2005. (From the Royal Hungarian Honvéd Military Technology Institute to the Techological Office 1920-2005) Budapest, 2005. p. 25.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

equipment and weaponry in the temporarily depots-given also the poor transportation conditions-quickly decreased. The banned weapons were hidden imported because of the embargo. For instance a few dozen Renault F-17 tanks were brought as farm tractors.[22]

To counter the disarmament pressures, that weaponry (airplanes, tanks and armoured vehicles) which were banned for the Honvéd Army, were used in the civilian service (commercial aircrafts, police units).

The most critical issue between the Commission and Hungary was the article 115 of the peace treaty.[23] The XIst Act of 1922 on the weaponry and armaments industry designated as the only State Armament Factory. The facilities of the Factory had been located in the Csepel Island, the south part of Budapest. Despite of this decision, the production has continued in the same four decentralized facilities as before, only the name was changed through a fake fusion.[24] Following the protest of the Commission, the Ambassadors' Council limited the production in the year of 1923, and then abolished it for a short time. After lengthy negotiations, the Council, in its decision of 27 November 1926, agreed to allow the four separate plants to operate. In the XIst Act on weaponry it was also specified the amount of armament that the Royal Hungarian Army and it various branches were allowed to keep 57776 rifles, 28822

[22] IBID p. 26.

[23] For more details see: Juhász, Balázs: The Inter-Allied Military Commission of Control and the military control of Hungary between 1921 and 1927. Hadtudományi Szemle, 5. (2012.) 1-2. pp. 53-54.

[24] Article XI/1922 on the carrying out some permissions and limitations of the the military regulatios of the Trianon Peace Treaty 1§. https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92200011.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D39 Visited on 20 of January 2019.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

pistols, 21461 swords, 560 machine guns, 600 submachine guns, 70 mortars, 129 batteries.[25]

3. The closing of the Military Inter-Allied Commission of Control

The transfer of the control procedures imposed through the Treaty of Trianon to the League of Nations could only be achieved after the fulfilment of the military clauses, as British diplomacy has already made clear in March 1925 to the Hungarian political leadership.[26] The Commission's objections were as follows:

– The Hungarian side has a general obstructive attitude, the Article 103 of peace treaty on the prohibition of the compulsory military service it is not implemented,

– Despite the conclusion of Article 115, weapons and ammunition are not being made in a state-owned enterprise,

– Despite the provisions of the Article 135, the necessary documents for the audit are not provided,

[25] The gunpowder manufacturing happened in Gunpowder Works of Balatonfűzfő, the gun, and mortar production happened in the Gunworks of Diósgyőr, the hand- and small arms manufacturing happened in the Frommer Company Budapest, and the ammunition and handgarnades were producted in the Weiss Manfred Works at Csepel Island. HF Folio 56.

[26] Hungary gained admission to the League of Nations on 18th of September 1922. Orsolya Fürj: A brit diplomáciai jelenét Magyarországon 1924 és 1941 között – A British Legation szervezete és működése. (British diplomatic presence in Hungary between 1924-1941 – the organization and work of the British Legation) Debrecen, 2017. p 43 - PhD dissertation. https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/241885/1_Doktori_ertekezes_Furj_Orsolya_titkositott.pdf?sequence=1&isAllowed=y Visited on 23 of January 2019.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

– Ongoing pressures in the Hungarian media against the Commission.[27]

Starting by 1925 to 1926, the Ambassadors' Council expressed their opinion on the conditions under which the military control could be ceased.[28] The most significant obstacle to the revision of the control was the unification of the four major armament factories already mentioned in a one single company, which the governor, Miklós Horthy himself, considered as being an impertinent request.[29]

Finally, according to the decision of the Ambassadors' Council, the Commission acted in Hungary until 31st of March 1927, and issued its final report on its activities on 15th of May. When the Commission ceased its activity and left the country, in May 1927, the total army personnel was only 22,000.[30]

4. Under the umbrella of the League of Nations – possibility of modernization

Following the departure of the Committee, permanent on-site supervision was replaced by a system of casual inspections, which could be ordered by the League of Nations in case of a complaint to the League.[31] Thus, the close control over

[27] IBID. p 44.

[28] The British opinion was: "*the Hungarians know it so much well as we: the Entente cannot extort its will, prove again and again, if they hold out long enough, the Ambassadors' Council withdraw.*" Quotes: Fürj IBID p. 47.

[29] As Horthy inform about his opinion – non-officially – the English Ambassador, Sir Coleville Barclay: *"Just think about this: all of our weapons and ammunition are concentrated on an island on the River Danube. How easy target could be for a Czech pilot!"* mentioned by Fürj, p. 49.

[30] HF, Folio 40.

[31] Dombrádi, Lóránd – Tóth, Sándor: A magyar királyi honvédség. (The Royal Hungarian Honvéd Army.) Budapest, 1987. p. 51.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

the Royal Hungarian Armed Forces ceased in Hungary, the reorganization and modernization of the army could begin. The Hungarian military policies considered the possibility of launching a preventive war as a potential answer to the Hungarian cultural and economic revisionist aspirations. However, in 1927 the army would have been unable to defend Hungary. In order to improve the balance of power, the Crown Council made the decisions on 20-23rd of December 1927 for reorganizing and strengthening the army between 1928 and 1930. According to this conclusion, in peace-time the army was planned to be raised to 62,600 by other armed forces with transferable personnel and to be widen the amount to 420,000 in war-time.

In terms of material and equipment planning until 1940, it was predicted that the number of personnel and its training capacity was to be ready by 1950. The easing of the control in 1928 was allowed a new opportunity for the Supreme Defence Council. The purpose was to improve the self-protection capability, to augment the country for the modern warfare and to maximize the resources of the nation in the case of a war-time.[32]

The establishment of the Italian-Hungarian Armaments Committee in 1928 was the solution to the problems regarding the manufacturing and procurement in the field of heavy weapons which meant that in the 1930's, airplanes, tanks and artillery vehicles could be imported for the Royal Hungarian Army.[33]

In accordance with the new developments, the recruitment system has been also changed: starting by 1931, the dismantling of the mercenary army began, and in 1932 the compulsory military service was reintroduced.

---

[32] IBID. p. 71.

[33] Magyarország a második világháborúban - Lexikon A-Zs. (Hungary in the WWII. – Encyclopaedia A-Z) Budapest, 1997. p 348-349.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

The Army-development reached next step in 1935:[34]

The Air Force Command was established with three regiments until 1936. The anti-aircraft artillery, which was banned by the Trianon Peace Treaty, also stepped out from hiding being organized into a separate branch in 1936.[35]

The setting up of tankette-companies served in advancing the process of modernization of the mixed brigades. In order to improve the firepower, the mortar-companies were rearmed with medium howitzers,[36] the hussar regiments were supplemented with an antitank rifle platoon, and the infantry was armed with light machine guns. As a result of the modernization of the armed forces between 1927 and 1937, great progress was achieved in both armaments and personnel areas. In the 1937 peace order of the Hungarian Royal Army, there were already 85,332 people, which meant that the size of the Army reached the same level as before the Trianon Peace Treaty.[37]

With regard to the mechanization domain, the most significant disadvantage was in the field of artillery towing tractors, battle tanks and airplanes as compared to the potential of the Little Entente. The amount and quality of that was sufficient only to ensure the new weapons-of-arms training framework. The investment of one billion Pengő needed to start the development was announced in 1938 by Prime Minister Kálmán Darányi.[38]

---

[34] Tóth, p 63-64

[35] AMH I. VKF, 1283/eln. VI.-l. oszt. 1936.

[36] AMH VKF anyag, 105330/eln. VI.-1. oszt. 1935.

[37] AMH VKF anyag, 6000/eln. 1/a.-1937. appendix 1,and AMH VKF anyag, 2459/eln. VI.-1. 1937.

[38] Article XX/1938 on the development of the defence and administration, some invetments and cover of this.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

At this point, negotiations with the Little Entente have already taken place, which resulted in recognition of Hungary's arms equality in the Bled Agreement. In the case of occupation of Czechoslovakia which was integrated into the German sphere of influence, the Hungarian objectives were, in fact, focused on regaining the Hungarian-inhabited areas of Felvidék. However, in order to avoid a two-front war, it was important to get an agreement with Yugoslavia. This goal was provided by the provisional agreement initialled on 22 August 1938 in Bled, in which all the Little Entente States agreed to recognize Hungary as having an equal right to armaments.[39]

In such a way, Hungary succeeded to completely eliminate the previous international legal constraints that prevented the development of the Hungarian Army.

[39] The Anschluss on twelve of March in 1938 made a totally new situation for the Little Entente. The Hungarian foreign policy had tried to capitalize it. The British foreign policy regarded an obstacle as the Danube-basin and the increasing German-Italian influence, that was why England and France had bring pressure the Little Entente to bear decrease the hostility between the Petit Entente and Hungary. During the negotiations the questions of the Hungarian minorities and the non-agression/armament problems were on the carpet. Tactually the covenant in Bled had not promulgated because Hungary and Czechoslovakia could not made an agreement in the question of the minorities. More about the covenant: Ádám, Magda: A kisantant. (The Petit Entente) Budapest, 1981. p 224-226. See the text of it: Halmosy, Dénes et. al: Nemzetközi szerződések 1918-1945. (International Treaties 1918-1945) 429-432. o.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

REGROUPING AND SERVING IN THE NEW FORCE. FORMER HABSBURG OFFICERS IN THE ARMY OF THE KINGDOM OF SERBS, CROATS AND SLOVENES

Miljan Milkic[1]

ABSTRACT

In the following article, the author provides an analysis of the process of forming a new Yugoslav state and the Yugoslav Army. The basis for the multinational army was created during the First World War. The author discusses the position of former Austro-Hungarian officers in the Yugoslav Army. The article includes the findings based on documents from corresponding bibliography in Serbian, English, Croatian and Russian language.

Keywords*:* Serbian Army, First World War, Serbian officers, Austro-Hungarian Army, Yugoslav Army.

The Yugoslav idea that emerged at the end of the 18th century, the process of creating the Yugoslav state, as well as the numerous political, economic, cultural, geographical and ethnic problems that followed this process, have been analyzed in several large books that have been published in the last few decades.[2] In addition to these great studies, a large number of

[1] Colonel Dr. Miljan Milkic is a Senior Research Associate at the Strategic Research Institute, Ministry of Defense of Serbia, Belgrade.

[2] Milorad Ekmečić, *Ratni ciljevi Srbije 1914*, Srpska književna zadruga, Beograd, 1973. Ljubinka Trgovčević, *Naučnici Srbije i stvaranje Jugoslavije*,

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

scientific articles have been published in scientific journals and proceedings. The policy of the Serbian government during the First World War was directed towards the realization of the Yugoslav idea. At the same time, the formation of the Yugoslav state was very complicated both because of internal politics and foreign policy. After the First World War Began, the Serbian government, in August 1914, gathered a group of scientists who were supposed to write a small book about the war plans of the Kingdom of Serbia.[3] The basic idea was to present the Serbian war program and interests to the European public with scientific arguments. The political basis for writing this brochure was set in the verbal note of the Serbian government sent to the Allied Powers on 4 September 1914. The basic war program of the Serbian government was the unification of the South Slavs and the creation of Yugoslavia. The unification and creation of a central Balkan state should be a guarantee of peace in the Balkans and an important balance of power in the Adriatic and in the Mediterranean Sea. The new state was supposed to include all South Slavic areas, which finally came to a common state in 1918. The basis for the Yugoslav unification represented the relationship between Serbs and Croats. The Yugoslav Committee of politicians in exile, that represented

---

Narodna knjiga-Srpska književna zadruga, Beograd 1987. Branko Petranović, *Istorija Jugoslavije 1918-1988. Kraljevina Jugoslavija 1914-1941, knjiga 1,* Nolit, Beograd 1988. Vasilije Đ. Krestić, *Srpsko-hrvatski odnosi i jugoslovenska ideja u drugoj polovini XIX veka*, Nova knjiga, Beograd 1988. Milorad Ekmečić, *Stvaranje Jugoslavije 1790-1918*, knjiga 1, Prosveta, Beograd 1989. Milorad Ekmečić, *Stvaranje Jugoslavije 1790-1918*, knjiga 2, Prosveta, Beograd 1989. Branko Petranović, *Jugoslovensko iskustvo srpske nacionalne integracije*, Beograd 1993. Ljubodrag Dimić, *Istorija srpske državnosti. Srbija u Jugoslaviji*, Novi Sad 2001.

[3] Ljubinka Trgovčević, *Naučnici Srbije i stvaranje Jugoslavije*, Narodna knjiga-Srpska književna zadruga, Beograd 1987, 28-32.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Slovenes, Croats and Serbs living in Austria-Hungary and the representatives of the Kingdom of Serbia, signed declaration on the island of Corfu on 20 July 1917, and stated that Serbs, Croats and Slovenes are one nation.

One of the consequences of the end of the First World War was the creation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and forming of new Yugoslav Army. The American historian of Hungarian origin István Deák explained in his famous book that the question of the nation and religion is of great importance for a good military organization.[4] The importance of collective emotions for the multinational army was also analyzed by Croatian historian Hrvoje Čapo.[5] Similar examples can be seen in the Serbian Army that became multi-national during the First World War. Considering that the formation of a common South Slavic state was one of the Serbian government's military targets, the Serbian government sought to involve as many foreigners and prisoners of war as possible in the Serbian Army, which was particularly appealing to the idea of creating a common state. With the inclusion of volunteers, the Serbian Army has slowly gained multinational and multi-religious character.[6] Also captured soldiers from the Austro-Hungarian Army volunteered to the Serbian Army.

---

[4] István Deák, *Beyond Nationalism: A Social and Political History of the Habsburg Officer Corps, 1848-1918*, Oxford University Press, New York, Oxford 1990.

[5] Hrvoje Čapo, „Identifiability in Warfare: Croatian soldiers' multinational ambiance of service (1914-1918)", *Review of Croatian History*, 10/2014, no. 1, 23-46.

[6] Miljan Milkić, „Stvaranje multikonfesionalne vojske. Dobrovoljci rimokatolici i protestanti u srpskoj vojsci na Solunskom frontu", *Dobrovoljci u Velikom ratu 1914-1918*, (Urednici: S. Rudić, D. Denda, Đ. Đurić), Istorijski institut, Institut za strategijska istraživanja, Matica srpska, Beograd 2018, 193-209.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

In addition to the typical military issues to be regulated, such as training, adapting to the conditions of war and discipline of the Serbian Army, the arrival of volunteers also had its political dimension.[7] The head of the Serbian Supreme Command, General Petar Bojović, proposed to the Minister of Defence on 19 August, 1917 that it would be useful for Yugoslav volunteers in the units to be mingled with Serbian soldiers, "for the purpose of closer acquaintance and destruction of provincial and separatist ideas".[8]

National and religious issues within the development of the Yugoslav idea, as well as among volunteers in the Serbian Army, represent a special topic.[9] It is important to emphasize that these issues influenced not only the unity and the morale of the Serbian Army, but also had significant consequences for the creation of a common South Slav state. Bearing in mind the mutual relations of soldiers in the Serbian Army, which increasingly became multiconfessional and multiethnic on the Thessaloniki front, the Serbian Supreme Command issued on 12 December 1917 a decree stating the views of Serbian officers towards the Yugoslavs and outlining the guidelines about the attitude of Serbs towards the Yugoslavs.[10] The decree was

[7] Milan Micić, *Srpsko dobrovoljačko pitanje u Velikom ratu 1914-1918*, Banatski kulturni centar, RTS, Novo Miloševo-Beograd 2014, 199-207.

[8] Milan Micić, *Srpsko dobrovoljačko pitanje u Velikom ratu 1914-1918*, Banatski kulturni centar, RTS, Novo Miloševo-Beograd 2014, 199.

[9] Вишняков, Я. В., „Армия без государства. Сербский добровольческий корпус в России 1916-1917 гг", *Первая мировая война и судьбы народов Центральной и Юго-Восточной Европы: очерки истории*, (редактор: Е. П. Серапионова), Федеральное государственное бюджетное учреждение науки, Институт славяноведения РАН, Москва 2015, 136-156.

[10] Mile S. Bjelajac, *Jugoslovensko iskustvo sa multietničkom armijom 1918-1991. godine*, Beograd 1999, pp. 7-10.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

made in order to create a national unity for future unification. The Serbian Supreme Command considered that "when a large number of Yugoslavs and other Slavs are being introduced into the army", it should be noted that their arrival, apart from military assistance, should still "strengthen and develop the idea of fraternity, equality and the community of Serbs, Croats and Slovenes, as well as other Slavs". It warns of a strong hostile propaganda that was carried out with the aim of showing Serbian Serbs' aspirations for domination of Croats, Slovenians and Montenegrins. All soldiers were supposed to live among themselves as true brothers and sincerest comrades. The longer the war lasted, the Yugoslav character of the Serbian Army became more and more recognizable. In accordance with the agreement between the Serbian Supreme Command and the Yugoslav Committee, the Serbian Vardar Division was renamed to the Yugoslav Division at the beginning of 1918.

On the basis of everything we have already explained, we can see that during the First World War, a good basis for the arrival of soldiers from the Austro-Hungarian Army to the army of the Kingdom of Yugoslavia. During the First World War, the Serbian Army had a significant military, but during the war it also gained a significant political role in the creation of a common state.

The creation of a joint South Slav state on 1 December 1918, and the formation of a multinational and multi-religious army in which former members of the Serbian, Montenegrin, Russian, Albanian and Austro-Hungarian armies found themselves in the same military units, led to a change in nurturing and developing a military tradition. The Serbian Army emerged from the First World War as a victorious army and a significant land force that formed the basis for the formation

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

of a new army. Serbian Army officers almost completely took over all the most important positions in the Army, and at the same time they were trying to keep the new army nurturing the most valuable traditions and successes of the Serbian Army.[11]

At the end of the war, the Serbian Army was the only armed force that could carry out the internal consolidation of the new South Slav state, also to unify South Slavic territory. Regarding our topic, it is important to analyze the military situation during October and November 1918 and the engagement of the Serbian Army and the Army of the State of Slovenes, Croats and Serbs in this period. After breakthrough of the Salonica Front, in September 1918, by executing orders and respecting the recommendations of the command of the Allied Army, the Serbian Army also carried out Yugoslav politics and carried out the military occupation of the territory that was supposed to be part of the new South Slavic state. Regarding the territory of the new state, the Peace Conference decision was to be waited at that moment, but the Serbian army at was the only armed force that could protect the Yugoslav territories and all political pretensions regarding the creation of a new state.

Formation of the army of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians in 1918 was followed by national and religious problems. Due to attempts to create unity and equality of all religions in the army, there has been a complication of the regulations defining this area, which caused problems and led to religious and national intolerance to a significant extent. Religion continued to have a significant role in the development of combat morale, but very soon provoked precisely the opposite effect. In the new army were accepted and around

[11] Mile S. Bjelajac, *Vojska Kraljevine SHS 1918-1921*, Narodna knjiga, Beograd 1988, 54-57.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

2,500 officers of the former Austro-Hungarian army, while in the coming years that number has grown to more than 9,000. Hrvoje Čapo states that 9.478 officers were accepted in the Yugoslav Army.[12]

As is the case with all other armies, the phenomenon of the entry of foreign soldiers into the Serbian army was known earlier. During the Serbian-Turkish wars 1876-1878, a large number of soldiers from the Russian Imperial Army joined the Serbian Army. A large number of volunteers from the Austro-Hungarian Army began their new careers in Serbian Army since the Summer of 1917. During the second half of 1917 and in 1918, more than 20,000 people arrived as reinforcement. In the background of such a large number of volunteers, it was a Yugoslav idea.

We can conclude that the formation of the Yugoslav Army did not begin after the creation of a joint South Slavic state in 1918. The formation of this army began on the Thessaloniki front in 1917 and 1918. Already on the Thessaloniki front, the idea of creation as well as the organizational structure of the new Yugoslav Army was formed. The first important document that the Serbian Supreme Command adopted was instruction about the attitude of the soldiers from Serbia towards the soldiers volunteers from the Austro-Hungarian monarchy. The Russian revolutions and the withdrawal of Russia from the war was the reason for the arrival of Russian volunteers. More than 400 Russian officers expressed their desire to enter the Serbian Army. However, the Serbian Supreme Command was not interested in their takeover because there were a lot

[12] Hrvoje Čapo, „Broj primljenih časnika bivše austrougarske vojske u vojsku Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca", *Časopis za suvremenu povijest*, 3/2008, 1087-1103.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

of unassigned officers in the Serbian Army. Finally, the Serbian Supreme Command resolved to accept a certain number of Russian officers for some specialties. In January and February 1918, Russian pilots were admitted to the Serbian Army. By the end of the First World war, the Serbian officer's epaulet was worn by 20 Russian imperial officers.

The State of Slovenes, Croats and Serbs was proclaimed on the territory of Croatia, Slovenia and Bosnia and Hercegovina on 29 October 1918.[13] In November 1918, the National Council of the State of Slovenes, Croats and Serbs assumed the command of the units of the army of the former Austro-Hungarian monarchy that were in the territory of the State of Slovenes, Croats and Serbs. Also, there were attempts to take over the entire fleet of the former Austro-Hungarian Empire, as well as to establish units of the National Guard for securing the internal order. The numerous security problems, robberies and disorder created by former Austro-Hungarian soldiers represented an overwhelming challenge for a small army of the National Council of the State of Slovenes, Croats and Serbs. As a result, on 4 November, the National Council applied for assistance to the Entente Powers. At the same time, contact with the Serbian Army and support of the Serbian Army was requested. On 29 November, in Zagreb, the establishment of a Serbian military mission was agreed, which, in cooperation with the National Council, would begin the organization of new military units in the territory of the State of Slovenians, Croats and Serbs. It was the beginning of the creation of a joint army.

[13] Mile Bjelajac, "Stvaranje vojske Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba", *Srbija 1918. godine i stvaranje jugoslovenske države*, (S. Terzić, Ed.), Beograd 1989, 365-378.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

The joint army of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes was created as hard as the state itself. Both the creation of the state and the creation of the army took place in extremely complex internal and international circumstances. There were many problems in the international legal sense, there were internal contradictions, then, as a result of the war, the entire regions were devastated, traffic connections were destroyed, it was a difficult financial situation. The Army of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes was formed by joining the military forces of the member states - the National Council of Slovenians, Croats and Serbs and the Kingdom of Serbia and Montenegro. The Serbian Army, as a winner in the First World War, was the basis on which the Army of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes was created. The command staff of the Serbian Army took over all the key positions in the army of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. By establishing the first government on 20 December 1918, a joint ministry of the army was established. The Supreme Command of the Serbian Army became the Supreme Command of the Kingdom.[14] On the basis of the order of 19 August 1919, the military laws of the Kingdom of Serbia continued to be in force on the entire territory of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes.

The new army of Army of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes also includes a significant part of the defeated Austro-Hungarian Army. A new army in which more than half of the officers were from the former Serbian Army, while the other half, mostly from former war opponents, opened up many problems, military and political. All the problems were being tackled in the framework of military law.

[14] Mile S. Bjelajac, *Vojska Kraljevine SHS 1918-1921*, Narodna knjiga, Beograd 1988.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Habsburg officers of South Slav origin willingly joined the new South Slave state.[15] Among the Serbs in the Austro-Hungarian Army there were a lot of senior officers who fought for their state - the Austro-Hungarian Monarchy. The most famous among them were Field Marshal Svetozar Borojević von Bojna and Commander of Austro-Hungarian Air Force Major General Emil (Milan) Uzelac. Austro-Hungarian patriotism was also present in the greater percentage of Serbs in Lika on the territory of Croatia who have traditionally served as soldiers and gendarmes of the Austro-Hungarian Empire for centuries. Also, a part of the Serbs in southern Hungary remained loyal to the dual monarchy, while the Serbians of Bosnia and Herzegovina had the smallest percentage of sympathy for dual monarchy. According to the number of people killed from certain territories of the Austro-Hungarian population and the percentage of Serbs in their population, it can be concluded that according to Austrian statistics, until 1 December 1917, about 44,800 Serbs who were Austro-Hungarian soldiers were killed or died. The largest number of Serbs killed in Austro-Hungarian uniforms them were from the territory of Hungary, Croatia and Slavonia – 27,869, then from Dalmatia 2,231 and Bosnia and Herzegovina 14,797.

The Government of the National Council of Slovenians, Croats and Serbs had a National Defence Commission which accepted and appointed officers and generals or proposed them for retirement. The army of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes accepted three former Austro-Hungarian generals. Rudolf Meister, Ante Plivelić and Milan Uzelac were accepted

[15] István Deák, *Beyond Nationalism: A Social and Political History of the Habsburg Officer Corps, 1848-1918*, Oxford University Press, New York, Oxford 1990, p. 209.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

on the same day, 28 November 1919. In December 1918, the Minister of Defence for the People's Defence, Mate Drinković, decided to retire 30 active and reserve generals, 74 active and 14 reactivated colonies. In 1919, Admiral Metod Koh, Viktor Wikerhauser and Dragutin Prica from the previous Austro-Hungarian Army were officially admitted to the Yugoslav Army.

Five generals from the Montenegrin Army were also admitted. The application from Feld Marshal Svetozar von Borojević to be admitted to the new army, which was sent over to the Yugoslav Commander in Celovec, in the Summer of 1919, was rejected. Vojvoda Živojin Mišić said that it was done because of "the opposition of a minister from Croatia".[16] Austro-Hungarian Admiral Šušteršič, who was a member of the Delegation of the Kingdom of Yugoslavia at the Peace Conference, was not admitted to the Army of the Kingdom of Yugoslavia, but retired in 1919. There were 621 officers at the rank of lieutenants accepted in the army of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. Former Austro-Hungarian captains were accepted to the army of the Kingdom of SHS at the ranks of captain 2nd class and captain 1st class. There were 306 officers at the rank of captain 2nd class. Of the total number of 449 accepted officers at the rank of captain 1st class, 34 resigned and 189 were retired. The army accepted 173 majors. Only 15 resigned while 84 were retired. Out of 91 accepted lieutenant colonels only three resigned and 47 were retired. At the rank of colonel, 25 officers were accepted and by 1937 52% had left active service.[17]

---

[16] Mile Bjelajac, *Generali i admirali Kraljevine Jugoslavije 1918-1941. Studija o vojnoj eliti i biografski leksikon*, INIS, Beograd 2004, p. 13.

[17] Hrvoje Čapo, "Former Austro-Hungarian officers in the Army of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes/Yugoslavia", *Review of Croatian History* 5/2009, no.1, 113-136.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

In the period until 1922, there were 20 generals from the Serbian Army and three generals and admirals from former Austro-Hungarian Army. In March 1922, the percent of former Austro-Hungarian officers in Yugoslav Army was 26.08% of total number. Comparing this number with their participation in the structure of the Austro-Hungarian generality in the autumn of 1918, from total number of 375 generals, there were 25 Southern Slovenes (all nationalities), which is 6.6%.[18]

The years between 1918 and 1922, were very characteristic for senior officers in the Yugoslav Army. At the end of this period, there were no more senior commanders of the Serbian Army in the activ military service. Feld Marshal Živojin Mišić died in 1921, Feld Marshal Stepan Stepanović retired in 1919, Feld Marshal Petar Bojović retired 1921. Also, five generals retired and two generals died. Several Serbian colonels from the First World War retired or died. All three generals from the former Austro-Hungarian Army were also retired in the year 1923 – Ante Plivelić, Milan Uzelac, Rudolf Maistner.

It is useful to provide some details about the positions held by Austro-Hungarian officers in the Yugoslav Army. In 1926, at the IV Army headquarters in Zagreb, they were two former Austro-Hungarian Officiers, Djulio Malešević and Dr. Emil Jovanović.[19] Malešević was promoted to the rank of General in 1923, and Jovanovic became a general in December 1925. At the head of the Navy there were three admirals. All these Admirals were from the former Austro-Hungarian Navy: Dragutin Prica, Viktor Wikerhauser i Metod Koh. The career

[18] Hrvoje Čapo, "Former Austro-Hungarian officers in the Army of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes/Yugoslavia", *Review of Croatian History* 5/2009, no.1, 113-136.

[19] Mile Bjelajac, *Generali i admirali Kraljevine Jugoslavije 1918-1941. Studija o vojnoj eliti i biografski leksikon*, INIS, Beograd 2004, p. 18.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

of General Ante Plivelić is very significant. He retired in 1923 when he was 64. In the new Yugoslav Army he commanded the Drina Division area. It was the same area where he was engaged against the Serbian Army as Commander of the austrohungarian 78th regiment. During that same year (1923) General Rudolf Maister was retired, as well as General Milan Uzelac, who was the first commander of Yugoslav aviation. Air force general Milan Uzelac was retired on 19 August 1923, while Ante Plivelić and Rudolf Meister were retired on 2 October of the same year.[20] All three generals, most likely for political reasons, have been awarded the honorary King's adjutant. In addition to the six generals and admirals who were admitted to the joint army in 1919, another 57 former officers of the Austro-Hungarian Army had obtained the rank of General or Admiral. There were 63 of them. Fourteen of them were declared as Orthodox or Serbs. We can also read that the Austro-Hungarian officers were originally Croats, were dissatisfied and sometimes left the army. One of the extreme examples is the case of Slavko Kvaternik, a former major on the Habsburg general staff. He quit the Yugoslav Army and joined the Ustashe, the underground Croatian terrorist movement.[21] During World War II, he was commander in chief of the army of The Independent State of Croatia, fascist puppet state of Nazi Germany, and deputy to Ante Pavelić, the Croatian head of state. He was war criminal and executed in Belgrade in 1947.

The essential question about which the mystifications were made was the fate of the admitted officers from the former

[20] Hrvoje Čapo, "Former Austro-Hungarian officers in the Army of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes/Yugoslavia", *Review of Croatian History* 5/2009, no.1, 113-136.

[21] István Deák, *Beyond Nationalism: A Social and Political History of the Habsburg Officer Corps, 1848-1918*, Oxford University Press, New York, Oxford 1990, p. 209.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Austro-Hungarian Army and their relationship with Serbian military leadership. Was there a real chance for Austro-Hungarian officers and could they, according to their abilities and qualifications, reach the rank of general and the highest positions in the Yugoslav Army? About 2,500 officers were admitted from the former Austro-Hungarian Army, and 300 of them were senior officers. This number represented 36.76% of the total number of yugoslav officers in 1920. All the general staff officers who applied for were admitted. Three generals and three admirals were admitted, which is 24% of the common generality. A part of the officers admitted was gradually retired, and part of them was resigned. Having in mind a different mentality, as well as a different military tradition, not all Austro-Hungarian officers were satisfied. In the literature we can find data that „accepted Austro-Hungarian officers may not have had all of the negative experiences the as recruits, since many enjoyed the same material benefits as Serbian officers, but they were clearly shown that they were not welcome".[22]

Conclusion

Through several facts we can discuss the position of former Austro-Hungarian officers in the Yugoslav Army. During the period between 1924 and 1926, 99 senior officers and 185 lower officers were retired. Out of that number, 28% among the senior and 38.3% among the lower officers originated from the former Austro-Hungarian Army. At the beginning of the 1930s, about 1,000 Austro-Hungarian officers remained active in the army, comparing with 1,775 officers from former

[22] Hrvoje Čapo, *"Former Austro-Hungarian officers in the Army of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes/Yugoslavia", Review of Croatian History* 5/2009, no.1, 113-136.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Serbian Army. At the end of 1928, there were four generals and three admirals, former Austro-Hungarian officers, on higher positions in the army and navy. (F. Kerčalić, D. Korais, Dj. Malešević, general E. Jovanović and admirals Prica, Wikerhauser and Koh). At the beginning of the Second World War, officers from both armies, former Austro-Hungarian Army and former Serbian Army, composed only about 15% of active officers, which number was about 10,000 officers.

Based on the data available in the literature, we can conclude that the largest number of formerly young officers from the former Austro-Hungarian Army had similar conditions for promotion to the highest ranks as well as officers from the Serbian Army. They could be trained at the highest military schools and could be appointed to senior posts in the General Staff and the Ministry of Army and Navy. Former Austro-Hungarian officers were assigned as military attachés or their assistants; they were members of the commissions; for the reception of war material, they were appointed as to royal ordonnances and adjutants. Finally, five years before the war, there were more and more of them with the rank of general or at positions of general.

The position of former Austro-Hungarian officers in the army of the Kingdom of Yugoslavia was good primarily for two basic reasons. First, Austro-Hungarian officers were trained officers and were important for the new Yugoslav Army. This was primarily the case in the Navy where there were no trained officers from the army of the Kingdom of Serbia. Secondly, in the Kingdom of Yugoslavia there was an idea of the so-called "integral Yugoslavism". This idea, in fact, the ideology, was enforce by Yugoslav King Alexander. This ideology implied renunciation of national and religious differences and the

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

creation of a unique nation of the Yugoslavs. When we take a look at the personnel records of the officers, we see that they all had to recognize themselves as Yugoslavs, regardless of national origin and religion.

Although the identity of the Serbian Army was particularly fortified during the wars between 1912 and 1918, after the First World War, the creation of a common South Slav state took place on 1 December 1918. A multinational and multiconfessional army was formed in which former members of the Serbian, Montenegrin, Russian, Albanian and Austro-Hungarian armies were found in the same units, which led to changes in the cultivation and development of the military tradition. After the First World War and the disappearance of the Serbian state, the national and religious structure of the newly formed Kingdom of Yugoslavia was changed, which inevitably led to the change of identity and traditions that were nourished in the army. Social and political changes resulting from the formation of the Kingdom of Yugoslavia influenced the change of the military tradition and, consequently, the behavior of the soldiers. The characteristic of the new army was not only a changes in formation, organization or combat technique, but also a changes in the tradition and traditional values that were to be nurtured, first and foremost in order to maintain the unity of the military and the combat moral. The numerous national and religious problems that have for over two decades violated the combat ability of the army of the Kingdom of Yugoslavia contributed, together with other factors, that such an army was not only defeated during the April 1941 war, but also to disintegrate itself.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

COLONELUL RADU R. ROSETTI ÎN ARMATA ALIATĂ DE DUNĂRE (OCTOMBRIE-DECEMBRIE 1918)

Maria Georgescu[1]

ABSTRACT

The following paper discusses about the role played by Colonel Radu R. Rosetti and his involvement in the general efforts aiming at preparing Romania's return to war on the side of the Entente powers by the end of 1918. He conducted active diplomatic actions in the West to convince the main allied countries about the difficult situation facing Romania under the conditions imposed by the Bucharest Peace Treaty and to voice the firm commitment of the Romanian army to re-enter the war and continue the fight in order to achieve the country's national aspirations. He served as liaison officer with the General Staff of the Allied Army of Danube led by General Henry Berthelot and in this position he assumed a major role in maintaining military connections between the Allied Army of Danube and the political and military leadership in Iassy by providing critical information needed to strengthen the Romanian-Allied military cooperation and help bringing Romania back to the allied camp.

Key words: Radu Rosetti, World War I, Bucharest Peace Treaty, Allied Army of Danube, Eastern front, Entente powers

[1] Prof. Dr. Maria Georgescu, Secretary General of the Romanian Commission of Military History.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Printre actorii principali ai scenei politice și militare, române sau aliate, care au contribuit la revenirea României în război alături de Antanta în 1918, un rol special l-a avut colonelul Radu R. Rosetti (1877-1949), ulterior general și remarcabil exeget al istoriei și artei militare românești. Ofițer de stat-major educat, înzestrat cu o mare putere de muncă, Radu R. Rosetti a trudit cu rigurozitate asupra dosarelor cu directive sau planuri de operații fie ca șef al Biroului operații din Marele Stat Major în anii neutralității (1914-1916) pentru pregătirea armatei de război, fie în aceeași calitate în Marele Cartier General în campania armatei române din 1916. A luptat apoi în prima linie în fruntea unui regiment la Mărășești, căzând rănit sub focul inamic în august 1917. A fost un apropiat al Casei Regale, atât al reginei Maria, cât și al regelui Ferdinand I. A fost prieten, cumnat și colaborator fidel al lui Ion I.C. Brătianu, cel care a reorientat politica externă a României spre Antanta și a condus destinele țării în anii grei ai războiului, ca și al lui Barbu Știrbei, om politic liberal și prieten devotat al familiei regale. A lucrat îndeaproape la Marele Cartier General în 1916 cu generalul Henri Mathias Berthelot, șeful Misiunii Militare Franceze în România, de care a rămas legat printr-o sinceră prietenie ce va dăinui în timp. A întreținut relații cu personalități politice și militare europene, printre care diplomatul francez contele de Saint-Aulaire, atașatul militar britanic generalul Thomson of Cardington și mulți alții.

Așadar – deloc întâmplător – după o perioadă grea de spitalizare și convalescență, în iunie 1918, la solicitarea lui Ion I. C. Brătianu, a plecat în Occident cu misiunea de a face cunoscute cercurilor politice și opiniei publice, mai întâi din Franța și apoi din Marea Britanie, condițiile oneroase ale păcii de la București (24 aprilie/7 mai 1918) impuse României de Puterile

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Centrale și să asigure reintrarea în acțiune a armatei române alături de forțele militare ale Antantei odată ce împrejurările vor permite[2].

După derularea cu succes a misiunii la Paris și Londra, în septembrie 1918 a demisionat din armata română și a trecut în rezervă pentru a se înrola în armata franceză, fiind încadrat inițial la statul-major al Armatei 5, comandată de generalul Henri Mathias Berthelot. Traiectoria serviciului colonelului Rosetti, ca de altfel și cea a generalului Berthelot, a fost schimbată rapid datorită prăbușirii frontului din Balcani și a evenimentelor ce s-au succedat, creând o nouă situație strategică pe continent, având consecințe imediate asupra raporturilor României, atât cu puterile Antantei, cât și cu Puterile Centrale. În acest context militar și politic ce a configurat sfârșitul conflagrației mondiale, colonelul Rosetti și generalul Berthelot și-au unit din nou destinele, lucrând împreună la revenirea României în tabăra aliată.

A doua zi după defecțiunea bulgară (prin încheierea armistițiului de la Salonic, la 16/29 septembrie 1918), generalul Berthelot a fost convocat de primul-ministru al Franței Georges Clémenceau pentru a fi trimis de urgență într-o nouă misiune în România, via Salonic. Pe plan militar, obiectivul său era crearea unei noi armate (Armata Aliată de Dunăre), cu intenția de a fi introdusă în acțiune spre a realiza joncțiunea cu trupele române la momentul oportun; de comun acord cu generalul Louis Franchet d'Esperey, comandantul șef al

[2] Vezi pe larg Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Manuscrise, Arhiva General Radu R. Rosetti, XIV, varia 10; General Radu R. Rosetti, *Mărturisiri (1914-1919)*, Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Maria Georgescu, Editura Modelism, București, 1997, p. 242-292; Maria Georgescu, *Ion I.C. Brătianu și reintrarea României în război în toamna anului 1918*, în Revista de istorie militară, nr. 5-6 din 2012, p. 75-80.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Armatelor Aliate de Orient, trebuia să pregătească reintrarea României în luptă. În plan politic, trebuia să stabilească legături cu personalitățile proantantiste de la Iași pentru schimbarea guvernului condus de Alexandru Marghiloman și mobilizarea armatei române în vederea reluării luptelor alături de Aliați. În vederea executării noii misiuni, generalul Berthelot a atașat pe lângă el pe colonelul Radu R. Rosetti pentru a face parte din statul-major al Armatei Aliate de Dunăre și pentru a servi ca ofițer de legătură între comandamentul militar aliat și factorii politici proantantiști de la Iași, pentru a pregăti intrarea din nou în luptă a armatei române.

Colonelul Rosetti intra – mult mai rapid decât socotise și într-o poziție privilegiată – în rolul atribuit de Ion I.C. Brătianu la plecarea sa din Iași spre Paris în iunie 1918. „Pare că e un vis!"[3] – exclama Rosetti în seara de 25 septembrie/8 octombrie 1918, în Gara Lyon din Paris, unde un tren special aștepta pentru a transporta membrii celei de a doua Misiuni Berthelot în Balcani. Printre cei cu care călătorea, colonelul Rosetti a regăsit pe unii membri ai primei Misiuni Militare Franceze în România (octombrie 1916-martie 1918) cu care colaborase.

Ajungând la Salonic la 30 septembrie /13 octombrie 1918, generalul Berthelot împreună cu subordonații săi au fost invitați la cartierul generalului Franchet d'Esperey, comandantul Armatei Aliate de Orient, în subordinea căruia era pus oficial din 7 octombrie (st.n.). Acolo, colonelul Rosetti a avut surpriza de a întâlni pe Victor Antonescu, fostul ministru plenipotențiar de la Paris, sosit în urmă cu 15 zile, cu pașaport și uniformă franceze, sub numele Antoine Louis, trimis de Clémenceau, cu mesaj secret pentru Ion I. C. Brătianu la Iași, în vederea reluării cooperării militare și a operațiilor contra Puterilor Centrale.

[3] General Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 262.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

La 3/16 octombrie 1918, Victor Antonescu a plecat la Iași, cu avionul pilotat de locotenentul francez Noël, ca purtător de cuvânt al planurilor Occidentului. Primul-ministru al Franței solicita lui Ion I. C. Brătianu să urgenteze reintrarea României în război. La sugestia colonelului Rosetti, s-au transmis și mesaje scrise ori cifrate privind situația generală și specială, inclusiv planul de operații al Armatei Aliate de Dunăre. Pentru Rosetti, misiunea lui V. Antonescu era o oportunitate majoră, o ocazie unică de la plecarea sa în Occident, de a-l contacta pe Brătianu și a da timp „României secrete" să aranjeze cooperarea armată la Dunăre. Cu acest prilej, Rosetti transmitea personal trei scrisori semioficiale, dar mai ales de suflet, către Ion I.C. Brătianu, Barbu Știrbei și regina Maria, al căror conținut era cunoscut de generalul Berthelot și de locotenent-colonelul G. Caput, șeful statului-major al Armatei Aliate de Dunăre.

Scrisoarea colonelului Rosetti către Ion I.C. Brătianu era o dare de seamă asupra însărcinărilor primite și „a situației atât generală și militară, cât mai ales a cauzei române în țările Înțelegerii", comunicându-i că trebuie să treacă la acțiune. „Iubite Ioane", scria Rosetti: „Am văzut toate persoanele pe care m-ai însărcinat să le văd, toate mi-au dat asigurări formale pentru cauza noastră și m-au însărcinat a te saluta în numele lor". Totodată, îi prezenta un amplu raport atât despre situația militară pe care o considera excelentă pe toate teatrele de operații, cât și despre popoarele și guvernele Antantei (mai puțin Italia) hotărâte să continue războiul până vor zdrobi Germania și „bine dispuse față de România și de cauza română; încă așteaptă ca imediat ce va fi cu putință România să-și reieie locul alături de ele, spre a-și îndeplini idealul pentru care se recunoaște că am făcut mari sacrificii". În privința României și a cauzei române scria: „1) În America e necunoscută cu toate

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

sforțările colonelului Anderson și ale celorlalți membri ai misiunii Crucii Roșii americane, care au fost în România. Regele Angliei, miniștrii englezi, prietenii noștri francezi mi-au spus că America e aceea care va hotărî pacea și că trebuie să avem pe cineva vorbind englezește, care să convingă pe președintele Wilson. Am cerut lui Take Ionescu a merge, a făgăduit să meargă, dar mai târziu. 2) În Anglia e excelentă și în cercurile oficiale și în public. Nu se poate să fim destul de recunoscători lui [Nicolae] Mișu [ministru plenipotențiar la Londra] pentru chipul destoinic cum a lucrat. Englezii zic că se simt răspunzători de situația în care am ajuns și se cred datori a ne ajuta să ieșim bine (a ne ajuta, dar nu a face ei totul). 3) Asemenea Franța unde se socotește mult pe acțiunea noastră și de unde i se va da tot ajutorul, de orice soi, a înfăptui **noi** Marea Românie". 4) Italia caută în toate o scuză pentru inacțiune, „ne dă vorbe bune, dar nu ne susține". Îl asigura pe Brătianu era văzut bine, „ca întruchipând aspirațiile noastre". „După părerea mea – încheia Rosetti - singurul chip pentru noi de a ne realiza aspirațiunile și de a efectua reformele interne este de a intra hotărât în luptă (fără negocieri zadarnice care ne-ar face numai rău), în clipa când se va da semnalul de aci, nu înainte însă" și a încheiat „Cu toată dragostea", urare transmisă atât omului de stat, cât și prietenului său Ionel Brătianu. Cu aceeași afecțiune a scris și celuilalt cumnat Barbu Știrbey, implicat alături de rege și de regină în acțiunea de revenire a României alături de Aliați, subliniind că de „hotărârea care se va lua la Iași acum atârnă viitorul neamului nostru". În acel moment intervenția românească se putea face fie prin ralierea României la acțiunile trupelor aliate după ce acestea au trecut pe teritoriul ei, fie ca România să se ridice în momentul în care va fi anunțată, „fără a se expune la un măcel zadarnic" și să cheme în ajutor pe Aliați „care sunt gata să facă

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

totul pentru a o ajuta să devină Marea Românie, o mare Românie mai bine alcătuită". Rosetti adăuga că „numai astfel regele își va putea încorona opera începută cu atâta abnegație și pentru care a suferit atâta. România Mare se poate închega numai prin baionetă, iar nu la masa verde sau prin miluire. Dinastia se va întări luând inițiativa, iar nu lăsându-se dusă"[4].

Prin scrisoarea adresată reginei Maria, colonelul Rosetti o asigura că mesajele sale au fost primite, iar „cauza Majestății Voastre și a Țării sunt socotite ca una și aceeași cu a Aliaților". Anunța că a sosit din nou vremea ca „în clipa cea mai prielnică (care se va notifica de aici)", România să cucerească cu ajutorul Aliaților „libertatea neamului și a țăranului român"[5]. Pentru regina Maria a mai adăugat scrisoarea din partea regelui George al V-lea, primită prin intermediul lordului Stamfordham, secretarul privat al acestuia și alta de la colonelul american Stanley Washburn, corespondent de război al ziarului *The Times*, prin care aceștia îi susțineau moralul.

Din poziția de membru al statului-major al Armatei Aliate de Dunăre (trei divizii franceze, una engleză, o brigadă teritorială engleză și o divizie italiană), colonelul Rosetti a lucrat pentru întocmirea documentelor necesare ce-i reveneau ca sarcini și totodată a servit ca ofițer de legătură între comandamentul militar aliat și oamenii politici de la Iași, care pregăteau reintrarea în luptă a armatei române împotriva Puterilor Centrale și care aveau nevoie de informații sigure și de la sursă. În cele 13 zile de cantonament la Salonic, colonelul Rosetti a intrat în activitatea caracteristică unui ofițer de stat-major. A participat cu diverse lucrări pentru definitivarea Planului de operații al Armatei Aliate de Dunăre și la punerea lui în practică.

---

[4] *Ibidem*, p. 267-269.

[5] Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Manuscrise, Arhiva General Radu R. Rosetti, XIV, varia 10; supliment f. 4.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

De pildă, la 4/17 octombrie a predat șefului de stat major, locotenent-colonelul C. Caput, două note în care sintetiza scopul misiunii, operațiile succesive pentru ocuparea Munteniei și mobilizarea armatei române, precum și înaintarea spre Tisa. Colonelul Rosetti pleca în abordarea lucrării de la obiectivele Misiunii Berthelot: „ 1) să elibereze România de trupele străine de ocupație; 2) să permită și să protejeze mobilizarea și concentrarea armatei române; 3) să elibereze teritoriile românești stăpânite de Austro-Ungaria pentru a realiza România Mare". Ținând cont de trupele dușmane ce se aflau în România și Ucraina (conform informațiilor furnizate de Biroul 2 al Armatei Aliate de Orient), precum și de forțele aliate disponibile (4 divizii franceze și 2 divizii engleze) și proiectele de operații actuale ale Armatei Aliate de Orient, colonelul Rosetti estima că operațiile diviziilor grupului Berthelot trebuiau să aibă ca obiective în prima fază: să treacă Dunărea; să ocupe Muntenia; să se stabilească pe frontiera Carpaților într-un dispozitiv de apărare. Trupele române din Moldova urmau să intre în dispozitiv de acoperire față de Ucraina, Bucovina și Transilvania. Armata română formată din 15 divizii trebuia, la adăpostul acestor acoperiri, să se mobilizeze și să se concentreze într-un dispozitiv pe care îl detalia pe zone. În faza finală a operațiilor ce urmărea ocuparea teritoriilor revendicate, estima ca primul obiectiv al grupului format de diviziile franceze (4), engleze (2) și diviziile române (5) ar fi cursul Mureșului, iar alt grup format din divizii române să acopere operația față de Ucraina în cazul retragerii de acolo a trupelor dușmane. Obiectivul final urma a fi Tisa între Szolnok și Miskolc „care ar acoperi teritoriile eliberate și ar permite a lua contact cu insurgenții

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

cehoslovaci" [6]. Evaluarea eronată a situației din acel moment, părerea că operațiile militare vor dura mai mult, l-au determinat pe Rosetti să propună ca armata română să nu fie de sine stătătoare ci înglobată într-un grup aliat cu o unitate de comandament: regele României, comandant șef al grupului de armate; generalul Berthelot, *ad-latus* (cu depline puteri) și șef al Statului Major General al armatei române.

Ulterior, Rosetti și-a recunoscut greșeala, care de altfel a fost îndreptată prin măsurile luate la Iași. Pentru a ușura și accelera mobilizarea trupelor române și ulterior intrarea lor în campanie, colonelul Rosetti propunea locotenent-colonelului Caput: 1) a concentra în zona Târnovo – Razgrad – Șumla toți prizonierii români aflați în Bulgaria sau în Armata aliată de Orient; a se clasa și inventaria diverse materiale de război ale armatei bulgare; 2) a aduna și antrena pe toți aviatorii români din Franța; a prevedea și a pregăti materialul de aviație necesar, cel românesc fiind luat de germani sau uzat[7].

La 5/18 octombrie prezenta un „Îndreptar privind formarea unei unități românești", ce urma să cuprindă cadre (ofițeri români angajați în armata franceză, cadre dintr-un regiment francez, ofițeri francezi din România, ofițeri austro-ungari de origine română prizonieri) și trupă (prizonieri români eliberați din armatele aliate, prizonieri români aflați în Serbia și Bulgaria, prizonieri austro-ungari de naționalitate română, voluntari). În acest sens propunea măsuri pentru materializarea acestui proiect[8].

Planul de operații al Armatei Aliate de Dunăre, definitivat la 8/21 octombrie 1918, stabilea adunarea acesteia sub

[6] *Ibidem*, XIV, varia 10, f. 1-3.
[7] *Ibidem*, XIV, varia 10, f. 4.
[8] *Ibidem*, XIV, varia 10, f. 5.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

protecția unei divizii care ocupa malul Dunării și avea rezerva la Târnovo, iar trecerea Dunării se făcea prin mai multe locuri. Pe baza acestui plan, colonelul Rosetti a lucrat cu generalul Barthélémy la operația trecerii Dunării și a prezentat o notă descriind cursul Dunării între Vârciorova și Marotinu (județ Dolj). Derularea rapidă a evenimentelor politico-militare a făcut inoperabile o parte dintre proiectele la care a lucrat colonelul Rosetti în calitate de ofițer de stat-major al Armatei Aliate de Dunăre, dar în atingerea țintei finale activitatea sa a fost extrem de utilă.

Între prioritățile activității colonelului Rosetti a intrat și informarea corectă a noilor camarazi francezi asupra obiectivelor urmărite de români. Intervenția lui era binevenită în condițiile în care, cu excepția generalului Berthelot și a locotenenți-coloneilor Caput și Cartier, ofițerii francezi – mai ales cei din statul-major al generalului Franchet d'Esperey – nu cunoșteau conținutul tratatului și al convenției militare din 4/17 august 1916, în baza cărora România a intrat în război alături de Aliați contra Puterilor Centrale.

Pentru a-l ține la curent pe Ion I.C. Brătianu cu situația frontului din Balcani și a se putea organiza în bune condiții reintrarea armatei române în luptă, colonelul Rosetti a întocmit o serie de rapoarte și note despre diferite probleme (legate de Dobrogea, de viitoarea conferință de pace, de reorganizări politice, administrative și militare interne, de necesitatea unor emisari români la Washington, la Sofia sau la Marele Cartier General sârb ș.a.). Aceste informații au fost transmise cu greu prin diverse canale; unele – direct prin Robert de Flers, corespondent de presă în România în anii 1917-1918; altele – indirect, trimise fie lui Barbu Știrbei, la care ajungeau prin Robert de Flers sau prin căpitanul englez Griffiths Evans, fie contelui de Saint-Aulaire,

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

cu specificarea de a fi transmise direct lui Ion I.C. Brătianu. Uneori, Rosetti a trimis scrisori adresate reginei Maria.

Cel mai valoros și rapid mesager al corespondenței și veștilor din Iași spre Balcani și invers a fost jovialul autor dramatic francez Robert de Flers. Acesta aducea informațiile pe care le ceruse Berthelot prin intermediul lui V. Antonescu. Veștile bune primite l-au entuziasmat pe generalul Berthelot: „Acolo spiritele sunt întru totul pregătite și se așteaptă cu nerăbdare trecerea Dunării" – scria la 30 octombrie (st.n.) 1918 nepotului său Georges[9]. La rândul său, colonelul Rosetti era și el mulțumit că putea avea vești din țară de la Ion și Vintilă Brătianu și de la Barbu Știrbei. De pildă, în zilele de 21-22 octombrie/3-4 noiembrie 1918, a purtat cu Robert de Flers, înainte de reîntoarcerea acestuia la Iași, lungi convorbiri, rugându-l să pledeze acolo pentru un guvern național și pentru nevoia de a fi uniți. Notele și scrisorile pe care i le-a înmânat, având ca destinatari regina Maria, Ion I.C. Brătianu, B. Știrbei și N. Iorga, conțineau multe informații și păreri personale în privința Dobrogei, a prizonierilor români de război, a lucrărilor pregătitoare pentru conferința de pace, a necesității organizării unei propagande mai active. Rosetti considera imperios necesar ca toate acestea să fie cunoscute la Iași. La plecare i-a stabilit lui Robert de Flers un set de sarcini printre care: stabilirea de agenți la Galați și Sulina pentru asigurarea legăturii și transmiterea corespondenței; insistențe pentru trimiterea imediat a unui ministru la Washington, a colonelului Toma Dumitrescu la Marele Cartier General sârb și a colonelului Florea Țenescu la Sofia; asigurarea ordinii după schimbarea guvernului; crearea unui serviciu de presă eficient care să transmită în orice zi

[9] Generalul Henri Berthelot, *Memorii și corespondență (1916-1919)*, Editura Militară, București, 2012, p. 363.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

prin TFF [telegrafie fără fir] procese verbale bine întocmite și care să fie ușor de înțeles pentru publicul occidental[10].

Prin același emisar, colonelul Rosetti o notă ce se referea la lucrările pregătitoare pentru conferința de pace, adresată doar lui Ion I.C. Brătianu: „Cu capitularea Turciei și cu apropiata capitulare a Austriei data conferinței păcii se apropie. În vederea ei trebuiește a ne pregăti, mai ales că popoarele și guvernele Înțelegerii au fixat între ele diferite condiții de impus dușmanului, au redactat convenții etc., la care noi nu am luat parte nefiind beligeranți. Cred de folos a atrage atenția asupra următoarelor puncte: 1) Factorul hotărâtor în fixarea condițiilor de pace va fi președintele Wilson, ori acesta nu cunoaște chestiunile ce ne privesc, iar în ceea ce privește Dobrogea va fi foarte mult influențat de ministrul bulgar la Washington, care zice că-i e prieten. 2) Înțelegerea va susține Serbia și pe cehoslovaci până la limitele principiului naționalităților. 3) Cehoslovacii ne vor ajuta. Ei doresc a avea o frontieră comună cu noi în Maramureș. D-nul Beneș, unul din șefii lor, mi-a vorbit în acest sens. 4) Putem conta pe sprijinul Franței și Angliei. Pe al Italiei mai puțin. 5) Avem siguranța de a fi susținuți în toate cererile noastre economice."[11]

La 24 octombrie/6 noiembrie 1918, generalul Berthelot i-a ordonat colonelului Rosetti, aflat la Sofia, să traducă proclamația către români, semnată de el, o emoționantă chemare: „La arme! Români". Mai mult ca sigur textul era conceput de colonelul Rosetti. Odată cu Berthelot a venit la Sofia și căpitanul Griffiths Evans cu scrisori și pachete pentru regină din partea suveranilor britanici, fiind trimis de Ministerul de

[10] Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Manuscrise, Arhiva General Radu R. Rosetti, XIV, varia 10, f. 10-32.

[11] *Ibidem*, XIV, varia 10, f. 11.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Marină englez cu intenția de a grăbi intervenția românească. A doua zi, 25 octombrie/7 noiembrie, un tren special i-a adus pe toți de la Sofia la Târnovo. Capitularea iminentă a Germaniei impunea o acțiune imediată a României. Pe 26 octombrie/8 noiembrie 1918, generalul Franchet d'Esperey a dat ordin de trecere a Dunării cât mai curând posibil, deși concentrarea marilor unități din compunerea Armatei Aliate de Dunăre într-o zonă apropiată de fluviu nu se terminase. La ordinul generalului Berthelot, colonelul Rosetti transmitea imediat prin TFF lui Saint Aulaire, următorul mesaj, pentru a fi adus la cunoștința reginei Maria și a lui Ion I.C. Brătianu: „În interesul suprem al cauzei românești și pentru a ușura mișcarea trupelor aliate, este absolut necesar ca România să schimbe guvernul, să mobilizeze imediat armata și să lanseze chemare la revoltă a populației din Muntenia. Gloria României și a dinastiei depinde de rapiditatea cu care se ia această decizie!" [12]

Mesajul colonelului Rosetti venea pe un teren pregătit. Ion I.C. Brătianu începuse deja să acționeze pentru revenirea României în tabăra aliată în condițiile prăbușirii frontului balcanic și a prezenței trupelor aliate la Dunăre. Pe baza Înaltului decret nr. 3 179 din 27 octombrie/9 noiembrie 1918 s-a hotărât mobilizarea armatei române. Odată cu mobilizarea, guvernul român a adresat trupelor de ocupație din România un ultimatum, cerându-le ca în 24 de ore să părăsească teritoriul României. Conform cu instrucțiunile secrete de mobilizare, din 28 octombrie/10 noiembrie întreaga armată era pe picior de război și reîncepea operațiile militare împotriva Puterilor Centrale. Tot în aceeași zi, regele Ferdinand I chema ostașii din nou la acțiune și comunica președintelui Franței că România reia lupta alături de Aliați. Armistițiul de la Rethondes-Compiègne

[12] *Ibidem*, XIV, varia 10, f. 19.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

(29 octombrie/11 noiembrie 1918) dintre Puterile Aliate și Asociate și Germania găsea România în tabăra aliată și pregătită de luptă [13].

În dimineața de 11 noiembrie (st.n.), la ora 11, la cartierul general al Armatei Aliate de Dunăre de la Târnovo s-a primit prin TFF ordinul mareșalului Ferdinand Foch, comandantul șef al forțelor aliate pe frontul occidental, de încetare a operațiilor. „Și generalul și eu – rememora Rosetti – regretam că acest ordin a venit prea curând pentru o reintrare spectaculară a României în acțiune." [14] Trecerea Dunării de armatele aliate și reintrarea în acțiune a armatei române nu au putut avea loc decât cu două zile înaintea armistițiului, deoarece diviziile ce urmau să facă parte din Armata de Dunăre au fost puse în mișcare abia la mijlocul lunii octombrie. Dar la 9 noiembrie (st.n.) – preciza generalul Berthelot – „nimeni nu știa acolo că Germania se afla la capătul puterilor". După care, încerca să tranșeze fără menajamente situația ingrată în care a fost pusă România ulterior de către Aliați: „Mi se pare că României i s-a purtat ranchiună pentru că a intrat prea târziu în luptă; totuși ea a făcut-o în momentul pe care l-am stabilit chiar eu. Poate că s-a regretat și faptul că intrarea s-a realizat înaintea armistițiului, lucru care ar fi permis anularea acordului din 17 august 1916. În orice caz, s-a păstrat o tăcere deplină si asupra trecerii Dunării și a mobilizării armatei române. O telegramă a regelui adresată președintelui Republicii nu a ajuns la destinație decât o lună mai târziu"[15].

Începând din 2/15 noiembrie 1918, cartierul general al Armatei Aliate de Dunăre s-a mutat la Giurgiu, iar zilnic

---

[13] Vezi pe larg, Petre Otu, *Mareșalul Constantin Prezan. Vocația datoriei*, Editura Militară, București, 2008, p. 245-255.

[14] General Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 279.

[15] Generalul Henri Berthelot, *op. cit.*, p. 420-421.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

funcționa un serviciu de curierat Iași – Giurgiu. Generalul Berthelot a fost împuternicit de regele Ferdinand a lua măsuri în numele său. Activitatea colonelului Rosetti se va diversifica, răspunzând acum și obligației de a redacta rapoarte și ordine scrise diferitelor autorități române, în numele generalului Berthelot, privind menținerea liniștii și a ordinii publice, restabilirea mijloacelor de comunicații, ștergerea urmelor ocupației și a administrației inamice, îndepărtarea germanofililor. Ordinul circular nr. 1 către toate autoritățile civile și militare din teritoriul ocupat de adversar, din 1/14 noiembrie 1918, semnat de generalul Berthelot în numele și prin voia regelui și transmis în toate județele, a fost conceput de colonelul Rosetti.

Autoritățile din Iași, concret președintele Consiliului de Miniștri generalul Constantin Coandă, era ținute la curent de către colonelul Rosetti prin rapoarte asupra situației forțelor aliate după trecerea fluviului și asupra teritoriului românesc odată cu evacuarea treptată a trupelor inamice și restabilirea administrației românești[16]. Într-un raport din 4/17 noiembrie 1918, colonelul Rosetti atenționa asupra mersului greoi al acestor operații datorat, printre altele, bazei de aprovizionare prea îndepărtate (se afla la Salonic, iar crearea altora la Constanța, Varna sau Brăila abia se studia); debitului slab al căilor ferate bulgare și lipsei de bunăvoință a autorităților bulgare; distrugerii podurilor pe șoselele și căile ferate române; lipsei de alimente și de furaje. Același document includea și informații privind situația din Muntenia după plecarea trupelor de ocupație: „În părțile ocupate acum de armatele aliate și la București e liniște și populația a primit trupele aliate cu multă dragoste. La sosirea domnului general Berthelot alaltăieri aci i

[16] Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Manuscrise, Arhiva General Radu R. Rosetti, XIV, varia 10, f. 32-72.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

s-a făcut o primire foarte călduroasă. Generalul m-a trimis ieri la București spre a vedea cum e situația și a lămuri autoritățile asupra prescripțiilor Ordinului său circular nr. 1”[17].

Într-un alt raport, din 6/19 noiembrie 1918, colonelul Rosetti aprecia ordinea desăvârșită instalată la București, semnala restabilirea pazei regiunilor petrolifere, a unor linii ferate importante, a controlului exporturilor, ținând totodată să evidențieze patriotismul, priceperea, hotărârea, tactul de care au dat dovadă populația și autoritățile civile și militare în zilele de criză.

La întrunirea de la Ministerul de Interne în sala Consiliului de Miniștri, din 5/18 noiembrie 1918, colonelul Rosetti a comunicat măsurile luate de generalul Berthelot, ce urmau să asigure menținerea ordinii, buna funcționare a mijloacelor de comunicație și continuarea unui trai normal, măsuri tranzitorii, în vigoare până la sosirea regelui și guvernului român. Era o situație ciudată, pe care Rosetti o descria cu umor: „un colonel român, în uniformă franceză, dând instrucțiuni șefilor ministerelor românești în numele unui general francez, cetățean (de onoare) român, comandant al unei armate anglo-franceză, vorbind în numele regelui României”[18].

Din Giurgiu, două zile la rând (8/21 și 9/22 noiembrie 1918), Rosetti transmitea din partea generalului Berthelot, la Iași, primului-ministru, generalul C. Coandă, necesitatea urgentării întoarcerii la București a familiei regale, a guvernului și a șefului Statului Major General. Pe lângă marele efect moral, în țară și străinătate, revenirea autorităților române permitea luarea măsurilor în comună înțelegere pentru ocuparea Transilvaniei, reocuparea Dobrogei, operațiile în Ucraina; în

[17] *Ibidem*, XIV, varia 10, supliment f. 32-37.

[18] Generalul Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 281.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

plus administrarea teritoriului ce fusese sub ocupație nu mai putea fi condusă prin măsuri provizorii. Mai mult, pe 10/23 noiembrie, la ordinul generalului Berthelot, colonelul Rosetti a plecat la Iași cu o triplă misiune. 1) Să urgenteze reîntoarcerea la București a regelui și a autorităților legitime. 2) Să propună întâlnirea generalului Berthelot cu generalul Prezan, șeful Marelui Cartier General, spre a se stabili cooperarea româno-aliată în probleme privind reocuparea Dobrogei (în condițiile în care Aliații au admis ca bulgarii să-și retragă trupele din Dobrogea până la frontiera din 1913), ocuparea Transilvaniei (a discuta limitele armatei române în conformitate cu prevederile convenției militare de la Belgrad din 30 octombrie/13 noiembrie 1918) și operațiile din Ucraina și Rusia (unde forțele germane urmau a fi înlocuite cu mari unități aliate). 3) Să susțină formarea unui guvern condus de Ion I.C. Brătianu, în condițiile în care conservatorii puneau condiții și continuau să tărăgăneze rezolvarea reformei agrare și a celei electorale.

După îndeplinirea acestei misiuni și după o călătorie ce a durat 44 de ore, pe 14/27 noiembrie 1918, colonelul Rosetti revenea pentru a prezenta generalului Berthelot rezultatele misiunii, unele fiind deja vizibile. Generalul Constantin Prezan, șeful Marelui Cartier General se prezentase deja la Giurgiu spre a stabili cooperarea româno-aliată și reintrarea oficială în Capitală a regelui și reginei. A doua zi Rosetti se întorcea la București, pentru a instala cartierul general al Armatei Aliate de Dunăre și a continua lucrările curente, în credința muncii și a datoriei.

Duminică, 18 noiembrie/1 decembrie 1918, în gara Mogoșoaia printre cei care așteptau familia regală se afla și „Radu Rosetti cu un zâmbet fericit pe chipul lui prietenos”[19],

[19] Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. III, Editura RAO, București, 2009, p. 441.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

remarcat de regina Maria în însemnările sale. În aceeași zi, colonelul Rosetti adresa prim-ministrului generalul Constantin Coandă cererea de reintegrare în drepturile de cetățean român și de reprimire în cadrele active ale armatei române, cu același grad și vechime, „având conștiința că mi-am îndeplinit pe deplin îndatoririle către țară, neam și tron și că mi-am făcut datoria de cetățean și de soldat român”[20].

Până la reintegrarea cu forme legale în armata română, a continuat să facă parte din Armata de Dunăre, apoi – la cererea insistentă a lui Ion I.C. Brătianu – a rămas atașat ca ofițer de legătură al Marelui Cartier General român la același comandament al generalului Berthelot și al succesorului său, generalul Jean-César Graziani până în iulie 1919. Noua poziție a colonelului Rosetti s-a dovedit a fi nu numai necesară, dar și eficientă, în sprijinul promovării politicii externe a noului cabinet liberal, condus de Ion I.C. Brătianu, al cărui principal obiectiv era obținerea confirmării prin tratate internaționale a actelor de unire a Transilvaniei, Bucovinei și Basarabiei cu România, în condițiile în care România era în primejdia unui atac conjugat sovieto-ungar de la est și de la vest. În acest scop, alături de întreaga conducere politică și militară a țării, colonelul Rosetti s-a implicat în demersurile de recunoaștere și respectare integrală a tratatului din 4/17 august 1916 cu puterile Antantei și de păstrare a interesului european, în general, și al Angliei și Franței, în special, ca la gurile Dunării să existe un stat puternic spre a asigura ordinea și pacea în zonă.

[20] *Ibidem*, XIV, varia 10, supliment f. 65.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ODISEEA RETRAGERII ARMATELOR FELDMAREŞALULUI MACKENSEN DIN TERITORIUL ROMÂNESC OCUPAT (NOIEMBRIE – DECEMBRIE 1918) OGLINDITĂ ÎN MEMORII ŞI STĂRI DE SPIRIT

Sorin Cristescu[1]

Abstract

On the beginning of November 1918, the defeat of the Central Powers put Fieldmarshal Mackensen in front of a difficult task: the retreat of his powerful army from occupied territory of Romania through Transilvania and Hungary to Germany. Till the end of the year Mackensen will succeed in his mission due to the strength of his troops comparatively to the French and Romanian troops, and thanks to the help provided by the Hungarian new government and the Hungarian railway department.

Key words: Truce, Romanian army, German Retreat, Railway transportations, World War I, Central Powers

O analiză a retragerii din România a trupelor armatei germane comandată de feldmareşalul Mackensen este firește tributară memoriilor acestuia, prelucrate şi publicate în 1938, la Leipzig, de istoricul Wolfgang Foerster (1875-1963) sub titlul *Briefe und Aufzeichnungen* [Scrisori şi însemnări], fiind vorba de scrisorile adresate de feldmareşal soției sale[2]. În monografia

[1] Dr. Sorin Cristescu is a researcher at the Institute for Political Studies of Defense and Military History, Ministry of National Defense, Romania.

[2] Mackensen, *Briefe und Aufzeichnungen des Generalfeldmarschalls aus Krieg und Frieden,* bearbeitet von Wolfgang Foerster, Leipzig, 1938; în

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

consacrată feldmareșalului *Zwischen Kaiser und Führer* de Theo Schwarzmüller, în 1995, pentru perioada cuprinsă între 9 noiembrie, vestea abdicării împăratului Wilhelm al II-lea, și sfârșitul anului 1918, când majoritatea soldaților germani reușiseră să ajungă pe teritoriul țării lor, autorul este preocupat în primul de stările sufletești oglindite în scrisorile sale și mai puțin de modul cum a decurs evacuarea propriu-zisă a trupelor și de traseul urmat de ele[3]. Demn de menționat este faptul că istoricul de acum un sfert de veac a avut acces la toate scrisorile lui Mackensen și a citat pasajele care dovedesc că feldmareșalul era devotat idealurilor militariste prusace, monarhiei și dinastiei Hohenzollernilor, era antisemit convins, gândea la fel cum se va exprima Hitler câțiva ani mai târziu, anume că în locul acceptării păcii învingătorilor trebuia luptat până la capăt, până la victorie, lucruri care nu se regăsesc decât într-o mai mică măsură în scrisorile publicate de W. Foerster.

Situația generală a Puterilor Centrale a fost grav afectată de prăbușirea frontului macedonean. La 29 septembrie 1918, Mackensen care nu știa de faptul că în acea zi Înaltul Comandament a hotărât să formuleze o ofertă de armistițiu și de pace, vedea astfel lucrurile: *„Trăim acum vremuri mai mult decât critice. Turcii au fost bătuți rău de tot în Palestina, au pierdut mult teritoriu… Cum vor cădea zarurile în Vest este greu de prevăzut de aici. Superioritatea numerică a inamicului este mare. Totul depinde de capacitatea trupelor noastre de a-și*

---

continuare se va cita Mackensen. În citarea acestei pasajelor din această lucrare am transcris cursiv textele scrise de Mackensen sau comunicatele oficiale.

[3] Theo Schwarzmüller, *Zwischen Kaiser und Führer. Generalfeldmarschall August von Mackensen. Eine politische Biographie,* Ferdinand Schöning, 1996; o lucrare de 464 de pagini în care nu se menționează nimic despre bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz! Nici măcar numele lor!

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

păstra nervii, dar proba la care sunt supuse este de dură şi de durată. Iar la Berlin starea de spirit nu pare să fie în niciun caz cea care ar trebui să fie. Acolo lipseşte o personalitate conducătoare energică. România este liniştită. Doar politicienii de cafenea se lansează în bârfe şi trăncăneli. Eu îmi păstrez speranța."[4] (de la c. 346, din folderul congres 100_01).

În realitate, W. Foerster denaturează aici adevărul pentru că oricine citise în memoriile generalului Erich Ludendorff, publicate în 1919 cu mare succes și traduse aproape imediat în franceză, știa că generalul care de la 29 august 1916, după intrarea României în război, era adevăratul comandant suprem al armatei germane, declarase încă de la 13 august 1918 cancelarului *Reich*-ului și secretarului de stat, amiralul Paul von Hintze, „că nu mai putem să-l determinăm pe inamic să încheie pace prin operațiuni militare ofensive. Deoarece la acest rezultat nu se poate ajunge în niciun caz doar prin defensivă, atunci trebuie să determinăm încheierea războiului pe cale diplomatică. La ora actuală frontul de vest rezistă, dar dacă ținem seama de incertitudinea provocată de înfrângerea anumitor trupe, s-ar putea să fie necesară, în anumite condiții, retragerea acestui front".[5] La 28 septembrie 1918 Ludendorff consemnează că „m-am dus la feldmareșal [Hindenburg], în biroul său, aflat un etaj mai jos. I-am expus cum vedeam eu lucrurile privind o ofertă de pace și armistițiu. Am adăugat că evenimentele din Balcani nu puteau decât să înrăutățească situația chiar dacă noi am mai fi putut rezista pe frontul de Vest, și că în acest moment aveam o datorie: să acționăm fără ezitare, cu claritate și promptitudine. Feldmareșalul m-a ascultat cu vădită emoție.

[4] Mackensen, *op. cit.*, pag. 357.

[5] Erich von Ludendorff, *Meine Kriegserinnerungen 1914 -1918*, Berlin, 1919, pp. 552 – 553.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Mi-a răspuns că și el ar fi vrut să-mi spună exact același lucru în seara aceasta, că și el s-a gândit mereu la situația noastră și considera că un asemenea demers este neapărat necesar. Am căzut de acord asupra condițiilor armistițiului: ele trebuiau să ne permită o evacuare precis reglementată și în bună ordine a teritoriilor ocupate și *să ne dea posibilitatea să reluăm ostilitățile la frontieră.* (subl. S.C.) În ceea ce privește frontul de Est nu ne gândeam să plecăm de acolo. Eu credeam că Antanta va recunoaște primejdia de care era și ea amenințată din partea bolșevismului."[6]

Așadar la 29 septembrie 1918 nu a fost vorba de o „ofertă de pace şi armistițiu" cum fusese aceea rizibilă din 12 decembrie 1916, după ce Mackensen intrase biruitor în București; cel care a notat exact cuvintele spuse atunci de Ludendorff a fost generalul Albrecht von Thaer, reprezentant al regelui Friedrich August al III-lea al Saxoniei la OHL (Înaltul Comandament german): „OHL și armata germană sunt la capătul puterilor; războiul nu mai poate fi câștigat; într-adevăr, o înfrângere totală nu mai poate fi probabil evitată. Bulgaria s-a dat bătută. Austria și Turcia, la capătul puterilor, vor urma și ele probabil în scurtă vreme. Propria noastră armată a fost din păcate deja grav contaminată de otrava ideilor spartakiste[7] și socialiste. Nu te mai puteai baza pe trupe. Începând cu data de 8 august, lucrurile s-au înrăutățit tot mai mult și tot mai rapid. Unele trupe s-au dovedit a fi într-un grad atât de mare de neîncredere, încât

[6] Erich Ludendorff, *op. cit.,* pp. 582-583. Stupefiantă naivitatea lui Ludendorff care credea sau voia să creadă că se va permite armatei germane să se retragă la frontiere cu tot ce însemna armament greu – tunuri, mitraliere, avioane, etc. Ludendorff vrea să uite faptul că el fusese cel care ceruse, realizase și finanțase deplasarea lui Lenin și a oamenilor săi din Elveția în Rusia, în aprilie 1917, pentru a facilita lovitura de stat bolșevică de la 25 octombrie/7 noiembrie același an.

[7] Denumire a adepților partidului comunist german.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

au trebuit să fie scoase de pe front cât mai repede cu putință. Dacă au fost înlocuite cu trupe doritoare să lupte, atunci acestea erau întâmpinate cu strigăte acuzatoare de *spărgători de grevă* și îndemnate să nu mai lupte. Ludendorff a spus că nu se poate opera cu divizii care nu mai sunt de încredere. În felul acesta a devenit previzibil că inamicul, asistat de americanii doritori să lupte, va obține o mare victorie, o foarte mare și importantă străpungere. Atunci armata din Vest nu se va mai putea menține și se va retrage peste Rin în completă disoluție, ducând cu ea revoluția în Germania. Această catastrofă trebuie evitată cu orice preț. Din cauza motivelor arătate nu ne mai putem permite nicio altă înfrângere. Din această cauză OHL a cerut Maiestății Sale și cancelarului ca să ceară imediat președintelui Wilson al Americii să medieze un armistițiu care să aducă pacea pe baza celor 14 puncte ale sale. Nu s-a ferit niciodată să ceară maximum de la trupele sale. Dar acum a devenit clar pentru el [Ludendorff] că o continuare a războiului nu mai servește niciunui scop, era de părere că ar trebui să i se pună capăt cât mai repede cu putință, pentru a evita sacrificarea inutilă a celor mai viteji, a celor care sunt încă loiali și dispuși să lupte. A fost ceva îngrozitor pentru feldmareșal și pentru el să trebuiască să raporteze acest lucru Maiestății Sale și cancelarului. Acesta din urmă, contele Hertling, a declarat imediat Maiestății Sale, într-un mod demn, că trebuie să demisioneze imediat din funcția sa. După atâția ani de muncă onorabilă nu ar putea și nici nu vrea să-și încheie viața lui de om bătrân oferind o cerere de armistițiu. Împăratul i-a acceptat demisia. Excelența Sa Ludendorff a continuat: *Din acest motiv la ora actuală nu avem cancelar. Eu totuși i-am cerut Maiestății Sale să aducem la guvernare acele cercuri cărora trebuie să le mulțumim că am ajuns aici. O să-i vedem*

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

*pe acești domni conducând ministere. Să încheie ele pacea, care **acum** va trebui să fie încheiată. Să mănânce ele supa pe care ne-au gătit-o*. (subl. S.C.) Efectul acestor cuvinte asupra celor care le-au ascultat a fost de nedescris! În vreme ce vorbea Ludendorff se auzeau suspine și plânsete."[8]

De asemenea W. Foester s-a ferit să citeze lucrarea colonelului Bauer[9] despre Înaltul Comandament al armatei germane, apărută în 1921, în care se arată că din iulie 1918 circa o jumătate de milion de soldați ai armatei de uscat aflați în concediu nu s-au mai întors pe front. În septembrie se ajunsese la circa un milion și jumătate de oameni care umblau fără rost între front, zona de etape și patrie. Încă din primăvara lui 1918 un comandant al unui astfel loc de etapă din Belgia cerea ajutor deoarece sediul său este amenințat de circa zece mii de oameni de genul acesta. Aceste cifre și evenimente arată cum mari părți ale Armatei de uscat – un adevărat popor înarmat – fusese câștigat de propaganda USPD și a comuniștilor și era dispus să submineze rezistența în fața inamicului pentru a provoca sfârșitul războiului[10].

La Berlin lucrurile au mers destul de repede; la 30 septembrie cancelarul Hertling și-a anunțat demisia, iar la 3 octombrie

---

[8] Albrecht von Thaer, *Generalstabsdienst an der Front und in der OHL. Aus Briefen und Tagebuchaufzeichnungen 1915-1919*, editor Siegfried A. Kaehler, Göttingen, 1958, pp. 234-235.

[9] Max Bauer (1869–1929) colonel german, expert în artilerie și în gaze toxice, prieten și colaborator apropiat al generalului Ludendorff. După război a fost consultant pentru gaze toxice în URSS și apoi consilier militar în China condusă de Ciang-kai-shenk. A murit la Shanghai. In lucrarea sa *Der große Krieg in Feld und Heimat. Erinnerungen und Betrachtungen*, Tübingen 1921, care a cunoscut mai multe ediții, la pp. 181-299 arată starea de spirit catastrofală în care ajunsese populația Germaniei și armata germană de pe frontul de vest în vara și toamna lui 1918.

[10] Apud Erich Raeder, *Mein Leben,* Berlin, 1960, pp. 100-101.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

s-a constituit noul guvern condus de prințul Max von Baden, care a doua zi, la 4 octombrie, a remis președintelui american Wilson cererea de armistițiu a Germaniei și va determina în final abdicarea împăratului Wilhelm al II-lea, vărul său, printr-un comunicat fals de presă la 9 noiembrie 1918. Acesta a fost contextul istoric care a precedat plecarea trupelor germane și austro-ungare din România.

Două zile mai târziu, la 1 octombrie are loc la Paris, unde nu se ştia încă nimic despre cererea lui Ludendorff, un demers care va da o întorsătură deosebită situației din Balcani. Generalul Henri Berthelot consemnează în memoriile sale: «La Clemenceau la ora 9. Mă trimite să îndemn România la luptă!... Îi răspund că însărcinarea asta îmi este foarte nesuferită… În zadar i-am obiectat că nu este deloc nevoie de mine, că victoriile noastre pe frontul francez sunt suficiente prin ele însele pentru a provoca ruperea Tratatului de la București[11] și o nouă intervenție a României ; n-a vrut să audă nimic și mi-a cerut să plec cât mai curând posibil.»[12]

Câteva zile mai târziu, când află de abdicarea țarului Ferdinand al Bulgariei, survenită la 3 octombrie, Mackensen scrie: «Prăbușirea Bulgariei este completă. Armata ei nu mai are trupe apte de luptă, majoritatea au plecat în toate direcțiile, prea puține mai ascultă de ofițeri. Motivele care l-au determinat pe rege să abdice rezidă în firea sa slabă, sensibilă la influențele exterioare și în evenimentele pe care el nu le-a mai putut controla. Dacă și în ce măsură regele Boris va putea stăpâni

[11] Tratatul de pace de la Buftea-București pe care România, cu consimțământul Aliaților, a fost silită să-l încheie cu Puterile Centrale la 24 aprilie/7 mai 1918, cu condiții înrobitoare pentru cea dintâi.

[12] Generalul Henri Berthelot, *Memorii și corespondență 1916 – 1919*, Editura Militară, București, 2015, pp. 351-353. În continuare se va cita Berthelot.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

situația este greu de prevăzut. Completa prăbuşire a armatei l-a făcut neputincios. Mi-e milă de el… Pentru mine acum întrebarea cea mai importantă este ce vor face românii? Până acum s-au arătat înțelegători față de evenimentele din Bulgaria. Prăbuşirea duşmanului detestat le-a dat o imensă satisfacție. Să sperăm că diplomația noastră va găsi drumul cel bun de ieşire din această criză. Interesele speciale ale Austro-Ungariei îi stau în drum. Ea nu vrea o Românie tare şi puternică, noi însă am putea fi mulțumiți şi cu aşa ceva. Deocamdată se pune problema ratificării păcii de la București, ale cărei condiții au fost până acum loial executate de români. Obstacole în drum acum nu mai există.»[13]

«S-a văzut repede că guvernul român nu mai punea mare preț pe o ratificare a păcii, – scrie W. Foerster – dar se arăta în continuare doritor să păstreze neutralitatea. Feldmareşalul nu-şi făcea însă iluzii asupra faptului că această situație se va schimba radical în defavoarea Puterilor Centrale printr-o schimbare de guvern. De asemenea nu i-a rămas necunoscut faptul că Marele Stat Major român făcea anumite pregătiri secrete pentru mobilizarea armatei. *Trebuie să fim pregătiți pentru toate eventualitățile* – scria Mackensen la 8 octombrie *– pentru că la Iaşi Antanta lucrează de zor. Românul este imprevizibil politic vorbind, pătura superioară este cu puține excepții lipsită de caracter. Poporul – şi asta înseamnă în primul rând țăranii – are multe calități pentru care eu îi simpatizez. Dar ignoranța îl face dependent de pătura superioară influențată de avocații ambițioşi şi setoşi de câştiguri. Guvernul de acum acționează loial, dar poate fi schimbat de un altul care să fie recrutat tocmai din rândul oamenilor de care am vorbit mai sus.*

[13] Mackensen, *op. cit.,* pag. 358.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Între timp toată Bulgaria a ajuns în mâna trupelor Antantei. Şi trupele germane din Armata 11-a comandată de generalul von Steuben, s-au văzut silite ca în pofida întăririlor primite să-şi continue retragerea prin Serbia, de-a lungul Dunării. În plus au ajuns sub ordinele feldmareşalului austro-ungar von Kövess[14], care a reunit sub comanda sa toate trupele din Albania, Serbia, Bosnia şi Muntenegru. Generalul de artilerie von Scholtz[15] a depus comanda şi la 12 octombrie s-a prezentat la Bucureşti la feldmareşalul von Mackensen. În acea zi a venit în fine, o directivă din partea OHL care dădea câteva idei generale pentru atitudinea ce trebuia adoptată în «*Situaţia ne impune* – aşa se spunea – *ca să reţinem România cât mai mult timp cu putinţă. Din acest motiv grupul de armate, cu toate forţele disponibile, trebuie să facă faţă la Dunăre atacurilor inamice. Dacă Antanta va ataca peste Dunăre cu forţe puternice, atunci Valahia va trebui evacuată treptat*.» Feldmareşalul a încredinţat imediat generalului von Scholtz apărarea Dunării de la Porţile de Fier până la Silistra împotriva atacurilor francezilor care pătrunseseră în Bulgaria, în vreme ce generalul von Schoch[16] conducea frontul de la Siret.

La 21 octombrie, Mackensen constată o agravare suplimentară a situaţiei sale: În faţa frontului meu au început deja

[14] Hermann Albin Josef Baron Kövess von Kövessháza (1854-924), feldmareşal austro-ungar (5 august 1917), ultimul comandant suprem al armatei austro-ungare (4 noiembrie – 19 decembrie 1918).

[15] Friedrich von Scholtz (1851-1927), general german, de la 22 aprilie 1917, comandantul frontului macedonean. Lui îi era subordonată Armata a 11-a comandată de generalul Kuno von Steuben (1855-1935) celebru pentru retragerea exemplară a trupelor sale de-a lungul Dunării. Ultimul tren a părăsit Ungaria la 8 decembrie 1918.

[16] Albert von Schoch (1860-1943), general bavarez, din ianuarie 1917 comandant al *Comandamentului special Nr. 63* din România.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

schimburile de focuri cu francezii la Dunăre. La Lom[17] *s-au auzit primele împușcături. În curând francezii vor apărea și în alte localități de pe Dunăre. Scopul lor este să îngreuneze navigația pe fluviu și dacă se poate chiar să o blocheze. Deocamdată încercările de trecere sunt excluse, pentru așa ceva trebuiesc pregătiri laborioase, iar efectivele trupelor trebuie să ajungă la un nivel de care Antanta încă nu dispune în Bulgaria. Cu totul altfel stau lucrurile cu Serbia. De pe malul sârbesc al Dunării sunt de așteptat tulburări și chiar operațiuni armate. Traficul pe cala ferată Orșova - Turnu Severin va trebui în curând oprit. Am impresia că austriecii nu se gândesc să se mențină în Serbia. Vor abandona Belgradul, dacă Antanta trece la o acțiune serioasă*.

În curând, în urma păcii separate încheiate de Turcia[18] și a începutului descompunerii armatei austro-ungare, situația din România a devenit și mai gravă. *Dardanelele au fost deschise pentru forțele Antantei*, – precizează Mackensen la finele lunii octombrie – *iar navele lor vor intra în curând în Marea Neagră și vor lua în stăpânire Constanța și Gurile Dunării. Austro-Ungaria și-a încheiat existența ca stat unitar și în curând o să depună armele. Armata ei prezintă simptome de descompunere la fel ca și cea bulgară. Dintre trupele aliatului nostru aflate în România s-a răsculat deja un batalion de infanterie și un regiment de ulani, amândouă din Galiția, așadar cu înlocuitori polonezi. Considerații la interesele altora firește că nu mai avem nevoie să luăm în calcul, din cauza lor am suferit în ultimii ani. Numai că vom rămâne singuri în fața unei lumi întregi ostile!»*[19]

---

[17] Localitate pe Dunăre, în vestul Bulgariei.

[18] De fapt era vorba de armistițiul încheiat de Imperiul Otoman cu puterile Antantei la bordul cuirastului britanic HMS *Agamemnon,* în rada portului Mudros din insula Lemnos, la 30 octombrie 1918.

[19] Mackensen, *op. cit.,* pp. 358-359.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Feldmareşalul vede cum armata sa de ocupaţie este ameninţată din trei direcţii. Trupele feldmareşalului von Kövess, iar la aripa lor de est armata 11-a germană, se retrag dincolo de Sava şi de Dunăre. Inamicul este liber să lovească din Dobrogea, din Bulgaria şi din colţul de nord-est ale Serbiei. Devine problematic ca România să mai păstreze neutralitatea de până acum.

La 29 octombrie OHL telegrafiază: *Misiunea grupului de armate Mackensen de a ţine Valahia se menţine. Trebuie să păstrăm cât mai multă vreme cu putinţă exploatarea economică a Valahiei.* »[20]

La 31 octombrie, armata 11-a a generalului von Steuben devenită liberă prin prăbuşirea frontului în Serbia se subordonează feldmareşalului. Primeşte misiunea de a face cât mai repede joncţiunea cu armata de ocupaţie din România.

„Cu toate acestea misiunea încredinţată feldmareşalului devine aproape imediat problematică deoarece guvernul revoluţionar care ajunge la putere în Ungaria la 1 noiembrie 1918[21], blochează traficul feroviar pentru transporturile germane. Ce-i drept, guvernul german[22] s-a străduit să determine Ungaria să renunţe la această interdicţie. Din cauza acestei noi ameninţări apărută acum în spatele său, care părea o încercuire completă, feldmareşalul s-a văzut silit să ia în calcul ca

[20] *Ibidem*, pag. 359.

[21] La 31 octombrie izbucneşte la Budapesta aşa-numita „revoluţie a crizantemelor" în care mulţimea îşi manifestă adeziunea pentru progamul în 12 puncte al Consiliului Naţional Ungar format din şi contele Károlyi Mihály (1875-1955) care regele Carol al IV-ea îl numeşte prim-ministru (1-16 noiembrie) şi care după abdicarea regelui la 13 noiembrie va proclama Republica la 16 noiembrie fiind primul ei preşedinte (16 noiembrie 1918 – 21 martie 1919).

[22] Condus de prinţul Max von Baden (1867-1929) om politic german, cancelar al *Reich*-ului (3 octombrie – 9 noiembrie 1918).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

o măsură inevitabilă evacuarea completă a Valahiei şi întoarcerea armatei de ocupaţie în patrie. Ungurii ne-au tăiat orice legătură cu Germania, – a notat Mackensen la 4 noiembrie – *deocamdată acolo se pare că totul este cu susul în jos. Câtă vreme vom mai rămâne noi în Valahia este o chestiune care ţine de politica înaltă şi pe care eu nu am cum s-o prevăd. Nu mai avem niciun interes să ţinem România ocupată şi este mai bine să lăsăm ţara asta să-şi vadă de treabă. Pasiunile şi interesele speciale vor exploda după plecarea noastră şi vor face ca ţara să cunoască zguduiri şi mai dure. Din acest motiv românii raţionali privesc cu îngrijorare plecarea noastră. Eu însă am pus să fie totul pregătit. Poate să înceapă chiar săptămâna asta. Toate trupele a ceea ce a fost până acum monarhia habsburgică sunt deja gata să plece acasă*[23]*. În cadrul zonei mele de autoritate vor mai mărşălui încă în unităţile lor constituite. Pe urmă sigur or să se răspândească care încotro. Şi în Ungaria bolşevismul se face deja simţit. Eu sunt pregătit pentru orice fel de evenimente, acum am şi mai multe trupe la dispoziţie*[24] *şi pot mai bine să fac faţă diferitelor eventualităţi decât acum câteva zile.*»[25]

Zguduirile la care se referea feldmareşalul nu urmau să se producă din cauza «*pasiunilor şi intereselor speciale*» cum afirma el, ci din cauze pur economice, din cauza jafului sistematic

[23] De menţionat că zona Olteniei cu reşedinţa la Craiova se afla sub autoritatea unui comandament austro-ungar. Din acest motiv când generalul Al. Averescu îl roagă pe Mackensen printr-un interpus să se intereseze dacă într-adevăr casa sa ar fi fost devastată, răspunsul feldmareşalului a fost „că nu poate face nimic, deoarece la Craiova era comandament austriac." (Îndreptarea, Anul I, Nr. 195, Duminică, 16 decembrie 1918, articolul lui Averescu *O altă legendă*.)

[24] Nota autorului despre efectivele armatelor sale efectivele germanilor sporiseră prin adăugarea trupelor revenite din Ucraina la peste 200.000 de militari.

[25] Mackensen, *op. cit*., pag. 360.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

pe care îl organizase administrația sa. Cel mai bine ne explică situația tragică în care ajunsese populația din fostul teritoriul ocupat diplomatul american Charles J. Vopicka[26] care ajunge la București în decembrie 1918: „Atunci când am ajuns la Bucureşti, am aflat că germanii au luat toate proviziile de hrană şi de îmbrăcăminte. Piețele erau goale, iar poporul trăia în cea mai cumplită mizerie. În oraş nu se găseau lemne, iar guvernul se temea de o mare calamitate. Ministrul însărcinat cu aprovizionarea[27] ne-a vizitat în această dimineață pentru a prezenta gravitatea situației datorate extremei crize a proviziilor. Excelența Sa a declarat că doar (cel mult) 10.000 tone de grâu şi 30.000 de tone de porumb se află în toată țara. Această cantitate de grâu ar fi putut ajunge pentru maximum 20 de zile, iar cea de porumb pentru două luni, dacă nu apăreau dificultăți suplimentare de transport care, şi aşa, erau foarte mari. Această stare de lucruri era, a adăugat Excelența Sa, extrem de alarmantă din perspectiva bolşevismului, de care România era înconjurată şi amenințată. Există unii agitatori a căror deviză este: *Dacă în timpul ocupației germane aveam pâine, acum nu mai avem deloc.*

Având în vedere extrema urgență a chestiunii, guvernul român roagă guvernele aliate să întreprindă pe dată paşii necesari şi să trimită din propriile lor depozite (cu cât mai apropiate cu atât mai bine), poate din Alexandria de pildă, 30.000 de tone de grâu. Grâul furnizează hrana de bază a oraşelor (unde bolşevismul este mai de temut ca la țară) şi este mai important decât porumbul (pentru moment). Considerăm chestiunea

[26] Charles J. Vopicka (1857-1935), diplomat american, ministru plenipotențiar al Statelor Unite în România (27 noiembrie 1913-10 iulie 1920).

[27] Ministrul Agriculturii şi Domeniilor, Fotin Enescu (1878 – decedat la 30 decembrie 1918, la Chişinău).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

foarte urgentă și rugăm foarte mult ca nicio problemă legată de modul de plată să nu fie deocamdată ridicată, astfel de chestiuni cauzând mari întârzieri de aprovizionare. Firește guvernul român, se va considera solvabil la plată. Am scris o telegramă specială guvernului meu, solicitând trimiterea proviziilor cât mai curând posibil."[28]

Revenit în fruntea guvernului, la 11 decembrie 1918, premierul Ion I.C. Brătianu a reluat de la 14 decembrie 1918, cu o și mai mare insistență, apelurile de ajutor adresate Aliaților, Statelor Unite în primul rând, mai ales pentru obținerea de alimente, de care România ducea mare lipsă. Într-o telegramă trimisă la Paris, Londra și Washington se spunea clar: *Dacă în câteva săptămâni nu suntem aprovizionați suntem expuși foametei*. În afară de alimente, mai era, de asemenea nevoie de îmbrăcăminte, echipament civil și material rulant, astfel încât la 18 și la 23 decembrie 1918, autoritățile române au făcut apel la Charles J. Vopicka, pentru ca acesta să solicite de urgență guvernului de la Washington expedierea neîntârziată a nu mai puțin de 30.000 tone de grâu.[29]

Liderii militari de la Berlin înțeleg situația în care se aflau trupele conduse de Mackensen și îi transmit la 4 noiembrie: "Întrebarea dacă se poate conta pe un transport clar reglementat se va decide în cel mai scurt timp. În caz că așa ceva este exclus, OHL dă ordin Grupului de Armate Mackensen, ca toa-

[28] Charles J. Vopicka, *Secretele Balcanilor. Șapte ani din viața unui diplomat în centrul furtunos al Europei*, traducere, note și postfață de A. A. Căpușan, Institutul European, Iași, 2012, pp. 284-285.

[29] Vezi Ion Stanciu, *Aliați fără alianță. România și SUA 1914-1920*, Editura Albatros, București, 1992, pp. 196 – 197; Mircea Răceanu, *Cronologie comentată a relațiilor româno-americane: de la începutul cunoașterii reciproce până la prăbușirea regimului comunist în România, 1989*, Editura Silex, București, 2005, pag. 89. (Nota editorului A. A. Căpușan).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

te trupele, inclusiv armata a 11-a să-şi croiască drumul spre casă prin Ungaria şi Galiția.

Vestea armistițiului încheiat de Austro-Ungaria la 3 noiembrie[30] în care se preciza că toate trupele germane care se vor mai afla pe teritoriul ungar după ziua de 20 noiembrie trebuie să meargă în prizonierat, a risipit şi ultimele îndoieli: România trebuia evacuată."[31]

*

„Negocierile inițiate cu guvernul român la 5 noiembrie în vederea unei evacuări în ordine a Valahiei şi predarea administrației au suferit chiar a doua zi o întrerupere din cauza demisiei impusă de puterile Antantei guvernului Marghiloman. Noul Preşedinte de Consiliu, generalul Coandă, a comunicat feldmareşalului la 7 noiembrie «rugămintea arzătoare» ca trupele sale să plece cât mai repede cu putință spre Transilvania folosindu-se se toate căile de comunicație, pentru a evita distrugerile. Armata de ocupație trebuia să fie plecată în decurs de trei sau patru zile. În plus, premierul voia să preia toate depozitele prin cumpărare. Feldmareşalul a trebuit să refuze această rugăminte, deoarece realizarea tuturor pregătirilor minuțioase care trebuiau făcute între timp pentru plecare ar fi fost dată peste cap şi executarea ei metodică ar fi devenit o imposibilitate. Dar

[30] În text: 4 noiembrie. Este vorba de armistițiul încheiat între generalii armatei italiene (Pietro Badoglio) şi cei ai armatelor austro-ungare (Viktor Weber Edler von Ebenau) lângă Padova, la Villa Giusti la 3 noiembrie şi care a intrat în vigoare 24 de ore mai târziu, când generalul Armando Diaz a anunțat aşa numitul *Bollettino della Vittoria.* Articolul 5 al armistițiului prevedea că toate trupele germane trebuie să evacueze în decurs de 15 zile nu numai fronturile din Italia şi Balcani, dar şi de pe tot teritoriul austro-ungar, şi internarea tuturor trupelor germane care nu au părăsit Austro-Ungaria în acest interval de timp.

[31] Mackensen, *op. cit.,* pag. 360.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

feldmareşalul s-a declarat din nou dispus să realizeze o evacuare paşnică prin înţelegere reciprocă".[32]

Acest lucru se susţine în biografia feldmareşalului. În realitate însă, generalul Coandă a comunicat lui Charles J. Vopicka, ministrului plenipotenţiar american, *„că von Mackensen i-a notificat faptul că, dacă retragerea trupelor germane ar fi împiedicată în orice fel de către Aliaţi sau de către Români, el ar pune în aplicare planuri de distrugere, cu toate măsurile luate în acest scop."*[33]

«La 7 noiembrie a sosit şi decizia OHL ca toate trupele germane din armata de ocupaţie să pornească spre Silezia Superioară[34] trecând prin Ungaria. A doua zi, la 8 noiembrie, feldmareşalul a emis ordinele sale, elaborate până în cele mai mici amănunte. Deoarece între timp guvernul ungar a permis germanilor transportarea trupelor şi a materialelor de război, precum şi a trenurilor cu cărbuni şi vagoane goale pentru trecerea prin Ungaria, transportul se baza pe căile ferate şi pedestru pe şosele. El trebuia să înceapă la 12 noiembrie, în vreme ce transporturile de materiale începuseră încă din data de 5 şi la fel şi evacuarea formaţiunilor austro-ungare se afla în desfăşurare.

Însă în noaptea de 9 spre 10 noiembrie a sosit o comunicare din partea guvernului român, scrisă evident sub presiunea [sic !] puterilor Antantei, care a produs consternare având în vedere disponibilitatea spre negociere arătată până atunci, şi a creat o nouă situaţie. Generalul Coandă se erija la început în acuzator. Pentru bombardarea de către trupele Antantei a oraşelor de la Dunăre învinuia armata germană de ocupaţie

[32] *Ibidem*, pp. 361-362.

[33] Charles J. Vopicka, *op. cit.,* pag. 267.

[34] Provincie din sud-estul Germaniei, cu capitala la Breslau, din 1945 Wroclaw.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

care ar fi montat intenționat baterii de artilerie în aceste orașe. Și pentru pătrunderea trupelor Antantei în teritoriul românesc făcea responsabil Comandamentul german pentru că a luat la timp măsurile necesare pentru străbaterea întreg teritoriului austro-ungar în răstimpul celor 15 zile fixate prin convenția de armistițiu[35]. Comunicarea se încheia pe un ton ultimativ: *Pentru a evita ca România să devină din nou teatru de operațiuni de luptă este neapărat necesar ca trupele germane să părăsească teritoriul românesc în decurs de 24 de ore. După expirarea acestui interval de timp, trupele trebuie să depună armele și să se abțină de la orice distrugeri sau acțiuni de forță, pentru care va fi făcut răspunzător guvernul german. A*ștemptăm răspunsul până mâine la ora 9 seara, altminteri vom fi siliți să recurgem la forță pentru a obține acest rezultat.

Feldmareșalul a tras concluzia care trebuia din această bruscă schimbare de situație, survenită fără voia sa, sub niște pretexte cusute cu ață albă și fără să mai onoreze guvernul românesc cu vreun răspuns. În felul acesta în seara zilei de 10 noiembrie s-a ajuns din nou în stare de război cu România!"[36]

Bulversarea produsă în București în rândul trupelor germane de vestea reluării stării de război este redată în însemnările lui Virgiliu N. Drăghiceanu, o imagine ce amintește de plecarea francezilor din Moscova la 19 octombrie 1812:

„28 Octomvrie/10 Noiemvrie. Spre ora 4 după amiază se pune afișul roșu cu starea de război.

Localurile publice sunt avizate a închide la ora 9 seara. De acuma începe o evacuare în masă și desordonată. În fața

[35] Convenția de armistițiu de la 3 noiembrie 1918.

[36] Mackensen *op. cit.*, pag. 362. În Ordinul de mobilizare și Proclamația regelui Ferdinand nu se menționează numele vreunei țări inamice, vezi Anexa.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

hotelurilor, camioane căruțe trăsuri încarcă de grabă cufere de piele, geamantane, genți, bagajele de mână, foarte simandicoase, furate de prin casele noastre. Grätchene, de la varieteurile și ansamblurile germane, Schwestere[37] de la Crucea Roșie, sunt transportate cu aceeași grabă febrilă. Toate curțile autorităților fumegă de văpăile focului nestins al arhivelor ce ard.

Fulgi mari negri se presară pe Calea Victoriei din coșurile caloriferelor oficiilor lor.

La gări, sute de Nemți civili, foștii administratori forțați ai bunurilor noastre, cu figura disperată cercetează itinerariul trenurilor spre Viena.

Curțile spitalelor și ale cazărmilor gem de mulțimea răniților, a bagajelor care așteaptă sosirea camionului mântuitor.

La colțurile cartierelor militare se vinde pe capete: bluze, oglinzi, șifoniere, bocanci, cuverturi, pe prețuri de nimic.

29 Octomvrie/11 Noiemvrie. Se zvonește că [germanii] trebuie să plece în 48 de ore, în urma mobilizării noastre.

Toate gazetele noastre cu excepția celei germane, care nu mai apare, publică apelul Regelui către armată și țară."[38]

W. Foerster continuă: „Mackensen era conștient de greaua răspundere ce apăsa în acele zile pe umerii săi mai mult decât în orice altă situație când fusese comandantul trupelor sale. În zăpăceala și lipsa de planificare ce copleșiseră cum spiritele din România totul depindea de păstrarea ordinii și disciplinei în cadrul trupelor germane, fără de care nu era posibilă rezolvarea ultimei grele misiuni care îi revenise la sfârșitul războiului.

---

[37] Denumiri pentru actrițele de varieté, respectiv pentru surorile medicale.

[38] Virgiliu N. Drăghiceanu, *707 zile sub cultura pumnului german*, București, 1920, pp. 357-358. Vezi proclamațiile regelui și ale generalului Eremia Grigorescu, ministru de Război în guvernul condus de generalul Constantin Coandă, în Anexă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Adjutantul său, Klessel, avansat între timp la gradul de maior, consemnează: *Dacă trupele germane din România şi-au păstrat disciplina, recunosc aici succesul flerului de neînlocuit al comandantului faţă de trupele sale. Din totdeauna feldmareşalul nu precupeţise cele mai mari eforturi ca să se arate mereu trupelor sale şi să manifeste cel mai viu interes pentru starea lor. Şi cum în zilele sale de mare îngrijorare politică, feldmareşalul s-a folosit de fiecare zi în care nu era reţinut la Bucureşti pentru discuţii importante ca să inspecteze garnizoanele şi să vadă trupele. În nenorocire şi-a arătat el valoarea de adevărat conducător care ştia să ia mereu cu acelaşi calm şi siguranţă hotărârile şi nu a lăsat să se producă vreun ceas de descumpănire în sânul comandamentului.*

Un alt ofiţer din statul său major, Treitschke, a scris: *„Rănit în adâncul sufletului său era feldmareşalul. În vreme ce noi ne pregăteam pentru noi confruntări armate, a venit la 10 noiembrie vestea nimicitoare a abdicării împăratului german. În curând s-au înălţat flăcările ce mistuiau actele inutile. Publicul se îngrămădea pe străzi, chiuia de bucurie şi cânta Marseieza. Automobilele se îndreptau în trombă spre gări, camioane încărcate până la refuz cu bagaje, hurducau pe străzi. Un singur om stătea ca de bronz în mijlocul vălmăşagului, neclintit ca întotdeauna. I se făcea loc cu respect şi spre el priveau toţi şefii mari şi mici. Niciodată nu a fost feldmareşalul mai măreţ decât în acele zile. La toţi ne apărea ca un erou de o extraordinară măreţie sufletească.*[39]

În ziua de luni 11 noiembrie, în faţa manifestaţiilor zgomotoase ale poporului din Bucureşti, prefectul poliţiei Tzigara Samurcaş, l-a solicitat pe arhiepiscopul catolic al Bucureştilor, Raymund Netzhammer, să intervină pe lângă comandantul

[39] Mackensen, *op. cit.,* pag. 363.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

militar al Bucureştilor, generalul Koch, ca să permită înarmarea jandarmeriei române 500 de persoane. Cererea a fost aprobată, arhiepiscopul garantând în faţa generalului Koch *„că dl Tzigara este loial şi o să-şi facă datoria*!"[40]

Despre cum a decurs plecarea germanilor din provincie ne informează doctorul Vasile Bianu, aflat în vremea aceea la Buzău:

„30 octombrie/12 noiembrie 1918

Astăzi am cetit cu surprindere următorul anunţ pe strade: *Feldmareşalul von Mackensen a primit din partea guvernului român un ultimatum cu termin de 24 de ore, care n-a putut fi acceptat. Prin aceasta guvernul român a restabilit starea de război dintre Germania şi România*. Alături de acest anunţ era afişată o ordonanţă din partea Comandantului pieţii, prin care se pune în vederea cetăţenilor că toţi cei care posed arme să le depună la Comandatură; orice tăinuire sau dosire de arme sau soldaţi români va fi aspru pedepsită; se opreşte vânzarea băuturilor spirtoase; se interzice orice întrunire de persoane pe strade; circulaţia pe drum trebuie să înceteze la 9 ore seara, etc. patrule de câte şapte soldaţi germani, cu căştile de metal pe cap şi cu puştile pe umăr, se plimbă alene, cu gravitatea lor teutonică, pe străzile oraşului, şi la vederea lor bunii noştri cetăţeni surâd acum... Toate acestea au produs oarecare consternare în public, care nu-şi putea încă da seama de cauza şi tenoarea [sic!] lor.

Ieri şi astăzi n-a venit în Buzău niciun ziar, aşa că de două zile nu mai ştim nimic din ceea ce se petrece în lume. Se vântură diferite veşti, cum ar fi de exemplu acestea: că Kaiserul şi Regele Bavariei au abdicat; că în Germania se petrec lucruri

[40] Raymond Netzhammer, *Arhiepiscop în România. Jurnal de război 1914 -1918,* ediţie Prof. I. Dumitriu-Snagov, Bucureşti, 1993, pp. 282–283.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

revoluționare; că se prăbușește și marele și mândrul imperiu german ca și colosul de Nord cu puternicul său Țar; apoi că guvernul român face o nouă mobilizare, că trupele noastre au trecut deja în Ardeal pe la Oituz și au ocupat Brașovul, etc.

Nemții din Buzău au plecat cam repede și au venit în locul lor cei de la Focșani, cari și ei vor pleca mâine sau poimâine. Dar ceea ce este mai rău este că ei fac rechiziții, mai ales de cai și de trăsuri, apoi de vite cornute și de oi, pe cari le duc cu ei, așa că bieții oameni sunt mult amărâți din pricina aceasta. Nemții cari au stat până acum în Buzău, înainte de a pleca au vândut tot ce aveau prin depozite, cu diferite prețuri, uneori derizorii. Mai mult, din unele birouri și din cazinurile lor au vândut mobilierul rechiziționat de pe la cetățeni, în loc să-l înapoieze la proprietari; cumpărători sunt de obicei Evreii. Se vede că Nemților nu li se pare s-au făcut destul de urâți prin purtarea lor din timpul ocupațiunii, și acum la plecare, vreau să devină cu totul odioși."[41]

Nicolae Iorga a consemnat ulterior o mărturie despre plecarea nemților din București: „Gheron Netta[42] vine din București,

---

[41] Vasile Bianu, Însemnări din Războiul României Mari, vol. 2, Cluj, 1926, pp. 103-104.

[42] Gheron Netta (1891 – 1955) economist și om politic român de origine evreiască, cu studii economice la Leipzig și Zürich. Va fi ministru de finanțe în guvernarea condusă de Ion Antonescu în perioada 1 aprilie-23 august 1944. În calitate de ministru de finanțe, Gheron Netta a dispus centralizarea rechiziționărilor abuzive făcute de armata germană trecându-le pe listele de aprovizionare ale acesteia și a impus Germaniei ca aprovizionarea trupelor sale să fie plătită în aur prin băncile unui stat neutru (Elveția). Gheron Netta a fost arestat la 18 mai 1946 în lotul generalului Aurel Aldea. A fost condamnat la temniță grea pe viață și confiscarea averii și deținut la penitenciarele Uranus, Văcărești și Aiud, unde a murit la 28 august 1955. A fost reabilitat la 17 ianuarie 2000 prin decizia Curții Supreme de Justiție. Lucrări: *Din cauzele economice ale războiului european*, 1916, *Expansiunea economică a Austriei și explorările ei orientale*, București, Cartea Românească, 1930.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

unde a fost în zilele decisive. Austriecii s'au împrăștiat ca și Rușii, vânzând tot ce puteau. Erau în zdrențe și complect demoralizați. Germanii au rămas până la sfârșit disciplinați. ***Wir fahren morgen abends*** [Plecăm mâine seară], i-a spus deodată unul dintre dânșii. ***Warum?*** [De ce?] A dat din umeri. Trei zile lumea a stat pe Calea Victoriei, huiduindu-i. Soldații de la etape aveau ordin să cruțe lumea. Cei de la *Hauptwache*[43] au pornit-o pe din dos spre gară. Înainte de plecare [a nemților], copii și tineri în genunchi s'au rugat înaintea Palatului Regal. Popularitatea o au Regele și Regina; politica de orice fel nu prinde. La evacuarea Clubului turcesc, din camionul, păzit si de Germani, care ducea mobila, s'a luat un scaun, apoi, pe când păzitorii alergau după hoț, care se instalase în mijlocul pieții, lumea, – și doamne – au luat restul. La *Hauptwache* s'au găsit oribile celule pline de insecte, unde a suferit atâta lume. Niciun fotograf n'a îndrăznit să le fotografieze."[44]

În aceeași perioadă generalul Berthelot consemna: *„11 noiembrie*. În această noapte, Dunărea a fost trecută pe la Nicopole și Șiștov. După câteva împușcături, trupele noastre au determinat retragerea posturilor inamice şi au ocupat Turnu Măgurele și Zimnicea." În ceea ce îl privește pe el personal, Berthelot a trecut Dunărea la 15 noiembrie: „La Giurgiu, primire entuziastă din partea populației; discurs al prefectului și al primarului."[45]

---

[43] În timpul celor doi ani de ocupație, sediul corpului central de gardă al comenduirii armatei germane (Hauptwache) a fost instalat în Palatul Cercului Militar Național care a devenit și totodată un fel de simbol al ocupației germane; de asemenea spații din palat au fost transformate în închisoare pentru prizonierii români și ruși, căzuți în captivitatea inamicului.

[44] Nicolae Iorga, *Memorii*, f.a., vol. 2, pag. 119, însemnare din 13 – 14/26 – 27 noiembrie 1918.

[45] Berthelot, *op. cit*, pag. 368 și 371. „Situația inamicului s-a agravat în zilele de 28 – 29 oct./10 -11 nov. 1918 ca urmare a forțării Dunării la Zimni-

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

În ceea ce îi privește pe germani Foerster ne spune că: „Încă din noaptea de 10 spre 11 noiembrie a început plecarea trupelor germane din România. Deoarece ariergărzile plasate în mai multe localități de pe Dunăre au împiedicat pătrunderea rapidă a franțuzilor porniți în recunoaștere, desprinderea de inamic a decurs fără probleme. Deplasarea s-a realizat în cadrul a două grupări. Cea de est sub ordinele generalului bavarez von Schoch a pornit prin trecătoarea Predealului, printre munți, pe drumurile ce duceau spre Brașov și Sighișoara, iar cea de vest, sub ordinele generalului von Scholtz, prin trecătoarea Turnu Roșu înspre vest, în direcția Alba Iulia – Lugoj. Toți cei în stare să mărșăluiască, combatanți și necombatanți, au trebuit să ajungă în Transilvania pe propriile picioare deoarece puținele căi ferate funcționale spre Brașov și Sibiu erau rezervate transporturilor de materiale și mărfuri precum și trupelor care nu erau în stare să meargă pe jos. Abia din Transilvania s-a putut asigura și combatanților transportul cu trenul: pentru gruparea Schoch pe ruta Brașov-Sighișoara-Cluj-Oradea Mare-Szolnok. Pentru a evita aglomerarea în spațiul de adunare Braşov-Sibiu, trupele trebuiau să mărșăluiască de-a lungul liniilor până când le venea rândul să urce în vagoane conform listelor de îmbarcare deja elaborate. Armata a 11-a, care nu a mai reuşit să facă joncțiunea cu armata de ocupație din România, a primit ordinul ca în spațiul dintre Tisa și calea ferată Bela Crvka-Timişoara să acopere flancul vestic al

---

cea, Turnu Măgurele și Giurgiu de către trupe Armatei de Dunăre, formată din trei divizii (Divizia 30 franceză, Divizia 16 colonială și Divizia 27 engleză) comandate de generalul Berthelot.... acesta aprecia că *forțarea Dunării de către rupele noastre [aliate] și reintrarea în acțiune a României nu au putut avea loc decât cu două zile înainte de armistițiu, la 9 noiembrie, însă la această dată nimeni nu știa că Germania își dădea ultima suflare.*[s. n.]*"* Apud *România în anii Primul Război Mondial*, Editura Militară, București, 1987, vol. 2, pp. 538-539.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

armatei de ocupație la ieșirea ei din zona muntoasă și apoi să se îndrepte spre Arad-Szegedin. De aici și trupele Armatei a 11-a trebuiau să ajungă în țară cu trenul.

Feldmareșalul a părăsit Bucureștiul în noaptea de 11 noiembrie cu statul său major și s-a dus cu trenul la Sibiu unde a ajuns în seara zilei de 12. În ziua următoare a scris: *Sunt aproape bolnav sufletește sub impresia veștilor pe care le primim în mare parte prin radiograme și care ne dau o imagine a condițiilor impuse prin armistițiul încheiat în vest. Abia în ultima noapte am căpătat certitudinea că sunt valabile și pentru frontul meu. O radiogramă franceză a confirmat vestea. Evacuarea României se poate realiza acum în liniște și ordine, fără alte pagube aduse țării (distrugeri de drumuri și căi ferate). Toată gândirea și acțiunea mea sunt acum concentrate pentru a-mi aduce trupele în patrie cât mai repede cu putință. Guvernul ungar este complet dat peste cap și nu este în stare să aplaneze greutăți de genul acesta. Căile ferate ungare sunt jalnice, iar funcționarea lor într-o stare de deplină dezorganizare; cărbunii pentru locomotive pe care noi trebuie să ni-i procurăm, nu există în Ungaria. Suntem dependenți de ceea ce primim din Germania și acest lucru depinde de extracția cărbunilor din Silezia Superioară și implicit de dorința de a lucra a minerilor de acolo. În final trebuie să ne ținem și soldații în ordine. Până acum atitudinea oamenilor a fost bună, dar în Ungaria vor intra în contact cu dezertorii și rebelii unguri, vor citi ziare instigatoare, vor auzi zvonurile cele mai nebunești și în condițiile astea își pot pierde ușor capul și stăpânirea de sine. Să sperăm că vom ține sub control toate dificultățile. Atunci s-ar putea ca în cursul acestei luni tot grupul meu de armate să ajungă în patrie. Este o situație foarte delicată pentru noi să auzim vești din lume numai prin radiograme. Orice altă legătură telegrafică*

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

sau poştală lipseşte. Vremea ploioasă perturbă şi mai mult comunicaţia, o face lacunară şi trebuie să ghicim."

Interesant ar fi de consemnat modul cum se vedeau aceste evenimente de la Iași. Nicolae Iorga a consemnat discuția sa cu noul ministru de război, generalul Eremia Grigorescu, care nu avea nici cea mai vagă idee despre dezastrul lăsat în urmă de armata germană:

„1 [14] Noiembrie 1918

Mitropolitul e hotărât să facă parastasul[46] în orice condiții.

Regele nu merge la Bucureşti, din cauza ruperii podurilor, până la 23 Novembre [3 decembrie][47].

Generalul Grigorescu vine la mine. I s-a părut şi lui că în Ministeriul în care a intrat sunt anume tendințe, şi le-a relevat în Consiliu. E decis însă să nu rămâie decât atâta timp cât se va ține în samă rostul inițial: reformele şi alegerile libere. Îmi cere şi o schiță despre ce ar putea el să propuie în ce priveşte regimul electoral.

A înlăturat Marele Cartier, care voia să i se impuie şi care va rămânea numai formal. A redus mobilizarea pentru a nu răvăşi iarăşi tot restul țerii. L-a redus la cei din 1912 în sus, şi numai la Corpurile trei şi patru, cărora li se adaugă cinci, care e mobilizat în Basarabia. Va avea nouăzeci de mii de oameni[48]. *Va fi şi cu ce să-i hrănească, date fiind proviziile enorme luate de la*

[46] Parastasul pentru Mihai Viteazul care a avut loc la 8/21 noiembrie 1918 la biserica mitropoliei din Iași.

[47] În realitate intrarea în București a familiei regale și a autorităților va avea loc la 18 noiembrie/1 decembrie 1918.

[48] Cifre exagerate având în vedere faptul că armata română va ajunge la efective de 70-80 de mii de soldați abia în primăvara anului următor după formarea diviziilor ardelene, vezi pe larg în lucrarea lui Constatin Drăgănescu *Campaniile din 1848-49 și 1918-1920 în Transilvania și Ungaria*, București, 1930, pag. 101 și urm.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Nemți. (subl. S.C.) Va urmări şi pe negustorii evrei cari au luat pe veresie de la dânşii la plecare ca pe niște deținători de lucruri furate**.** Populația rurală, având ce trebuie, va rămânea liniştită.

În Ardeal preferă să se trimită Ardelenii şi să se înarmeze populația. Pe urmă, dacă va fi nevoie față de eventualele concentrări ale duşmanului, va trimite trupe de-ale noastre.

Oferă să ne ajute în lucrările de propagandă."[49]

Abia la 14 noiembrie feldmareşalul a primit de la OHL vestea încheierii armistițiului[50] cu adăugirea: *„Comandamentul Mackensen trebuie să-şi continue întoarcerea în Germania conform ordinelor."*

Demne de menționat sunt notațiile lui Constantin Drăgănescu despre aceste evenimente:

„Trupele generalului Berthelot încep trecerea Dunării în zorii zilei de 28 Octombrie/10 Noiembrie la Rusciuc-Giurgiu, iar a doua zi, 29 Octombrie/11 Noiembrie şi prin punctele Şişţov-Zimnicea şi Nicopole-Turnu Măgurele. Rezistența pe care încearcă să o opună trupele germane este repede înfrântă de trupele franceze.

În ziua de 28 Octombrie, când trupele franceze trec Dunărea la Giurgiu, două detaşamente române din Corpul III de armată de pe frontul Siretului, se adună la Galați şi Mărăşeşti, iar a doua zi – 29 Octombrie – înaintează spre Focşani şi Brăila pe care le ocupă în aceeaşi zi.

Armata Mackensen, atacată simultan de armata Berthelot şi de armata română[51], a cărei acțiune îi amenința flancul şi

[49] Nicolae Iorga, *Memorii*, f. a., vol. 2, pp. 108 -109. Vezi în Anexă articolul lui Nicolae Iorga publicat în *Neamul Românesc* despre Mackensen.

[50] Nu poate fi vorba aici decât de armistițiul de la Belgrad din încheiat de Ungaria cu Antanta la 13 noiembrie 1918.

[51] Denumiri pompoase pentru cele trei divizii de care dispunea Berthelot şi cele două sau trei divizii românești care nu se grăbeau să intre în acțiune, vezi mai jos.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

spatele, începe retragerea spre Transilvania. Pentru a i se tăia retragerea, generalul Berthelot comunică Marelui Cartier General român să părăsească înaintarea spre Ploieşti şi să pătrundă în Transilvania pe axul Oituz-Braşov. M.C.G. român răspunde în aceeaşi zi că Diviziile 7 şi 14 vor pătrunde în Transilvania pe văile Oituz şi Bistriţa, imediat ce vor fi organizate, adică în 3 – 4 zile. *Această operaţiune însă nu mai are loc, deoarece se primeşte de la Mareşalul Foch telegrama care, potrivit armistiţiului general de la Spa*[52]*, încheiat la 29 Octombrie/11 Noiembrie, între Puterile Aliate şi Germania, anunţă că ostilităţile vor înceta cu începere de la 29 Octombrie/11 Noiembrie 1918, ora 12, pe toate fronturile; în consecinţă, trupele nu vor depăşi, până la noi ordine, liniile atinse la această dată şi oră*. (subl. S.C.)

Tot în ziua de 29 Octombrie/11 Noiembrie 1918, o dată cu înaintarea detaşamentelor din Corpul III spre Focşani şi Brăila, trupe din Corpul V şi fracţiuni de grăniceri trec Dunărea la Tulcea şi la Reni. Primite cu un puternic foc de infanterie şi artilerie din partea trupelor bulgare, trupele române, care aveau un efectiv prea mic[53], se retrag pe malul stâng. Încercările de trecere peste Dunăre în Dobrogea nu se mai repetă, în urma ordinului dat pe baza armistiţiului general.

Armata Mackensen se retrage din teritoriul ocupat al României pe văile Buzăului, Prahovei, Dâmboviţei, Oltului, Jiului şi Cernei spre Transilvania, de unde urma să se îndrepte mai departe prin Ungaria spre Germania. În retragere, trupele germane executând distrugeri şi rechiziţiuni forţate, generalul Berthelot, ca urmare a protestelor şi intervenţiunilor făcute de M.C.G. român, comunică generalului Mackensen o notă din

[52] În realitate armistiţiul de la 11 noiembrie 1918 a fost semnat de reprezentanţii Germaniei şi ai puterilor Aliate şi Asociate într-un vagon de tren din pădurea Compiègne, staţia Rethondes.

[53] O companie de infanterie şi două plutoane de grăniceri. (nota autorului).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

partea Comandamentului Suprem Aliat (Mareșalul Foch) ca, în maximum 5 zile de la remiterea notei, trupele germane să se găsească dincolo de frontiera României din 1914 și că li se interzice orice rechiziții, în care scop se vor constitui comisiuni de control la punctele de trecere din Muntenia și Oltenia, în Transilvania.

Această notă, deși este dată de generalul Berthelot la 2/15 Noiembrie, totuși din cauza întârzierilor provocate de organele germane, nu poate fi adusă la cunoștința Comandamentului Mackensen de către comisiunea româno-franceză, instituită în acest scop sub președinția generalului Mircescu[54] decât la 8/21 Noiembrie.

Scurgerea coloanelor germane în Transilvania se termină la 15/28 Decembrie[55], conformându-se numai din acest punct

---

[54] Ludovic Mircescu (1872 -1930). Absolvent al Școlii Superioare de Război a fost, în perioada 1907-1909, șef al comisiei la fabricile de armament din Charlottenburg și Berlin (Germania). Apoi, între aprilie 1911 și august 1916, a funcționat ca atașat militar la Berlin. În această calitate a vizitat fronturile de est și de vest, fapt ce i-a permis să trimită în țară informări și rapoarte documentate. În timpul războiului a îndeplinit funcții importante – șef de stat major al Diviziei 1 cavalerie și comandant al Brigăzii 2 Roșiori. În fruntea acestei unități a participat la bătălia Oituzului, fapt care i-a adus gradul de general (1 septembrie 1917) și ordinul „Mihai Viteazul" clasa a III-a (înaltul decret nr. 1327/11 noiembrie 1917). A făcut parte din delegația română care a negociat armistițiul de la Focșani cu Puterile Centrale (26 noiembrie/9 decembrie 1918). După război, Ludovic Mircescu a comandat Jandarmeria locală (1918-1919), Divizia 8 infanterie, dislocată în Bucovina (1920-1925). Ulterior, a fost comandant al Corpului vânătorilor de munte (1925) și Corpului III armată dispus în Basarabia. În perioada 30 martie 1926 – 3 iunie 1927 a fost ministru de Război în al treilea guvern Averescu. Cariera sa militară și reputația în posteritate a fost afectată de sustragerea de către organele de spionaj sovietice, prin intermediul agentei „Gerda" a „Planului de mobilizare a armatei române pe anul 1926". I s-a cerut demisia din armată, dar a refuzat acest gest. A decedat la 17 noiembrie 1930.

[55] Probabil o eroare a autorului, corect fiind 15/28 noiembrie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

de vedere notei Aliaților. În schimb, comandamentele germane, nerecunoscând de la început calitatea comisiunilor mixte de control franco-române, în număr de 6, instalate la punctele de frontieră, trupele germane câștigă timpul necesar ca să transporte majoritatea depozitelor și materialelor de tot felul rechiziționate din România. Comisiunile de control stabilesc aceasta, încheind actele respective.

Pe urmele armatei Mackensen înaintează trupele române și aliate, pentru a asigura cât mai repede ordinea în regiunile evacuate și a împiedica trupele inamice de la distrugerile și evacuările pe care le făceau. Înaintarea se execută după dispozițiunile luate de comun acord de către M.C.G. român de la Iași și generalul Berthelot. Mișcările trupelor se execută însă încet din cauza distrugerilor făcute de armata Mackensen în retragere."[56]

Este evident că refuzul românilor de a tăia retragerea trupelor lui Mackensen printr-o pătrundere în Transilvania pe linia Oituz-Brașov invocându-se încheierea armistițiului de la 11 noiembrie exprima în primul rând temerile comandanților români de a se confrunta cu trupele germane mult mai numeroase – Mackensen vorbește de 200.000 de militari, Berthelot de 160.000[57] – trupe bine hrănite, bine înarmate și odihnite având în vedere că nu mai luptaseră de 11 luni (de la încheierea armistițiului de la Focșani la 26 noiembrie/9 decembrie 1917).

La 7/20 noiembrie Nicolae Iorga notează cu amărăciune informațiile primite despre modul în care decurg mobilizarea și operațiunile armatei române: „Înaintăm prea încet în Ardeal. De mult Sașii din Reghin ne așteptau. Abia azi era ordin ca ai

[56] Lt. Colonel Constantin Drăgănescu, *Campaniile din 1848 -49 și 1918 -1920 în Transilvania și Ungaria*, București, 1930, pp. 77 -78.

[57] Berthelot, *op. cit.,* pag. 382.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

noștri să fie în Toplița. Oamenii sunt slabi; mobilizarea se face cu greu: în zece zile în loc de cele trei prevăzute; caii nu pot trage tunurile. Tânărul Brătianu[58], venit de la Roman, spune: *Avem o fantomă de armată*. Aprovizionarea se face cu dificultate: Bălan[59] spune ca am găsit tot ce ni trebuie în munte, dar apoi în câmpie… Emisarii evrei umblă prin sate, spuind că s'a contramandat mobilizarea. Este ordin ca ei să fie cruțați.

A căzut un ger cumplit, neobișnuit cu totul."[60]

Berthelot consideră că îl poate intimida pe Mackensen trimițându-i amenințări legate de plata unor despăgubiri; îi scrie lui Georges Clemenceau la 24 noiembrie 1918:

„Constatând devastările comise de nemți în cursul evacuării m-am decis să-i trimit lui Mackensen un ultimatum prin care îi impun plata unor despăgubiri de 500 de milioane de

---

[58] Gheorghe I. Brătianu (1898 – 1953), fiul legitim al lui Ion I. C. Brătianu, va fi istoric de reputație mondială și membru marcant al Partidului Național Liberal. Arestat de regimul comunist a murit în urma bătăilor primite în închisoarea de la Sighet. După intrarea României în război, la 15/28 august 1916, Gheorghe I. Brătianu, în vârstă de 18 ani, se înrolează voluntar, fiind încorporat la Regimentul 2 Artilerie. În perioada 10 octombrie 1916 - 31 martie 1917 a urmat cursurile școlii de ofițeri de rezervă de artilerie, la Iași, iar la 1 iunie 1917 este avansat la gradul de sublocotenent. În vara anului 1917, participând la luptele grele de la Cireșoaia, a fost rănit, iar după însănătoșire a ajuns din nou pe front, în Bucovina. Experiența de pe front și-a expus-o în cartea *«File rupte din cartea războiului»*.

[59] Nicolae Bălan (1882-1955) ierarh și om de cultură român, mitropolit al Ardealului (1920-1955), membru de onoare al Academiei Române din 1920. În anii 1909-1920 a fost profesor de teologie la seminarul otodox din Sibiu. În noiembrie 1918, Consiliul Național Român din Transilvania l-a trimis pe Nicolae Bălan la Iași, cu misiunea de a interveni pe lângă guvernului român pentru a-l determina la demersuri energice în vederea realizarea unității naționale. Vezi pe larg în Iulian Predescu, *Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului*, 8 august 2013, *CrestinOrtodox.ro*.

[60] Nicolae Iorga, *op. cit.*, vol. 2, pag. 112, însemnare din 7/20 noiembrie 1918.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

mărci, un răgaz de plecare de trei zile şi o amendă suplimentară de 50 de milioane pentru fiecare zi de întârziere sau orice act ilegal comis de acum înainte de trupele lui."[61]

Condiții greu de realizat având în vedere că amenințările generalului francez nu se puteau materializa din cauza efectivelor reduse de care dispunea și a pozițiilor pe care se găseau aceste trupe așa cum le consemnează C. Drăgănescu: „La 12/25 Noembrie situațiunea armatei lui Berthelot era următoarea: Divizia 30 franceză și o brigadă din Divizia 26 britanică se aflau în zona Bragadiru, gata de a intra în Bucureşti, în timp ce Divizia 16 colonială franceză, destinată a fi îndreptată în zona Ploieşti-Piteşti-Craiova se găsea încă în zona Şiştov-Giurgiu, iar a 2-a brigadă din Divizia 26 britanică la Rusciuc."[62] Cât despre români aceştia nu se gândesc să îl urmărească pe Mackensen: „În acest timp trupele Corpului III armată român continuă înaintarea spre garnizoanele lor de reşedință din Muntenia (Buzău, Poieşti, Brăila), iar în urma lor sunt transportate cu calea ferată şi pe jos, în garnizoanele de pace din Muntenia şi Oltenia, Corpurile I şi II de armată."[63]

La vremea respectivă chiar dacă lui Mackensen nu-i păsa de amenințările lui Berthelot, feldmareşalul german se confrunta cu probleme de cu totul altă natură create tocmai de numărul mare al trupelor sale. W. Foerster consemnează faptul că „temerile comandantului că disciplina de până atunci a trupelor sale se va altera pe teritoriul revoluționar ungar nu a fost lipsită de temei, aşa cum rezultă din numeroase înştiințări. Din acest motiv s-a văzut determinat ca la 15 noiembrie să-şi informeze trupele printr-o proclamație despre greutățile situației şi

[61] *Ibidem,* pag. 375.
[62] C. Drăgănescu, *op. cit.*, pp. 78-79.
[63] *Ibidem*, pag. 79.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

despre marile pericole care le amenință reușita transportului dacă va dispare ordinea și disciplina. Acolo se spunea așa:

În calitate de comandant mă consider răspunzător pentru întoarcerea cât mai rapidă în patrie, în siguranță și onorabilă, a trupelor de pe frontul de sud. Toate lucrările necesare în acest sens sunt în curs de desfășurare, dar greutățile care se ridică sunt considerabile. Negocierile cu guvernul ungar care nu au ajuns la capăt, apoi capacitatea limitată a căilor ferate ungare, lipsa de cărbuni din această țară îngreunează transporturile. Acestea nu pot fi duse la bun sfârșit, decât dacă toate trupele le vor sprijini prin păstrarea ordinii și a disciplinei. Orice abatere de la disciplina militară pune sub semnul întrebării atât transporturile cât și onoarea noastră militară. Oricine crede că va ajunge mai repede acasă pe cont propriu se înșeală amarnic. La peste 1000 de kilometri depărtare de Germania, pe drumurile ce străbat o țară străină aflată în plin proces de transformare politică, într-o țară din care lipsesc și cărbunii și alimentele, oricine încearcă așa ceva va pieri cu siguranță.

Camarazi!

În patru ani de război mi-am îndeplinit toate misiunile încredințate cu ajutorul lui Dumnezeu și grație destoiniciei și vitejiei trupelor care mi-au fost încredințate și pe care le-am dus mereu la victorie. Acum toate gândurile și acțiunile mele sunt îndreptate spre îndeplinirea și acestei ultime misiuni pe care destinul mi-a încredințat-o. Numai că rezolvarea acestei probleme nu se poate face decât cu soldați care privesc vitejește în ochi toate greutățile, iar pentru depășirea lor își sprijină superiori prin ordine și disciplină.

Am încredere în educația voastră bărbătească și în sentimentele de onoare militară ca să învingem și această ultimă provocare a războiului. Numai alături de ultimii dintre voi, mă voi îndrepta și eu spre patrie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

În a doua jumătate a lui noiembrie greutățile care stăteau în calea unui transport rapid al trupelor au sporit și au influențat defavorabil și în mare măsură starea lor de spirit. Într-o scrisoare din 16 noiembrie Mackensen zugrăvește elocvent situația: *De alaltă seară ninsoarea care s-a pornit și nu încetează sporește greutățile întoarcerii noastre în patrie. Problema aprovizionării începe să mă neliniștească, pentru că țara prin care trecem a fost deja devastată de austriecii și de ungurii fără căpătâi. Starea de sănătate a trupelor noastre care nu a lăsat nimic de dorit se înrăutățește din cauza intemperiilor de acum. Și funcționarea căilor ferate este grav afectată de zăpada înaltă. Starea șinelor nu poate face față unor asemenea intemperii. Negocierile cu autoritățile guvernamentale și feroviare ungare bat pasul pe loc. Funcționarii mărunți din gări au început pur și simplu să ne șantajeze. Nu acționează conform cererilor noastre decât atunci când îi „ungi", cum se zice pe aici. O să ne mai pună multe bețe în roate. Va trebui să recurgem la forță ca să ajungem în patrie.*

Câteva zile mai târziu Mackensen a putut să relateze un început de ameliorare a situației: *Ninsorile au încetat. Negocierile cu guvernul ungar sunt în curs de desfășurare. Transportul feroviar se pare că va putea fi normalizat de îndată ce blocajele de pe unele căi ferate vor fi înlăturate la fel și lipsa de cărbuni. Și probleme de aprovizionare s-au mai atenuat. În privința asta autoritățile locale ne-au fost foarte bine voitoare. Sașii sunt germani. Sper să-mi țin trupele în ordine și disciplină militară. Exemplul armatei austro-ungare, aflată în plină descompunere, molipsește elementele rele, dar le înfurie pe cele bune și le consolidează coeziunea. Pentru că nu mă pot adresa personal decât unor unități disparate, am încercat să le lămuresc cum stau lucrurile printr-o proclamație generală și să priceapă care pot fi consecințele atitudinii lor. Trupele*

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

combatante propriu-zise nu-mi fac griji. Îngrijorătoare este situaţia trupelor din etape şi a celor de la exploatarea economică, cele care au stat izolate prin ţară şi nu au avut întotdeauna parte de comandanţi destoinici; la fel şi diferitele echipe de la serviciile tehnice."

La 20 noiembrie: *Ieri seară am vorbit la o întrunire de oameni de încredere la diferite unităţi de trupă, ca să previn constituirea nedoritelor soviete de soldaţi. Operaţiunea a reuşit. Sper că trupele mele nu se vor lăsa contaminate de exemplul austro-ungar. Oamenii de încredere s-au convins că doar o coeziune fermă şi o disciplină strictă ne mai pot aduce în patrie. După cuvântare m-am întreţinut cu fiecare din subofiţerii de faţă şi cu soldaţii de la trupă şi apoi l-am trimis la ei pe Schwartzkoppen cu câţiva ofiţeri ca să le dea răspuns la diversele lor întrebări şi dorinţe. Totul este în cea mai bună formă şi a avut un efect vizibil. Oamenii s-au întors astăzi la unităţile lor şi garantează de atitudinea tuturor. Numai că toată această procedură şi necesitatea ei este greu de imaginat pentru un vechi ofiţer prusian. Cu inima grea m-am acomodat cu această situaţie. O situaţie excepţională necesită măsuri excepţionale şi cred că în condiţiile existente am procedat corect.*

La sfârşitul lui noiembrie noi greutăţi s-au ridicat pe drumul de întoarcere al Grupului de armate. Guvernul revoluţionar ungar a adoptat o atitudine clar ostilă şi pe baza termenilor armistiţiului special încheiat cu puterile Antantei la 13 noiembrie[64], a cerut ca trupele germane la trecerea lor prin Ungaria să cedeze armele şi materialul de război. Feldmareşalul a respins categoric această pretenţie arătând că pentru el nu există altă obligaţie decât armistiţiul încheiat la 11 noiembrie între Germania şi puterile Antantei şi acesta nu conţine nicio

[64] Armistiţiul de la Belgrad semnat la 13 noiembrie 1918.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

precizare privind predarea armelor la trecere pe teritoriul ungar. Guvernul ungar nu răspunde oficial la această obiecție. Ministrul de război ungar se disociază însă de primul minisitru și își exprimă neoficial acordul cu punctul de vedere al feldmareșalului. Deocamdată transporturile de trupe germane se vor putea desfășura cu arme și material de război.

În schimb guvernul nou constituitei republici cehești se vede silit ca din cauza tulburărilor interne și a conflictelor de frontieră să închidă circulația spre Ungaria. În consecință, de la Szolnok transporturile germane nu se mai îndreaptă prin Oderberg[65] spre Silezia Superioară, ci trebuie să apuce un drum ocolit prin Budapesta care le silește să străbată toată Austro-Ungaria[66]. Nici cărbunii și proviziile din Germania nu mai sosesc în cantitățile necesare și nici la timp. Din cauza aceasta apare o lipsă gravă de material rulant și de cărbuni. Alimentele vor trebui cumpărate din țară și în privința aceasta sașii din Transilvania se vor arăta foarte binevoitori față de trupele germane.

În fața acestor greutăți singura posibilitate pentru a putea menține ritmul evacuării a fost ca toate trupele capabile să mărșăluiască să continue să meargă pe jos, iar toate bunurile care nu erau neapărat necesare: cai, atelaje etc., să fie vândute autorităților ungare. La armata 11-a și gruparea de marș Scholtz s-a reușit ca în acest mod la sfârșitul lunii noiembrie, începutul luni decembrie să se treacă linia Mureșului fără a ajunge în contact nici cu sârbii, nici cu românii. În schimb

[65] Azi orașul Bohumin din Cehia în apropierea frontierei cu Polonia, la confluența râurilor Oder (Odra) și Olza.

[66] În realitate o deplasare pe direcția Oradea- Budapesta-Viena era mai scurtă decât distanța Oradea-Oderberg (Bohumin)-Breslau, având învedere că după trecerea frontierei în Austria, trupele germane nu mai aveau probleme în a-și continua drumul spre casă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

din cauza greutăților deosebite cu care s-a confruntat, Grupul Schoch a rămas mult în urmă în estul Transilvaniei. Câtorva formațiuni, mai ales din trupele de exploatare economică, li s-a refuzat trecerea prin Brașov. În final, la 7 decembrie, un efectiv de circa 4000 de oameni s-a lăsat dezarmat și luat în prizonierat la Brașov de un batalion românesc care a pătruns prin surprindere în oraș.

Între timp însă, situația generală a grupului de armate a luat din nou o turnură periculoasă din cauza intervenției mareșalului Foch. Din ordinul lui Foch, comandantul trupelor Antantei din Balcani, generalul Franchet d'Esperey, a trimis feldmareșalului, la 24 noiembrie, o înștiințare prin care i-a comunicat că intervalul de timp acordat trupelor germane prin armistițiul de la Compiègne nu se aplică și trupelor lui Mackensen, că pentru acestea este valabil intervalul de timp stabilit pentru evacuarea Ungariei care a expirat deja la 19 noiembrie – pentru că se acordaseră 15 zile după semnarea armistițiului cu Austro-Ungaria la 4 noiembrie. În consecință trupele sale care nu au ajuns pe teritoriul Germaniei trebuiesc dezarmate și internate. Executarea acestui ordin va fi reglementată nemijlocit de generalul Berthelot cu feldmareșalul. Orice opoziție va atrage după sine represaliile cele mai dure. Dintr-o radiogramă interceptată de comandament a generalului Berthelot către guvernul ungar rezulta că acest guvern fusese însărcinat cu ducerea la îndeplinire a dezarmării și internării trupelor germane. La scurtă vreme reprezentantul comandamentului pe lângă guvernul ungar, colonelul Massow, a confirmat această știre adăugând că primministrul conte Károlyi[67] s-a declarat dispus *„ca deocamdată*

[67] Károly Mihály (1875-1955) om politic maghiar, prim-ministru al Ungariei (31 octombrie 1918 – 11 ianuarie 1919) președinte al Ungariei (11 ianuarie -21 martie 1919) când puterea a trecut în mâna unui guvern de

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

să nu întreprindă niciun fel de demersuri împotriva grupului de armate, până când acesta nu va primi directive de la conducerea Reich-ului sau de la Comandamentul Suprem, pentru a evita acțiunile de forță."

În această pretenție a mareșalului Foch, incompatibilă cu termenii armistițiului încheiat între Antanta și Germania la 11 noiembrie, la Compiègne, Mackensen a văzut o lezare a onoarei armelor germane. A transmis telegrafic punctul său de vedere la Înaltul Comandament și a cerut indicații de acțiune. În același timp la trimis la Berlin pe colonelul von Massow ca să raporteze situația și să ceară de asemenea indicații. Față de generalul Bertehlot, Mackensen s-a limitat la o înștiințare telegrafică prin care confirma primirea notei franceze. Pentru feldmareșal se punea problema să câștige timpul necesar care să-i permită continuarea transporturilor aflate în desfășurare. De asemenea nu-și acundea faptul că un refuz categoric al pretențiilor franceze putea fi considerat de către Antanta ca o încălcare a condițiilor armistițiului și ar fi atras după sine consecințe imprevizibile atât pentru armata germană de pe frontul de vest cât și pentru Germania.

O scrisoare din 26 noiembrie ne arată sentimentele sale și modul în care vedea Mackensen situația:

„Francezii se obrăznicesc tot mai mult. Acum pretind să ne oprim repatrierea după ce am reușit în fine să o reglementăm într-o oarecare măsură cu ungurii, cehii etc. și să o punem în mișcare. Nu dispun însă aici de trupe cu care să ne constrângă. Nici românii nu sunt în stare de așa ceva. Doar Ungaria, complet neputincioasă acum militar vorbind, ar putea să ne zădărnicească intențiile, blocându-ne căile ferate. Întrebuințarea

orientare bolșevică condus de Sándor Garbai în care însă rolul conducător îl avea ministrul de Externe, Béla Kun.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

forței ne-a fost interzisă de la cel mai înalt nivel. Francuzii vor aşadar să constrângă armata mea neînvinsă să depună armele şi să se lase internată până la semnarea păcii. Pentru că nu se pot lăuda cu un succes militar, caută să obțină efecte speciale cu mijloace politice, care să le măgulească vanitatea şi setea de răzbunare. Mă tem că vom fi victimele acestei situații dacă diplomația noastră dă greş. Consecințele ar putea fi fatale. Trebuie să te pui în pielea trupei care are sentimentul că şi-a făcut mereu datoria şi nu a fost învinsă niciodată."[68]

La sfârşitul lunii noiembrie în Germania nu mai exista o conducere unitară: Înaltul Comandament rămăsese sub conducerea feldmareşalului Hindenburg (până la 25 iunie 1919) în vreme ce de la 9 noiembrie funcția de cancelar era îndeplinită de liderul socialist Friedrich Ebert, dispus până la un punct să se conformeze pretențiilor formulate de liderii Antantei, mai ales pentru că armatei germane i se permisese deja să revină în patrie în formațiunile existente, soldații păstrând asupra lor armamentul individual. De aici până la defilările trupelor germane prin oraşele germane pe sub arcuri de triumf sub lozinca *Unserer Helden Truppen im Felde unbesiegt* [eroicelor noastre trupe, pe front neînvinse] şi la celebra *Dolchstosslegende* [legenda loviturii de pumnal în spate] nu era decât un pas. În aceste condiții, grupul de armate Mackensen a primit la 27 noiembrie următoarea înştiințare: *„Ordinul de deplasare pe calea ferată sau pe jos prin Ungaria spre Germania rămâne în vigoare. Pentru noi nu există decât prevederile armistițiului încheiat între Germania şi Antanta şi nu părerea Armatei din Orient franceze. De la Comisia interaliată de armistițiu nu s-a primit încă nicio lămurire.* Puțin mai târziu însă s-a primit de la maiorul baron von Hammerstein, pe care Mackensen îl timisese

[68] Mackensen, *op. cit.,* pp. 364 – 369.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

la Ministerul de război din Berlin vestea că noii lideri ai Reich-ului, în speță Friedrich Ebert, au cerut telegrafic Înaltului Comandament: „Mackensen trebuie să evite orice confruntare. Acceptarea condițiilor franceze este necesară." În dimineața zilei de 28 noiembrie s-a primit la Sibiu, unde se afla feldmareșalul, un ordin al Înaltului Comandament cu același conținut. În același timp însă Mackensen a aflat că Ministerul de Externe l-a mandatat pe șeful comisiei germane de armistițiu de la Spa să ridice obiecții împotriva cererii formulate de mareșalul Foch, iar pe de altă parte același minister comunicase guvernului ungar că feldmareșalului i s-a ordonat să se conformeze cererii de dezarmare și internare a trupelor sale. Mackensen a scris atunci: *Ordinele și directivele care îmi parvin se contrazic adesea și se bat cap în cap. Pentru un guvern consolidat și puternic așa ceva era cu neputință. Am impresia că guvernului de acum de la Berlin îi lipsește puterea de decizia și în curând va sucomba sub influența radicală a lui Liebknecht*[69]*. Acest lucru îmi impune ca imperativ al momentului și datorie sprijinirea actualului guvern, așa că toate ideile și acțiunile vor fi subordonate acestei datorii*. În două telegrame succesive, Mackensen a comunicat generalului Berthelot că din ordinul Înaltului Comandament va trimite reprezentanți la Călimănești, la 1 decembrie, pentru reglementarea cererilor conținute în nota primită de la el. Guvernul ungar a fost înștiințat în același sens."[70]

W. Foerster continuă: „Negocierile care au urmat imediat, mai întâi la Râmnicu Vâlcea – nu la Călimănești – cu

[69] Karl Liebknecht (1871-1919) celebru lider socialist și marxist german. Împreună cu Roza Luxemburg (187-1918) au formatPartidul comunist german la 1 ianuarie 1919. Ambii au fost asasinați la Berlin la 15 ianuarie 1919 de un grup de ofițeri din divizia de cavalerie a gărzii regale.

[70] Mackensen, pag. 369.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

reprezentanții români și francezi, și apoi la Budapesta cu guvernul ungar au avut ca rezultat faptul că la 2 decembrie s-a hotărât că dezarmarea și luarea în prizonierat a germanilor este o chestiune exclusiv de competența guvernului ungar. Acesta urma să preia armele germanilor ca proprietate a guvernului german și să le păstreze în custodie până la eliberarea soldaților germani din prizonierat.

Între timp feldmareșalul plecase din Sibiu la 30 noiembrie și cu automobilul s-a dus mai întâi la Mülbach[71]. De acolo a scris la 3 decembrie: *Tratativele cu francezii, ungurii și românii au decurs mulțumitor. Predarea armelor și internarea soldaților au fost reglementate. Ambele se vor realiza într-o formă onorabilă. Ofițerii și o parte din trupă (cu misiuni de pază) își vor păstra armele. La plecarea spre Germania, trupa își va primi înapoi toate armele. Acestea vor fi așadar păstrate în custodie doar pe durata internării. Trupelor li se permite să se deplaseze liber în cadrul comitatelor respective. Orice fel de supraveghere este exclusă. Internarea însăși pare gândită a fi se scurtă durată.*

La 4 decembrie Mackensen a sosit în Oradea. Între timp obiecția comisiei germane a armistițiului la Spa împotriva cererii francezilor privind dezarmarea și internarea grupului de armate Mackensen avusese drept consecință faptul că președintele comisiei franceze, generalul Nudant[72] a dat glas părerii sale – vădit pur personale – că armata lui Mackensen se găsește într-un loc unde nu ar trebui să se afle. Din acest motiv ar trebui să revină cât mai repede în Germania.

[71] Denumirea germană a localității Sebeșul Săsesc astăzi Sebeș, la 62 km vest de Sibiu (distanță rutieră) și la 16 km sud de Alba Iulia.

[72] Alphonse Pierre Nudant (1852-1961) general francez cu funcții de comandă în timpul Marelui Război; după armistițiul de la 11 noiembrie 1918 a fost șeful comisiei de armistițiu interaliate de la Spa.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Înaltul Comandament al armatei germane a transmis apoi feldmareșalului să-și continue marșul spre patrie cu toate mijloacele până la primirea unui ordin contrar, și să dea neîntârziat trupelor sale dispoziții în acest sens. Ce-i drept, guvernul ungar a refuzat ca față de colonelul Schwarzkoppen, trimis la Budapesta cu misiunea de a cerceta noua situație, să permită continuarea transporturilor atâta vreme cât mareșalul Foch nu va renunța el însuși la cererea sa. Feldmareșalul s-a ținut de ordinele primite și a avut practic succesul de partea sa.

Am ordonat ca toate trenurile să-și continue drumul fără oprire, a scris Mackensen la 5 decembrie. *Executarea este însă limitată din păcate într-o măsură extrem de mare de capacitatea căilor ferate ungare și de mituirea sau de bunăvoința personalului feroviar. Noi ne vom strădui să facem tot ce se poate face. Eu, firește, trebuie să fiu ultimul care va pleca spre casă, pentru ca să dau exemplu personal dar și ca să supraveghez toate transporturile și menținerea ordinei în desfășurarea acestora. Când va veni deci ziua plecării mele și când va fi întoarcerea mea acasă nu se poate spune astăzi. Eu am încetat să-mi mai fac planuri de viitor.*

Încă la 9 decembrie Mackensen mai putea să raporteze: *Până acum am avut deplină libertate de mișcare și toate transporturile pe calea ferată au decurs fără probleme până dincolo de frontieră*[73]*. Unde apar opriri este din cauza lipsei de cărbuni. Jumătate din trupele mele au trecut deja peste graniță. Neplăcut pentru mine este faptul că în toate guvernele implicate domnește dezordinea și eu trebuie să răzbat printr-un haos de dispoziții și ordine contradictorii. Mă țin însă de obiectul propus acela de a aduce trupele acasă cât mai repede, cât mai*

[73] Este vorba de frontiera dintre Ungaria și Austria, transporturile având loc pe ruta Budapesta-Viena prin punctul de frontieră Bük (vezi mai jos).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

sigur și în condiții onorabile. Tot ce se întâmplă din acest punct de vedere este răspunderea mea.

În ziua următoare însă a survenit o agravare serioasă a situației. Guvernul ungar a comunicat faptul că la cele convenite la începutul lunii decembrie cu comandamentul francez al Armatei de Orient au fost schimbate pe *neașteptate, unilateral și arbitrar* și că s-a dat dispoziție ca generalul Berthelot împreună cu trupele franco-române să treacă la dezarmarea și internarea trupelor germane care se mai află în zonele transilvănene ale Ungariei. Guvernul ungar adăuga, ce-i drept, că va protesta oficial împotriva acestui demers, dar în același timp cerea ca feldmareșalul să-și trimită reprezentanții la generalul Berthelot pentru a reglementa modul în care se va face dezarmarea și internarea trupelor respective. Comunica de asemenea că departamentul central al transporturilor ungare va trebui să oprească transporturile germane prin Transilvania.

Feldmareșalul a protestat în modul cel mai vehement împotriva acestei încălcări flagrante a celor convenite cu reprezentantul generalului Berthelot la 1 decembrie și a refuzat să se angajeze în alte negocieri. La 11 decembrie Mackensen a adresat o scrisoare guvernului ungar: *Vă rog să dați imediat dispoziții ca să nu fie puse niciun fel de piedici în calea transporturilor noastre și să revocați toate ordinele care s-au dat ieri cu privire la oprirea transporturilor. Nu-mi asum nicio răspundere pentru incidentele neplăcute care ar putea apărea din cauza atitudinii trupelor noastre, fie la încercările de a le dezarma, fie la încercările de a le bloca continuarea drumului de întoarcere*. Eșaloanele subordonate au primit ordinul de a continua transporturile prin toate mijloacele și să respingă orice somație de dezarmare sau internare venită fie din partea francezilor, fie din partea românilor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Într-adevăr, după câteva zile transporturile s-au pus din nou în mișcare. La cumpăna dintre ani ultimele trenuri ale grupului de armate treceau în Austria pentru a-și continua drumul spre Germania. Doar puține transporturi au trebuit să facă un ocol prin lagărele de internare desemnate de unguri, dar numai pentru a intra pe o poartă și a ieși imediat pe cealaltă.

Sigur că acest succes a fost posibil numai prin sacrificiul comandantului; a fost ultima pagină de glorie și cea mai emoționantă, poate cea mai măreață faptă de arme a feldmareșalului în Marele Război."[74]

Pentru a supraveghea mai îndeaproape transporturile feldmareșalul a părăsit Oradea pe la jumătatea lui decembrie și a cerut și a obținut aprobarea guvernului ungar de a se stabili la Pápa[75], un oraș la sud de Raab[76], la jumătatea distanței între Lacul Balaton și Neusiedeler See[77]. Două treimi din comandamentul lui Mackensen fusese trimis deja în patrie încă de pe când se găsea la Sibiu și Oradea. La jumătatea lui decembrie, în comandamentul său feldmareșalul mai avea 13 ofițeri și funcționari, 120 de subofițeri și soldați și 40 de cai. De la Pápa au plecat cu toții spre Budapesta în seara zilei de 15 decembrie, după un incident cu soldații unguri bolșevizați.

Când în dimineața zilei de 16 decembrie trenul a intrat în gara din Budapesta, s-a văzut oprit acolo. În scurtă vreme s-a constatat că gara era ocupată de două companii de infanterie

---

[74] Mackensen, *op. cit.,* pp. 370-371.

[75] Pápa este un oraș la 120 de km vest de Budapesta, respectiv la 340 km vest de Oradea. La 80 de km nord-vest de Pápa se află frontiera ungaro-austriacă.

[76] Denumirea germană a orașului ungar Györ de azi.

[77] Lacul Neusiedeler este un lac în Austria, a cărui limită de sud formează frontier cu Ungaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ungară sub conducerea unui soviet de soldați. Locomotiva a fost imediat decuplată și tot trenul a trecut sub supravegherea santinelelor.

Prim ofițerul de stat major, maiorul von Waenker, care se afla de câteva zile la Budapesta ca reprezentant al comandamentului grupului de armate pe lângă guvernul revoluționar ungar, a urcat în tren și a raportat că obiecția feldmareșalului față de pretenția franceză privind dezarmarea și internarea trupelor germane din Ungaria a fost trimisă de comisia militară franceză din Budapesta la comandamentul suprem al armatei franceze. Comandantul armatei de Orient a ordonat ca până când se va lua decizia definitivă de către comandamentul armatelor franceze, guvernul ungar trebuie să execute riguros și în orice condiții dezarmarea și internarea militarilor germani. În plus, maiorul von Waencker a adus și cererea Președintelui de Consiliu ungar, contele Karolyi, în care acesta își exprima dorința unei discuții cu feldmareșalului în clădirea Parlamentului din Budapesta. Contele Karolyi voia să-l informeze personal pe feldmareșal despre situația de constrângere în care a ajuns guvernul ungar din cauza pretenției comisiei franceze privind dezarmarea și internarea. Guvernul ungar cere ca feldmareșalul să dea el un ordin trupelor sale să se conformeze dezarmării și internării. Maiorul von Waenker a adăugat că ministrul de război ungar i-a declarat că internarea este doar o chestiune formală. Guvernul nu se va opune în niciun fel încercărilor trupelor germane de a pleca din lagărele de internare care le-au fost alese în apropierea frontierei cu Austria, ba chiar le va cere să facă acest lucru. Materiale au fost deja pregătite în acest sens. La ora actuală însă guvernul a trebuit să sisteze toate transporturile.

Despre cum au evoluat lucrurile să-i dăm cuvântul feldmareșalului: într-o scrisoare trimisă a doua zi [17 decembrie]

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

acesta s-a exprimat pe cât de obiectiv pe atât de plastic: „*Trupele aduse la gară – nişte grupuri de băieţi îmbrăcaţi în uniforme şi înarmaţi cu mitraliere – ne-au dat de înţeles că va fi folosită forţa armelor pentru a mă împiedica în continuarea drumului. Maiorul von Waenker, care de mai multe zile se familiarizase cu situaţie de la Budapesta, a sfătuit insitent să acceptăm dorinţa ungurilor şi ofiţerii ungari i-au confirmat sfaturile. După ce persoana care îmi adusese cererea lui Károlyi, un maior ungur ne-a asigurat pe cuvât de onoare că premierul conte Károlyi şi ministrul de Război nu vor decât să aibă o întrevedere personală cu mine referitoare la pretenţiile franţuzilor faţă de guvernul ungar, că pot rămâne în siguranţă la Budapesta şi pe urmă îmi pot continua imediat călătoria, eu am fost de acord şi am pornit într-un automobil ce ne-a fost pus la dispoziţie împreună cu Schwarzkoppen, Waenker şi contele Quadt spre clădirea Parlamentului. Călătoria a decurs fără niciun incident. Nu se ştia nimic despre prezenţa mea acolo. După ceva am aşteptat ceva vreme a apărut contele Károlyi, o persoană înaltă, nu lipsită de aspect aristocratic de vreo 40 de ani, care avea un defect de vorbire din cauza structurii defectuoase a maxilarului*[78]*, dar în rest nimic nu lăsa să se vadă ce alte calităţi remarcabile l-au făcut să ajungă în poziţia de conducere pe care o deţinea acum la Budapesta. Cel care îl însoţea era noul ministru de Război, Böhm*[79]*, un fost strungar*

[78] Aluzie la un defect fizic caracteristic membrilor casei de Habsburg.

[79] Wilhelm (Vilmos) Böhm (1880 -1949), tehnician şi om politic ungar, membru marcant al Partidului Social-Democrat Ungar, lider în sindicatul metalurgiştilor. După revoluţia de la 31 octombrie a făcut parte din guvernul Karolyi ca ministru de Război până la proclamarea Republicii Sovietice Ungare condusă de Bela Kun (21 martie 1919). A susţinut ideea că numai o alianţă cu comuniştii mai poate salva cuceririle revoluţiei de la 31 octombrie. În aprilie 1919 a fost numit comandant al Armatei Roşii Ungare până la 1

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

despre care se spune că înainte de război a fost furnizorul de mașini de scris al ministerului honvezilor, și care ne-a lăsat o impresie de om important deloc antipatic. Acest om simplu, cu rațiunea sa de om normal, așa cum se va dovedi în cursul întrevederi, a avut în orice caz mai multă înțelegere pentru situația mea decât contele Károlyi. Se simțea cât de mult îl supără pe el însuși pretențiile franțuzilor și cât suferă din cauza neputinței de a li se opune.

Discuția a culminat prin faptul că mi s-a cerut să dau ordin tututror trupelor mele care se mai găseau pe teritoriul ungar să-și predea armele și să se lase internate în lagărele organizate între timp pe drumul dintre Budapesta și localitatea de frontieră Buck[80]; în ceea ce privește persoana mea, până la îndeplinirea acestui ordin, ar trebui să mă instalez la Budapesta, unde mi se va pune la dispoziție o vilă cu parc. Poți să-ți imaginezi indignarea care m-a cuprins la auzul acestei ultime pretenții perfide și minicinoase deopotrivă. Cu prima pretenție eram de acord pentru că deja patru cincimi din trupele mele sunt în siguranță dincolo de frontiera ungară și în drum spre casă. Ce se mai află în Ungaria sunt din vina lor pentru că nu au vrut să-și continue drumul, pentru că la fel ca trupele de la așa-zisa exploatare economică, la început nu au vrut să pornească pe jos și din cauza asta au pierdut timp. Adevăratele trupe combatante au ajuns în prizonierat într-un număr

---

august 1919. Ulterior ambasador al Ungariei la Viena, unde a obținut ca acei comuniști ungari care au reușit să fugă din țara lor să primească azil politc în Ungaria. După lovitura de stat de la 12 februarie 1934 a fugit în Cehoslovacia și de acolo în 1938 în Suedia. La sfârșitul lui 1945 s-a întors în Ungaria, unde a militat pentru o colaborare între social-democrați și comuniști; ambasador la Stockholm (1946 -1947) unde apoi a fost emigrant până la moarte.

[80] Este vorba de Bük, localitate aflată la 200 km vest de Budapesta, în apropierea frontierei cu Austria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

foarte mic. Mi s-a dat de înțeles că trebuie să dau ordinul cerut și că predarea armelor și internarea au început de fapt. Pentru părăsirea lagărelor respective nu se va face nicio opreliște. Deoarece continuarea transportării noastre depinde întru totul de căile ferate ungare, nu-mi rămânea nimic altceva de făcut decât să dau ordinul cerut, sub rezerva consimțământului Înaltului Comandament al armatei noastre. În ceea ce privește îndeplinirea ordinului am refuzat însă orice răspundere și am fost înțeles. Deja mulți ofițeri și soldați se sustrăseseră internării, prin faptul că reușiseră fie cu trenuri personale, fie pe jos să ajungă în apropierea frontierei austriece și acolo li s-au pus la dispoziție mijloacele de transport necesare cu care să-și continue drumul spe casă. Și din Budapesta pleacă noaptea, în secret, astfel de transporturi. Funcționarii ungari feroviari și de frontieră contribuie la realizarea acestor transporturi, numai că din când în când operațiunea ne costă bani sau țigări.

Am respins însă fără nicio urmă de echivoc pretenția ca al nostru comandament să rămână la Budapesta fie doar și pentru câteva zile și am obținut ca să mi se ofere găzduire la Foth (la 30 de km nord de Budapesta, la est de malul Dunării) la una din reședințele lui Karolyi. Am acceptat oferta, cu condiția asigurări condițiilor de cazare, și am părăsit clădirea Parlamentului fără să dau mâna cu negociatorii. Nici la întoarcerea la gară nu au avut loc incidente, dar plecarea s-a amânat până după lăsarea întunericului, ceva specific lipsei de cuvânt a revoluționarilor."

Ca o completare la această scrisoare citățm din jurnalul de operațiuni al comandamentului:

„Într-o discuție aprinsă feldmareșalul a arătat prim-ministrului ungar că tot comportamentul guvernului ungar, care s-a declarat de acord cu deplasarea comandamentului în

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

localitatea Papa, motiv pentru care feldmareșalul s-a decis să plece de la Oradea, îl constrânge acum să creadă că același guvern la atras cu bună știință într-o cursă și acționează contrar angajamentelor asumate. La întrebarea dacă atitudinea schimbată a a guvernului ungar a fost provocată de presiunile Antantei, premierul a răspuns evaziv și a afirmat cu obstinație că este vorba de o decizie a consiliului de miniștri. La întrebările în același sens ale feldmareșalului, premierul a declarat explicit că comandamentul german se află sub protecția guvernului ungar, că prin urmare o acțiune de forță a francezilor este după părerea sa exclusă, și că guvernul ungar îl va înștiința la timp pe feldmareșal în cazul în care ar apare temerea unei asemenea acțiuni din partea francezilor. Feldmareșalul a rămas neabătut la declarația sa inițială că nu poate accepta o internare la Budapesta. Atunci premierul i-a propus ca loc de găzduire al comandamentului castelul Foth al contelui Ladislau Károlyi. După ce a protestat din nou împotriva abuzului la care este supus, feldmareșalul a declarat că în fața forței la care recurge guvernul ungar el, feldmareșalul, trebuie să accepte această propunere, dar protestează în modul cel mai categoric împotriva acestei atitudini a guvernului ungar."

După sosirea sa la Foth[81] feldmareșalul a scris la 19 decembrie:

„Ieri după-amiază am sosit aici cu automobilul și am fost primit în mod prietenesc. Castelul aparține contelui Ladislau Károlyi, un unchi al actualului prim-ministru. Familia constă din conte și soția sa, un fiu și două fiice. Foth este o reședință nobiliară foarte impozantă. O alee largă îi anunță prezența de la 4 km distanță, iar la capătul ei, înainte de a ajunge la castel,

[81] Localitatea Fót, din nordul Ungariei, nu departe de frontiera cu Slovacia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

mai mergi un kilometru printr-un parc bine îngrijit. Castelul este o clădire lungă, fără turn, cam ca Schlobitten[82]*, cu o aripă care merge perpendicular față de fațada principală, cu două etaje, cu o construcție care iese în față, cu coloane mari. Încăperile rezervate mie se află la etaj în mijlocul castelului în clădirea cu coloane, ambele fiind însă cam întunecoase. Patul este excelent, doar iluminarea lasă de dorit, în rest încartiruirii nu-i lipseşte nimic. Mâine urmează să mi se instaleze lumină electrică. Dacă nu mi se vor cere prea multe îndatoriri sociale față de proprietarii casei, voi fi foarte mulțumit de găzduirea mea la Foth. Deoarece francezii într-adevăr nu dispun de trupe ca să-mi poate face ceva militar vorbind, ei încearcă prin toate mijloacele permise şi nepermise să mă anihileze şi pe mine şi trupele mele. Aş putea să fiu mândru de părerea înaltă pe care acest duşman ereditar o are față de noi. Ofițerii unguri declară deschis că franțuzii se tem de armata mea neînvinsă şi mai multă încă de comandantul lor. Francezii însă nu ştiu că din această armată nu au mai rămas decât resturi pe teritoriul ungar şi că eu nu mai am altă ambiție decât să trec şi aceste resturi peste graniță fără arme şi cât mai curând cu putință."*

Câteva zile mai târziu Mackensen notează cu satisfacție:

„La o internare în toată regula a a ceea ce a mai rămas din trupele mele nici vorbă se se ajungă. Am găsit şi căile şi mijloacele ca toate trupele aflate până acum pe calea ferată să fie trecute peste frontieră. În zilele Crăciunului doar o optime din grupul de armate se va mai afla pe teritoriul ungar, fie pe calea ferată, fie aşteptând îmbarcarea. ***Cel sacrificat pentru acest succes sunt eu şi o treime din ceea ce a rămas din comanda-***

[82] Schloss Schlobitten, castel al familiei nobiliare Dohna, din 1945 – când a fost prădat şi ars – se află în Polonia de nord, în localitatea Slobity, rămas tot în ruină.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

mentul meu. Nu mă voi clinti până când toate trupele care mi-au fost încredințate nu vor fi trecute peste frontieră și până când acest lucru se va realiza îmi asum cu plăcere riscul să fiu dat de unguri pe mâna francezilor ca prizonier de război. *(subl. Mackensen). Am în toată Ungaria deplină libertate de mișcare și, așa cum am scris, sunt bine îngrijit aici, la Foth. Situația mea este în toate privințele suportabile, după ce guvernul ungar s-a mai consolidat față de francezi și situația mea s-a clarificat."*

La 29 decembrie Mackensen scria: *„Să sperăm că voi avea măcar satisfacția că nu m-am dat degeaba pe mâna inamicului și poimâine voi ști că toate trupele mele combatante au trecut în Germania. Ultimul transport pornește în noaptea asta, va trece prin Budapesta și poimâine ar putea să lase Austria în urmă. Greu să să-i numești soldați pe militarii germani care au rămas sub autoritatea francezilor în Ungaria respectiv Transilvania. Sunt în general trupe de la exploatarea economică și dacă au căzut prizonieri a fost numai din vina atitudinii lor. Cele mai bune elemente ale lor au fost duse în siguranță, din păcate nu și toți ofițerii care i-au condus peste granița românească. În transportarea secretă a ofițerilor și a trupei, fie câte unul, fie în grupuri, în haine civile sau în uniformă, germani și austrieci, am avut parte de mult sprijin și bunăvoință. Nevoia te face inventiv, iar ungurii care nu sunt contaminați de bolșevism consideră ca o mare rușine ceea ce se face cu țara lor, prin faptul că s-a încercat reținerea noastră aici. Zilnic primesc scrisori și asigurări prin viu grai ca expresie a acestor sentimente. Chiar dacă ultimele transporturi vor fi reținute și chair internate, tot se va reuși ca și aceste gruprui să fie trecute peste ceva vreme peste frontieră. S-au luat măsuri în acest sens. Apoi veni-va și vremea întoarcerii acasă, dacă între timp răutatea și*

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

trufia franțuzilor nu vor născoci vreo altă încălcare a convențiilor. Planuri nu-mi fac; dar o să mulțumesc lui Dumnezeu dacă voi găsi vreun colțișor, în care să pot trăi departe de o lume nebună și dezlănțuită."[83]

În realitate însă armele soldaților lui Mackensen în retragere aveau să ajungă în mâinile militarilor unguri, gest cu consecințe dramatice pentru populația românească din iarna sângeroasă 1918 -1919. Aflăm acest lucru dintr-o înștiințare a minsitrului de stat Ștefan Ciceo Pop, membru al Consiliului Dirigent, adresată liderilor politici și militari importanți ai vremii:

„3/18 [5/18] februarie 1919

Ministru de Stat Dr. Ștefan C. Pop către:

D-l I.I.C. Brătianu

Către Miniștrii Puterilor Aliate

Către Comandantul Misiunei Franceze, Budapesta

Către Comandamentul Suprem Francez al Armatei de Dunăre.

Armata germană a lui Mackensen în retragerea spre Ungaria și-a predat armele- mai cu seamă tunuri și mitraliere – gardelor maghiare foștilor camarazi de arme, [ceea ce a dus la] jefuiri și cruzimi.

Aceste arme au fost depozitate în Gjoma, Bikiscsaba, Oradea-Mare, Nagyvarad, Debreczin. Azi cu aceste arme sunt prevăzute trupele maghiare și trimise contra populației române neapărate.

Rog afface toate demersurile ca toate armele preluate de la germani în retragerea lor din România și Serbia să fie adunate de urgență și predate Comandamentelor Aliate."[84]

---

[83] Mackensen, *op. cit.* pp 375-376.

[84] A.N.IC. Fond Casa Regală. Documente oficiale, dosar 3/1919, fila 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

„Din cauza setei de răzbunare și a trufiei rănite a francezilor un an avea să treacă pentru ca dorința feldmareșalului să se împlinească! Cu puțin înainte de trecerea în noul an s-a observat prima încercare a francezilor de a se amesteca în relația dintre feldmareșal și guvernul ungar, care purta singur răspunderea pentru luarea sa în prizonierat și categoric garanta și de siguranța acestuia. La 27 decembrie a apărut la Foth un un căpitan de la statul major al comisiei franceze de la Budapesta sub pretextul că vrea să înmâneze personal nota de răspus a mareșalului Foch la protestul formulat de Mackensen. *„Ieri au încercat francuzii să intre în legătură directă cu mine*." a scris Mackensen a doua zi. *„Eu am refuzat. Nicăieri nu am avut de a face cu trupe franceze. Ofițerul lor de legătură cu guvernul ungar de la Budapesta n-are decât să se adreseze acestuia*."

Mult mai multă vâlvă au stârnit încercările francuzilor de la 31 decembrie. Dis-de-dimineață, pe neașteptate, în satul Foth și-a făcut apariția un grup numeros de cavalerie marocană, care a încercuit castelul, a ocupat curtea castelului și cu carabinele lor încărcate le-au întrerupt locatarilor orice legătură cu exteriorul. Colonelul Schwartzkoppen i-a explicat ofițerului de legătură că și în această situație feldmareșalul refuză orice fel de negociere cu ofițerii francezi, pentru că prizonieratul său rămâne o chestiune care privește în exclusivitate guvernul ungar. Așa că protestează împotriva acestui demers al francezilor și nu-l va primi pe colonelul lor.

În continuare Mackensen relatează într-o scrisoare ce s-a întâmplat: *„Vechiul an mi-a adus ieri încă o surpriză – o demonstrație de forță tipică pentru francuzi. Tocmai pecetluisem scrisoarea mea către tine, când apare Julius și mă anunță că a apărut cavaleria engleză în fața castelului. O privire pe fereastră îmi dovedește că este cavalerie franceză: spahii în*

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

uniforme kaki. Puțin mai târziu Schwartzkoppen mă anunță că un colonel francez vrea să-mi vorbească. I-am ordonat să-i spună că eu nu am nimic de a face nimic cu francezii și nu am legături decât cu organele guvernului ungar. După ce a mai trecut o vreme se deschide ușa camerei mele și și pătrund înăuntru patru ofițeri francezi, în spatele cărora, eu, care ședeam la birou, l-am recunoscut pe căpitanul ungar ataşat pe lângă mine. Ofițerul din frunte a făcut unul sau doi pași în încăpere, a luat poziția de drepți și a spus. Monsieur mon maréchal, je viens pour vous saluer. *Eu am rămas așezat, am făcut semn cu mâna spre ușă și intruşii au dispărut la fel de repede precum apăruseră. Totul a durat mai puțin de un minut. Față ofițerul ungar, colonelul francez a făcut un act de violență care este scuzabil având în vedere ordinul pe care îl avea, acela de a se convinge personal că eu mă aflu la Foth; apoi francezul a părăsit castelul. În tot restul zilei s-au mai zărit călăreți în jurul castelului și al parcului, dar nu m-au deranjat în cursul plimbărilor mele. Se spune că un ofițer francez cu câțiva oameni ar fi înnoptat în sat. Temporar au blocat castelul și parcul, poșta și telegraful. Stăpânul castelului a fost foarte tranșant atât cu francezii, cât și cu guvernul de la Budapesta. Pe mine unul tot acest demers nu m-a impresionat. Am trăit eu lucruri mai rele și mă aşteptam la așa ceva. Trufia franțuzilor a suferit enorm prin faptul că nu le-a reuşit luarea în prizonierat a trupelor mele. Era evident că se vor gândi și la îndepărtarea mea. Unul dintre ofițeri ar fi vorbit despre o parodie jalnică, iar colonelul francez însuși și-a exprimat nemulțumirea față de misiunea ce-i fusese încredințată."*

Chiar în ziua de 31 decembrie feldmareşalul s-a plâns în scris guvernului ungar împotriva procedurii revoltătoare francezilor și a cerut ca orice amestec al trupelor Antantei în chesti-

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

unea internării comandamentului său trebuie să înceteze. Guvernul ungar a răspuns afirmativ cererii sale, printr-un protest formulat la comisia franceză de la Budapesta împotriva procedului ofițerilor francezi. Însă noul ministru de Război ungar a răspuns la 2 ianuarie 1919 că guvernul său nu va putea face ceva pentru feldmareșal decât atunci când acesta se va angaja în scris și pe cuvânt de onoare că va rămâne în Ungaria chiar dacă niciun alt militar german nu se va mai afla pe pământul ungar. Mackensen a transmis ministrului de Război că el nu poate lua în considerație o asemenea declarație decât atunci când i se va da în prealabil certitudinea a ce se intenționează de fapt prin reținerea lui, după părerea sa contrară dreptului internațional, și cât timp se preconizează că va dura această reținere. A mai cerut retragerea imediată a tuturor militarilor francezi de la Foth și reintrarea în vigoare a dispozițiilor inițiale legate de internarea sa.

După câteva zile feldmareșalului a primit un răspuns la cererile sale într-o formă categorică ce depășea cele mai pesimiste așteptări: francezii au recurs la întrebuințarea forței. La 4 ianuarie, pe la ora 4 după-amiaza, comandantul regimentului de spahii, lt. colonel Guespereau, a venit la ofițerul ungar de legătură și i-a declarat că din ordinul comandantului Armatei de Orient, feldmareșalul Mackensen și ofițerii din statul său major trebuie să se prezinte la ora 5.30 după amiaza la trenul ce le-a fost pregătit și care îi va duce într-un loc necunoscut în direcția sudică. Pot fi luate ordonanțele și bagajele individuale. Restul comandamentului îl va urma în 48 de ore. În același timp o gardă numeroasă a fost instalată pe coridoarele palatului; orice legătură cu satul sau ferma a fost interzisă atât pentru locatarii castelului cât și pentru personalul angajat acolo și la fel orice legătură între castel și Budapesta.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Feldmareşalul a protestat energic împotriva acestei încălcări a promisiunilor şi condiţiilor stabilite până acum prin ceea ce urma să fie deportarea sa şi a comandamentului său. Încercarea de a lua legătura cu guvernul ungar prin intermediul ofiţerului de legătură nu a avut succes. Lt. colonelul Guespereau a declarat că internarea decurge conform ordinului primit de la Aliaţi, şi că guvernul ungar, înştiinţat cu câteva zile înainte, şi-a dat consimţământul, firește, după formularea unui protest formal. Dacă feldmareşalul refuză să plece, atunci ordinul se va executa cu forţa. Mackensen i-a comunicat că îşi menţine protestul, dar se pleacă în faţa forţei şi este gata de plecare.

La ora 7 seara feldmareşalul şi oamenii săi au fost îmbarcaţi în trei automobile şi un camion şi duşi la gara Gödöllö. Un tren special care îi aştepta i-a purtat, sub pază, într-o călătorie în noapte, ocolindu-se Budapesta, la Neusatz, pe Dunăre (Ujvidek)[85]. De acolo, la 5 ianuarie, a avut loc instalarea într-un castel al contelui Rudolf Chotek[86], aflat la două mile distanţă, castelul Futak[87], desemnat ca loc al internării. La coborârea din tren feldmareşalul a încredinţat lt. colonelului Guespereau o scrisoare de protest adresată generalului Franchet d'Esperey împreună cu cererea de a fi remisă mareşalului Foch, guvernelor Antantei şi comisiei de armistiţiu de la Spa. Acolo se spunea: *„Toată această procedură împotriva mea contravine*

[85] Neusatz şi Ujvidek reprezintă denumirea germană, respectiv maghiară, a oraşului Novi Sad, de pe malul de nord al Dunării, azi capitala provinciei Voivodina din Serbia.

[86] Rudolf, conte Choteck von Chotkow und Wognin (1748 – 1824) om politic austriac, ministru de finanţe, preşedinte gubernial al Boemiei, străbunicul Sophiei Choteck, soţia morganatică a arhiducelui Franz Ferdinand, asasinată alături de soţul ei la Sarajevo la 28 iunie 1914.

[87] Azi localitatea se numeşte Futog, la doi km vest de Novi Sad, iar castelul – o clădire cu o arhitectură simplă şi un singur etaj – adăposteşte un liceu agricol.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

tuturor convențiilor și negocierilor. Chiar dacă pentru trupele mele ar fi valabile precizările armistițiului încheiat între Antanta și Ungaria, internarea mea nu se putea realiza decât prin guvernul ungar. Așa că procedura împotriva mea încalcă flagrant toate principiile de drept internațional. Ca o persoană internată de un stat să fie deportată de un alt stat prin întrebuințarea forței și asta în timpul armistțiului, definește după părerea mea o încălcare a dreptului internațional cum mai flagrant nici nu se poate imagina."

Mackensen a îndurat asuprirea forței așa cum un mare om suportă loviturile destinului. În prima sa scrisoare din castelul Futak către soția sa, la 6 ianuarie, a scris: „Îți va fi scris contesa Karolyi că francuzii m-au constrâns să părăsesc Foth, iar guvernul ungar, în neputința sa, nu i-a putut împiedica. Setea de răzbunare și trufia francezilor sunt forțele motrice. Nu se pot lăuda cu internarea grupului meu de armate mele, acestea le-au scăpat. Dar prin reținerea mea își pot satisface atât setea lor de revanșă cât și a gloatei lipsită de discernământ de la Paris. Acest demers nu le poate face onoare, iar mie nu-mi pot păta onoarea personală și nici succesele repurtate în campanie nu mi le pot lua. Poate că o altă generație de germani îmi va face onoarea să considere ca succes faptul că 200 de mii de soldați germani au scăpat de internare cu prețul ca eu să mă dau pe mâna inamicului. Sentimentul că mi-am făcut datoria și am executat toate misiunile încredințate, aceasta este răsplata mea. Guvernul german nu va face nimic pentru mine, iar OHL îmi interzice să mă opun. Așa ceva nu s-a întâmplat nici față de trupele mele, nici cu trupele mele pe tot timpul războiului. Acum sunt condamnat la neputință și lăsat la bunul plac al francezilor legat de mâini și de picioare. Actualul guvern ungar a pierdut astfel în ochii mei ultima urmă de respect. Încălcările de cuvânt s-au ținut lanț. La ce mi-au folosit manifestările de

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

simpatie ale populației ungare? Au stârnit și mai mult setea de răzbunare a francezilor.

Șederea în castelul contelui Rudolf Choteck și mâncarea nu lasă nimic de dorit. Stăpânii castelului locuiesc la Budapesta, o rudă colaterală, tânărul conte Eltz îi reprezintă aici, dar nu locuiește în castel, pentru că așa au poruncit francuzii. O companie de infanterie franceză îndeplinește serviciul de gardă. Libertatea mea de mișcare, care la Foth era nelimitată, este redusă aici doar la împrejurimile castelului, mai precis la grădina dintre rampă și intrare. Până acum intrarea în parc nu mi-a fost refuzată. Deocamdată doar Julius se află lângă mine. Niels o să vină mâine cu bagajele mele, iar Fritz cu caii. Cel puțin așa mi s-a promis. Numai că din experiențele mele am văzut că nu poți să mai crezi în promisiuni, nici măcar în cuvinte de onoare."[88]

Teo Schwarzmüller consemnează rezultatele unei lucrări franceze în care se arată exact cât au reușit să mai captureze aceștia din armata lui Mackensen: o mână se soldați dispersați, 40 de tunuri, 174 mitraliere, 1700 de puști și un milion de cartușe[89].

Lunile următoare mackensen le-a petrecut urmărind în presă evoluțiile politice din țara sa criticând cu amărăciune cam tot ce se discuta în adunarea constituantă care elabora ceea ce se va numi Constituția de la Weimar (13 august 1919). Detenția feldmareșalului a durat până la 11 septembrie 1919 când, la ordinul mareșalului Foch, Mackensen și suita sa au fost internați într-o vilă din Salonic, „Cazarea noastră a fost instalată în vila unde a locuit și sultanul Abdul Hamid al II-lea după fuga sa din Constantinopol."[90]

[88] Mackensen, *op. cit.,* pp. 378-379.
[89] Teo Schwarzmüller, *op. cit,* pag. 171.
[90] Mackensen, *op. cit.*, pag. 386.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Până la urmă feldmareşalului Mackensen i s-a permis repatrierea. W. Foerster consemnează: "În sfârşit a venit şi ceasul eliberării! La 17 noiembrie 1919, generalul Bourgon a remis o scrisoare a generalului Franchet d'Esperey cu următorul conţinut: *Feldmareşalului Mackensen i se permite de către Consiliul Suprem să se ducă în Germania. Călătoria sa va urma ruta: Niş-Belgrad- Budapesta-Viena*.

Apoi a urmat o adăugire care reprezintă o batjocură pentru oricine are o concepţie cavalerească despre război şi o răstălmăcire colosală a adevărului: *Feldmareşalul Mackensen nu va putea să-şi ia nici automobilele şi nici caii. Automobilele sunt declarate pradă de război şi vor fi duse în parcul auto. În ceea ce priveşte caii, feldmareşalul îi este permis să-i vândă pe bani gheaţă la faţa locului. Trebuie să i se spună că aceste măsuri sunt consecinţa încălcării convenţiei privind internarea armatei sale şi sunt menite să exprime faptul că această armată a fost învinsă, contrar declaraţiilor pe care le-a făcut feldmareşalul în telegramele sale."*[91]

Aşa s-a încheiat odiseea feldmareşalului Mackensen. Acesta a ajuns la el acasă în apropierea datei de 6 decembrie când împlinea vârsta de 72 de ani şi 50 de ani de carieră militară. Felul în care va trăi următorul sfert de veac susţinând legenda loviturii de pumal primită de armata germană „pe front neînvinsă", ideile revanşarde şi politica lui Adolf Hitler, demonstrează că nu a învăţat mare lucru din înfrângerea suferită.

Cum a fost posibilă revenirea armatei sale în Germania? Graţie unui concurs de împrejurări care făcuse ca trupele sale să fie mult mai numeroase în raport cu cele franceze şi române care îl ameninţau direct şi graţie concursului neprecupeţit oferit de guvernul ungar şi de funcţionarii căilor ferate ungare. Cât

[91] *Ibidem*, pag. 388.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

despre cartea publicată de W. Foerster în 1938 despre sacrificiul feldmareșalului pentru trupele sale, ea a fost scrisă pentru a demonstra că și aceste trupe au fost „pe front neînvinse" deși soarta lor și a comandantului lor dovedea exact contrariul.

*

ANEXE

Neamul Românesc Anul XIII nr. 300 din 30 Octombrie 1918

FERDINAND I,

Prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională, Rege al României,

La toţi de faţă şi viitori, sănătate:

Asupra raportului ministrului Nostru secretar de Stat la departamentul de Război No. 70,

Am decretat şi decretăm:

Art. 1. – Toate comandamentele, corpurile şi serviciile armatei pe picior de război.

Prima zi de mobilizare: ziua de 28 Octombrie 1918.

Art. II. - Efectivele de război se vor complecta cu oameni de vatră din contingentele de complectare, rezervă şi miliţii până la contingentul 1894, inclusiv.

Art. III. - Ministrul Nostru secretar de Stat la departamentul de Război este însărcinat cu executarea acestui decret.

Dat în Iaşi, la 27 Octombrie 1918.

FERDINAND

Ministru de Război, General de corp de armată
GRIGORESCU

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Români!

Când la 14 August 1916 v-am chemat la luptă pentru dezrobirea fraților voștri, am avut credința nestrămutată că dreptatea rasei noastre va birui și că izbânda va fi de parte puternicilor aliați de cari ne legam soarta.

Deși neînvinse și însuflețite de cel mai bărbătesc avânt, armatele noastre, înconjurate de vrăjmaș din toate părțile prin prăbușirea Rusiei, au fost silite iarna trecută să întrerupă lupta pe care Aliații noștri au urmat-o cu atâta hotărâre și atâta glorie.

Azi fiindu-ne iarăși cu putință să unim oștile noastre cu cele ale Aliaților, suntem datori să reintrăm în luptă alături de ei pentru ca tot împreună cu ei să mergem la biruința definitivă, care ne va aduce roadele întregi ale jertfelor și ale vitejiei noastre.

Români!

Suferințele neamului Românesc atât de greu încercat în cursul vremurilor sunt pe sfârșite. În clipa în care Aliații trec Dunărea și ne putem regăsi lângă ei ca să izgonim pe inamicul care de doi ani încalcă și jefuiește pământul strămoșesc, sunt încredințat că veți răspunde chemării Mele cu aceeași dragoste de țară și că România va vedea împlinindu-se visul de veacuri al Neamului Nostru: *Unirea tuturor Românilor!*

Liberi și uniți, o viață sănătoasă și puternică se asigură întregului popor român.

Copiii copiilor noștri vor binecuvânta strădaniile voastre și vor slăvi pe cei ce s-au jertfit pentru idealul neamului.

Cu Dumnezeu înainte!

FERDINAND

Ostași!

Ora mult așteptată de toată suflarea românească, și îndeosebi de voi, vitejii Mei ostași, a sunat în sfârșit, după lungă și dureroasă așteptare. Trecerea trupelor aliate peste Dunăre ne

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

impune ca o sfântă şi patriotică datorie să luăm iarăşi arma în mână ca să izgonim împreună cu ele pe vrăjmaşul cotropitor de Ţară şi să aducem linişte populaţiei asuprite.

Regele Vostru vă cheamă din nou la luptă ca să înfăptuiţi Visul nostru de atâtea veacuri: Unirea tuturor Românilor, pentru care în anii 1916 – 1917 aţi luptat cu atâta vitejie.

Sufletele acelor căzuţi pe câmpul de onoare vă binecuvântează pentru această ultimă sforţare; privirile credincioşilor noştri aliaţi sunt îndreptate cu dragoste şi încredere spre Ţara noastră şi fiii ei; camarazii voştri de armă din biruitoarele armate franceze şi engleze, care vin în ajutorul nostru cunosc vitejia voastră de la Oituz, Mărăşti şi Mărăşeşti; arătaţi-le că timpul de aşteptare n-a putut să slăbească braţul ostaşului român. Fraţii noştri din Bucovina şi din Ardeal vă cheamă pentru această ultimă luptă ca prin avântul vostru să le aduceţi eliberarea de jugul străin.

Biruinţa e a noastră şi viitorul va asigura întregului neam românesc viaţă paşnică şi fericită.

Înainte deci cu vitejia strămoşească!

Dumnezeu este cu noi.

FERDINAND

*

***Îndreptarea* Anul I, No. 164 din 2 [15] Noiembrie 1918.**

În România liberată

Reţelele de cale ferată, telefon şi telegraf construite de Germani

În timpul celor doi ani de ocupaţiune, autorităţile germane au făcut o serie întreagă de instalaţiuni de cale ferată,

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

fie pentru necesitățile strategice ale armatei de operațiuni, fie pentru ușurarea transporturilor de materiale și proviziuni din România ocupată pentru Germania și Austro-Ungaria.

Noile linii ferate

Noile construcțiuni de cale ferată reprezintă un procent de 20% din întreaga rețea de căi ferate a Munteniei și Olteniei, iar valoarea instalațiunilor tehnice, a stațiunilor nou înființate și a liniilor de garaj trece de 200 de milioane.

Cea mai importantă dintre liniile ferate construite de Germani, este aceea din valea Oltului, care scoboară munții Vâlcei, merge de-a lungul Oltului, perpendiculară pe cursul Dunărei. În Transilvania această cale ferată face joncțiune cu linia de drum de fier a Sibiului, oferind Puterilor Centrale drumul cel mai scurt spre Bulgaria și țările Balcanice.

A doua cale ferată construită de Germani merge de-a lungul frontierei muntoase a Olteniei, prin munții Gorjului și Mehedințului.

În afară de acestea, linia Predeal a fost dublată până la Ploiești și pusă în legătură cu o întreagă rețea de căi ferate, nou construite, în regiunea petroliferă din valea Prahovei.

Acestea sunt instalațiunile principale la care trebuiesc însă adăugate construcțiunile de cale ferată îngustă și de linii Decauville, foarte numeroase, mai ales în regiunea județelor Buzău, Râmnicu Sărat și Putna și pe care Germanii intenționau să le demonteze o dată cu retragerea lor din România.

Prin tratatul de pace de la București, avem obligațiunea de a plătui toate construcțiunile de cale ferată pe care Germanii nu ar fi crezut necesar să le ridice în momentul plecărei, prețurile de concesiune fiind cele prevăzute în devizele întocmite de inginerii germani.

Astăzi această dispoziție rămâne nulă, Germanii neputând pretinde despăgubiri pentru liniile construite fără

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

consimțământul Statului Român şi care în situația actuală pot fi considerate ca pradă de război.

Parcul de vagoane

O chestiune tot atât de importantă este a parcului de vagoane germane și a întregului stoc de material rulant, care surprinse de evenimentele din Austro-Ungaria nu au putut fi evacuate.

După informațiunile culese, în ultimul timp circulau pe calea ferată din Oltenia în Muntenia nu mai puțin de 16.000 vagoane germane de toate felurile: vagoane de călători, de marfă şi vagoane cisterne şi aproximativ 800 de locomotive germane aglomerau pe liniile noastre acest enorm număr de vagoane în necesitate [capabile] de a transporta din țara noastră cel mai mult şi într-un timp cât mai scurt posibil.

Dezvoltarea evenimentelor din Austro-Ungaria a împiedicat însă toate planurile germanilor, obligându-i de a reține în teritoriul ocupat [românesc] întreg acest material a cărui valoare este imensă.

Telegraf şi telefon

Paralel cu construcțiunile de cale ferată, Germanii au înființat rețele de telegraf şi telefon pentru uzul armatelor de ocupațiune.

O parte din aceste rețele au fost deja predate autorităților românești în urma convenției încheiată de d. General Anastasiade[92], şi cu condițiunea de a fi întrebuințată în comun cu autoritatea militară, iar alta rămăsese la dispoziția exclusivă a Comandamentului Mackensen.

[92] Constantin Anastasiade (1861-1939), general român; în vremea Primului Război Mondial a îndeplinit funcția de comandant al Diviziei 4 Infanterie, în perioada 15/28 octombrie 1916-23 decembrie 1916/6 ianuarie 1917.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Pretențiunile la despăgubire pe care ni le impuneau atunci Germanii se înțelege ușor că nu vor putea fi reluate azi. [93]

*

***Neamul Românesc,* Anul XIII, Nr. 304 3 [16] Noiembrie 1918**

Proconsulul

Armistițiul încheiat de Germani pe toate fronturile scoate două treimi din România de sub puterea „feldmareşalului", a aceluia care nu s-a coborât să răspundă generalului Eremie[94] când îi presinta ultimatul nostru invitându-l să nu prefacă pământul românesc în câmp de luptă disperată al unei armate pierdute.

Astfel închină steagul omul de o trufie nemăsurată, celebrul spărgător de fronturi, biruitorul Ruşilor în mlaştinile polone, strategul fără greș, care înlăturând orice pretenții ale tovarăşului său Falkenhayn, îşi atribuia lui singur meritul de a fi hotărât campania contra Românilor, prin lovitura de ciocan de la Turtucaia, prin apăsarea din Dobrogea, prin îndrăzneața trecere a Dunării pe care nici azi nu s-a încumetat s-o apere contra generalului Berthelot. O, de câte ori nu ni s-a spus că generalul feldmareşal nu va răpezi legiunile sale de fier dincolo de fluviu pentru ca, împreună cu aşa credincioşii săi Bulgari, frații de arme din 1916, să *arunce în Mare* pe cei câțiva Englezi şi Francezi disenterici şi tifici şi gloata de coloniali cu pielea neagră ai generalului Saraill, pe când soarta-i menea ca el însuşi să plece fruntea înaintea noului comandant al aceleiaşi

[93] Îndreptarea Anul I, No. 164 din 2 [15] Noiembrie 1918.

[94] Gheorghe C. Eremie (1871-1922) general român, despre el vezi Trohani George, *Generalul Gheorghe C. Eremie în pagini de scrisori*, în Revista Muzeului Național de istorie, An XIII, pp. 245 -255.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

armate, înaintea generalului Berthelot cu planul neizbutit de la Neajlov...

Pentru noi von Mackensen, Germanul cu uscățiva figură celtică de Scoțian, cum îi e sângele, a fost prin consecințele norocului său din 1916 și altceva: proconsulul din București.

Ne-au adus nenorocirea și alți poruncitori din Scaunul Domnilor noștri: vechii Turci brutali și cruzi, prinți și conți austrieci pudrați cu vanitatea de odinioară ori plini de o morgă mai nouă, Muscali bețivi, stricați și hoți. În galeria lor, Mackensen e o figură de un aspect particular.

Rece, calculat, simulând bunăvoința, afabilitatea uneori, politețea totdeauna, superiorul lui Tülff von Tscheppe, al lui Hentsch, al lui Koch, a condus, de fapt, știind și spuind că soldații lui de odinioară au devenit în această grăsime valahă niște simpli bandiți, cea mai neomenoasă operă de stoarcere și scurgere a unui popor, asupra căruia se revărsa metodic, *vorschriftsmässig*, cel mai incomensurabil despreț, confundând pe toți în aceeași greață față de barbar pe care o proclama stilul cărților și pe care o scuipa cel din urmă de feldwebel pruso-semitic din dosul unui birou de administrație. Până și ultima picătură de vlagă trebuia extrasă ca pedeapsă pentru „trădare" și, dacă se poate, prin mizerie și boală, rasa întreagă să fie stârpită.

Aceasta a fost opera lui von Mackensen, care o dată n-a intervenit pentru a înceta nespusele suferințe ale poporului în mijlocul căruia trăia și al cărui salut obsequios îl primea cu siguranța chipului împărătesc care știe ce i se cuvine.

Va trece vremea și multe se vor schimba. Dar în mintea generațiilor ce vor urma icoana lui va rămânea ca a neînduplecatului proconsul care a decretat liniștit și a executat științific pieirea seminției noastre înseși.

N. IORGA

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

***Îndreptarea*, Anul I, Nr. 175**
Vineri, 16 [29] Noiembrie 1918

În ziua eliberării Bucureştilor
Ce a văzut un martor ocular

Pregătirea plecării

Duminică 28 octombrie [10 noiembrie] se observa o mişcare deosebită pe străzile Bucureştilor şi prin diferite localuri publice. Ofiţerii Germani şi Austriaci, grăbiţi colindau străzile şi ori de câte ori întâlneau vreun ofiţer ce cunoşteau îşi şopteau ceva la ureche. În faţa caselor staţionau automobile, camioane şi căruţi pline de bagaje. Coşurile fumegau hârtiile arse pe la diferitele autorităţi; în unele curţi câte un soldat păzea o grămadă de hârtii ce ardeau şi din când le amesteca cu baioneta pentru a grăbi distrugerea.

În cursul zilei ordin de la comandatura germană că starea de asediu este declarată, nimeni nu poate părăsi casa fără bilet, după ora 8. – Această măsură luată înainte de a se primi ultimatumul din Iaşi, avea drept scop să permită evacuarea Bucureştilor fără ca publicul să se dedea la manifestaţiuni.

În adevăr, cu începere de la ora 8, sute de camioane şi căruţi circulau pe străzi.

Bucureştenii se agită

Populaţia şi-a dat seama imediat, – deşi nu aveau nicio ştire, - că nemţii părăsesc în grabă Bucureştii fiind ameninţaţi în retragerea lor, şi evident Luni dimineaţă toată lumea era pe stradă. Am urmărit mişcarea publicului de la o fereastră a Hotelului Bulevard situată în faţa Comandamentului Central al Bucureştiului numit «Haupt Wache» [Cercul Militar].

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Nemții au voit să păstreze un loc de acțiune în fața Cercului Militar, în consecință au pus un cordon care a întrerupt circulația între colțul Căii Victoriei cu Bulevardul şi un alt cordon în dreptul magazinului Fain. Ei nu şi-au dat seama că întreruperea circulațiunei făcea ca publicul să se adune în fața Cercului Militar – pe Bulevard şi Calea Victoriei – şi staționarea în fața trupei germane fatal trebuia să surescite publicul.

Pentru ca enervarea să fie mai sigură, nemții au avut următorul program: una sută cincizeci soldați cu arma la mână făceau front cu fața la public, pe terasa Cercului Militar. La scara din dreapta şi din stânga a terasei era instalată câte o mitralieră cu un servant şi un ochitor. Ori de câte ori publicul voia să rupă cordonul ochitorul îndrepta mitraliera şi panica începea imediat.

În fața frontului un ofițer, mic de statură, dar care părea hotărât, făcea zece paşi în sus şi zece paşi în jos în mod nervos. Era comandantul detaşamentului.

Automobile militare circulând pe Calea Victoriei şi având calea deschisă sunt primite de public cu huiduieli.

La un moment dat un semnal puternic de automobil, şi publicul recunoaşte pe generalul Koch, comandantul militar al Bucureştilor. Fluierăturile şi huiduielelile nu mai contenesc ; atât generalul cât şi ofițerul său de ordonanță țin în ambele mâini revolvere îndreptate spre public, dar aceasta nu schimbă întru nimic manifestația ostilă.

Tricolorul României Mari

Deodată pe la ora unsprezece dimineața din josul Bulevardului urcă măreț strada un soldat român purtând în mâna dreaptă tricololorul românesc. E primul drapel românesc care se plimbă pe străzile capitalei, după nenorocita ocupațiune.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Puțină lume şi la oarecare distanță urmează : se simte încă agitarea publicului de a se deda la manifestații, chiar în dreptul detaşamentului militar german. Soldatul agită tricolorul şi strigă puternic «Trăiască România Mare»… apoi constatând că este urmat de puțin public, deşi străzile erau ticsite de lume, începe a vocifera…

«Să vă fie ruşine că nu îndrăzniți să strigați cu mine «Trăiască România Mare»… Parcă nu ați suferit destul de la aceşti ticăloşi de nemți… E ruşine să vă temeți… voi merge singur…»

În adevăr, zis şi făcut: trecând prin cordonul militar, cu tricolorul fâlfâind se îndreaptă spre terasa Cercului Militar. E singur, dar se simte mare şi puternic cu tricolorul în mână.

Fața sa palidă arată emoțiunea ce-l cuprinde în fața mitralierei şi a detaşamentului german… Pe platoul din fața Cercului Militar apare măreață atitudinea acestui brav, mic de stat dar mare la suflet. Şi strigă într'una Trăiască România… sunteți nişte bandiți…

Mitralierele amenință

Dar când ajunge la cincizeci de metri în fața soldaților... ofițerul a dat o comandă... un grup de patru soldați, postați pe scările terasei cu carabinele la ochi îl ochesc... dar el păşeşte palid înainte... ca un fulger străbate emoția în public... nemții par hotărâți să tragă. Atunci trei persoane din public, se reped după el şi stăruie să renunțe de a avansa şi cu forța îl smulg din fața soldaților.

Dar nu era mai puțin adevărat că primul tricolor fluturase în capitală chiar sub ocupațiunea germană...

Şi apoi ideea tricolorului prinsese... în câteva clipe apare la balconul Clubului Tinerimei un drapel... În câteva clipe pe toată Calea Victoriei spre Palatul Regal, ca prin minune fâlfâie

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

tricolorul... dar bucureștenii nu se mulțumesc cu atât, un băiat de vreo cincisprezece ani ia un tricolor, se urcă pe ulucele hotelului „Luvru", vis-a-vis de Cercul Militar și implântează drapelul românesc chiar în nasul soldaților germani, cu toate că cei patru soldați ochiau curagiosul tânăr... Publicul primește cu ovațiuni isprava acestui copil... Atitudinea populației enervează pe soldații nemți; se simt jigniți în amorul lor propriul. După un ordin al ofițerului, șapte soldați încarcă arma și scoboară treptele terasei.

În pas cadențat înaintează până în fața clădirei unde se implântează drapelul: publicul este dat la o parte și amenințat de șase soldați cu carabine. Ei fac cerc în fața drapelului. Al 7-lea soldat se urcă sus și scoboară tricolorul pe care-l duce pe terasă.

O armată împotriva unui copil

Un singur băiet de cincisprezece ani implântase un drapel în fața a 150 de soldați nemți înarmați, și a trebuit șapte soldați nemți pentru a-l scoborî... Publicul huiduiește... dar copilul nu se astâmpără... implântează alt drapel. Apoi observând că deasupra ferestrei de la cafenea, lângă drapelul românesc se află o inscripție germană de vreo doi metri pătrați, copilul se urcă sus și începe să taie sârmele ce o susțineau. Soldații germani devin amenințători, și-i cer hotărât să se scoboare... Tânărul nostru nu cedează teren... deodată s'aude un foc de revolver și un strigăt... Ofițerul german trăsese de la vreo șaptezeci de metri și lovise pe îndrăznețul copil… publicul îl ia pe sus și-l duce într-o farmacie… ce puteau face față de carabinele și revolverele soldaților.

Publicul a staționat ore întregi în fața Cercului militar, manifestând și huiduind până când pe la orele șase seara răbdarea

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

nemților era pierdută… o salvă de arme, urmată de o bandă de mitralieră au curățit Calea Victoriei în câteva secunde… N'a fost niciun rănit, căci au tras în aer, dar impresia a fost lugubră.

A doua zi

Marți dimineața, aceeași afluență pe Calea Victoriei. Publicul mai enervat, dar comandantul german avusese buna inspirație de a lăsa circulația liberă. Compania de soldați continuă să stea în fața Cercului Militar. De asemenea și mitralierele. Pe la ora 10 soldații se retrag.

Populația care staționa pe străzile Brezoianu, Sărindar a putut vedea la această oră una sută cincizeci de soldați nemți, plecând plouați, cu nasul în jos, carabina sub umăr și îndreptase [îndreptându-se] cu mica valiză de campanie spre gară. Publicul a simțit că nemții cedează terenul.

«Deșteaptă-te Române»

Manifestațiile devin mai puternice și câțiva băieți se îndreaptă spre mitralierele rămase cu doi soldați și care trei zile supărase populația prin amenințarea lor… Soldații predau mitralierele copiilor și se retrag… Urale ies din piepturile mulțimei, se cântă «Deșteaptă-te Române»…

Momentul acesta înseamnă cedarea forței în fața dreptului… este remiterea făcută de militarii nemți a armei cu care au făcut să sufere atâta lume, pentru a se dobândi, în sfârșit, libertatea popoarelor… din această clipă Bucureștii nu mai erau ocupați, populația era liberă.

Populațiunea considerându-și misiunea îndeplinită s'a liniștit și fiecare s'a dus la casa lui păstrând amintirea zilei mari ce trăise. Era prima zi de libertate după doi ani de jignire a sentimentului național. Nemții părăsiră brusc Bucureștii, în speranța că populația pe care o enervase anume, se va deda

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

la bolşevism. Dar nemții cu această ocazie, prin faptul că din momentul ce ultimul soldat german a părăsit Bucureştii, populația s-a liniştit, căutându-şi fiecare de treabă. Am putut să constat că populația era revoltată numai împotriva lor şi odată ei liberând Bucureştii, populația a intrat în ordine. [sic]

Aceste manifestațiuni naționale ale unei populațiuni desarmate, față de soldați inamici şi înarmați rămâne ca o pildă de sentiment patriotic. Demnitatea națională a Bucureştenilor a fost mai puternică decât gloanțele mitralierelor şi carabinelor Mareşalului Mackensen…

București, 9 Noiembrie 1918
Un martor ocular

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

DOCUMENTE DIPLOMATICE GERMANE DESPRE BULGARIA ȘI ÎMPREJURĂRILE ÎNCHEIERII ARMISTIȚIULUI DE LA SALONIC

Constantin Iordan[1]

ABSTRACT

This paper presents some documents included in a volume published in Sofia in 2005, entitled "Bulgaria in the First World War. German Diplomatic Documents. Collection of Documents in two volumes, vol. II, 1916-1918". These are documents (reports, notes, telegrams) issued by German politicians, diplomats and soldiers from Sofia, Berlin, and from other fronts of operations covering the period August-September 1918. The documents provide valuable information about Bulgaria's involvement during the last part of the First World War and about the developments that led to the conclusion of the armistice with the Entente Powers. There are interesting facts which show a kind of duplicity played by the authorities from Sofia in the overall armistice negotiations.

Key words: Bulgaria, armistice, World War I, Entente, Germany

Dorim să vă prezentăm câteva documente publicate într-un volum editat la Sofia în anul 2005, intitulat *„Bulgaria*

[1] Dr. Constantin Iordan is a researcher at the Institute of South-Eastern European Studies of the Romanian Academy.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

în Primul război mondial. Documente diplomatice germane. Culegere de documente în două volume, tom II, *1916-1918*". Sunt documente (rapoarte, note, telegrame) emise de oameni politici, diplomați și militari germani de la Sofia, Berlin și de pe fronturile de operații din perioada august-septembrie 1918 despre implicarea Bulgariei în ultima parte a conflictului armat și încheierea primului armistițiu[2].

Astfel, la 14 august, ministrul german la Sofia, Contele Alfred von Oberndorff, informa despre o notă recentă a premierului Aleksandăr Malinov care reflecta „îngrijorarea" și „slăbiciunea" autorului, faptul că „în țară a apărut un sentiment de nesiguranță, care a contribuit la trezirea neîncrederii în aliații germani"[3].

O săptămână mai târziu, consilierul imperial de legație, baronul von Lersner observa că Țarul Ferdinand i-a descris situația de pe frontul bulgar ca fiind „foarte neagră", subliniind că trupele germane trebuiau „cât mai repede posibil" să intre în acțiune în zonă.[4] Spre sfârșitul lunii a avut loc la Castelul Wilhelm o întâlnire, „între patru ochi", între Împăratul german și Țarul bulgar. Printre altele, Ferdinand „s-a bucurat foarte tare" când Wilhelm i-a comunicat că o divizie germană s-a

---

[2] *Bălgarija v Părvata Svetovna Vojna. Germanski diplomatičeski dokumenti.* Sbornik dokumenti v dva toma. 1913-1918 g. (în continuare *BPSV, II*) Tom II, 1916-1918 g. Naučen redaktor: Cvetana TODOROVA, Sofia, 2005, 743 p.; pentru cadrul general, vezi: Elena STATELOVA, Stojčo GRĂNČAROV, *Istorija na Nova Bălgarija, 1878-1944,* Sofia, 1999; *Bălgarskata armija v Părvata Svetovna Vojna, 1915-1918,* Sofia, 2015.

[3] *BPSV, II*, p. 628-629*:* Copie raport (R) nr. A 287, 14 august 1918, Sofia, al ministrului plenipotențiar german la Sofia, Contele Alfred von Oberndorff, către Reichscancelarul Dr. Conte Georg von Hertling, Berlin.

[4] *Ibidem*, p. 640-642: R. Nr. 490, 29 august 1918, Castelul Wilhelm, al reprezentantului MAE german la Marele Cartier General german, consilierul imperial de legație, baronul von Lersner, către MAE german, Berlin.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

îndreptat spre Macedonia și a primit informații privind livrarea de muniții și material de război. De asemenea, suveranul bulgar a solicitat ca Serres, Drama și Kavala să nu fie restituite Greciei, deoarece acestea „au fost cel mai prețios tezaur al Puterilor Centrale".[5]

Informații interesante găsim într-un raport de la Sofia al Contelui Oberndorff din 9 septembrie. El relata că Zefa Bey, colegul său turc, i-a mărturisit că Talaat Pașa l-a însărcinat să intre în negocieri directe cu guvernul bulgar privind o decizie în problema dobrogeană. Autoritățile de la Constantinopol păreau mult mai concesive decât înainte, dar așteptau ca bulgarii să dea „ceva", fiind vorba de teritorii de la frontiera comună, ținta finală fiind o alianță turco-bulgară. Diplomatul turc îi împărtășea și un alt gând: ralierea României prin retrocedarea Dobrogei de nord. Replica ministrului german la Sofia a fost că nu era vorba de o soluție practică din cauza poziției negative a „poporului și armatei"[6].

După mai bine de o săptămână, informațiile germane erau cel puțin neliniștitoare. La 17 septembrie, baronul von Lersner, reprezentantul MAE german în suita împăratului, comunica secret la Berlin că „la Dobro Pole, sârbi, francezi și greci au depășit liniile bulgare; partea bulgară nu a arătat aproape nici un fel de rezistență în pofida superiorității numerice proprii". În absența generalului Nikola Jekov, generalul Gheorghi

[5] *Ibidem*, p. 645-646: Tel. nr. 1067, 11 septembrie 1918, Berlin, a Subsecretarului de Stat german la MAE, von dem Busche-Hadenshausen, către reprezentantul MAE german în suita Împăratului german la MCG, consilierul imperial de legație, căpitanul Baron von Grünau, MCG.

[6] *Ibidem*, p. 649: Tel. secretă nr. 2156, 17 septembrie 1918, MCG, a reprezentantului MAE german în suita Împăratului german, consilierul imperial de legație, maior Baron von Lersner, către MAE german, Berlin.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Todorov a solicitat 6 divizii germane. Răspunsul a fost că „noi putem, totuși, să trimitem numai o brigadă, care poate să intervină cel mai repede după 10 zile." Se aprecia că „mai târziu se poate da încă o brigadă, motiv pentru care generalul Ludendorff a rugat Austria să sprijine pe bulgari cu unități militare"[7]. Cererea a fost repetată a doua zi de însărcinatul cu afaceri S. Nikiforov, dar răspunsul feldmareșalului von Hindenburg a fost că „chiar dacă avem cea mai mare bunăvoință nu suntem în stare să facem minuni. Din păcate, posibilitățile sunt mult mai mici decât cererea"[8]. Pe 20 septembrie, țarul Ferdinand îi comunica Împăratului Wilhelm al II-lea că „fără susținere urgentă nu se mai poate preveni o catastrofă, ale cărei consecințe pot fi fatale pentru acțiunea noastră comună"[9]. Solicitarea a fost repetată, răspunsul a fost același, cu sublinierea că generalul Eric Ludendorff „manifestă o deplină înțelegere a grelelor consecințe ce ar putea avea căderea sa înfrângerea Bulgariei pentru Alianța cvadripartită în general, mai ales pentru aliații noștri turci."[10] La 22 septembrie, contele Oberndorff raporta că premierul Malinov era în ajun „deosebit de deprimat; el nu

---

[7] *Ibidem*, p. 650: Tel. nr. 1106, 18 septembrie 1918, Berlin, a Secretarului de Stat la MAE german, Amiral Paul von Hintze, către reprezentantul MAE german în suita Împăratului german la MCG, consilierul imperial de legație, căpitanul Baron von Grünau, Spa.

[8] *Ibidem*, p. 652: Tel. 20 septembrie 1918, Sofia, a Țarului Ferdinand către Împăratul german Wilhelm al II-lea, Berlin (a fost trimisă prin Legația germană din Sofia).

[9] *Ibidem*, p. 654: Tel. mr. 1118, 21 septembrie 1918, Berlin, a Subsecretarului ce Stat la MAE german, Baronul von dem Busche-Hadenshausen, către reprezentantul MAE german în suita Împăratului german la MCG, consilierul imperial de legație, căpitanul Baron von Grünau, MCG.

[10] *Ibidem*, p. 655: tel. nr. 1124, 22 septembrie 1918, Berlin, a directorului Direcției Politice a MAE german , Wilhelm von Schtum, către reprezentntul MAE german în suita Împăratului, consilierul de legație, căpitanul Baron von Grünau, Parkvilla.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

mai are încredere în spiritul armatei."[11] Iar a doua zi observa că „situația militară se agravează continuu", că opinia publică, „până acum calmă", avea dispoziții contra cabinetului Malinov, care ar fi fost necesar să fie schimbat „cu un guvern de coaliție mai puternic". Diplomatul încheia cu sublinierea că „ideea unei păci separate se pare că nu are niciunde un început; dimpotrivă, există speranța într-o ameliorare cu ajutor german", dar nu ezita să aprecieze că „dacă se schimbă totuși situația și evenimentele o impun, se poate ca o catastrofă să nu poată fi evitată".[12] Pe de altă parte, pe 23 septembrie, Țarul Bulgariei telegrafia Împăratului Wilhelm al II-lea: „Conștiința că Tu ești acela care ține cu mână forte cârma, este pentru mine un izvor de liniște nelimitată".[13]

Cu toate acestea, generalul Petăr Gancev, din partea Țarului Ferdinnd, telegrafia două zile mai târziu că „Bulgaria trebuie să ceară urgent armistițiu", dar Berlinul răspundea, printre altele, că „Germania nu abandonează pe aliații săi la nevoie" și că „numai dacă Bulgaria se restabilește și nu aruncă armele foarte devreme, nimic nu este pierdut". În aceeași zi, Țarul telegrafia colonelului von Massow că „situația militară este catastrofală; inamicul a atacat pretutindeni". Răspunsul a

[11] *Ibidem*, p. 657: Tel. cifrată, nr. 1130, 24 septembrie 1918, Berlin, a Subsecretarului de Stat la MAE german, Baronul von dem busche-Hadenhausen, către reprezentantul MAE german în suita Împăratului la MCG, consilierul delegație, căpitanul Baron von Grünau, Spa.

[12] *Ibidem*, p. 658: Tel. nr. 1134, 23 septembrie 1918, orele 7,15 dim., Berlin, a Subsecreteraului de Stat al MAE german, Baron von dem Busche-Hadenhausen, către reprezentantul MAE în suita Împăratului la MCG, consilierul de legație, Baron von Grünau.

[13] *Ibidem*, p. 659: Tel. nr. 1135, 25 septembrie 1918, orele 8,45, Berlin, a Directorului Direcției Politice din MAE german, ministrul plenipotențiar Wilhelm von Schtun, către reprezentantul MAE german în suita Împăratului la MCG, consilierul de legație, căpitanul Baron von Grünau.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

fost îndemnul de „păstrare a calmului" și aducerea în postul responsabil a generalului Mihail Savov.[14] Tot pe 25 septembrie, Strașimir Dobrovici, primul secretar personal al Țarului îi comunica însă contelui Oberndorff că „au sosit vești atât de neliniștitoare încât cumpătul de aici a început să dispară total și dacă noi nu intervenim urgent cu mare forță, jocul bulgar este pierdut pentru noi."[15] În aceeași zi, germanii erau informați că Țarul a comunicat guvernului scrisoarea privind abdicarea sa. Generalul Ludendorff a rugat „insistent pe Țar să păstreze calmul și să predea generalului Friedrich von Scholtz (comandantul frontului sudic) direcția operațiilor privind Bulgaria". Din seara precedentă, cinci divizii germane se îndreptau deja spre Bulgaria, unități turcești, conduse de generalul von Seeckt, aveau drept țintă Marița, două divizii austriece vizau orașul Niș, o alta trecea sub comandă germană. Generalul Ludendorff a dat „ordine de apărare a Bulgariei și a dinastiei sale".[16] Cu toate acestea Contele Oberndorff, informa Berlinul, „extrem de urgent", tot pe 25 septembrie, seara târziu, că s-a întâlnit după amiază cu Malinov, „foarte deznădăjduit", rugând pe aliați să-l ierte, deoarece Bulgaria trebuie „să capituleze", armata se afla

[14] *Ibidem*, p. 662: Tel. nr. 83, 25 septembrie 1918, orele 3,30 P.M., MCG (Spa) a reprezentantului MAE german în suita Împăratului la MCG, consilierul de legație, Baron von Lersner, către reprezentantul MAE german în suita Împăratului la MCG, consilierul de legație, Baron von Grünau, în trenul de curte.

[15] *Ibidem*, p. 663: Tel. cifrată, urgent, nr. 644, secret, 25 septembrie 1918, orele 5,35 P.M., a ministrului plenipotențiar german la Sofia, Contele Alfred von Oberndorff, către MAE german, Berlin.

[16] *Ibidem*, p. 664: Tel. nr. 84, 25 septembrie 1918, orele 9 seara, MCG, a reprezentantului MAE german în suita Împăratului la MCG, consilierul imperial de legație, Baronul von Lersner, către reprezentantul MAE german în suita Împăratului la MCG, consilierul imperial de legație, căpitanul Baron von Grünau.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

în descompunere, mărșăluia spre Sofia în ideea răsturnării guvernului și impunerea cu forța a păcii. Reacția germană a fost că „această atitudine ar însemna sinuciderea Bulgariei, atunci când foarte curând sosirea trupelor noastre ar putea să salveze situația". Răspunsul Sofiei: „catastrofa nu mai putea fi stopată; Țarul și guvernul au aprobat decizia, noi să o iertăm."[17] A doua zi, în numele Împăratului german era trimisă o telegramă Țarului bulgar: „Trupe germane și austriece trimise din toate țările vor aduce Armatelor Tale ajutor și vor preveni imediat o ofensivă viitoare a inamicului. Ieri mi s-a comunicat că se pun la dispoziția ta."[18]

În aceeași zi, contele Oberndorff expunea lui Malinov temeiurile germane „contra armistițiului", dar interlocutorul oferea explicația „dezorganizării armatei și marșului insurgenților contra Sofiei". Ministrul de Finanțe, Andrei Liapcev era deja în drum spre Salonic, unica speranță a germanilor fiind că „Antanta va refuza armistițiul". Era confirmată știrea că Țarul „a propus guvernului abdicarea sa", idee pe care cabinetul a respins-o și „cu asta problema a fost închisă."[19]

Tot pe 26 septembrie, conducerea supremă a armatei germane primea vestea că „Bulgaria a întrerupt acțiunile militare și delegația de pace a plecat azi noapte spre Salonic". Aceasta era însoțită de însărcinatul cu afaceri american Dominic Murphy.

---

[17] *Ibidem*, p. 666: Tel. cifrată, nr. 645, 25 septembrie 1918, orele 10,25 seara, Sofia, a ministrului german Contele Alfred von Oberndorff, către MAE, Berlin.

[18] *Ibidem*, p. 668: Copie a tel. 25 septembrie 1918, Sofia, Palatul Țarului bulgar, Ferdinand I, către Împăratul Wilhelm al II-lea.

[19] *Ibidem*, p. 669: Tel. nr. 1141, 26 septembrie 1918, orele 6,30 dim., Berlin, a Subsecretarului de Stat în MAE german, Baronul von dem Busche-Hadenshausen, către reprezentantul MAE german în suita Împăratului la MCG, consilierul imperial de legație, căpitanul Baron von Grünau, Castelul Wilhelm.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Pe de altă parte, poporul bulgar era chemat de liderii opoziției „să păstreze calmul și să aștepte pacea; Bulgaria nu are altă ieșire în afară de a arunca armele".[20] Dar opiniile germane erau cel puțin ciudate. În seara aceleiași zile, Amiralul Paul von Hintze, Secretarul de Stat la Ministerul de Externe, comunica lui von Lersner: „noi suntem convinși că tactica deșteaptă a Țarului și energia sa avântată vor restabili situația."[21] (La miezul nopții, la Viena circulau zvonuri că „Bulgaria a cerut să încheie imediat pace separată". La auzul acestor intenții, la Sofia „au fost pronunțate discursuri nestăpânite de defăimare contra Germaniei, care a izolat Bulgaria de aliații săi". Pe de altă parte, Generalul Ludendorff declara: „se pare că armata bulgară s-a destrămat total."[22]

La Viena soseau însă altfel de informații. Contele Burian aprecia „noua situație creată prin evenimentele din Bulgaria este foarte serioasă, dar calmă." Acesta pleda pentru păstrarea liniștii, „o colaborare fermă și acțiuni hotărâte comune pentru a se pune ordine după posibilități" și amintea că „trei divizii austriece sunt pe drum, prima a ajuns la Belgrad, alte contingente, în general, după posibilități, până la 12 divizii, trebuie să urmeze". El a dat sfaturi la Sofia „să-și apere onoarea proprie și să respingă cererile Antantei ca foarte brutale, în acest mod

---

[20] *Ibidem*, p. 670: Tel. nr. 1143, 26 septembrie 1918, orel 10,40 seara, Berlin, a Secretarului de Stat la MAE german, Amiralul Paul von Hintze, către reprezentantul MAE german în suita Împăratului la MCG, consilierul imperial de legație, căpitanul Baron von Grünau.

[21] *Ibidem*, p. 671: Tel. nr. 87, 26 septembrie 1918, orele 12,30 miezul nopții, MCG, Spa, a reprezentantului german în suita Împăratului la MCG, consilierul imperial de legație, Baronul von Lersner, către reprezentantul MAE german în suita Împăratului la MCG, consilierul imperial de legație, Baronul von Grünau, Castelul Wilhelm.

[22] *Ibidem*, p. 675-676: Tel. nr. 1144, 27 septembrie 1918, orele 2,40 p.m., Berlin a Secretarului de Stat la MAE german, amiralul Paul von Hintze, către reprezentantul MAE german în suita Împăratului german la MCG, consilierul imperial de legație, Baronul von Grünau, Castelul Wilhelm.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

să câștige timp." Amiralul Paul von Hintze sublinia că „dacă Austria trimite serios și repede întăriri, frontul bulgar probabil poate să se restabilească."[23]

În aceeași zi, 27 septembrie, colonelul von Massow telegrafia din Berlin, unde se afla moștenitorul tronului bulgar, Boris, că acesta i-a comunicat că „situația putea fi restabilită, dacă se rămâne la ajutorul germano-austriac prevăzut". În opinia diplomatului german, Țarul dorea „în primul rând să se câștige timp și în al doilea rând ca actualul guvern slab să fie blamat de țară". Se puneau speranțe în chemarea generalului Mihail Savov. Concluzia era următoarea: „Totul depinde dacă plănuita concentrare militară pentru ușurarea Bulgariei se va desfășura cât mai repede posibil."[24] De la Spa, baronul von Lersner, îi telegrafia, prin contele Oberndorff, generalului Gancev necesitatea destituirii guvernului Malinov și numirea generalului Savov ca „dictator", cu sublinierea că „în nici un caz să nu admiteți în Bulgaria însărcinatul cu afaceri american și comisia bulgară pentru pace separată, în cazul în care ea a negociat cu Antanta".[25] În seara zilei de 27 septembrie, Berlinul comunica însărcinatului cu afaceri din Constantinopol că „situația din Bulgaria nu este pierdută, nici militar, nici politic. Trupe germane și austro-ungare înaintează și în parte deja au sosit."[26]

---

[23] *Ibidem*, p. 676: Tel. nr. 92, 27 septembrie 1918, MCG, Spa, a reprezentantului MAE german la MCG, consilierul imperial de legație, Baronul von Lersner, către reprezentantul MAE german în suita Împăratului german la MCG, consilierul de legație, Căpitanul Baron von Grünau, Castelul Wilhelm.

[24] *Ibidem*, p. 678: Tel. cifrată, nr. 97, 27 septembrie 1918, MCG, Spa, Baronul von Lersner către von Grünau.

[25] *Ibidem*, p. 680: Tel. nr. 1150, 27 septembrie 1918, 11, 55, miezul nopții, Berlin, a Secretarului de Stat în mAE german, amiralul Paulvon Hintze, către reprezentantul MAE german în suita Împăratului german la MCG, consilierul imperial de legație, Baronul von Grünau, Castelul Wilhelm.

[26] *Ibidem*, p. 681: Copie a tel. nr. 2365, 29 septembrie 1918, Berlin, a Subsecretarului de Stat la MAE german, Baronul von dem Busche-

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Opinia părea confirmată în aceeași zi și de von Oberndorff de la Sofia: „Ce e posibil, pentru a salva situația, se face... Mâhnirea și rușinea din cauza demersului precipitat al guvernului cresc în rândul opiniei publice. Toate șansele noastre ca să întărim spatele prietenilor noștri și al opiniei publice depinde de rapida sosire a trupelor noastre militare... Imediat este așteptat generalul Mihail Savov, de la care se speră să restabilească situația." Pentru germani, „semnul inspirator de pericole rămâne colaborarea în negocierile privind armistițiul a consulului general american de aici, Dominic Murphy."[27] Toate demersurile lui von Oberndorff pentru ruperea relațiilor cu SUA s-au soldat cu promisiuni din partea lui Radoslavov, pe care „nu le-a îndeplinit", deoarece „a existat directivă dintr-un loc superior", aluzie evidentă la Țar.[28] Pe 29 septembrie, însărcinatul cu afaceri bulgar la Berna, Grekov, confirma în fața omologului său german, baronul Romberg, că guvernul de la Sofia a solicitat medierea americană.[29] În aceeași zi, contele Oberndorff, în urma unor informații de la „cercuri competente prietene", insista ca Berlinul să nu semnaleze „deosebirile de opinii dintre guvern – Țar – conducerea militară, deoarece se poate trezi

---

Hadenshausen, către reprezentantul MAE german în suita Împăratului german la MCG, consilierul imperial de legație, Baronul von Lersner, Spa.

[27] *Ibidem*, p.681-682: Tel. nr. 1155, 29 septembrie 1918, orele 2,15 p.m., Berlin, a Subsecretarului de Stat la MAE german, Baronul von dem Busche-Hadenhausen, către reprezentantul MAE german în suita Împăratului german la MCG, consilierul imperial de legație, Căpitanul Baron von Grünau, Castelul Wilhelm.

[28] *Ibidem*, p. 682: Tel. nr. 584, 29 septembrie 1918, orele 6,45, p.m., Parvilla, a reprezentantului MAE german în suita Împăratului german la MCG, consilierul de legație, Baronul von Grünau, către MAE german, Berlin.

[29] *Ibidem*, p. 683: Tel. nr. 1157, 29 septembrie 1918, orele p.m., Berlin, a Subsecretarului de Stat la MAE, baronul von dem Busche-Hadenhausen, către reprezentantul MAE german în suita Împăratului la MCG, consilierul imperial de legație, Baronul von Grünau, Parkvilla.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

neîncrederea guvernului față de noi și trupele noastre militare și eventual să se împingă către o încheiere rapidă a păcii."[30]

Totuși, pe 28 septembrie, colonelul von Massow raporta că urma să sosească a doua zi la Sofia împreună cu generalul Mihail Savov, care se afla deja în contact cu Țarul pe care îl informase despre apropiatele măsuri, vizân „răsturnarea guvernului și introducerea ordinii în armată." Urma ca a doua zi, însoțit de von Massow, să se prezinte suveranului căruia îi va solicita: „deplină putere asupra guvernului și armatei, amânarea Parlamentului sau dizolvarea lui cu forță militară și înlăturarea lui Malinov și oamenilor lui și numirea la Ministerul Apărării Naționale din toate partidele, fidele alianței cu noi". Diplomatul german a rămas cu impresia că generalul Savov, „ca un bărbat hotărât, nu se va da în lături de la orice mijloc pentru a-și salva patria."[31] Contele Oberndorff observa, pe de altă parte, că „ prietenii Antantei speră, se pare, ca încă înaintea sosirii unor importante forțe germane de apărare, a sosirii lui Mihail Savov și a deschiderii Parlamentului, să fie impusă acceptarea păcii; în acest caz și opinia publică ar putea să se îndrepte în favoarea păcii, situația putând să să devină foarte critică pentru noi."[32]

---

[30] *Ibidem*, p. 684: Copie tel. (strict secret), nr. 629, 29 septembrie 1918, a ataşatului militar german la Sofia, Căpitanul de rangul II Hans-Jürgen von Arnim, către Șeful Statului Major al Amiralității, Amiralul-Feldmareșal Henning von Holtzendorff, Berlin.

[31] *Ibidem*, p. 697. Tel. nr. 1167, 30 septembrie 1918, orele 4,20 , în zori, Berlin, a Subsecretarului de Stat la MAE german, Baronul von dem Busche-Hadenshausen, către reprezentantul MAE german în suita Împăratului la MCG, consilierul de legație, baronul von Grünau, Parkvilla.

[32] *Ibidem*, p. 700: Copie a tel. (strict secret) nr. 630, 30 septembrie 1918, Sofia, a ataşatului militar german la Sofia, Căpitanul de rangul II, Hans-Jürgen von Arnim, către Șeful Statului major al Amiralității, Amiralul-Feldmareșal Henning von Holtzendorff, Berlin.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Pe 29 septembrie, atașatul militar german la Sofia, căpitanul de rangul II Hans-Jürgen von Arnim, raporta strict confidențial șefului Statului Major al Amiralității, amiralul-feldmareșal Henning von Holtzendorff că a călătorit în tren cu generalul Savov, convocat de Țar, „la inițiativa guvernului german." Acesta aștepta să fie primit imediat de Țar și spera ca Țarul să rămână categoric și să-l desemneze „drept comandant suprem și ministru președinte". Primele sale intenții priveau răsturnarea cabinetului și dizolvarea legislativului. Soluția i se părea „îndoielnică" lui von Arnim, care adăuga că Malinov intenționa ca a doua zi „să pună Parlamentul în fața faptului împlinit al încheierii păcii."[33] În aceeași zi, contele Oberndorff afla de la Malinov că acesta „căuta să justifice demersul său înainte de toate prin totala lipsă de provizii și muniții în care a căzut armata bulgară."[34]

Pe 30 septembrie, von Arnim informa, strict secret, că armistițiul încheiat pe front „nu este încă aprobat de guvern", deși aprobarea putea avea loc imediat. Țarul nu l-a primit încă pe generalul Savov. Moștenitorul tronului a declarat că „țarul lucrează reținut pentru a câștiga timp ca trupele germane să devină mai puternice."[35] În aceeași zi, primit de țar, colonelul von Masow l-a găsit „foarte amărât că frecvent ajutorul german solicitat nu a sosit la timp". Suveranul a mărturisit că în Bulgaria

[33] *Ibidem*, p. 701: Tel. (strict secret) nr. 634, 1 octombrie 1918, orele 3,40, în zori, Sofia, prin poșta de front, a atașatului maritim militar german, Căpitanul de rangul II Hans-Jürgen von Arnim, către Statul Major al Amiralității germane, Berlin.

[34] *Ibidem*, p. 702: Tel. cifrată, nr. 682, 1 octombrie 1918, orele 7,45 p.m., a ministrului plenipotențiar la Sofia, Contele Alfred von Oberndorff, către MAE german, Berlin.

[35] *Ibidem*, p. 703: Tel. cifrată nr. 635, 1 octombrie 1918, orele 8,40 seara, Sofia, a atașatului militar maritim german la Sofia, Căpitanul de rangul II Hans-Jürgen von Arnim, către Statul major al Amiralității marinei, Berlin.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

„lipsește încrederea în victoria germană", aluzia la frontul occidental fiind evidentă. Diplomatul german aprecia că „frontul occidental este hotărâtor încă pentru o posibilă întorsătură a situației."[36] Pe 1 octombrie, von Oberndorff afla confidențial că în aceeași zi, țarul retrăsese de la Kreditna Banka 20.000 mărci și 20.000 de coroane austriece. De asemenea, era informat că guvernul funcționa încă după întoarcerea lui Andrei Liapcev de la Salonic, că prevederile armistițiului sunt considerate de cabinetul bulgar „excesiv de dure; între altele se cere o trecere liberă a trupelor Antantei." El era convins că autoritățile de la Sofia nu au dorit „în nici un caz să transforme vechea Bulgarie în teatru de război, dacă nu am putut să-i propunem idei sigure pentru un succes militar". De asemenea, considera că „dacă se garantează bulgarilor acum cu termen precis o mai târzie mare ofensivă, probabil decizia ar putea să ia o întorsătură", deși posibilitatea era, totuși, „exclusă." Von Arnim obținea de la aghiotantul generalului Gheorghi Todorov, comandantul armatei a II-a, condițiile păcii: „Bulgaria menține suveranitatea, acceptă vechea frontieră din 1915; nici un fel de contribuții; germanilor li se dau 4 săptămâni să părăsească țara; Sofia rămâne neocupată; principalele puncte feroviare de control sunt preluate de ofițeri englezi și francezi; sârbii și grecii nu vor invada Bulgaria, demobilizare generală cu excepția a 3 divizii de infanterie și 4 regimente de cavalerie, care rămân pe picior de luptă; liberă trecere pentru Antantă." Pentru opinia publică s-a difuzat știrea că „Bulgaria va rămâne neutră", prin urmare, „germanii ar putea să rămână aici." Pe 2 octombrie, von Arnim raporta, strict secret, semnarea unui „armistițiu prelungit, respectiv

[36] *Ibidem*, p. 705: Tel. cifrată nr. 3391, 2 octombrie 1918, orele 8,30 seara, Sofia, a atașatului militar naval la Sofia, Căpitanul de rangul II Hans-J'rgen von Arnim, către Statul Major al Amiralității, Berlin.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

unei păci preliminare", și că „atmosfera din Sofia este tot mai mult în favoarea păcii." Amânarea convocării Parlamentului, putea, în opinia sa, să aibă drept scop să se vadă „dacă Germania și Austro-Ungaria vor lua măsuri ferme în Balcani și cum se va menține Turcia."

Sunt date interesante care pun în lumină o duplicitate a autorităților de la Sofia, care, așa cum credea și von Arnim, „întărește impresia că toată treaba este un joc de culise al lui Malinov și generalului Ivan Lukov", șeful Statului Major General al armatei bulgare de operații.[37]

[37] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

INTEGRAREA OFIȚERILOR DIN FOSTA ARMATĂ AUSTRO-UNGARĂ ÎN ARMATA ROMÂNĂ

Petre Otu[1]

ABSTRACT

In the wake of World War 1, one of the most pressing issues of the Romanian military was the integration of the officers from the former Austro-Hungarian army. The latter had a multiethnic character, including Germans, Hungarians, Romanians, Transylvanian Saxons (Sași), Székelys (Secui), Serbs, Czechs, Poles. As Transylvania, Bukovina, Maramureș, Crișana and half of Banat, provinces with a strong Romanian majority, have united with Romania at the end of 1918 and the Austro-Hungarian monarchy has disintegrated, the fate of the officers from the former Dual Monarchy represented an important matter both for the authorities in Bucharest and for the public opinion from these territories.

In early May 1919, the Organization Department 6-7 from Sibiu, a structure that was part of the Romanian General Headquarters, sent a directive to the officers from the former Austro-Hungarian army, inviting those who wanted to join the Romanian army to submit a request in this regard. To discuss these requests, a commission was established, which included General Ion Boeriu (Transylvanian) as president, Lieutenant Colonels Nicolae Ciupercă and Dumitru Georgescu (both

[1] Colonel (ret) Dr. Peter Otu is the President of the Romanian Commission of Military History, Ministry of National Defense.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Romanians) and Majors Traian Bulbuc and Alexandru Vlad (both Transylvanians). Those willing to join the Romanian army had to submit a request accompanied by documents regarding their past activities. At the same time, they had to give up their citizenship. On this basis, 327 officers from the Austro-Hungarian army were recruited into the Romanian army, as follows: 254 Romanians, 57 Székelys, 13 Germans, 2 Poles and 1 Czech. Among them, there were personalities who made a name for themselves on the battlefields of World War 1 and who subsequently had an equally impressive career in the Romanian army – Generals Ioan Boeriu, Dănilă Papp, Alexandru Hanzu, Lieutenant Iosif Iacobici, Major Ion Ilcușu and others. The integration was not without difficulties, such as promotions in rank, language barriers or the differences in the organizing and functioning of the Romanian military body compared to the Austro-Hungarian army.

Keywords: World War I, Austro-Hungarian Army, Dual Monarchy, Romanian officers, Transylvania

Una dintre cele mai importante probleme ale construcției militare românești în primii ani după terminarea Marelui Război a fost integrarea în armata română a foștilor ofițerilor din fosta armata austro-ungară.

Integrarea acestora a constituit o necesitate, mai ales că noua Românie s-a clădit pe temelii democratice, momentul declanșator fiind modificarea Constituției în vara anului 1917 de către Parlament, ceea ce a permis adoptarea celor două reforme- agrară și electorală[2]. Au urmat alte reforme, care

[2] I.G. Duca, Memorii, volumul III. Războiul. Partea I (1916-1917), ediție și indice de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 1994, p. 201-251;

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

au culminat cu adoptarea Constituției din 1923, care a asigurat cadrul democratic, inclusiv pentru segmentul militar, al evoluției societății românești în perioada dintre cele două războaie mondiale[3].

Numărul ofițerilor originari din Transilvania din armata austro-ungară nu se cunoaște cu precizie, dar ponderea românilor nu era prea mare, ei fiind discriminați în privința accederii în ierarhia superioară a corpului ofițeresc.

Așa cum au arătat cercetările, pe fondul disoluției imperiului bicefal, ofițerii români din armata austro-ungară au parcurs treptat, drumul de la „loialitatea dinastică", la „loialitatea națională", ei fiind unul din elementele cele mai dinamice ale realizării unirii de la 1 decembrie 1918.

Potrivit cercetărilor generalului Vasile Barbu, ofițer care a ajuns până la gradul de maior până în 1918, aprecia că armata austro-ungară avea la începutul războiului **18 793 de ofițeri**, dintre care numai 206 erau români, față de un necesar de **1215**, dacă ne raportăm la companiile încadrate în marea lor majoritate cu români[4]. Această pondere redusă are mai multe explicații: numărul mic de școli secundare românești (Brașov, Năsăud, Beiuș, Blaj, Brad), ceea ce reprezenta un bazin

---

Constantin Argetoianu, *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri, volumele III-V, partea a V-a 1916-1918*, Ediția a II-a revăzută și întregită de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București,, 2008, p.162-234; Anastasie Iordache, *Parlamentul României în anii reformelor și ai Primului Război Mondial 1907-1918*, Paideea, București, 2001, p. 111-133; Grigore Procopiu, *Parlamentul în pribegie 1916-1918. Amintiri, note, impresii*, Editura Universitaria, București, 1992, p. 35-50, etc.

[3] *Istoria Românilor, vol. VIII România Întregită (1918-1940)*, ediția a II-a revăzută și întregită, prof .univ. dr. Ioan Scurtu, coordonator, prof. univ. dr. Petre Otu, secretar științific, Editura Enciclopedică, București, 2010, p. 191-422.

[4] S.A.N.I.C. fond Manuscrise, dosar nr. 203 bis, f. 88.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

mic de recrutare pentru corpul ofițeresc, taxele mari pentru școlizare, politica de discriminare față de români practicată de autoritățile ungare și austriece.

La 20 decembrie 1918, maiorul Traian Bulboc a adus de la Viena câte un anuar al armatei austro-ungare și toate memoriile calificative ale ofițerilor români, păstrate în perfectă ordine în arhiva Ministerului de Război din capitala imperiului. Câteva zile mai târziu, generalul Ioan Boeriu i-a invitat pe toți ofițerii români din fosta armată austro-ungară să se prezinte, până la 1 ianuarie 1919, la Secția Organizării 6-7, pentru a li se clarifica situația militară. Pe măsură ce aceștia au dat curs invitației, au fost trimiși la cercurile de recrutare, care, la rândul lor, îi repartizau marilor unități în curs de constituire.

Aceeași decizie a luat-o și Comandamentul trupelor din Transilvania, constituit la 11/24 decembrie 1918, și condus de generalul Traina Moșoiu, originar din Bran. Prin ordonanța nr. 1 din 1 ianuarie 1919, se cerea ca toți ofițerii care purtau uniforma armatei austro-ungare aveau obligația să se înscrie la comandamentele de piață din cea mai apropiată garnizoană. Aici, ei urmau să arate: numele și prenumele; ultima unitate militară din care a făcut parte și funcția îndeplinită; unde a avut garnizoana sau unde a locuit înainte de război; domiciliul actual; ocupația sau însărcinarea pe care o aveau[5].

La începutul lunii mai 1919, Secția Organizare 6-7 de la Sibiu a lansat o circulară, prin care lansa invitația ca toți ofițerii din fosta armată austro-ungară care doreau să intre în armată română să înainteze o cerere în acest sens. Pentru discutarea lor s-a constituit o comisie formată din generalul Ioan Boeriu

[5] *Colecția ordonanțelor date Comandamentul trupelor din Transilvania cu anexele ce au suferit modificări și proclamațiile date de acest comandament,* Tiparul lui E. Kraftt, Sibiu, 1920, p.1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

(ardelean) – președinte, locotenenții-colonei Nicolae Ciupercă și Dumitru Georgescu, ambii din România, maiorii Traian Bulbuc și Alexandru Vlad (ardeleni)[6].

Cei care doreau trebuiau să depună o cerere prin care își manifestau dorința de a fi încadrați în armata română, însoțite de acte doveditoare privind activitatea desfășurată. Totodată, ei renunțau la cetățenia avută până în acel moment.

În „Monitorul Oficial" din 7/20 februarie 1919 s-a publicat o primă listă cu ofițerii proveniți din armata austro-ungară și care, începând cu 18 noiembrie/1 decembrie 1918, au fost primiți în armată română și puși la dispoziția Ministerului de Război pentru încadrare[7]. Numărul acestora se ridica la 103 dintre care 76 din arma infanterie, șase ofițeri artileriști, doi ofițeri de geniu, nouă din intendență și administrație, șase sanitari și un preot.

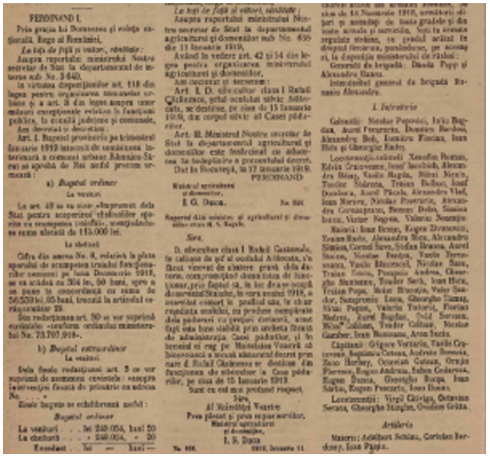

„Monitorul Oficial" din 7/20 februarie 1919; un prim lot de ofițeri din armata austro-ungară primiți în armata română

[6] S.A.N.I.C. fond Manuscrise, dosar nr. 203 bis, f. 45.

[7] „Monitorul Oficial", nr. 251, 7/20 februarie 1919, p. 5104-5106.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Pe grade situația era următoare : trei generali, nouă colonei, 22 de locotenenți – colonei, 41 de maiori, 19 căpitani, opt locotenenți, un preot. Printre ei se aflau personalități reprezentative, cum ar fi generalii Ioan Boeriu, Dănilă Pop (Papp) și Alexandru Hanzu, intendentul general de brigadă Alexandru Bunaciu, coloneii Nicolae Popovici, Iuliu Bălan, Aurel Păcurariu, Dumitru Bardossi, Dumitru Florian, Ioan Hidu, Gheorghe Radeș, Alexandru Bob, locotenenț-coloneii Xenofon Roman, Iosif Iacobici, Alexandru Bais, Aurel Păcală, Alexandru Vlad, Victor Negrea, Vasile Magda, Teodor Sbârcea, Traian Bulbuc, maiorii Ion Ilcușu, Aurel Stoica, Traian Radu ș.a.

Procesul de selecție și integrare a ofițerilor proveniți din armata austro-ungară, astfel că prin Înaltul Decret nr. 3051 din 17 iulie 1919 s-au stabilit definitiv gradul, vechimea în grad și intercalarea în Anuar, precum și funcțiile pe care urmau să le primească[8].

Au fost înrolați în armata română 327 de ofițeri din armata austro-ungară grupați astfel naționalități: români-254; sași-57; germani-13; polonezi-2; cehi-1.

Concomitent. Ministrul de război, generalul Arthur Văitoianu, propunea, pentru reușita integrării lor, o serie de norme. Astfel, acolo unde erau șefi de corpuri, ofițeri superiori din armata austro-rusă, urmau să se numească drept ajutori ofițeri superiori bine pregătiți și cu tact din armata Vechiului Regat. Acele funcții de conducere încadrate cu ofițeri din armata Vechiului Regat, urmau să fie dublate, în calitate de ajutori, cu ofițeri din armatele austro-ungară și rusă.

De asemenea, în ierarhia comandamentelor de la regiment la corp de armată, ofițerii din fosta armată austro-ungară și cea a Vechiului Regat erau amestecați.

---

[8] Arhivele Militare Naționale Române, fond Microfilme, rola II 1. 2580, cadrul 78.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

În fiecare corp de trupă și serviciu trebuia să se respecte o anumită proporție a ofițerilor din Vechiul Regat și a celor primiți recent în armată. În sfârșit, ofițerii înrolați și repartizați la același corp de trupă nu erau grupați în aceeași unitate de comandă, ci repartizați la diferite unități ale corpurilor[9].

Aceste norme aveau scopul, după cum preciza ministrul de război să faciliteze cunoașterea temeinică a limbii române, precum și unificarea sub aspectul doctrinei, al instrucției, comandamentului și al principiilor educative care funcționau în armata Vechiului Regat.

Integrarea acestor ofițeri în armata română a fost un proces complex și nu lipsit de dificultăți, Structura organizatorică, sistemul de învățământ, instruirea trupelor, pregătirea cadrelor, regulamentele din armata austro-ungară difereau de cele existente în oștirea română. Pentru familiarizarea cu doctrina și metodele de instruire ale armatei române, pentru cei integrați au fost organizate diverse cursuri de perfecționare pe genuri de arme. Dar războiul adusese multe schimbări, ce nu putuseră fi materializate în legi, regulamente, instrucțiuni și norme corespunzătoare.

Au existat și dificultăți de ordin lingvistic. În fosta armată austro-ungară regulamentele, ordinele și instrucțiunile erau redactate în limba germană, în care se dădeau și comenzile. Unii ofițeri care au făcut cerere de integrare s-au confruntat cu greutăți în însușirea normelor ce stăteau la baza organizării și funcționării armatei române.

Dar cele mai mari complicații le-a creat problema avansării în grad a ofițerilor integrați. În mod firesc, ofițerii proveniți din armata austro-ungară trebuiau plasați în cadrul promoțiilor școlilor pregătitoare de ofițeri din Vechiul Regat.

[9] *Ibidem*, cadrul 79.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Acest lucru nu s-a întâmplat și toate promoțiile ardelene au fost retrogradate arbitrar. Partea gravă a chestiunii s-a datorat și faptului că legea înaintărilor în armată a fost sincronizată cu legea poziției ofițerilor, care fixa limita de vârstă. Cu alte cuvinte, „ofițerul care a intrat în școala militară cu un an mai bătrân decât promoția lui – arăta generalul Vasile Barbu, provenit și el din fosta armată austro-ungară –, sau dacă un an a fost oprit de la înaintare, sau dacă a fost încadrat cu un an sau mai mulți ani după promoțiile din România Veche, cum a fost cazul ofițerilor proveniți din armata austro-ungară, din cauza limitei de vârstă nu puteau înainta în grade mai înalte.

Ulterior, situația s-a agravat și mai mult prin reducerea limitei de vârstă în grad. De exemplu, pentru gradul de colonel s-a redus limita de vârstă la 58 de ani, apoi la 56 și, în final, la 53 de ani. În aceste condiții, mulți ofițeri din fosta armată austro-ungară au rămas neavansați. Nemulțumiți, unii dintre ei au demisionat din armată. În primii ani de după Marea Unire au demisionat generalul Gheorghe Domășneanu, 12 colonei, 22 locotenent-colonei, 38 maiori și 11 căpitani.

Trebuie spus că una dintre explicațiile situației neplăcute în care se ajunsese era și aceea că în timpul războiului, în armata română se făcuseră avansări repetate. Unii ofițeri fuseseră avansați chiar de trei ori în cursul celor doi ani de război. Aceasta a dus la o creștere a numărului de ofițeri superiori (maiori, locotenent-colonei, colonei), iar trecerea la cadrul de pace a însemnat și o reducere a acestor funcții, ceea ce a impus o anumită limită la avansările în grad. Această măsură i-a afectat și pe ofițerii provenind din armata austro-ungară.

A mai existat un motiv de nemulțumire pentru ofițerii proveniți din armata austro-ungară. După unire, ei se așteptau să fie consultați, să se constituie comisii mixte care să dezbată

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

problemele construcției militare românești, în care să se regăsească și bogata lor experiență, inclusiv cea acumulată în anii 1914-1918.

Or, acest lucru nu a avut loc, decât cu totul punctual, nefiind creat un sistem instituțional specific. S-a mers pe formula preluării doctrinei învingătorului, România adoptând oficial, în 1924, doctrina militară franceză[10]. Această decizie era firească întrucât Franța era o mare putere victorioasă, iar în anii 1917-1918, Misiunea Militară Franceză, condusă de generalul Henri Mathias Berthelot, a contribuit direct la difuziunea principiilor și metodelor de pregătire și luptă ale armatei franceze[11]. În plus, în întreaga perioadă dintre cele două războaie mondiale, România a făcut parte din sistemul de securitate francez din centrul și sud estul continentului european.

Fără a intra în detalii, în perioada ce a a urmat, cu deosebire în deceniul al patrulea al secolului trecut, a existat, în rândul teoreticienilor militari o intensă dezbatere privind elaborarea unei doctrine românești, fără a se face pasul decisiv spre materializarea ei, ceea ce însemna adoptarea unei legislații adecvate, editarea unor regulamente, manuale, instrucțiuni, norme etc, care să modifice, structura organizatorică, procesul de instruire a trupelor și de pregătire a corpului de comandă.

Dificultățile din primii ani au fost treptat depășite, iar mulți ofițeri care și-au început cariera militară în armata

[10] Detalii în Petre Otu, *L'influence de la doctrine militaire francaise sur l'evolution de l'armée roumaine (1878-1940*), „ Revue Historiques des Armées", nr. 244-année 2006, p. 38-49.

[11] Pentru rolul Misiunii Militare Franceze în România și personalitatea șefului acesteia a se vedea Jean Noël Grandhomm**e**, *Le Général Berthelot et l'action de la France en Roumanie et en Russie méridionale (1916-1918)*, Vincennes, 1999; Idem, *Henri-Mathias Berthelot (1861-1931). Du culte de l'offensive à la strategie globale*, ECPAD, Paris, 2011.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

austro-ungară, au urcat în ierarhia militară, până la gradele și funcțiile cele mai însemnate din armata română- comandanți de regimente, divizii, corp de armată, armată, șefi ai Marelui Stat Major, miniștri ai apărării naționale.

Din lista acestora menționăm, generalii Ion Ilcușu și Iosif Iacobici, miniștri ai apărării naționale (ultimul fiind și șef al Marelui Stat Major și comandant de armată), Ioan Boeriu, Dănilă Papp, Alexandru Hanzu, Hugo Schawb, Arthur Phleps (comandanți de divizii și corp de armată).

În concluzie, integrarea ofițerilor din fosta armată austro-ungară, ca și cea a românilor din armata rusă, care nu face obiectul comunicării de față, a reprezentat o dimensiune a construcției militare românești după Primul Război Mondial.

În primii ani, au existat unele nemulțumiri, față de ritmul și condițiile integrării, determinate de modelul de organizare militar, care era cel francez, adoptat de decidenții de la București și mai ales de avansările în grad, ofițerii din fosta armată austro-ungară fiind dezavantajați în această privință. Treptat, pe baza legilor de organizare militară adoptate în primii ani postbelici în conformitate cu Constituția democratică din 1923, dificultățile s-au atenuat considerabil, cariera foștilor ofițeri intrând pe un făgaș normal.

Personalități provenind din fosta armată austro-ungară integrate în armata română

Generalul Ioan Boeriu (1859-1949). Colonel în armata austro-ungară, afirmat remarcabil pe câmpul de luptă din Galiția. Decorat cu ordinul de cavaler Maria Tereza; Înnobilat baron (1917) În decembrie 1918 a fost primit în armata română avansând până la gradul de general de corp de armată. A fost comandant al Corpului 7 armată la Sibiu (1919-1921).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Generalul Ioan Boeriu

Generalul Dănilă Pop (Papp)

Generalul Dănilă Pop (Papp) (1868-1950)[12]. A urmat cursurile Academiei Militare și Școlii Superioare de geniu din Viena. Între 1887-1890 a urmat la Viena cursurile Academiei Militare Tereziene. Începutul războiului l-a găsit la Trento (Italia), de unde a fost transferat în Galiția și Bucovina. Aici s-a remarcat în mod cu totul deosebit. În Galiția pe front a murit și unicul său copil (1896-1915).

[12] Biografia lui Danilă Papp în Arhivele Militare Naționale Române, fond Memorii-bătrâni, dosar P. 68; a se vedea și I. Rustoiu, S. Cutean, M. Cristea, E*xcelență sub două flamuri. Dănilă Papp (1868-1950)*, Alba Iulia, 2015.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Grade: locotenent (1890), căpitan (1912), colonel (1918), general de brigadă (1919); general de divizie(1923).

Funcţii îndeplinite:

- şef de stat major al Diviziei 54 Infanterie K.u.K. (septembrie 1914-ianuarie 1915), comandant Brigada Papp (6 ianuarie 1915-2 noiembrie 1918)
- comandant al Diviziei 18 infanterie
- comandant al Corpului 1 armată (Craiova)
- comandant al Corpului 6 armată (Cluj)
- rezident al ţinutului Mureş (1938-1940)
- ambasador al României la Vatican (1941-1944).

General Alexandru Hanzu (1871-1949) comandant al Diviziei 16 infanterie (1919-1920). Comandant al Corpului 6 armată (1930-1931). Rezident al ţinutului Someş (1938-1940).

General Alexandru Hanzu

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Generalul Iosif Iacobici

Generalul Iosif Iacobici (1884-1952). Ofițer cu o prodigioasă carieră în armata română. A ajuns comandant de armată, șef al Marelui Stat Major (22 septembrie 1941-20 ianuarie 1942) și ministru de război (27 ianuarie 1941-22 septembrie 1941). A intrat în conflict cu generalul Ion Antonescu, generalul Iacobici nefiind de acord cu angajarea unui numeros corp expediționar în campania din vara anului 1942 a armatei germane.

Generalul Hugo Schwab (1887-1944). La sfârșitul primului războiului, Hugo Schwab era căpitan în rezervă, dar în 1919 a fost reintegrat, la cerere, în armata română. Între 1931 -1932 a comandat Regimentul de infanterie nr. 82 din Târgu-Mureș. Colonel în 1928, Hugo Schwab a fost avansat la gradul de general de brigada în 1935, iar câteva luni mai târziu a fost avansat din nou, la gradul de general de divizie. În anul 1941 a participat la campania din est cu Divizia 9 infanterie.

Pe data de 24 august 1944, la o zi după trecerea armatei române de partea aliaților, Hugo Schwab se afla la comanda Cor-

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Generalul Hugo Schwab

Generalul Arthur Phleps

pului 7 Munte al cărui punct de comandă se afla la mânăstirea Varatec. Conștient de faptul că datorită originii sale germane va fi luat prizonier de sovietici, generalul s-a sinucis.

Generalul Arthur Phleps (1881-1944). S-a născut în comuna Biertan. După terminarea războiului s-a reîntors în locurile natale şi a devenit ofițer al armatei române. A contribuit la organizarea temeinică a vânătorilor de munte din armata română. A fost profesor la Școala Superioară de război. În 1941 a intrat în trupele Waffen SS, comandând Divizia „Prinz Eugen", care a acționat în fosta Iugoslavie. La 21 septembrie a fost făcut prizonier de către trupele sovietice și împușcat, fără ca sovieticii să știe cine era personajul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

INDICE DE NUME

A

Abdul Hamid al II-lea, sultan, 321
Aldea, Aurel, 285
Alekseev, Mikhail Vasilyevich, 43
Allenby, Edmund Henry Hynman, 107
Amet, Jean-Françoise-Charles, 76, 88
Anastasiade, Constantin, 327
Anderson, Henry Watkins, 252
Anghel, C.D., 170
Antipa, Grigore, 159
Antonescu, Victor, 148, 250, 251, 257, 285, 363
Argetoianu, Constantin, 142, 353
Arghezi, Tudor, 159
Arion, Virgil, 164
Arnim, Hans Georg, von, 347, 348, 349, 350
Atatürk, Mustafa Kemal, 120, 127, 186
Averescu, Alexandru, 174, 178, 276, 292

B

Baden, Maximilian Margrave of, 22, 23, 24, 29, 31, 271, 275
Badoglio, Pietro, 279
Bais, Alexandru, 356, 358
Bălan, Iuliu, 356
Bălan, Nicolae, 294
Barbu, Vasile, 353, 358
Bardossi, Dumitru, 356
Barthélémy, J., 256
Bauer, Max, 270
Bayar, Mahmut Celâl, 116, 127
Belev, Alexander, 211
Berthelot, Henri Mathias, 247, 248, 249, 250, 251, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 271, 286, 287, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 300, 303, 306, 328, 329, 359
Bianu, Vasile, 284, 285
Birmen, Tevfik, 81
Bissolati, Leonida, 152
Bob, Alexandru, 356
Boeriu, Ion, 351, 352, 354, 356, 360, 361
Bogdan, Ion, 173, 210, 212
Böhm, Wilhelm (Vilmos), 309
Boia, Lucian, 158
Bojović, Petar, 234, 242
Bojna, Borojević, Svetozar, von, 240, 241
Brandholtz, Harry Hill, 219

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Brătianu, Gheorghe I., 294
Brătianu, Ion I.C., 139, 248, 250, 251, 252, 256, 257, 258, 259, 263, 264, 278, 315
Brătianu, Vintilă, 151, 257
Bulbuc, Traian, 352, 355, 356
Burmester, Rudolph M., 81, 94

C
Cantacuzino, Matei B., 177
Čapo, Hrvoje, 233, 237, 241, 242, 243, 244
Caput, C., 251, 254, 255, 256
Cardington, Thomson, 248
Carol al IV, rege al Ungariei, 275
Carp, Petre P., 159, 167
Cartier, 256
Cerneckis, Voldemaras, 135
Chotek, Rudolf, von Chotkow und Wognin, 319, 321
Choteck, Sophie, 319
Churchill, Winston, Leonard, Spencer, sir, 53
Ciupercă, Nicolae, 351
Clemenceau, George, 62, 64, 76, 77, 115, 148, 181, 182, 183, 249, 250, 294
Constantinescu, Alexandru (Alecu), 156, 162
Culme-Seymour, Michael, 75, 81, 83, 84, 92, 93
Curzon, George, 187, 191
Czernin, Ottokar, 19

D
Darányi, Kálmán, 228
Delescu, Constantin, 171
Diaz, Armando, 279
Dickens, Gerald G.C., 81
Disraeli, Benjamin, 211
Dochev, Ivan, 206, 209
Domăşneanu, Gheorghe, 358
Doxache, Dumitru Niculescu, 171
Drăgănescu, Constantin, 289, 293, 295
Drăghiceanu, Virgiliu N., 281
Drinković, Mate, 241
Duca, I.G., 175
Dumitrescu, Toma, 257

E
Ebenau, Viktor Weber Edler von, 279
Ebert, Friedrich, 302, 303
Effendi, Chaim (Haim) Nahum, 68
Enver, Ismail, Pasha, 69, 70, 118
Eremie, Gheorghe C., 328
Evans, Griffiths, 256, 258

F
Falkenhayn, Erich Georg von, 328
Fasciotti, Carlo, 139, 144, 145, 146
Ferdinand I, rege al României, 143, 148,149, 174,177, 248, 259, 259, 261, 323, 324, 325
Ferdinand I, ţar al Bulgariei, 271, 338, 340
Ferigo, Luciano, 140, 152
Filov, Bogdan, 210, 212
Flechtenmacher, Nicolae, 171
Flers, Robert de, 256, 257
Florian, Dumitru, 356
Foch, Ferdinand, 29, 199, 260, 291, 292, 300, 301, 303, 305, 316, 319, 321
Foerster, Wolfgang, 265, 266, 267, 272, 282, 287, 295, 303, 322, 323

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Franz Ferdinand, arhiduce, 319
Friedrich August al III-lea, rege al Saxoniei, 268

G
Gabrovski, Petar, 211, 212
Gancev, Petăr, 341, 345
Garbai, Sándor, 301
Gauchet, Dominique-Marie, 76
George al V-lea, rege al Angliei, 253
Ghibu, Onisifor, 151
Ghika, Dimitrie, 151
Giraud, Edmond, 66
Goga, Octavian, 151
Gorton, Reginald St. George, 219
Granville, Earl, 66
Graziani, Jean-Caésar, 219, 264
Grekov, Boris, D., 346
Grigorescu, Eremia, 289, 323
Groener, Wilhelm, Karl, 28, 29, 31, 32
Guespereau, Edmond, 318, 319
Guillaumat, Marie Louis, 199
Gurko, Vasily Iosifovich, 41, 42
Gussi, Alexandru, 170

H
Haeften, Hans von, 19, 20
Halil, 67
Hanzu, Alexandru, 352, 356, 360, 362
Harris, Arthur, Travers, sir, 55
Hentsch, Friedrich H., 329
Hertling, Georg Frierdich, von, 269, 270, 338
Hidu, Ioan, 356
Hikmet, Reşat Bey, 80, 82, 87, 89, 92, 106, 109
Hindenburg, Paul, Ludwig, von, 13, 16, 18, 19, 20, 21, 24, 29, 32, 267, 302, 340
Hintze, Paul von, 15, 267, 340, 344, 345
Hitler, Adolf, 203, 210, 211, 212, 266, 322
Hoffman, 133
Holtzendorff, Henning Rudolf, von, 347, 348
Horthy, Miklós, 226

I
Iacobici, Iosif, 352, 356, 360, 363
İhsan, Ali Pasa, 118
Ilcuşu, Ion, 352, 356, 360
Ionescu, Take, 153, 252
Iorga, Nicolae, 257, 285, 289, 293, 329
İzzet, Ahmet Pasha, 67, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 77, 78, 109, 116, 117, 118, 119, 121, 122, 122

J
Jekov, Nikola, 339
Jovanović, Emil, 242, 245

K
Kantardjiev, Asen, 210, 212
Karabiber, Charles, 66
Karnabatt, Dumitru, 167
Károlyi, Ladislau, 312
Károlyi, Mihály, 215, 216, 275, 300, 309, 310
Kerčalić, Franjo, 245
Klessel, 283
Koch, 284, 329, 331
Koh, Metod, 241, 242, 245

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Kondratovicius, K., 134, 135
Korais, D., 245
Kostaki, Lupu, C., 161, 162, 164, 165
Kövess, Hermann Albin, von Kövessháza, 273, 275
Krumeich, Gerd, 28
Krupavicius, Mikolas, 136
Kubilius, J., 132, 135
Kuhl, Hermann von, 17, 22, 27, 28, 29
Kun, Béla, 301, 309
Kurat, Yuluğ Tekin, 81, 82
Kvaternik, Slavko, 243
Kyoseivanov, George, 203, 212

L
Lahovary, Alexandru, 153
Lansing, Robert, 65
Lersner, Kurt, von, 338, 339, 342, 344, 346
Liapcev, Andrei, 343, 349
Liebknecht, Karl, 303
Lucaciu, Vasile, 151
Ludendorff, Erich Friedrich Wilhelm,13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 28, 29, 31, 32, 33, 267, 268, 269, 270, 271, 340, 342, 344
Lukov, Ivan, 350
Luxemburg, Roza, 303
Lynes, Charles E., 81

M
Mackensen, Anton Ludwig Friedrich August, 6, 150, 265, 266, 268, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 278, 280, 282, 284, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 297, 300, 301, 302, 303, 304, 303, 304, 305, 306, 307, 313, 314, 315, 316, 318, 319, 320, 321, 322, 327, 329, 335
Magda, Vasile, 356
Maister, Rudolf, 243
Malešević, Djulio, 242, 245
Malinov, Aleksandăr, 338, 340, 341, 342, 343, 345, 347, 348, 350
Mândrescu, Simion, 151
Marghiloman, Alexandru, 142, 143, 144, 148, 149, 159, 160, 166, 167, 174, 175, 178, 250, 279
Maria, regină a României, 143, 248, 251, 253, 257, 259, 264
Massow, Albrecht, von, 345, 347
Massow, Gert von, 300, 301, 341, 345, 347
Matei, Hristodor, 172, 173, 177
Mihalache, Ion, 178
Mihaylov, Ivan, 208
Mille, Constantin, 165
Milne, George Francis, 58, 115
Milner, Alfred, 76
Mircescu, Ludovic, 292
Mišić, Vojvoda Živojin, 199, 241, 242
Mişu, Nicolae, 252
Mombelli, Ernesto, 219
Morland, 73
Moşoiu, Traian, 354
Murphy, Dominic, 343, 346
Mussolini, Benito, 205

N
Nadolny, Rudolf, 133
Negrea, Victor, 356
Nenițescu, Dumitru, 164
Netta, Geron, 285
Netzhammer, Raymund, 283, 284
Nicholson, Harold, 182
Nicolae al II-lea, ţar al Rusiei, 38, 42

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Nicolai, Walter, 30
Nikiforov, S., 340
Noël, Louis, 251
Noreika, L., 132
Nubar Pasha, Boghos, 66
Nudant, Alphonse Pierre, 304
Nur, Rıza, 188, 189

O
Oberndorff, Alfred Maria, von, 338, 339, 340, 342, 343, 345, 346, 347, 348, 349
Orbay, Hüseyin Rauf, 58, 70
Orlando, Vittorio Emanuele, 62, 64, 152, 183, 184

P
Păcală, Aurel, 356
Păcurariu, Aurel, 356
Papp, Dănilă, 352, 356, 360, 361, 362
Pasha, Rüştü (Bey), 66
Pashas, Gemal, Ahmed, 118
Phleps, Arthur, 360, 364
Pichon, Stephen Jean-Marie, 63
Plivelić, Ante, 240, 242, 243
Pop, Ştefan Cicio, 315
Popovici, Nicolae, 356
Prezan, Constantin, 263
Prica, Dragutin, 241,242, 245

Q
Quadt, 309

R
Răcilă, Emil, 158
Radeș, Gheorghe, 356
Radoslavov, Vasil Hristov, 346
Rajecz, Burian, Istvan, von, 58, 344
Recep, Ekrem, 117
Roman, Xenofon, 356
Romberg, Gisbert, von, 346
Rosetti, Radu R., 6, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264
Rumbold, Horace, 66, 189

S
Sadullah, Güney Bey, 80, 82, 108
Saint-Aulaire, Auguste, 148, 248, 256
Sarrail, Maurice Paul Emanuel, 199, 328
Savoie, Marcel, 67, 68
Savov, Mihail, 342, 345, 346, 347, 348
Sbârcea, Teodor, 356
Scheüch, Heinrich, 20
Schoch, Albert von, 273, 287, 300
Scholtz, Friedrich von, 273, 287, 299, 342
Schtun, Wilhelm von, 341
Schwab, Hugo, 363, 364
Schwartzkoppen, Maximilian Friedrich von, 298, 316, 317
Schwarzmüller, Theo, 266, 321
Seeckt, Hans Leopold von, 342
Selim, Fuad, 66
Sion, Vasile, 170
Skirpa, Kazys, 130, 132
Slavici, Ioan, 159, 167
Slezevicius, Mykolas, 137, 138
Smetona, Antanas, 136
Solf, Wilhelm, Heinrich, 24, 31
Somerset, Arthur Gough-Calthorpe, 81

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Sonnino, Sidney Costantino, 62, 151
Söylemezoğlu, Galip Kemalî (Bay), 119
Stepanović, Stepan, 242
Stere, Constantin, 159, 164
Steuben, Kuno, von, 273, 275
Stoica, Aurel, 356
Straşimir, Dobrovici, 342
Stulginskis, Aleksandras, 135, 138
Stülpnagel, Joachim von, 15, 18
Sturdza, Alexandru, D., 163, 167
Szabo, Lucian-Vasile, 159, 164
Ştirbei, Barbu, 143, 175, 248, 251, 252, 257

T
Talaat, Mehmed, (Pasha), 339
Ţenescu, Florea, 257
Tevfik Bey, 69, 73
Thaer, Albrecht von, 15, 268
Todorov, Gheorghi, 340, 349
Townshend, Charles, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 113, 114
Treitschke, Heinrich, von, 283
Trenchard, Hugh Montague, 51, 53
Ţzigara Samurcaş, Alexandru, 159, 283, 284

U
Uzelac, Emil (Milan), 240, 242, 243

V
Vaicetis, Janis, 131
Variakojis, Jonas, 132
Velykis, Mykolas, 135, 137
Verzea, Victor, 163, 164, 171
Vidic(u), Carol I., 172, 173, 174
Vidic(u), Iosif, 173
Vidic(u), Paulina, 173
Vileisis, Petras, 136
Vlad, Alexandru, 352, 355, 356
Voldemaras, Augustinas, 133, 134, 135, 136, 138
Vopicka, Charles J., 277, 278, 280

W
Waenker, von, 308, 309
Washburn, Stanley, 253
Wemyss, Rosslyn Erskine, 74
Wikerhauser, Viktor, 241, 242
Wilhelm al II-lea, împărat al Germaniei şi rege al Prusiei, 13, 17, 266, 271, 340, 341
Wilson, Henri, Maitland, 77
Wilson, Woodrow, 23, 30, 31,58, 59, 64, 65, 70, 77, 135, 180, 182, 183, 184, 252, 258, 269, 271
Würtz, Emil, 30

Z
Zefa, Bey, 339

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

COLIȚĂ FOTO

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Fotografii din cadrul lucrărilor conferinței

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Imagini din timpul desfășurării ceremoniei militare și a vizitei participanților la Buzău

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Participanți la conferința internațională

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

În perioada 5-9 noiembrie 2018, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară a organizat conferința internațională cu tema: „The End of the First World War and the Beginning of a New European Order" (Sfârșitul Primului Război Mondial și începutul unei noi ordini europene), prilejuită de împlinirea a 100 de ani de la încheierea Marelui Război, eveniment care a generat un proces amplu de reașezare a hărții geopolitice a Europei și, implicit, de redefinire a ordinii internaționale postbelice prin apariția unui nou echilibru de putere la nivel sistemic.

Această nouă ordine internațională a avut urmări directe și de substanță asupra modului în care statele, din ambele tabere – învingătoare și învinse –, au încercat să facă față provocărilor induse de necesitatea adaptării și organizării capacității de apărare a țării într-un context internațional diferit și deosebit de complicat. [...]

Este, cu deosebire, responsabilitatea istoricilor militari să explice lecțiile trecutului, să descopere informații valoroase în baza unor cercetări laborioase și aplicate ale surselor arhivistice, dar și să cultive recunoștința generațiilor actuale și a celor viitoare față de faptele de arme și sacrificiile armatei române pe câmpurile de luptă. Centenarul Marii Uniri este și despre armată, și despre jertfa celor aproape 400 000 de eroi care s-au sacrificat pentru îndeplinirea idealului național.

Dr. Carmen-Sorina Rîjnoveanu

9 789733 212096

ISBN 978-973-32-1209-6 **www.edituramilitara.ro**

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro